

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JEPPE AAKJÆR
FRA MIN
BITTE-TID

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
MCMXXVIII

FRA MIN BITTE-TID

I. & G. Krog fot.

Jepsen Davies

JEPPE AAKJÆR

FRA MIN BITTE-TID

EN KULTURHISTORISK SELV BIOGRAFI

„Der har jeg Rod,
derfra min Verden gaar“.

GYLDENDALSKE BOGHADEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXVIII

**COPYRIGHT 1928 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLD

	Side
Barnet og den gamle Gaard	7
Mor kliner	11
Mors Arbejdsdag	24
Min Far	83
Min Slægt	99
De spæde Aar	118
Hjorddreng	130
I Skole	134
Ude at tjene	144
Kirken	151
Mit første Møde med Verset	161
Jeg synger	164
Læsning	168
Karup Aa og dens Enge	173
Min Groplads	204
Kun en Gaard	216
Anmærkninger	218

BARNET OG DEN GAMLE GAARD

Der laa paa Toften en gammel Gaard
med vinde Vægge og side Tage.
Dens Syld er sunken, men Mindet slaar
sin Kreds derom alle Dage.

For der gik Føllet paa slanke Ben,
og Hønen kagled bag støvet Nælde,
og Myren jog over bredden Sten,
mens Stolpen frønned af Ælde.

Og der staar Mor i sin Bryggersdør
og rækker Far en Taar Urt af Øsen;
han blæser, drikker og blæser, før
han rækker Resten til Tøsen.

Og ind og ud ad den lave Port
som Vævens Skyttel saa svitter Svalen;
og Solen skinner paa Smaat og Stort,
og Hanen muntre med Galen.

— Hvor er nu henne den gamle Gaard,
dens Svalereder bag mørre Lægter?
„Det gamle falder, det ny bestaar“ —
er Lov for skiftende Slægter.

Hold op at flagre, du Svalelil,
lad Glemsel tage de gamle Reder;
luk Øjet op, og dit Hjærte til,
det nytter intet, du leder!

De gamle Huse vil styrte om,
de gamle Vaner, de gamle Skikke;
er Marven borte og Skallen tom,
da hjælper Taarerne ikke.

— Men du, som hviler i Vuggen dér
og smiler op fra din hvide Pude,
du kjender intet til Livets Færd
og ej til Verden derude.

Du er i Dagens den stride Blæst
en muntert glidende Foraarsvale.
Vi andre kives om Lykkens Rest,
du la'r Vorherre betale.

Vi andre ræddes i Tvivlens Nat,
naar Bølgens Vrede vort Lys vil slukke;
du slumrer trygt uden Ror og Rat,
endda *din* Baad er en Vugge.

Sov trygt, du lille, i Vuggen hist,
mens Æblet rødnes i Hast bag Løvet
og Bygen kommer med stakket Frist
og slænger Frugten i Støvet.

Ja, du skal voxede dig sund og stor,
og du skal altid i Sandhed vandre;
en Dag saa tager *du* Viv og Jord
og bliver Mand som vi andre.

Saa staar du vel, som vi andre staar,
og tryller Ranker om sunkne Stene
og stirrer ud mod en falden Gaard,
mens Solen synker bag Grene.

MOR KLINER

Mit Barndomshjem var af denne gamle firlængede, kalvknæede Gaardtype, der havde staaet lige siden Udskiftningstiden omkring det 19. Aarhundredes Begyndelse. Udhusenes Vægge var gennemgaaende klinet op af Ler, Stolperne var haltende og krumme, Taget sønderslidt af Storm og Udyr.

Paa Efteraarsdage, naar Drivregnen susede ned over Egnen og Kørerne søgte Ly ved de krykkende Huse, da forslog de ofte Tiden med at klø deres Horn i det lave Tag eller med de raspende Tunger at rive lange Totter ud af den Gamles side Skæg.

Gaarden, der laa med den bare Ende ud mod alle Vinde, gennemrystedes ustandseligt af de herskende Vestenstorme. Det lød helt sørgmodigt saadan en Uvejrsdag at staa i en af dens tomme Gulve og høre Trænaglernes og Spærenes Gnislen og Knagen, medens Stormen krystede dens Sideben. Hvis Stormen kom om Natten, hvad den havde for Vane, var der ikke mange af os, der fik Søvn i Øjnene. Det ligger endnu mig selv i Blodet. Skønt jeg bor i et solidt Hus, har jeg endnu denne gamle Stormangst i mig. Naar Vinden gaar haardt paa om Nætterne, kan jeg ikke sove. Det er Minderne fra mit Hjem. — Far og Mor laa og smaasnakkede i Sengen med ængstelige Stemmer,

der endte i høje Angstraab ud over Hovederne paa os alle sammen. Naar Tækkets løsrevne Straa begyndte som et Haglvejr at piske ind mod Ruderne. Et Minut efter var alle paa Benene — store og smaa! — Far stormede halvpaaklædt med vældig Træskolarm ud af Forstudøren, hans Garde fulgte ham i vild Uorden — vi smaa med bankende Hjærte og flyvende Haartoppe. Vi skulde holde Lygten, hvad der var en meget betroet Opgave, blæste den ud, hvad den jo som oftest gjorde, maatte vi igen ind og have den tændt. En hidsig Ørefigen mente Far var fremmende for Arbejdet. De voksne slæbte med Stiger og Stænger i Nattens Mulm, det gjaldt om i en Fart at finde Tagets ømme Sted. Thi en rigtig krabat Nordveststorm er ikke længe om at rydde en Husside for alt sit Tag, hvor Simen er raadden og Underlaget skimlet. Blot en Ildergav — et Rottehul er nok til at Uvejret kan faa en Finger ind og løsne det hele Sting for Sting.

De ligger endnu i mit Sind som en dump Tone disse Erindringer om mørke Efteraarsnætter, da jeg var Lygtemand; da man stod der i det tynde lappede Barnetøj, mens Styrtregnen gennemblødte en fra øverst til nederst; — med rystende Arme løftede man Lygten højt over sit Hoved, for at den kunde lyse saa højt som muligt, mens høje Raab og kommanderende Stemmer kæmpede med Stormen højt oppe paa en gennembrudt Tagside, hvor et Par i Livsfare svævende mørke Skikkelser krøb omkring for at drive adskilte Harver eller andre Jærnredskaber ned i Randen af Tagets gabende Saar.

Paa Taget kom Mor ikke; — der var ellers ikke mange Steder, hvor hun ikke kom! Heller ikke den skrøbelige Gaards hældende Huslænger kunde altid undvære

hendes Hjælp. Det var en Arv fra Hovtiden, at Kvinderne skulde kline de skrøbelige Lervægge. — Et mere ubehageligt og sendrægtigt Arbejde kunde næppe bydes en Kvinde, men det var et ansvarsfuldt Hverv, og hvor der rigtig var Ansvar med i Spillet, der mødte gerne Mor selv. Ens unge Tjenestepiger havde formodentlig ikke nemmet Kliningens Kunst; det *var* Mor blevet klog paa, hvad Art det havde at sætte saadan en uerfaren Hjoj til at udbedre de bugede Lervægges endeløse Skavanker. Leret er jo et let angribeligt Materiale. Dyrene borede i det med deres Horn indefra, Frost og Regnskyl angreb det udefra, Resultatet var, at naar man nærmede sig Foraaret, laa gerne en Trediepart af Væggene paa Jorden, mens Hullerne stoppedes med Lyng og Halm. Især hvis Kliningen var blevet forsømt et Aar, eller var blevet daarlig udført. Men Mor havde holdt Øje med det, og det var et af de første Foraarstegn i mit Hjem, at Mor mødte en Morgenstund vestenomme med sin Strippe og sin Lævviklud, iført de argeste Pjalter hun kunde opdrive. Nu skulde Gaarden klines, og ligesom alt, hvad Mor gjorde, skulde det gaa raskt. Hun passede sig selv op i alle Maader, slæbte med Leret, der hele Aaret rundt laa for det samme i en toppet Dyrge øst for Stuehuset. Det var blevet æltet en tidlig Foraarsdag af et Par skejtende Stude, der blev trukket rundt og rundt, mens de gjorde Øjne som Thekopper. Vi Børn kunde en saadan Dag, hvis vi havde fri fra Skolen, tjene en Sirupsmelmad som en Mis, hvis vi hentede et Par Spande Ler til Mor eller gav hende en anden lille Haandsrækning; ellers stillede hun ingen Bettingelser; jo een: Hun henstillede til Husets Folk at de, saa længe Kliningen stod paa, vilde lade være at forrette

deres Nødtørft langs Væggene, hvad der jo ellers overalt var Datidens Form for W. C.

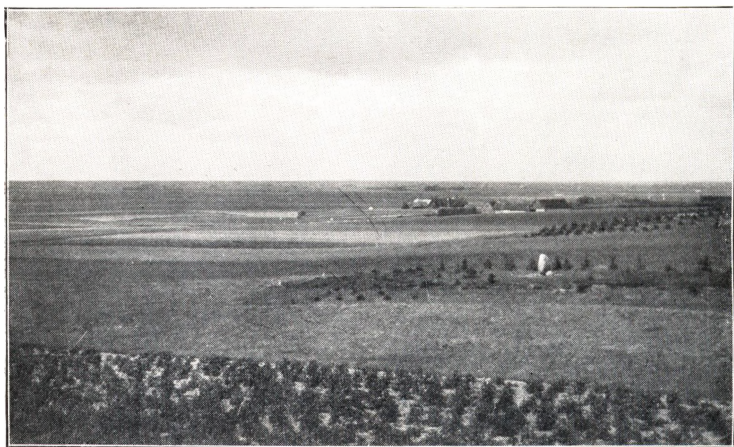
Mor var tidlig tilfaes saadan en Dag, under 14—16 Timer var sjælden hendes Arbejdsdag, især naar det gjaldt et Arbejde af den Vigtighed. Hun skred nu fra Væg til Væg, de værste Huller havde Far maattet bøde med noget vi kaldte Vintersten, d. v. s. ikke ovnbrændte, bare soltørrede Sten af Ler — Teglstene kostede Penge, men Vinterstenene lavede enhver Mand selv til Husets Brug en Højsommerdag efter samme System hvorefter man æltede Tørv. En Dynge Vintersten til Husenes Udbedring havde enhver ordentlig Mand staaende i et Halmgulv, hvor Frostene ikke kunde naa den.

Mor var dog ikke ganske ene ved sit Arbejde, der hvor hun var ogsaa Børnene, de havde ikke noget imod at være med ved Kliningen. Det var ikke nær saa yndet af Mor. Hvor var det en Lykke at gribe i det bløde Ler og se det kvase ud mellem Fingrene. Det gik saa længe vi ikke kom i Vejen for hende, hændte det vidste man aldrig hvad der kunde falde af, men man udsatte sig med Fornøjelse for en Singeldus mod at være med til noget saa nyt og spændende.

Det vaade Ler, der tærskedes imod Revner og Sprækker, strittede tilbage over hele Flokken, lagde sig i Kager paa Mors Tøj, strittede ind i hendes utildækkede Ansigt og Haar og satte ætsende Stænk paa hendes følsomme Ansigtshud, som var saa sart og som hun egentlig var saa øm over. Naar hun engang imellem tog et Pust, lod hun ligesom i et vemodigt Suk sit Blik glide henover alt det spirende, der begyndte at røre paa sig rundt om i den solbeskinnede Aadal.

Dette er min Mors *Katrine Jeppesens Ydre* i ét og alt, i Ansigtsform, i Klædedragt, i Holdning og Syssel med den evindelige Naal; maaske skal Mundens Linjer føres dybere ned i Vemod. Dog er det ikke min Mor — af hvem jeg intet Portræt har — men hendes yngre Søster *Jensine Povlsen*.

Aakjær By og Enge set fra Kaphøje. I Midten Mindestenen over mine Forældre. („Her vendte Far sin Plov, aa, saa mangen, mangen Gang“).

Der mønnes i Salling.

Mor var en af de faa Bønderkvinder, der havde Naturglæde, og hver ny Vaar gik hende altid nær til Hjærte. Ud over Markerne var Bønderne allerede i Gang med deres Foraarsgerning. Hestene gik inde i en Dampsky af deres egen Sved; Solglans laa over alle Ting. Langt mod Sydhimlen stod de tungbugede, sortladne Skyer fra en Hedebrand som en Offerrøg ind i Himlen. Det var Hedens Dyrkere, der var i Færd med at afbrænde Lyngen, før Ploven og Studespandet skulde gaa igennem Rydningen.

Nær op til Barndomshjemmets Mur krøb den krøllede, nu gnistgrønne Vinterrug, og Lærkerne sang i Hundredevis højt over de graa Hustage. Langs Karup Aa begyndte Kabbelejerne at danne gule Rabatter. Inden Pinse vilde den udstrakte Aadal være et eneste udstrakt Blomsterbed, hundrede Gange større og mere hjærtevarmende i Form og Indhold end noget hollandsk Tulipanbed!

De første nattegamlе Lam gik og stumlede over Brinkerne paa de leddeløse Ben og udstødte et hjælpeløst Bræg, naar de ikke kunde følge med Moderen, der endnu havde langt imellem de grønne Spirer. Men allernærmest Mor løb den lille toppede Vibe, der selv er som en lille travlt syslende Bondekone, som har saa forfærdelig meget hun skal have gjort inden Sol gaar ned. Med sit tunge vemodige Blik omfattede Mor det altsammen, mens hun med et Suk tænkte paa den Vaar, der ogsaa engang havde været hendes. — Men kun et Øjeblik hengav hun sig til lyriske Betragtninger; atter stentede det vaade Ler i hendes grimedede Ansigt og atter for den pjaskvaade Lævviklud over de bugede Stolper og Vægge.

Naar Hjemmets Sol sank over en uendelig Arbejdsdag omme i Retning af den store Vejrmølle i Karstof, havde

Mor som oftest hele Gaarden klinet færdig, men nu saa hun ogsaa ud som havde hun selv været i Lertrossen sammen med Studene. Faa Dage efter lyste den lille Gaard ud over Egnen som en nyfødt med de kæreste nykalkede Længer, der stod mod den vidunderligste Baggrund af grønne Enge, hvor Kavlingrabatter af det skæreste Guld bredte sig Dag for Dag.

Vor Nabokone, „Margret til Troelses“, der ogsaa var en Kunstner i Leret, afsluttede altid Husenes Hvidtning med at slaa et Andreas-Kors med Kalkbørsten fra Hjørne til Hjørne over alle Luger og en Vildmand paa Ladedøren, det mente Margrete var nødvendig for altings Trivsel og Held. Men Mor var vel troende men ikke særlig overtroisk, hun brugte vel Korset, men hun havde ligesom Ængstelse for at misbruge det.

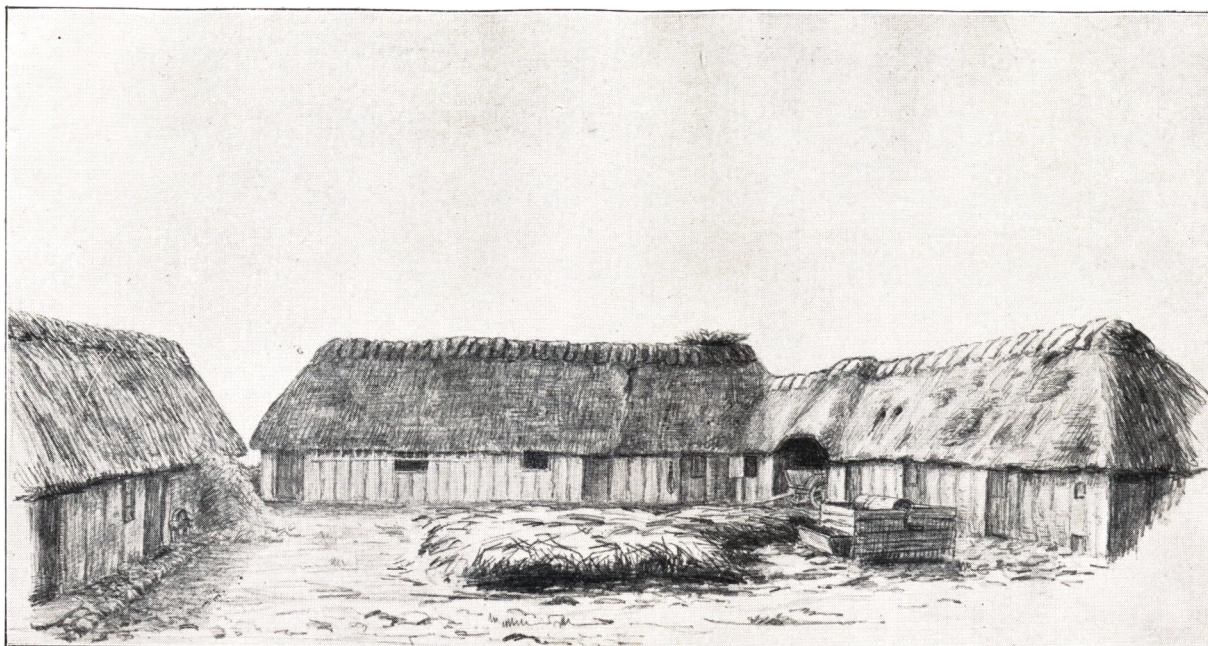
Naar hun satte sit Dejgnkar med Surdejgen hen til den store opvarmede Bilægger for at det kunde løftes i Nat-ten, slog hun et Kors over Dejgen før hun dækkede den til, og aldrig har jeg set hende have saa travlt, at hun ikke forinden hun skar af et nyt Brød, gav sig Tid til at slaa et Kors med Brødkniven over Endeskallen, men hvor meget vi Unger end bad hende om at faa det samme Kors og den samme Bøhmand paa Ladedøren som til Troelses, det hjalp os ikke, Mor blev i sin egen enfoldige Tro, og ingen fik hende til at gøre mindste Knæfald for fremmede Religioner.

Barnets Hjem i snævraste Forstand maa Stuehuset vel anses for at være. Der leves det intime Liv i Sorg og Glæde, især da om Vintertide. Mens man er ganske lille kommer man jo slet ikke udenfor Stuehuset. Først naar Bondebarnet kan gøre Nytte for Føden, udvides hans

Tegnet af Hagens.

Mit Barndomshjem set fra Gaardsiden. Fra højre til venstre: Østre Smugdør, Storstuen, Forstuen med Indgangsdør, Dagligstuen, Køkken, Bryggers med Bryggersdør, veste Smugdør.

Tegnet af Hagens.

Mit Barndomshjems Udhuse set fra Stuehuset. Fra Venstre: Østerhus med Hestestald, Foderlo, Halmstakken, Laden: Endhusdør, Lugen foran hvilken Kornlæsset væltedes. Tærskeloens Luge og Dør, Faarestien, Hjøgulvdør. Vesterhusport, Risthusdør, Nødsdør, Tørvehusdør, Hønsehullet, Brønden.

Kreds ogsaa til Nøds og Stald og hvad der staar i Forbindelse med Kreaturerne. Stuehuset derhjemme eller „æ Sals“, som man sagde, var en gammel prøvet Vaaning, der allerede i min første Barndom havde det meste af et Hundrede Aar paa Bagen. Efter Alderen maatte man sige at den havde holdt sig godt. Der blev ogsaa kølet en Del mere for den end for de øvrige Længer. Den var jo dog i sin meste Udstrækning Bolig for Mennesker; den havde en smukkere Brolægning foran sine Vægge. Mens Udhusene blev vedligeholdet af Mor, blev der dog hentet en Haandværker, naar den gamle udtjente Sals skulde stafferes, og hvor var den for mine Barneøjne et smukt gammelt Hus, ja, vel egentlig det smukkeste paa hele den vide Jord, naar den saadan stod i sin Pinsepynt af gul Okkermaling og sortbrun Kønrog ned over de krogede Stolper og de fremstaaende Bjælkehoveder.

Der paa disse Bjælkehoveder hang hyppig Sild til Tørring, eller Mor havde anbragt sirlige Bundter af Farveklavser eller den kraftig duftende Malurt, sirlig omviklet med Uldgarn. Malurt brugte vi til at sætte Smag paa Øllet eller til Fremstilling af den saa attraaede Morgenstimulans: en Malurtdram.

Selvom Stuehusets Vægge blev pyntet og strøget med Farve, var det sjælden den Ære overgik Døre og Vinduer. Jeg tror dog at kunne huske, at Forstudøren og Vinduerne ved en eller anden højtidelig Lejlighed, maaske et Barselgilde, som der ikke blev saa faa af, blev malet himmelblaa, og da kendte min Beundring ingen Grænse. Og sandelig var de ogsaa smukke de gamle Vinduer, ikke synderlig større end et Spillekort i deres ejendommelige Bly-

indfatning, der kun kunde laves af Kjeltringerne. Jeg kan dog ikke huske, at disse romantiske Landsmænd har flikket paa *vore* Vinduer, men Vinduesblyet holdt sig langt op gennem min Barndom.

Inden jeg fører mine Læsere ind i mit gamle Hjem, vil vi dog gaa et Par Skridt hen til Brønden, der er en saa afgjort Livsfornødenhed i enhver Gaard, og man maa vel sige Hus med, skønt jeg har kendt Hjem, endda ikke saa faa, der ingen Brønd havde, men enten hentede Vand hos Naboen eller maatte tage til Takke med en Mergelgrav eller en Tørvepyt. Vor Brønd derhjemme havde faaet sin Plads et Par Favne fra Stuehusets Væg, betænkelig nær ved Gaardens altopfyldende Mødding. Ja, det er ubegribeligt at det kunde gaa an med dette Naboskab. Paa Grund af Gaardens Beliggenhed paa sur og lav Bund, var Brønden selv lidet dyb, ja, om Vinteren stod Vandet næsten til Kjeldrammen. Knap en Alen fra den begyndte Møddingen og toppedes derefter op i Højde med Brøndrammen. Jeg har aldrig hørt Klage over Vandets Smag. Alligevel blev Brønden dog omsider flyttet, rykket et Par Favne bort fra sin udelikate Nabo, saa der maa vel nok have været noget i Vejen. Vi Børn fandt dog intet at udsette. — Man syntes det var en af de skønneste Punkter paa Gaardens Grund. Hvor var det fristende, især for de bitte smaa, men jo heller ikke ganske ufarligt, at stille sig paa den brede Sten lige op ad Brøndrammen og blive ved at strække sig paa Tærne til man kunde faa Overkroppen og de udspilede Øjne ovenfor og kigge ned i det drømmende uudgrundelige Dyb; men det var en dumdristig Handling, for dersom det opdagedes fra Køkkenvinduet var man sikker paa sin Kindhest, og Mor havde

da ogsaa af pædagogiske Grunde fyldt den Brønd med alle Rædsler: Bussemænd, Ræve og gloende Uhyrer, saa det var ikke uden Hjærtebanken, man nærmede sig den mørre Ramme. Ved denne Brønd har jeg staaet som voksen Knøs sammen med min Mor Dagen før hun gik til Sengs for aldrig at staa op mere. Dette rene, kølige og minderrige Blink fra en mystisk Verden, vilde de gamle gerne have med sig, før de tog Farvel med denne Jord.

Nu nærmer vi os atter den gamle Sals, men den der vil med mig inden Døre, han maa bøje Panden vel, for den er lav, den gamle Forstudør, og den hoffærdige, der intetanende gaar under dens Karm, har tidt faaet en ukærlig Velkomst med Buler baade i Hat og Pande. — Døren var delt paa langs med to snævre Fløje. Kun den ene stod aaben til daglig, en kraftig Mand kom ikke igennem uden at gaa paa Kant. Jeg har vist egentlig kun set begge Døre aabne, naar Ligkisten skulde ind eller ud. Ikke engang paa Gildesdage stod de begge aabne. Inden for disse Døre var en ganske lille Forstue. Skønt den var pikket med Kampesten, der rejste en græselig Spektakkel naar vi Knægte i Flok tumlede forlæns eller baglæns ud og ind ad Dørene, forekom det mig dog at Mor kælede mere for det Rum end for noget af de andre. Her fik Gæsten det første Indtryk af Hjemmet, Vintersolen kunde gennem den aabentstaaende Dør lege saa usigelig ømt henover de haarde og kolde Sten, hvor Kokken med sine Høns saa gerne vilde være, og hvor stod ikke denne Solglans og det hvide Strøsand, som Mor forstod at dele ud over Stenene paa en egen kunstfærdig Maade, ja, hvor stod ikke det smukt til hinanden, Strøsandet spillede en stor Rolle i de gamle Hjem. Mor var i den

Henseende yderst kræsen, kun Far selv blev betroet til at hente det hjem fra „æ Saaendbak“ (Sandbakken), hvor den gode Gud for Tusinder af Aar siden havde lagt det i Undergrunden i gnistrende hvide Lag for det samme. Her i Forstuen var der inde under Loftstrappen et mørkt Rum, hvor Sandet gemtes Aaret om som en lille Helligdom. Gud naade den Karl eller andet ubehøvlet Individ, der havde hevet et Par svinske Træsko eller andet urent ind i Sandkammeret! Han vilde ikke undgaa sin Refurium af Mor, saa der skulde han nok blive fra en anden Gang. Det eneste Mor taalte i Sandkammeret foruden sin hvide Skat, var Kaalgaardens faa fattige Gulerødder, der stod og satte krøllede Spirer ovenud af Dyngen naar Livet var uddødt alle andre Steder.

For at fremhæve Forstuens Værdighed som et af de pæneste Steder i Hjemmet, havde man her ophængt det smukkeste, Huset formaaede, det ny, blanksmurte Sele-tøj, der fyldte Rummet med en frisk Tranduft, ogsaa den ny Stadspisk havde her sin Plads, og turde ikke røres af nogen uhøvvis Haand. Den almindeligste Vej frem gik jo herfra til Dagligstuen, kun Mors kvindelige Gæster førtes til Storstuen, der laa til modsat Side. Storstuen var saamænd udstyret i stor Tarvelighed, nærmest et Oplagsrum for Kister og Skabe og hvad Mor vilde have i Fred for Mandfolkene. I min allerførste Barndom var det lagt med stampet Ler, hvad Bønderne havde danset paa i Menneskealdr. Siden, da det var blevet opslidt og fuldt af Rottehuller, fandt man dog Udvej til at belægge det med Brædder. Det maa have været en hel Revolution i det tarvelige Hjem! Hvor drønedede ikke ogsaa Zinkstøvlernes sanseløse Trad i Sekstur og Svejtrit og „æ Mand ud aa

æ Hordhied“ over dets sandbestrøede Brædder, naar Gildesstøjen rasede gennem Huset. — Til daglig var det et Hvilested for alle Fredens Guder. Intet Steds i Verden har jeg nydt Mage til Fred, naar jeg som ung Mand kom hjem fra min endeløse Omflakken og fik Lov til at slaa mig ned i Barndomshjemmet en Uge eller to for at skrive et eller andet færdigt, som spirede i mit Sind. Intet Steds mindes jeg at Fuldmaanen har kastet saa blidt et Lys ind over et sandstrøet Gulv, intet Steds Iød Dødningsurets Hammer-slag saa alvorligt og mindekært. Selv paa forholdsvis stille Dage skulde Vinden alligevel nok finde en eller anden Sprække at summe i, og naar det bar mod Efteraar, da kunde denne Vemodssang af Vinden igennem ens Barndomshjem vække al Vemod, al Uro og Længsel i det ungdommelige Hjærte. Til denne gamle Stue trak jeg mig tilbage, naar jeg var blevet hjemløs og hadet alle andre Steder. Om Vinteren egnede den sig dog ikke til Beboelse — den havde ingen Kakkelovn — men om Sommeren var der en Kølighed og en Fred, der er saa vanskelig at finde paa denne urolige Jord. — Alle andre end Mor var i Marken ved Arbejdet. Mor tumlede i Frammerset med sine Gryder, jeg hørte hendes rappe Træsko som en fjern Musik, et Akkompagnement til mit Arbejde. I denne gamle Stue skrev jeg bl. a. *Karup Aa og Jenn hjemm*, der ikke anses for mine ringeste Ting. Især det sidste Digt vil have modtaget Præg af den gamle, vemodige Storstue.

Men som sagt det var Fredsstuen, det man andre Steder kaldte *æ fin Stow*, skønt Gud skal vide, at der ikke var meget fint ved den: kalkede Vægge, umalet Loft med svære rævnede Bjælker under, en Kiste, et Par Skabe og en umaadelig bred Seng med tykke sribede Dyner, der

magelig kunde rumme tre føre Mænd, hvad den ogsaa til Tider gjorde. Men som sagt var det mest Mors Domæne. Her gemte hun sine færdige Varer og Spind, her havde enhver af Familien sit Stadstøj. Her laa i en af Kistelæddikerne de udsøgte Lys, som Mor var en Mester i at støbe, men som kun anvendtes ved særlige højtidelige Lejligheder. Mor yndede ikke at vi Børn gik med, naar hun hentede sine Lys frem fra denne hemmelige Læddike, Kisten kunde ikke laases og man kunde aldrig vide, hvad saadan en Knægt kunde hitte paa. Mors Jammer kunde fylde hele Huset, om hun aabnede sin Læddike og saa at Musene havde været i Lag med Lysene. — Hvor var det højtideligt at se Mor gaa med en eller to Slægtninger eller Nabokoner over Tærsklen til Storstuen, naar Kaffen var drukket, under endeløs Prat i Dagligstuen. Mor skred som det sig hør og bør stille og værdig foran med Hovedklædet i sirlige Folder om Hage og Kind, Gæsterne i ærbødig Afstand uden nogen Overilelse, skønt de jo var fulde af Nyfigenhed; var der flere, bevarede Afstanden sømmeligt, ingen traadte den anden i Hælene, de havde jo gode Stunder og Tiden var værd at dvæle i. Og naar saa Mor havde faaet aabnet Kommodeskufferne og Stykke for Stykke baaret det hen til de smaa Vinduer, hvor blev det da synet, befølt og drejet, de hjemmenvævede Dynevaar, det nystampede Vadmæl, som en af Drengene skulde have til Konfirmationen, den sidste Kjole til Døtrene og det franske Sjal, som hun var kommet til for 1 Mark og 7 Skilling ved „æ Bejskræmer“ sidste Gang han var her, og her var de Sokker og Strømper, hun havde faaet færdigt i Vinterens Løb, og tho der ved Bjælken, der hang da ogsaa Trendgarnet, som de skulde have paa, naar Væve-

pigen kunde blive færdig til det, og de ventede jo ogsaa Han-Skædderen en af Dagene. Her laa det garvede Faare-skind, der lige var kommet hjem fra Farveren, der skulde vel nok være rigelig til en Lædertrøje til den gamle. — — Saadan kunde der gaa en fuld Klokketime eller to med, hvad den ene havde faaet gjort og hvad den anden haabede at faa gjort, og nu stod alle tre Skuffer aabne i Mors Dragkiste og Lavendler duftede op af dem alle tre og sendte en kær Røgelse hen under de tunge Bjælker. Og Kvinderne gik saa uforstyrrelige fra det ene til det andet, indtil de — som Afslutning blev forevist Lysene. Det var Prøven paa en Husmoders Duelighed, deres Form og Vægt og Tykkelse blev betragtet med dulgt Misundelse, om de var vægtigere og tykkere end Iagttagerens. Og saa lod Mor det tunge Kistelaag falde i over sin Skat, og Inspektionen forlod Stuen i samme besindige Gangart, som den var kommen.

MORS ARBEJDS DAG

Vi vælger en Vinterdag med Frost eller Snedrift. Mor var hyppigst den, der vaagnede først og kaldte paa Far. Karl og Pige fulgte nølende efter. Mor havde hyppigst faaet Tøjet paa og stod ved Gruen og rumsterede med Ildklemmen, før Pigen indfandt sig. Det gjaldt om hurtigst muligt at faa Ild i Husets trofaste Ven, den dragkistehøje Bilæggerovn, der vældig som en Bastion skød sig ind i Rummet mellem Sovekammer og Dagligstue. Men al Brænd^{de} dengang var kun Tørv og Lyng. Højt op i Barndommen har jeg kun set Kul hos Smeden; i almindelige Bønderhjem kendtes de ikke, men Lyng og Tørv var der Guds Velsignelse af, bjerget om Sommeren i store Maa-der. En Ville af den storraftede Brændlyng som Underlag for en Løbfuld store Skottørv var et ypperligt Grundlag for den lave Stues hurtige Opvarmning. Men næppe havde de smaa rundt om i Vugger og Senge hørt Dagens anime-rende Lyd i Form af Ildragens Støj og Rabalder i Kakkelen, før de sad lysvaagne paa Enderne som Fugleunger og krævede at makes, og ude i en mørk Krog af Brygger-set var der endnu en krævende Stemme, der ikke var mindre energisk i sine Fordringer, det var Julegalten, der ogsaa nok kunde lide at faa noget i Truget, og snoede sig rundt og rundt i yderste Utaalmodighed i sin stenlagte Sti. Disse to Strømme af Hyl, en fra Galten og en fra

Ungerne, slog sammen over Mors Hoved, der befandt sig i deres Midte, og mange Gange stønnede hun i dybeste Fortvivlelse, mens hun ivrigt smurte løs paa Fedtebrødet: „Saa hold da Jer Mund i, I lede Unger, I er da lige ve aa skil' Jen si Hued ad!“ Men der var ikke gaaet mange Minutter, før Mor havde faaet stillet de værste Hyl; Børnene har faaet deres Fedtebrød og Galten sin Kartoffel-skrælling. Saa kunde hun vende sin Opmærksomhed til andre Kanter. Først skulde naturligvis Folkenes Davre fra Haanden; det var just ikke nogen indviklet Proces. I al den Tid, jeg kan huske, bestod den af kogt, skummet Mælk brokket fuld af Endskalstumper eller fortørrede Rinde, der dyngedes op i et Hjørne af Bordskuffen. Saa-længe Bedstefar levede var der altid Overflødighed af Rinde, der blev skaaret af Brødet af Hensyn til hans tandløse Gummer. Foruden den kogte Mælk vankede der dog som oftest Pandekartofler med Flæskebidder, og hvis Endskalstumperne ikke slog til i Mælken, var der hyppigt levnet en Klat Byggrød fra Aftensmaden. Samtidig med Folkedavren skulde Mor have Opmærksomheden henvendt paa Mellemmaderne til de Børn, der skulde i Skole. Mellemmaderne blev smurt med stor Omhu; det var ikke sært, thi Skolemaden har til alle Tider været en Gradestok for Hjemmets sociale Habitus. Mor glædede sig, naar hun havde faaet det Arbejde fra Haanden og kunde se vore Rygge i Dørkarmen. „Det var endda en skjønne Lin og kom' af med de Unger, saa en ka kom te aa bestil nøj andt end aa hold *dje* Haler op!“ Mors Øjne gik hen til den ventende Rok, der stod tavs i Krogen med kun halvfuld Ten. Men stakkels Mor havde endnu meget, hun skulde igennem, før hun med god Samvittighed kunde nedlade

sig i Armstolen bag den snurrende Rok. Lad os haabe at Pigen har haft et heldigt Haandelag, saa hun idet mindste kunde betroes til at malke Køerne og give Kalvene Mælk. Galten, den Slughals, betroede Mor ikke til andre Hænder end sine egne. Men havde en Ko faaet Kalv, saa var det det klogeste, at Mor malkede den de første Dage, at den ikke gik hen og blev trepattet. Og den nyfødte Kalv, det var ogsaa sin Sag at lade Pigen passe den. En vidste jo aldrig om hun forstod at tulle noget Mælk i den eller faa den til at sutte paa det opblødte Brød. Nej, alt det spæde og hjælpeløse ude som inde kunde ikke undvære Mors ømme Hænder.

Naar Folkene havde spist deres Davre — de langede til det samme Fad, Tallerkener til Folkebrug kendtes saa at sige kun som Trætallerkener — saa fik Mor travlt med at bringe alt i Orden, „at gøre Hejer“ som det hed. I min første Barndom var Dagligstuen og de fleste af de tilstødende Rum belagt med stampet Ler, der altid var klamt og fugtigt, fuldt af Sprækker og Huller, hvor den røde Sand grinede frem. Der var to Faktorer, som især arbejdede paa de gamle Lergulves Opløsning; den ene var Rotterne, den anden Smaabørnene. De arbejdede trofast Haand i Haand. Rotterne var ikke til at blive skilt ved i de gamle Bønderhjem, hvor man sjældent var helt fri for Kreaturer selv i Stuehuset. Jeg mindes dem som en frygtelig Plage i min Barndom. Ja, de var ligefrem ikke til at dy sig for. De smaa sov ind med onde Drømme af Frygt for Rotterne, de voksne laa og klippede uroligt med Øjnene rundt om i Sengene, naar de laa og hørte paa Rotternes græselige Rumsteren snart ved ens Fødder, snart ved ens Hoved, snart inde under Dagligstuebordet.

Rent forfærdelig blev det, naar en af Bæsterne var dumpet i Svinetønden eller var gaaet i en af den Tids frygtelige Rottefælder og tog paa, saa det hven gennem hele Huset. Saa maatte Far op i bar Skjorte og kværke Uhyret, saa at man atter kunde faa Søvn i Øjnene. Jeg mindes endnu med Gysen disse Rottenætter, hvor man laa i de dybe Alkover, undertiden med en Kjæp ved Siden af sig til Værn mod Rotterne. De gennemgnavede alt Træværk og kunde komme i Trav op over Dynen, sætte fra paa ens Bryst og gøre Favnespring ud over Gulvet og snuse efter Madrester eller slæbe bort med ens Træskovisker. Ikke sjældent blev de sovende bidt i Næsen af de farlige Dyr. Jeg har engang som Barn i min Søvn faaet et Rottebid i en Finger. Naar nu en Rotte havde lavet et regulært Hul i Lergulvet i Nattens Mulm og Mørke, saa var det jo en stor Fryd for Ungerne med et Søm eller en Ske at uddybe Skaden. Naturligvis var det halsløs Gerning, men Mor kunde ikke have Øjnene alle Vegne. Og saadan blev Hullerne i de gamle Lergulve efterhaanden større og større og ikke videre fremmende for Stuens Hygge. Nej, de gamle Bønderkoner havde det haardt, især dem, der som min Mor gerne vilde have det lidt pænt. Hvad skulde man stille op med Hyggen i et Hjem, hvor Rotterne omtrent hver Nat rodede en Dynge stinkende Jord op i hvert Hjørne? Og Mandfolkene var, som *de* var, gennemgaaende ligegyldige for den tarveligste Orden. De skraaende Mænd spyttede, hvor de vilde. Havde man haft en Gæst, stod der gerne en svinsk Dam under ham, saa at hans Træsko var lige ved at sejle. De Kvinder, der havde forsøgt at indføre Spytbakkerne i Hjemmene, kom paa Sladderheglen, blev udlet og til Haan og Spot for Omgivelserne.

Min Mor fandt sig med kristelig Taalmodighed i det meste. Kun husker jeg, at hun stod haardt paa, at den Dag Karlene havde muget under Svinene eller staaet i Møddingen skulde de værsgod lade deres Træsko blive staaende uden for Døren; men saa var hun klar over, at hun blev lastet Folkene imellem som „fin paa det“. — Som sagt, Mor gør Hejer i Stuen efter Davrebordet. Det begynder med at Sengene redes. Sengene er Alkover med Langhalm i Stedet for Madrasser. Denne Halm løftes der op i hver Dag. Da Rotter og Mus, som vi saa ovenfor, arbejdede trofast uden Ophør, var den ikke Langhalm ret længe, langt snarere en Slags Hakkelse, hvor den ikke var det bare Museskaar. Da vi nu er kommet til at lette ved det gamle Hylsklæde, saa lad os gaa helt til Bunds i Elendigheden. Under Halmen laa der hyppigt lange Lyngtørv, under dem igen noget raaddent Træ. Først da kom den raa Jord. Som man ser, her var noget for Datidens Utøj at arbejde i. Ofte var det dog ikke ene om Arbejdet. Fortidens Bøndersenge kunde rumme de uhyggeligste Mystier. Snogene holdt af at bo i Lyngtørvene, hvor der var lunt og varmt, og jeg ved Eksempler paa, at der er fisket et helt Ilderkuld op af de fladklemt Halmstraa. I Sommertiden var de naturligvis frygtelige Udklækningssteder for Lopper, som var en ulidelig Plage i de gamle Hjem. De unge Piger brugte at hente Porskviste hjem fra Kærene og lægge dem i Sengehalmen. Den skarpe Parfume i denne Plantes Blade irriterede Loppernes lange Næse, saa de tog Rejsaus. Jeg har i flere Aar ligget i en saadan Alkoveseng sammen med min Bedstefar. Han var, som de fleste gamle Mennesker, ikke videre proper. Naar han gik i Seng, laa han just ikke med Skraa i Munden,

men halede den ud og lagde den omhyggeligt paa Senge-
 stokken, hvor den var let at komme til, naar han vaag-
 nede. Han var af dem, der paa det dybeste foragtede en
 Spytebakke. Langs Alkovens Inderside, der altsaa ogsaa
 var Indersiden i Husets Ydermur, løb en groft flettet Straa-
 maatte, under hvilken jeg uselige Knægt havde mit Leje.
 Mod denne Maatte spyttede Bedstefar Langspyt, saa den
 svidende Sovs hyppig sved mig i Øjnene. Andre Steder
 havde de gamle ligefrem et Spytebræt paa Alkovens In-
 dervæg, for at de skulde begrænse deres Svineri til dette
 Sted. Da Bedstefar var død, var det næsten ikke muligt
 at faa den sorte Væg til at tage mod Kalken. De gamle
 var med Hensyn til Sengeleje næsten ligesaa vanskelige
 som Prinsessen paa Ærten. Sengehalmen skulde artig ry-
 stes, om ikke Bedstefar knurrede højlydt. Naar Sengene
 var redte, flød det da med muggent Halm ud over Gulvet.
 Efter Sengene kom Turen til Langbordet, et gammelt vel-
 tjent Møbel, som eksisterer den Dag i Dag og som gaar
 i Bakke og Dal ligesom gamle Danmark, med ophøje-
 de Knaster, der har spottet Skurevisken, og tyndslidte Par-
 tier indimellem, hvor Halmvisken og det stride Sand har
 taget alting med. Dette Bord kunde fortælle hele Romaner
 om det vilde tage Bladet fra Munden! Ved nedre Bord-
 ende fik Folkene deres Portion, ved Overbordenden sad
 altid den fremmede med de udsøgte Retter. Saa langt var
 Bordet, at der blev et rigeligt Bælte midt imellem hvor
 Ølpotten og Fluesmækken herskede. Under Bordet løb
 lange Stivere, hvor man hyppigt gemte Grovkagen, somme
 Steder endda mange i Tal paa en Gang, saa man skulde
 passe paa sine Støvler eller Træsko, thi det var naturlig-
 vis en ubehøvlet Færd selv uforvarende at sparke Guds

Gaver ned. Man kunde synes, at det var et tørt Sted som Brødgemme, men det var netop Sagen; af den Grund var det just at dette Sted var blevet valgt. Ikke i mit Hjem, der laa Grovkagen hyppigst ikke paa Bordtremmerne, men i Bænkrogen eller paa Klokkuset, men i Hjem, hvor Husbonden var mere nøjeregnende end i mit, henstables det nybagte Grovbrød paa disse Bordtremmer for at modtage en Slags Lagring, inden Folkene fik Lov til at spise det. Der er som bekendt mere Drøjsel i gammelt Brød end i nyt.

Lad Mor være færdig med alt det udenoms, alle Sengene redte og Bordet skuret. Støvekost kan der ikke være Tale om, før Pinsen kommer! Saa gaar man i Gang med at feje det gamle sorte Lergulv, det sker med en god, gammel dags Revlinglime af den Slags, som Ole Poder eller Jens Fløj solgte omkring i Hjemmene for 4 Skilling, og som nu kun bruges i Stalde og Udhuse. Der fejedes i Dagligstuen nøjagtig som man nu fejer i en Lo, med lange, stærke Strøg, der rejste Støvet i kvalmende Skyer lige til Loftsbjælken. Da den Tids Vinduer var nagelfaste, tror jeg bestemt ikke, at eet eneste Vindue kunde aabnes i mit Hjem; det vilde jo da ogsaa være en bespottelig Gerning at slippe al den dejlige Varme ud, naar Rimfrosten gnistrede paa Vinduesruderne! Bedstefar vilde truende have hævet sin knyttede Haand mod Loftet, om noget saadant var sket! Som sagt, da Støvet og Dunsten ikke kunde slippe ud til Siderne, havde det ingen anden Udvej end stige til Vejrs, og det gjorde det prompte, saa det den første Time efter Fejningen dalede kælent ned over alt og alle, ned i Maden, ned over de henstillede Mælkefade, der var sat hen for at samle Fløde, krøb ind i ens Aandeorganer, saa

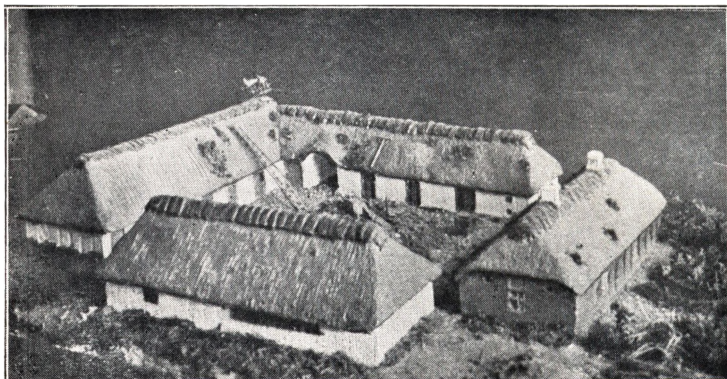
den lille i Vuggen fik et Hosteanfald; kun Bedstefar tog det som en Guds Tilskikkelse. Siden hen, da Lergulvet blev afløst af Brædder, blev der dog her og der slaat Vand, inden man begyndte med Revlinglimen. Det var ingenlunde ligestraks, Kvinderne begyndte først langt om længe at skure Gulvene, men det ansaa de gamle for det argeste Svineri; at gøre Gulvene vaade det var jo ligefrem at bære Sot og Syge ind i Stuerne. Naar Fejningen var til Ende, laa der gerne en toppet Dyngge af Fejeskarn mod det høje Dørtræ ud til Frammerset. Den tog den fejende i de bare Næver og øste op i sit Forklæde og bar det ud i Askegraven ved Siden af Gruen, hvis ikke det straks kastedes paa Møddingen. Og saa tog en meget betroet Akt sin Begyndelse: Stuen skulde strøes med Sand. Ogsaa det blev hentet i Forklædet i Sandkammeret under Loftstrappen. Som sagt, nu var Stunden, hvor en Pige kunde faa Lov at vise sit Haandelag. Det kridhvide Sand paa det vaade Ler tog sig ypperligt ud, dæmpede ogsaa en Del paa Støvet, men fattedes hun dette Haandelag, saa blev hun jo let til Grin ved de tunge Klatter, der faldt i alles Øjne. Nu var Stunden inde da Mor med frelst Samvittighed kunde lade sit opkiltrede Køkkenskørt falde og faa sit pæne rudrede Forklæde paa. Som oftest havde hun ogsaa et blommet Hovedklæde, knyttet i en sirlig Knude under Hagen, naar hun satte sig til sin Rok. — Mors Rok, som jeg ejer den Dag i Dag, var af en sort poleret gammeldags Type, som hun værgede omhyggelig mod Puf og Stød, hvad der ingenlunde var let i et Hjem med 8 Rollinger, der hvert Øjeblik var i Haandgemæng. Ingen Dronning paa sin Trone kan tage sig værdigere ud end en gammel Bondekone, der har sat sig til Rette bag sin Rok. Min Mor

havde stor Færdighed i at spinde; man mærkede, at hun her var rigtig i sit Es. Som en Virtuoso fører sin Bue ud og ind, op og ned over Violinens Streng, saadan styrede hun sin Traad under de sirligste Haandbevægelser og i smukt Samarbejde med Føddernes Leg forneden, mens Tenen rundede sig mere og mere under den evig strømmende Traad. Der var i Mors Rok en egen dyb Tone som det var Sfærerne selv, der spandt. Her var det som hendes flittige Sjæl fandt Udtryk gennem en god og øm Sang af Alnaturen, alt det bedste og skønneste i Bondehjemmets uendelige Stræb og Strid. Og saa var det, som om hendes forpinte Nerver, der var trætte og mishandlede af Nattevaa-gen og Barnegraad, her fandt et Øjeblik Lindring og Hvile. Hun hvilede og dog arbejdede hun, og det gjorde hende saa godt, at hun imellem sang derved; ikke nogen lystig Sang, al støjende Lystighed laa hende fjern, men hyppig en vemodig klagende Vise, maaske en halvglemmt Markedsvise om bundløs ulykkelig Kærlighed, der ikke var til at hjælpe for. Hun sang helst, naar hun var muttersene i Stuen. Rokken surrede med sit evige Nyn, en enkelt Flue summede hende over den varme Bilæggerovn, Støvet faldt blidt over hendes graanende Tjavsler. Og Mor sang, tungt og vemodigt, med den uhjælpelige Bedrøvelighed, der *maa* ende i Taarer. Den fattige Stue blev saa skøn i saadant et Øjeblik. Vintersolen faldt ind gennem den smeltende Rim. Det hvide Sand lyste som Guld i Solstriben paa det mørke Ler, falmede Familieportrætter, afblegede, prentede Gravskrifter skævede til hinanden paa Kalkvæggen omkring Klokhuset. Ude fra Loen lød Plejlens Bump rytmisk og fast mod Rugneget, og Kokken galede kry i Forstuen, og Mor sad god og glad til Trods for

Efter Maleri af Otto Nielsen.

Mit Barndomshjem i Aakjær, opført ca. 1800; Udhusene ombyggede i 1880'erne, Stuehuset faldt 1904. I venstre Baggrund Mogenstrup, til Højre: Møllen i Karstoft.

Gibsmodel af mit Barndomshjem ved Ingeniør Hagens. Stuehuset mod Nord.
Saadan saa det ud i 1870'erne.

Mosegaard i Trevad, Nabo til Aakjær. Opført 1839. Dette Udseende havde mange Gaarde i min Barndom. Tilhøjre *Aftægthuset* i en Ende af Udlængen.

sine Taarer og nød en velfortjent Hvil, mens hendes kære, trofaste Ven, Rokken, legede og spandt for hendes Haand. Men det var sjældent Mor turde hengive sig til en saa overdaadig Livsfølelse, tho Herregud, selv om hun sad ved Rokken, saa kunde hun vel endda holde en Degn ude, lære sine Børn den fattige Del, hun selv havde nemmet af Bogens Viden. Længe før vi kunde Bogstaverne, maatte vi lære enkelte Salmevers og Fadervor udenad. Saalænge Bedstefar levede, anmassede han sig den Ret at lære os sine grusomme Bønner, der var hentet op af „Den bedendes Kjæde“, et Plageris fra det 18. Aarhundrede for Mindreaarigheden. Men Bedstefar var lidt for skrap i Tøjet. Intet Barn gik uden Bæven ind under hans Bryn eller bedre: hans Ris. Han var nemlig lidt Kurvemager og sad og syslede med Pregl og Halm og smidige „Woller“ eller Pilekviste i mine Forældres Sovekammer, fordi der her var lunest. Her maatte vi da ind, vi smaa, og høres i vore Morgenbønner og „Hjertesuk“, saadan som jeg har skildret det i „Bondens Søn“. Men Bedstefar sad fristende nær ved Riset, de laa jo i Overflødighed i hans knudrede Haand og var ham gerne til Vilje. Og smaa Børn og Salmevers har altid haft svært ved at finde en Mellemproportional, og den Lærdom endte ofte i Tænders Gnidsel. Mor var just heller ikke sentimental paa Opdragelsens Omraade. Men hun ejede dog Overbærenhedens Naadegave og skred først til Haandgribeligheder, naar Uopmærksomheden eller ligefrem Vrangvilje antog faretruende Former. Her ved Mors Rok lærte vi Børn vor ABC og vort Fadervor. Skrivekunsten tror jeg ikke, vi lærte, thi Mor vidste, at hun kun gjorde sig til Grin ved at tegne Bogstaver. Jeg kan huske, hvordan hun en Søndag For-

middag laa fladt ad et Bord for at godtgøre, at hun dog kunde skrive sit Navn. Hun kom ikke i nogen Maade til et Resultat, der kunde virke overbevisende paa de omstaaende. Der er overhovedet ikke bevaret det ringeste skriftlige efter hende; jeg kan ikke tro, at hun har skrevet saa meget som et Brev, end ikke til min Far, da han „laa henne“ og var med paa Flugten fra Dannevirke. Som ældre havde hun end ikke Erindring om Skriftyper. Hun kunde kalde mig hen til sig og sige paa den hende egne bydende Maade, der ikke taalte Modsigelse: „Jepp’, no ska do komm’, og saa skal do ta’ og skriv te dem aa hels dem saa manne Gaang aa sej, te vi haar et godt!“ Heller ikke i Læsning kan man sige, at hun ekscellerede. Hun foragtede Aviser, ja, jeg har aldrig set hende med et Blad i Haanden, endda vi havde dem i Hjemmet, da min Far var en flittig Avislæser. Romaner og andre verdslige Skrifter fik ogsaa Lov at være i Fred for hende. Kun Salmebogen fandt Naade for hendes Øjne, men ogsaa her kun de Salmer, som hun kendte og havde lært til Konfirmationen. Salmebogen kunde hun tage ned fra Hylden, hvor den laa ved Siden af Strygejernet, og synge med høj og gennemtrængende Røst timelænge, mens Taarerne flød i stride Strømme over hendes blege Kinder, ellers var der ikke noget ved det. Mor var et Følelsesmenneske. Jeg har hende mistænkt for, at hun mange Gange slet ikke forstod Salmens Ordlyd, men hun havde lært den til Konfirmationen, og det var saa dejligt, og saa græd hun.

Naar Mor havde haft os oppe i Katekismus eller ABC („Å-ves“) nogle Gange ved sin Rok, og vi stadig ikke kunde det eller røbede Adspredthed, „lagde ikke vort Vid ved det“, som hun sagde, saa faldt der noget ned fra Lof-

tet, enten en rap Øretæve eller et Par velrettede Svirp af Riset, som oftest det første, for Ørefigen havde Mor altid ved Haanden; men Riset skulde som oftest hentes fra sin Plads i Frammerset, hvor det var stukket op ved Loftet sammen med andre Nødvendighedsgenstande. Paa Væggen hang en lille Trætingest, Hylde eller sligt, hvori der var boret 3—4 Huller; de to eller tre var til Grydeskeer og Æggespjad, den sidste var forbeholdt Riset. Inden man gik hen til Rokken og bekendte Troen eller bad Fadervor, havde et forstandigt Menneske naturligvis kastet et Blik til denne Hylde, om Riset var paa sin Plads, ellers havde en Synder Grund til at vare sig under Overhøringen. Mor kunde godt være snedig og have gemt Riset bag sit Skørt eller paa Bunden af Tejekurven, og saa kunde det uden ethvert Varsel suse ned over ens Hoved, hvis man lavede altfor mange Fejl i Fadervor'et. Var Riset derimod, hvor vi helst saa det, paa dets Plads ved Æggespjaddet, saa skulde det være en klodset Dreng, der ikke kunde humme sig ud af Døren, før Mor under meget Spektakkel fik Riset ned fra Hylden. Og saa stod man hellere en halv Time ved Hushjørnet og ventede paa bedre Vejr, end man atter gik under Aaget ind til ABC'en med den galende Kok paa Omslaget. Ret længe fik man jo ikke Lov til at staa og glyne med bart Hoved ude i Sneen, maaske endda paa bar Strømpefod ogsaa, hvis man i Javhasten havde tabt en Træsko inden for den høje Tærskel. Det vidste ens omhyggelige Mor, hvad det kunde føre til, hvis en Knægt stod og tog Kuld. „Kom nu ind, min Dreng, og vær et skikkeligt Barn og læg dit Ved ved det, saa der kunde blive et Guds Barn af dig, saa skal du ikke faa af Riset denne Gang.“ Saadan kaldte den moderlige Stemme fra Gang-

døren, og der var aldrig noget Lumskeri ved Mor, saa man kunde stole paa hendes Ord. Og naar der saa var blevet flæbt passende paa begge Sider, og man havde faaet en tør Strømpe paa, saa snurrede Rokken igen sine sørgmodige Melodier, og Kokken galede i Forstuen og paa ABC'en, og Remsen gik videre med „forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere“! Saadan lagde Mor Grunden til Kristendommen i vore Hjærter, efterhaanden som vi voksede til Riset. Maaske ikke Metoden var helt uangribelig, men Mor kendte den ikke bedre og det meste af hendes Samtid da forøvrigt heller ikke. Alt dette foregik i Dagligstuen foruden meget mere, som vi vil gemme til en Aftentime.

I en lille adskilt Del af Dagligstuen havde vi det saakaldte Sovekammer, d. v. s. mine Forældres Sovekammer. Her herskede, som tidligere bemærket, Bedstefar, som Dagen lang syslede med sine Halmkurve, naar ikke han var ude paa Studehandel eller anden Vidtløftighed, thi i Nærheden af ham laa altid Hjemmets Stormcentrum, hvorfra Uvejret kunde rejse sig, naar man mindst anede det. Men Bedstefar skal have et helt Kapitel ved en senere Lejlighed. Paa det foreliggende Tidspunkt dannede han kun Staffage, en Slags Baggrund for Mors Bestræbelser. Naar Riset faldt over ens lokkede Hoved og Barnets Hyl steg mod Loftet, kunde man høre en tilfreds Rømmen derinde fra den gamle i Indelukket. Nu gik Undervisningen rigtig fra Haanden, nu var der Mening i Tingene! Nu fik Vorherre det, der tilkom ham. Det glædede ham at skønne, at hans Sæd spirede. Saadan havde han jo nedlagt Guds Ord i Mors Hjærte, da hun var lille. „Anden Vej til Salighed var der ikke, Dæwlen brækk' mig!“ Denne dy-

stre Baggrund lagde unægtelig Alvor i Religionsundervisningen og bragte os unge til fra smaa at strenge os an til det yderste, for det var den Trusel, der svævede over vort Hoved og som Mor forblommet lod skimte igennem, at kunde *hun* ikke faa os til at lære vore Bønner med mere, saa skulde Bedstefar faa os til Udbedring, og det kløede vi ikke efter. Og Mor brugte det ogsaa bare som blind Allarm, for hun vilde heller ikke have os under hans haardhændede Tugt, saa længe det kunde undgaaes.

Om Formiddagen fik Mor sjældent gjort saa meget ved Rokken, for hun skulde jo ogsaa have Middagsmaden færdig. Hendes gode Tid om Vinteren faldt fra Kl. 1 til Mørket faldt paa. Naturligvis havde hun ind imellem store Svinkeærinder i Køkken og Bryggers, i Spisekammer og Saltkammer, paa Loft og i Kælder ja ud i Grise-sti og Kalvehøvl. Hendes Rige var stort, alt overvaagedes af hendes milde Øje. Og Pige hjælpen var som oftest kun en Tøs, som hun først skulde lære alle Ting. Alt det, som vi nu har væltet over paa Fagfolk uden for Hjemmet, Bagning, Brygning, Slagtning, Spinding og Vævning, Hegling og Farvning, Strømpebinding og Lysestøbning, ja, jeg vilde sikkert med Lethed kunne opremse endnu en halv Snes Fag og Bestillinger, det laa dengang altsammen paa saadan en lille pinkel Kvindes Skuldre. Det var hendes Ansvaret, om det blev gjort; gjort godt og gjort, naar Tid var. Og glem saa ikke de stadige Barselsenge og Børneflokkene, der steg indtil 8, med alle de tusinde Krav til en Mors Hjærte og aldrig hvilende Omhu. De fleste af de Haandværk, vi her har nævnt, fandt deres naturlige Ramme i Frammers og Bryggers, et Par hæslede Rum uden Varme; om Vinteren altid gennemsnede af Kulde og Træk, Yder-

dørene utætte med fingerbrede Aabninger langs Karmene. Sneen knøg ind ved Tærskelen, saa der kunde ligge høje Driver hen over de fugtige Sten. Vestenstormen tudede som en Varulv gennem de utætte Luger og Gavle, vristede de møre Døre op, jog gennem Huset, saa Træværket knagede og Ilden fra Gruen stod alenhøjt op i den aabne Skorsten. Uhyre koldt var den gamle fugtige Kasse af et Hjem i de strenge Frostnætter. Rimen kunde ligge i gnistrende Lag op ad Ydervæggene inde i ens Alkove om Nattetide. Vel gjorde den gamle Bilægger sit bedste, og inde under dens rustne Underplade, hvor der var to smaa Rum til Hund og Kat, kunde Mis være saa varm, at man næsten kunde brænde Haanden paa den, men inden man vidste af det, var den Varme, der trak længere ud i Stuen, forsvunden gennem tusinde dulgte Sprækker eller suget ind af det mørke, fugtige Ler under ens Fødder. Derfor var Gigten en saa fremherskende Sygdom og Pinsel i de gamle Bønderhjem. Og Mor havde sin Part at trækkes med. I den Tids Køkken, der var ukendt med et Komfur, var der koldere end i et Udhus. I den første Tid, jeg husker, havde vi en aaben Grue i en muret Skorstensfod. Bag ved den en Jernlem ind til Bilæggeren, der altid gabe graadigt efter mere. Over Gruen eller lidt til venstre havde man den aabne Skorsten, med en lav Skorstenspipe oven ud af Taget. Det var et rent Æventyr for os smaa at staa der og kigge op i Himlen og de drivende Skyer. Men heller ikke ufarligt, for bedst som man stod med opspilede Øjne og glubsk Fantasi, kunde der dratte en Sodklat højt oppe fra ned i ens Ansigt. Det kunde svide i Øjnene i mange Dage, men det kunde dog ikke afholde en Knægt fra at gentage Observationen, især naar der var rigtig

Skydrift over Himlen eller den var særlig klar og frostblaa. Ogsaa her hændte det, at ens Mor formørkede denne Himmel ved at hænge sine Faarelaar eller Rullepølser til Røgning, da blev Udsigten jo en Kende grumset. Og havde man faaet fat i et Kasteskaft eller Tapstangen og havde pirret til en af de træge Fyre deroppe i Skorstenen, saa de kom i en svingende Bevægelse, kunde det hænde, at den drattede ned i Asken for ens Fod, og nu blev skyndsom Flugt fornøden; thi om Mor havde opdaget Aarsagen til at en af hendes triveligste Pølser laa paa saa lavt og nedrigt et Sted, hvilke jammerfulde Ting kunde der ikke være hændet! Nu tog hun det som en Guds Tilskikkelse og fik sin Pølse paa Plads igen. — I min Fortælling „Julebagning“ har jeg vidtløftig opholdt mig ved de mange smaa Processer, der ved en Husmoders duelige Haand omsider sætter det kære Brød duftende og nybagt paa Bordet. Her i Frammerset er jo netop Stedet, hvor sidste Akt af denne Julekomedie udspilles med hele Husets Personale — smaa og store — fordelt over de forskellige Rollefag, alt efter enhvers Nemme. Der lige for os har vi den gamle Bagerovn, et for ethvert Barn dragende og mystisk Sted, naar det ligger i dyb, uudgrundelig Mørke, der ikke tillader nogen Udforskning, men da især naar det ligger sydende fuldt af vilde og knasende Flammer, der fylder enhver med en vis Angst, ogsaa den, der nærer disse Flammer. Ingen „Ildgærningsmand“, der staar i den svidende Hede foran en saadan gloende Ovn, hvori Flammerne jaeger hinanden som onde Aander, kan fri sig for den Tanke: hvad om nu ikke Ovnen er ganske tæt, hvad om du har overset et lille Musehul, da du forinden Opfyringen var inde for at kline den og gaa den efter i Sømmene! Den

mindste Efterladenhed her kunde lægge en gammel Gaard i Aske paa mindre end en halv Time og bringe en Familie til Fortvivlelse om ikke til Betlerstaven. Saa dette at fyre i Bagerovnen blev i mit Hjem aldrig betroet til nogen anden end Far selv. Et mere spændende, ja rystende Skuespil kunde vi Børn næppe overvære, men det var kun i korte, stjaalne Øjeblikke, at vi smaa fik Lov til at stikke blot Hovedet indenfor Køkkendøren, naar det stod paa. „Hvad haaj vi dér aa komm' atter?“ At tage en saa alvorlig Akt simpelthen som et Skuespil det var jo ligefrem ugudelig Gerning! Leg med Ild sad altid som lurende Rædsel i de gamles Sind fra den Tid, da al Assurance var ukendt, og da bare en Trusel om Ildspasættelse kunde bringe til Retterstedet eller i det mindste til livsvarig Indespærring. Men havde en Knægt trods alle Advarsler vovet Skroget og var krøbet hen over Frammersgulvet, hvad saa man saa ikke derinde i den vilde Ovn, gennem den af sit ansvarsfulde Arbejde optagne Fars skrævende Ben, det var som at opleve Bedstefars Dømedag og den evige Ild, naar han læste op af „Den bedendes Kjæde“. Flammer, der rasede, knaldede, knasede, krøb over Stenaanen, rejste sig i et Nu mod Hvælvingen, slog Hovedet mod de mødende Sten, saa de atter drattede ned paa Knæene, mens de dansede snart med Hovedet oppe og snart dybt nede i et vildt og brølende Favn-tag. Vilde Naturkræfter tvunget til Lydighed af en svag, lerklinet Teglstensmur! — Man blev blindet af Heden og den gloende Ild og krøb snart tilbage over Tærskelen for hviskende at fortælle om sine farefulde Oplevelser til de mindre, der havde været for rædde til at følge i ens Køl vand. Det, der gjorde Ovnen til det mest mystiske

og gysenvækkende Sted i Hjemmet, var selvfølgelig, at til dette Sted, der til daglig henlaa i den dybeste Skummelhed, henførte ens Mor, kraftig bistaaet af Tjenestepigerne, Bussemanden, Ræven og andre problematiske Uhyrer, der optraadte med saa megen Virkning i Datidens usentimentale Pædagogik. Der er næppe nogen af Barndommens Guder, onde eller gode, jeg har troet fastere paa end Bussemanden. Hvordan han saa ud, har jeg som lille aldrig haft Dristighed til nøjere at eftertænke. Mine Pædagoger ikke heller. Den blotte Nævnelser var nok. Bussemanden talte for sig selv. Ovnens var hans, det var klart nok! Og stod ikke Far nu og talte mystiske Ord med ens Mor om at ilde *den sorte Mand* ud af Ovnens; ingen havde Mod til at spørge, hvad der skulde forstaaes ved denne besynderlige Glose, og jeg fik aldrig rigtig Forstaaelsen af, om det var Bussemanden, der havde faaet det lovlige hedt under disse Forhold og havde foretrukket at forlægge sin Residens til mere kølige Steder. Men naar Ilden var slukket og Brødet bagt og Bagerovnen atter laa fuld af gabende Mørke, saa gjorde den stadig Tjeneste som hidindtil. Kunde ikke andet tvinge en vild Unges Nykker og Obsternasighed, et kraftigt Tag i hans Trøjekrave og en energisk Trusel om at sætte ham ind i Ovnens til Bussemanden satte al hans Trods i Knæ og fik ham paa Timen til at love Bod og Bedring. — Til de Regioner af Huset, hvor vi nu befinder os, var ogsaa Brygningen henlagt. I Modsætning til Bagningen er alt her Idyl og Skønhed. Her var den gamle, blanke Kobberkedel, der kunde rumme 2 Tønder Byg, det blanktskurede Midtpunkt. Familiebrygningen er for min Barneerindring fuld af en Række sødt duftende Enkeltheder. Jeg vil trække dem paa Snor, en for en. Først er

der nu Malten, i og for sig en lang Proces, som begynde allerede ude i Loen, den hundredaargamle Tærskelo lige for Vinduerne, hvor favnelange Spindelvæve hang ned fra Hanebjælkerne og svang som Tov for Vindtrækket, naar Plejlen gik sin plumpe og rytmiske Gang over de opløste Neg. En Dag laa saa Bygdyngen fejet sammen midt paa Logulvet. Saa hentede Far et Par af de kraftigste Stude, han havde i Nødset, og efter at de havde faaet Klovene omhyggeligt rensset for Skidtet, blev de trukket hen til Ladedøren og under meget Postyr ført ind i Loen. Gud, hvor de skabte sig, naar de lange Skanker skulde over den næsten alenhøje Lotærskel. De klodsede Kroppe skrabede og gned imod Balkerne og de snævre Dørkarme. Ho, ho, lækker Byg for Tanden, tænkte Studene og slog Mulerne i den fristende Korndyngge; men saadan var ikke Mening. Biblens Ord: Du skal ikke binde Mulen paa den Okse, der tærsker, gjaldt ikke i mit Hjem i Bygladen. Nu begynde der en Runddans, der kunde gøre baade Stude og Mand drejesyge. Rundt og rundt paa den snævre Lo gennem den toppede Korndyngge, der strittede ud til Siderne, men skubbedes tilbage igen. Det gjaldt jo om at faa de stikkende Hajsere traadt af Byggen. Det kalder Bonden at kjørne den. — Studenes Aandestraaler væltede skoldhedt ud i det sejlende Støv og stod som varme Skyer ud af de aabne Logab. Dyrene havde Øjne som Kontorkopper, og de gloede dumt og trodsigt ud af Døren, mod hvilken de hvert Øjeblik gjorde Flugtforsøg. Til sidst gik de dog lydige og rundtossede, siden det nu ikke kunde være anderledes, inde i en tæt Sky af deres egne Uddunstninger. Engang imellem hørte man deres svære Horn knalde sammen, mens de slentrede videre gennem den stentende Byg,

der omsider blev tragtet og prøvet i Fars trofaste Hænder og erklæret god nok for den Gang. Hvor var de møre, Studene, efter en saadan Omgang, og dinglede trætte og grødhjernede tilbage til deres Baas.

Oppe paa det skumle, men oh, saa æventyrlige Loft over det gamle Stuehus stod der lige over den gamle Bilægger en Halmkurv, gammel som Methusalem. Den største jeg i mine Dage har set, ja, den var saa fornærmelig stor, at jeg aldrig, saa længe, jeg mindes, selv blev saa stor, at jeg kunde kigge over dens Rand. I denne for mig saa meningsløse Kurv, der var en af de faa Ting i Hjemmet, jeg ikke har haft min Næse i, styrtede Far en Dag fra Sækken den kjørnede og smukt rensede Byg, som nu ved mystiske Processer, som kun Far kendte, skulde forvandles til noget andet. Da jeg ikke her har været Medvider, tier jeg stille. Men en Dag kom Mor ned fra Loftet med en kurvfuld Byg, der nu pludselig havde faaet Navneforandring og kaldtes Malt. Og nu er jeg i Stand til at knytte Fortællingens Traad, for nu har jeg selv været Øjensvidne. Og Mor gik lige hen til min sorte Ven, Kakkellovnen, steg paa Strømpesokker op paa en Stol og styrtede Kurvens Indhold ned over Ovnpladen. Her var den øverste Plade, der brændte som en Stegepande, indkrandsset af en kvarterhøj, kønrøgssværtet Ramme med denne Anvendelse for Øje. Naar Mor atter havde taget sine Træsko paa og havde trukket sig tilbage, var jeg ikke sen til at komme op paa Stolen og se, hvad det var for noget mystisk, hun havde haft i sin Kurv. Og her laa nu Malten i uregelmæssige Klumper, hvor lange krogede Spirer som hvide Orme havde flettet det hele i en Hob, og en sød Duft af Gro og Gæring kildrede en i Næsen, saa man kom til at nyse. Nu vidste

jeg altsaa, hvad der havde været i den store aarhundredgamle Kurv paa Loftet. Et Par Gange om Dagen kom Mor og rørte i Malten, og en sød mættende Duft gik hen under Bjælkerne og gav den gamle Stue en Parfume, som den havde Brug for. Og en Dag blev jeg og min Broder saa sendt til Mølle med en lille Maltsæk paa Nakken. Det var en meget attraaværdig Gang, for den gamle Vandmølle i Trevad var ikke noget kedeligt Sted for en opvakt Dreng. Og man kunde gaa omkring, hvor man vilde, mens Malten blev malet og se paa de snurrende Hjul og de drejende Kværnsten. Ikke at forglemme det vældige, brusende Vandhjul, der indtil det Tidspunkt var det største Vidunder, jeg havde set. Og hvilken Betroelse var det ikke at komme tilbage til Hjemmet uden Uheld med den duftende, malede Malt paa sin spinkle Ryg. Endnu synes jeg at kunne mærke den inderlig varme Plet mellem ens Skulderblade efter det friskmalede Malt. Og nu begyndte Mor med sin aldrig svigtende Snille at brygge Hjemmets Øl. For min Mund havde det altid en særlig Velsmag, ikke mindst da Juleøllet. Mors Færd ved Ølbrygningen blev altid ved at staa for os Børn som en Gaade, uden naturligvis for den af os, min ældste Søster, som hun indviede i Hemmeligheden. Drengenes Del indskrænkede sig kun til at drikke Øllet og forøvrigt holde sig smukt ved en Side, mens det alvorligste stod paa. Det var en stor Naadesbevisning for et Mandfolk, stort eller lille at blive kaldt til Bagdøren, hvis ene Halvdel kunde slaaes om mod Væggen, og faa Lov til at smage paa Urten i Mors Øse. Saadan har jeg set Far staa talrige Gange, mild i Øjnene og med en god Skæmt tage Mors Øse over Halvdøren. Han kunde se saa kærlig paa sin Viv i en saadan

Stund. Han fik ikke meget sagt, men i hans Øjne, i hans Mine stod at læse: Du har en dygtig Kone, Jens Peter, en rar og en kjøn Kone ogsaa! Naar Far og Mor havde vekslet dette tavse Øjekast, forsvandt de atter i Travlhed hver til sit. For inden Solen gik ned, skulde Mor være færdig og Øllet staa for Døren for at svales. Her er atter et Mystorium: Hvordan har Mor faaet disse store Ølkar ud af den snævre Dør og faaet dem fyldt af rygende Øl! Vi smaa var mest tilbøjelige til at tro, at det gik til ved en Slags tilladelig Trolddom, vi fik jo ikke Lov til at komme i Bryggeret, kunde derfor ikke følge Sagen i hele dens Udstrækning. Pludselig stod Ølkarrene der, et ved hver Side af Døren, og her skulde det helst staa Natten over. Jeg mindes disse Sommeraftener, naar ogsaa Møsekonen bryggede derude i de brede Enge, næsten som vilde Mor og hun kappes i Færdighed. Hendes Dampe fyldte hele Aadalen; Mors Øldampe indskrænkede sig til nogle tynde graa Hvirvler omkring Brønden; de duftede en i Næsen, naar man postede Vand op til Føllet. Et Vibeskrig eller Lyden af en trækkende Havfugl kom ind af Gaardsleddet. Storken sejlede ned over sin Rede paa Lademønningen og slog med de lyse Kastagnetter mellem de ventende Unger, saa det klang mellem de hvide Huslænger. Stjærnerne deroppe kom ud i deres sommerblaa Vindueskarme og spejlede sig i Mors Ølkar. — — Oh, Barndommens Dage, hvor rige I er paa Minder! Endnu dufter det i mit Sind af Mors Øl for Bryggersdøren.

Som Mor selv besørgede Brygning og Bagning, saadan besørgede hun ogsaa al Husets Slagtning af Faar, Spædekalve og Julegalten. Nu kan Bondens Datter jo knap hugge Hovedet af en Høne eller lægge en Aal paa Stegepanden

uden at lave Scener. Mor var Ømheden selv mod Dyret, saa længe det levede, men naar det var blevet dets Skæbne at dø, bragte hun det ud af Verden uden Sentimentalitet. Hun førte Kniven med en Sikkerhed som nogen Kirurg, ligesaa behersket mod Faarets Halsaaere, som mod Galtens rundbuede Nakke. Saadan saa det i hvert Fald ud, og saadan var det jo bedst for Ofrene. Hendes Aflivningsmetode var sikkert meget gammeldags; nu stikker man jo ikke en Gris i Nakken, hvad Bonden altid gjorde i min Barn-dom. Jeg tror nok, at hun imellem Stunder var ked af at skulle slagte, især Faarene, som hun jo tidt havde født op som Dæggelem, der løb brægende efter hende og saa tro-skyldigt lagde Hovedet i hendes Skød, naar det skulde die af Dæggehornet. Det var en hel gammeltestamentlig, pa-triarkalsk Scene, naar Mor, forinden Slagtningen gik for sig, løftede sit Skørt op og løste sit lange Hosebaand af og bandt dermed Dyrets fire Ben bag den Stol, paa hvil-ken dets Krop laa, for at det ikke skulde spjadre for vildt. Nu blev Tapstangen drevet ned mellem de korslagte Ben og Stoleryggen, saa kunde Slagtningen fuldbyrdes i en Haandevending. Dyret befriedes for Blodet, der i en dampende Straale flød ned i Rugmelet i den sorte Gryde, som en af vi Unger rørte i med en Slev, en meget betroet og ansvarsfuld Gerning, da den dannede Grundlaget for den sorte Pølse med de gnistrende Isterterninger, der lok-kede som en løfterig Lækkerbidsken, naar Kvælden kom. Naar Dyret var aflivet, blev dets overskaarne Spiserør, den saakaldte Vessing, trukket frem. Paa det slog Mor en sirlig Knude, for at dets Gylpninger ikke skulde smuske Kødet under Flaaningen. Faarene fandt altid Døden i det lille Frammers. Galtens Skafot blev derimod altid rejst i

Bryggerset. Men da jeg har givet en saa omstændelig Skildring af Galtens Slagting i min Novelle „Naar Pølsen koger“, skal jeg her fatte mig i Korthed.

Det var et besynderligt Lune, der engang i en fjern Fortid havde bragt det skidne Bæst under Tag med kristne Mennesker. I Stien i Bryggerset logerede Galten gennem hele min Barndom som en Slags Aftægtsmand. Der havde den for umindelige Tider siden faaet sin Plads, og ingen kunde tænke paa at flytte den. Dels er det altid vanskelig at bryde gammel Vane, dels var det jo ogsaa forbundet med Udgift. Svinet blev gaaende og udfoldede hele sin Svinenatur uindskrænket. Den var aldrig til Gêne for os Børn, tværtimod, det var en stor Plasér at staa og passiare med Grisen, at klø den i Nakken og fodre den som en Kanariefugl, hyppig naturligvis med forbudte Varer. Det første, man vaagnede ved om Morgenen, hvis Mor havde ladet Køkkendøren staa aaben, var Galtens Grynten og utaalmodige Hyl, naar han syntes, der blev vist ham for lidt Opmærksomhed. Som sagt, Grisen havde sine hyggelige Sider, men det kan ikke nægtes, at den ogsaa havde andre mindre hyggelige. Dens Stank var naturligvis grusom generende, især med vestlige Vinde, Huset vendte i Øst—Vest, og Grisen var kommet i Vindhjørnet. Naar Sommervarmen tilmed gjorde Dunsterne flygtige, var Galten ikke nogen hyggelig „Aftægtsmand“. Jeg kan derfor ikke tro andet, end at det var Mor en særlig Glæde at slibe den lange hjemmesmedede Stikkniv paa den høje sandstrøede Tærskel og med den give den utaalmodig skraalende Slughals det sidste velrettede Dolkestød. Det var egentlig et sært Syn at se denne lille spinkle Kvinde staa inde mellem en Flok stærke Mænd, der ikke foretog

sig noget videre uden at holde ved Benene og kigge beundrende paa Katrine, mens hun alene gjorde alt det, som man syntes, de rettelig kunde have udført. Men faa havde hendes Haandelag, saa Grisen havde ikke noget at beklage sig over, skønt Gud skal vide, den gjorde det saamænd endda, og det baade lydeligt og tydeligt. Naar Grisen var slagtet og skoldet og skrabet, saa at den aldrig havde været saa ren i sine Dage, saa blev den af stærke Mænd løftet op og sirlig lagt langs ad den gamle Langbordsskive i Dagligstuen. Herre Jemini, hvor var det spændende for os Unger at se det vældige Dyr, der næsten fyldte hele Rummet under Bjælkerne, mens Bordpladen formelig buede sig under sin Byrde. Nu kom der for Alvor en travl Dag for Mor og hendes Medhjælperker. Men den sorte Pølse stod dog ved Kvældsnetter og dampede som en Offerkedel mellem megen lækkersulten Ungdom. De ituhakkede Løg, der havde været strøet over Bordene, bed i Øjnene og drev med Duft af knust Ingefær og Allehaande ind under de musgnavede Loftbrædder. Men før Midnattens Maane rejste sin Sølvskive over den dunkle Lademønning, havde Mor faaet Julegalten parteret og lagt i Salttruget i det fjerne, skumle næsten vinduesløse Saltkammer, hvor Mor gemte sine sparsomme Forraad. — Dette skumle Hul, Saltkammeret, havde vi Børn ingen Grund til at ynde; lad mig med det samme fortælle hvorfor. Katrine var en omhyggelig Husmoder, men hun forglemte heller aldrig sin Opgave som Pædagog. Det ene skulde passes, det andet maatte ikke forsømmes! Havde hun nu tænkt paa Husets Forsyning af god Mad og Flæsk, saa ingen kunde komme til at lide Nød, selv i den længste Vinter, saa maatte hun ogsaa ihukomme sine Pligter overfor Vor Herre, at hun holdt Ungernes uregerlige Va-

Mit Hjem efter Ombygningen i 1880'erne. Til højre min ældste Søster *Margrethe* med et Barn paa Armen, til højre for hende min Far. — Fotografii 1896.

Trevad nedlagte Vandmølle; jeg foran Huset.

Det søndrede Vandhjul i Trevad Mølle. 1924.

ner i Ave. En Dag, naar Grisen havde ligget nogen Tid i Salte, bandt Mor et Tørklæde fast under Hagen, trak en skarp Kniv ud af Bjælken og gik med en god, beslutsom Mine ud af Døren og forsvandt bag Kaalgaardlaagen. Jeg har en Vinterdag som mindreaarig Purk været med paa saadan en Ekspedition, naar Sneen mellem Kaalene gik baade Mor og mig til Knæene. Mors Ærinde i Kaalhaven paa denne Tid af Aaret var intet mindre end at forsyne Huset til Fornødenhed Aaret om med Ris til Børnenes Bag. Jeg var altsaa selv en af Delinkventerne, men i Øjeblikket var der jo Fred og ingen Fare, saa jeg var ganske ivrig i Tjenesten, og Mor animerede mig og roste mig for min Iver til at finde de allermest tjenlige Kviste. Indenfor det gamle, halvt nedfaldne Kaalgaardstod en Række urgamle Graapil, som i vilde Vinternætter fyldte Hjemmet med deres klagende Sus. Den altid vilige Storm fór med Raseri først i deres graa Parykker, før den naaede frem til Tag og Mønning. De havde et tungsindigt, forrevet Udseende og fik aldrig Lov til at udfolde sig efter deres Natur. Bedstefar plyndrede dem ubarmhæjrtigt for Woller til sine Halmkurve, og Mor tog som oftest Resten, som hun brugte i Opdragelsens Tjeneste. Mor var ikke meget for at kravle, men her var jeg en Svend. Jeg fór rundt i de gamle, krogede Piletræers mishandlede Kroner efter Mors knappe Anvisning, og fandt jeg en særlig smidig og god Kvist, rakte Mor Kniven op til mig, jeg skar den af og smed den ned i Sneen til hende. Naar Mor saaledes havde faaet Forklædet fyldt af saftfulde, smidige Pilekviste, en Alen lange eller saa, gik Ekspeditionen den samme Vej tilbage. Jeg havde Mor ved Haanden, stolt af Værdigheden som hendes betroede Kam-

mersvend. Jeg tænkte kun lidet paa, hvor argt det vilde komme til at svide til min Æst mangan en Stund senere. Mor gik med sin Fangst lige ind i Saltkammeret, hvor den gode Lage nu havde den rette Saltholdighed, her sænkede hun Risene et for et i den blodigrøde Vædske, der omgav den parterede Gris' flæskede Sider. Mor og jeg talte under denne Alvorsakt fortrolig om Tingene og Metoden, og jeg fandt intet at udsætte. Herfra har man Udtrykket „at lægge et Ris i Saltlage“. De bløde Pilevaand blev her blanke og smidige og sejge som Læderremme, og Saltet i dem bed sig godt fast i en blød Barneende. Jeg har mangen Gang med nogen Gysen set Mor forlade sit travle Dagværk og gaa ind og fiske et nyt Ris op af Saltkarret, naar det gamle var slidt i Laser. Hun havde et Stykke Uldgarn med sig, thi de fleste af Risene var tvegrenede, saa blev de snoede, og Mor, der i alt var en omhyggelig Kone, bandt med det graa Uldgarn trofast og solidt om Risets Top. Somme Tider skulde Riset bruges med det samme, det var det, der bragte mig til at gyse, somme Tider blev det dog sat i Hvil paa sin Plads ved Æggespjaddet i Køkkenet. Saa fik ens Hjærte atter sit vante Slag, der var ingen Skyer paa Himlen denne Gang.

Vi har i det væsentlige set Dagligstuen i Dagsbelysning. Lad os forsøge at tage et Syn over den paa en Vinteraften, naar Kreaturerne er røgtet ind rundt om i Staldene, naar Dørene er pindede og Hønsene har faaet deres „Told“ i Hullet. Det blev gerne sent, inden Mændenes Træsko begyndte at skramle over Stenbroen mod Forstudøren. Gamle Jeppe, min Bedstefar, „Gammelfaar“, som vi kaldte ham, der ikke yndede at arbejde ved Lys, havde allerede skubbet sin halvfærdige Halmkurv fra sig og stod nu

harkende og spyttende i Sovekammerdøren, hvor han ventede paa sin Melgrød. De øvrige store og smaa fik hver Aften Byggrød, den, der spøgende kaldtes Hangrød, formodentlig paa Grund af dens storgrynedede og massive Væsen. I den Grad blev vi Børn forgivet i Hangrøden, at jeg aldrig har kunnet komme overens med den siden jeg selv har kunnet bestemme min Spiseseddel. Men der er ikke Tvivl om, at det var en baade billig og nærende Ret. At den ogsaa var sund, derfor taler vort Helbred indenfor Søskenflokkene, hvoraf endnu alle er i de levendes Tal. Naar Grøden var blevet spist og Resterne taget af Bordet, fordeltes Besætningen efter Regler, der omtrent var lige saa faste, som de, der hersker om Bord paa en Skude. Kun én havde ledige Hænder, det var Gammelfar. Han havde Fanden brække sig udrettet nok i sine Dage! Han anbragte sig i Husets blødeste Stol med sin Ryg til Verden og sine hvide Sokkefødder paa Kakkelovnspladens Forskive. Her sad han med sin lodne Klaphue paa, enkelte Gamle havde endogsaa Vanter paa ved Kakkelovnen; det har jeg dog ikke set *ham* med. Her fortalte han nyt og hørte gerne *paa* nyt om en vidste noget, men drejede ikke Nakken en Kende. Han var i det skjulte Husets Hersker, den eneste, der turde slaa en Skid i Laget. Der var langt muntreere i den gamle Stue, naar *han* ikke var hjemme, men kom han hjem, tidt langt over Midnat, kunde det hyppigt blive muntert nok, naar han fyldte Rummet fra øverst til nederst med Eder og Brændevinslarm. Men det har jeg skrevet udførligt om i „Bondens Søn“ og skal ikke her gentage. Bedstefar, Jeppe Sørensen eller Gamle Jeppe Aakjær, som han hyppigst kaldtes, døde, da jeg kun var 8 Aar. Der staar kun Frygt for ham

af mit Barneminde. Men min Moster, Sine, hans yngste Datter, der naturligvis har kendt ham langt bedre end jeg, har adskillige milde Træk at fortælle om ham, der vidner om, at han var bedre som Far end som Bedstefar. Han var født der i Gaarden 1810, og havde aldrig mig bevidst været andre Steder. Han blev gift med en Kvinde fra Staunbjerg i Daugbjerg Sogn, der skal have været meget smuk, og som han holdt meget af. Der blev ikke saa faa Børn, men hun blev brudt ned i sine kraftigste Aar, døde af Brystsygge i 1859, altsaa 7 Aar før jeg blev født. Men der er blevet fortalt mange venlige og smukke Træk om denne Kvinde, hvis Minde min Mor aldrig dvælede ved uden Taarer. Dette Dødsfald har min Bedstefar øjensynlig ikke kunnet bære. Han begyndte nu mere end ellers at strejfe ud fra Hjemmet, søgte med Forkærlighed de mange smaa Hedemarkeder, i Sjørup, Gjelleruplund, Ulfborg, Holstebro og Skive. Her var han en kendt Opkøber af de brogede og stridhaarede smaa Studekalve, de saakaldte Ovner, som Hedebønder kom trækkende med ad de milelange, snoede Enspørveje. Bedstefar blev en af de sikreste Markedsfigurer, men naar han havde faaet „en Hund i æ Reb“ — en Rus — og Handlen gik livligt med mange Puncher og høje Næveklask, kunde han tage paa og skraale op, saa det kunde høres over det hele Marked. Saadan var han vant til at være Midtpunkt i Skraal og Larm ude, og det blev mere og mere vanskelig for ham at afstaa fra denne Vane hjemme. Hans Svirebrødre fra Markederne søgte ham op i Hjemmet eller i Smugkroer i Hjemmets Nærhed, og saadan førte han en tyk, mudret Strøm af Brutalitet og den argeste Raahed ind over min Barndom og mit Barndomshjem. I en uhyggelig Grad gik

det ud over min Mor; min Far veg til Side, naar han begyndte at larme op, forsvandt i Udhusene eller gik i Marken med Hestene, men Mor maatte blive og staa for Skyllen, om den end var aldrig saa drøj. Hun var egentlig ikke selv mundlam, men enhver Protest overfor fuld Mand var ørkesløs. Saa trak Mor sig ogsaa ind i sit understride, men afmægtige Taarer. Der er ikke det ringeste overdrevet i, hvad jeg med uskaansom Virkelighedstroskab har fortalt i „Bondens Søn“ om denne Bedstefar, efter hvem jeg har Navn. Men der er maaske nok noget, der skulde tilføjes. Hans Anger, naar han blev ædru, en Anger, der dog mig bevidst aldrig gav sig Udslag i Ord, snarere i en vis skamfuld Skulden, en Holden sig for sig selv. At bede om Forladelse laa ikke for *hans* Talent. Det er næppe for meget sagt, at der gik et Lettelsens Suk igennem Huset sammen med denne stridige Oldings Dødssuk den Nat, han udaandede. Der var meget at skure og feje op efter ham og hive paa Askemøddingen, og Skurevisken skulde lægges godt ad, om den skulde faa det med altsammen. Jeg tænker altid paa ham som en Tordensky, fuld af Lyn og Hagl, der ganske vist forlængst er drevet over, men stadig har sænket noget af sin Uhygge i Barnesindet. Det milde Vejr, som andre vil have oplevet i ham og omkring ham, kan jeg intet fortælle om, da jeg ikke har oplevet det. Jeg har tidt spekuleret over, hvad der kunde være i denne Bedstefar, som kunde være gaaet i Arv til mig. At der maa være en Del, er jeg klar over, da Arven fra Mors Side er langt den stærkeste i mig. Bedstefar var absolut et godt Hoved med næppe helt almindelig Intelligens. Hans Haandskrift er ret ordentlig, dog ikke nær saa god som hans Fars igen; den er enestaaende, naar

man husker paa, at her er Tale om Bønder fra Tiden omkring det 18. Aarhundredes Slutning. „Gamle Jepp“ var ret anset i sin Kreds. Hans Myndighed, der for mine Barneøjne tog sig ud som den stærkeste Selvraadighed, har vel ogsaa forstaaet at skabe Respekt omkring ham. Men jeg var til Trods for Navneopkaldelsen ikke i hans Kridt-hus. Naar han kom hjem fra Marked og havde solgt et Par Stude godt, kunde han give min ældre Broder Jens en blank Rigsdaler, fordi han havde passet Studene. Men jeg, som bildte mig ind at have passet dem ligefuldt, mig gav han aldrig noget. Ja, med Undtagelse af de læsterlige Klø, som han betænkte mig med i Tide og Utide, kan jeg egentlig ikke huske, at han overhovedet har vist mig nogen Art af Venlighed. Der, hvor denne Skikkelse staar, er der en mørk Horisont, et afspærret Land, som jeg ikke kan komme ind i. Jeg vedgaar min Afmagt! Hans store Ud-skejelser paa Brændevinens Omraade krævede omsider sin Ret. I Foraaret 1874 fik han et stort Sygeleje, han gik og skrantede længe, maatte saa gaa til Sengs og stod heller ikke op mere.

Inderst inde tænker jeg nok, at jeg med nogen Skadefryd var Vidne til, at den Haand lammedes, der havde svunget Riset saa skaanselsløst imod mig. Sygdommen blev heftigere og heftigere, vistnok en Mavekræft, den Gamle hostede lidelsesfuldt og fyldte Natten med Jammer og Opkastninger.

En Morgen var saa det Hele forbi. Radmager laa min Sengkammerat i Dynerne og aandede ikke mere. Hans lille Bliktobaksdaase, der for andre var den urørligste Genstand i Huset, stod paa Sengestokken, uden at han havde forsynet sig af den til den ellers saa uundgaelige Morgenskraa.

Snart kom Nabokonerne vimsende ind i den lille beklumrede Stue, og jeg blev Vidne til et Skuespil af en egen drastisk Art, idet Konerne skulde vaske Liget. Sligt havde jeg aldrig set før eller anet, det var Margret' til Troelses, der med myndig Haand anførte Skaren, de vendte og drejede min gamle knudrede og kantede Bedstefar fra den ene Side til den anden, indtil han bogstavelig lyste af Renhed, — ja saa ren havde Bedstefar aldrig været, og aldrig attraaet at være. Thi Bønderne den Gang vaskedes kun 2 Gange i deres Liv, naar de fødtes og naar de døde. Begge Gange uden deres egen Vilje eller Vidende. Da nu alt var bragt saa vidt, kom det allermest spændende: Bedstefar skulde lægges paa Straa. Det kunde Konerne ikke være ene om, hér maatte Mands Hænder til. Far og vist ogsaa Tjenestekarlen blev kaldt ind fra Loen, og saa kom der en Scene, der kunde minde en om gamle middelalderlige Billeder fra Nedtagelsen af Korset. Jeg blev jaget væk, men var der selvfølgelig igen, og fulgte fra en Krog det Hele med de aarvaagreste Blikke.

Oppe i Storstuen var der lagt et Par Døre over nogle Skamler. Her bredtes der et stort Halmknippe ud, og her lagdes Bedstefar hen i det fineste Puds, ja jeg havde aldrig set en Dragt saa skøn, syntes jeg, — den var af lutter Papir, der struttede for Hænderne med lange udtungede Manchetter, og ogsaa udtungede Linninger gik op i Bedstefars stride Hageskæg.

Oh, hvor det Hele var forunderligt, — hvad om Bedstefar havde kunnet se sig selv, han som jeg aldrig havde set med andet end Vadmelsklæder og en lodden Klaphue. Nu laa han her paa det gule Halm, i en Dragt som den fornemste Prins. „De Bedendes Kjæde“ var lagt mellem

hans knyttede Hænder, og en af de gamle Speciedalere paa hvert af hans Øjne, da de ellers vilde aabnes. — Jeg ser endnu for mig den besynderlige Scene, hvor man slæbte af med Bedstefar, tvers over Stuegulvet ind gennem Forstuen og videre over Storstuen. Tyrannens Magt var brudt, hans Scepter, Riset, knækket i hans magre Haand. Alligevel var jeg ikke dristig ved ham, — saa længe han laa der oppe i Storstuen, gik jeg ikke ud af den almindelige Gangdør, men ad Bryggersvejen.

Saadan laa Bedstefar en 8 Dage, indtil Begravelsen, med dens mange Gæster, kunde fejres. Dagen før blev han paa sit Lad lempet hen i Vognskuret for at give Plads for Gildesbordene med Gæsterne, der skulde spise Frokost, inden vi kørte den Gamle til Graven. Der blev drukket mange gode Dramme til saadan en Frokost, det kunde tit gaa meget støjende til, naar Liget skulde køres af Gaarde.

Dette mindes jeg dog ikke noget om her, derimod husker jeg, at en af Bedstefars gamle Svirebrødre, den herlige og muntre gamle Svensker, Jakob Buhman, kom til Gaarde et Par Dage efter at de havde lagt Bedstefar hen paa sit Straaleje.

. Den joviale Landevejsstrejfer og Bellmans-Sanger, for det var han ogsaa, gik meget nedbøjet hen til Bedstefar, strøg sin Hue af, klappede Bedstefar paa hans kolde Kind og sagde, mens Taarerne randt ned i hans filtrede Skæg: „Farvel gamle Jeppe, nu drikker vi to ikke flere Snapse sammen.“ De havde ikke drukket saa faa og altid været paa Farten over Heden, i de dampende Sommernætter, naar de trak med deres Smaastude fra Marked til Marked. (Se „En Omløber“.)

En uhyre Byrde var med dette Dødsfald taget fra mit

Tegning af Achton Friis.

Dette ligner stærkt min Bedstefar *Jeppe Aakjær* i Klædedragten og næsten alt; men hans Ansigt var strængere, Næsen knap saa kroget, Hagen mere spids.

Høstbillede. Min Svoger Laust ved sine Heste paa *æ* Sønderkjær. I Baggrunden mit Barndomshjem.

Jydsk Høj række. Omkring Rold.

Hjem og mine Forældres bøjede Skuldre. Alligevel kunde de ikke dy sig, for endnu engang at binde sig til en Aftægtskontrakts snærende Bestemmelser. De var jo saa fattige, at der maatte regnes nøje med nogle Hundrede Kroner, som de havde Udsigt til at vinde. Det maa have været i Efteraaret 1877, at vi fik den næste Aftægtsmand i mit Hjem. Han hed *Knud Chr. Petersen*, og havde været gift med Mors Søster; jeg har tegnet ham uskaansomt, men uden Overdrivelse i „Dorres Kat“. Da denne min Moster, Dorothea, var død af Brystsyge (1871), blev Knud i en Række af Aar ved at sidde som Enkemand i et Hus oppe paa Feldborg Hede, men han var bleven svagelig, havde gennemgaaet en Operation for Stær, led ogsaa stærkt af Sukkersyge, han kunde med andre Ord ikke klare sig alene. Der blev saa truffet den Ordning, at mine Forældre skulde tage imod ham, give ham Husly og Pasning i enhver Henseende, imod at de fik en Sum, jeg tror 1600 Kr., ved hans Død, som alle ventede vilde indtræffe snart. I vort tarvelige Hjem, der knapt havde Plads til dem, der var i Forvejen, blev der nu afskillet et lille Kammer, der gik fra Dagligstuen ind i Spisekammeret; skrækkeligt lille og fugtigt var dette Værelse, det eneste Vindu mod Nord, et grusomt Hul at bo i for et gammelt sygeligt Menneske, men det kunde ikke skaffes bedre, og Knud syntes heller ikke, at have haft noget større at udsætte paa Værelset. Derimod viste det sig jo snart, at der var meget andet, han havde adskiligt at udsætte paa. Hjemmet var jo fuldt af Børn, der laa altid et i Vuggen, og de andre var fulgt hurtigt efter hinanden. De legede og støjede som Børns Natur er, og det skar denne gamle pirrelige og vanskelige Svækling til Marv og Ben. Hvad var det dog ikke for et taabeligt Ind-

fald at indføre denne Eneboer, en Særling og Menneskehader i dette Hjem, der var overfyldt af Smaa og Tyende. Min stakkels Mor, der havde hundrede af Byrder i Forvejen, skulde nu have dette sygelige og gnavne Mandfolk trædende sig i Hælene paa hver Time af Dagen.

Jeg ser ham endnu for mig, naar han kom inde fra sit halvmørke og fugtige Hul, med en sort Stegepande i Haanden, i hvilken Mor havde serveret ham en eller anden lækker Yndlingsret. Fedtet løb ham ned af den næsten kvarterlange Hage, Øjnene saa ondt omkring paa os Børn, der røg op i Krogene for ham. Han skulde ud i Køkkenet for at plage Mor for mere Æde, for altid aad han, og som alle sukkersyge Folk, det fedeste som kunde præsteres. Altid stank der af Urin inde fra hans Kammer. Han var Fritænker, den første Gang jeg hørte dette Ord nævnet, og afskyedes derfor af Omgivelserne. Om Sommeren udsøgte han sig den mest solhede Plet, der kunde opdrives, her laa han bagved Laden, mens Hønsene kagiede inde i Nælderne og Kalvene bissede med raslende Tøjrepæle forbi hans lange Ben, der kunde række favnelangt ud i Marken.

Han laa altid paa Maven, med Benene bøjet tilbage henover Bagen, som en Kæmpegræshoppe, eller Knæler, som han allermest lignede, ved disse sine lange savtaktede Ben. Jeg frygtede ham, som selve den Onde. Han sagde da heller aldrig et godt Ord til noget Barn, foretog sig intet nyttigt, læste sin Avis og lod sig branke af Middagssolen. Fra sin Lynghede, hvor der ikke fandtes et Træ, var han vant til den brændende Sol, og gassede sig i den som Hugormen og andet Landsens Kryb.

Det var en utrolig Lættelse, da han blev ked af Menagen

i mit Hjem og lod alt sit Ragelse læsse paa Skravvognen for atter at drage tilbage til den Ørken, som han trods alt ikke kunde undvære.

Mor fik travlt med at rense Hjemmet efter „Knud hin Gamle“, og kunde herefter dy sig for at tage flere Aftægtsmænd under sit Tag. Faa Aar efter var han død, men den Smule Liggendefæ, som havde fristet mine Forældre til dette mislykkede Eksperiment, gik komplet deres Næse forbi.

Men vi vender tilbage til den gamle Dagligstue. Vi havde derhjemme foruden os selv kun to Tjenestefolk, en Karl og en Pige; en Gang imellem, naar Karlen var spinke, en Tøndetærsker, der havde Akkord paa at banke Kornet af Udlæggets nedkastede Traver og lave Langhalm til Tækketag. En saadan Daglejer var *Kræn Romlund*, den første, der saa underligt det lyder, førte mig ind i dansk Litteratur. Han var som saa mange Bønder et besynderligt sammensat Menneske, en Kvartalsdranker, der i lange Tider aldrig var ædru, drak hver Skilling op, han tjente, løb paa sine grinagtige Ben, der var korte og krumme som Pindsvinets, over Kær og Grøfter til den fjerne Landhandler for at hente Brændevin. Naar han havde forladt Pladsen, fandt vi rundt om i Halmen hans halv- eller heltømte Flasker om ikke just i Snese-, saa i Dusinvis. Under sit Arbejde havde han taget en Slurk her, en Slurk der, stukket Flasken ind i Halmen og i sin Fuldskab glemt den, og stak saa i Rend efter en ny Flaske, der fik samme Skæbne. Men Krejsten var en herlig Fortæller, hvad han en Gang havde læst, sad fast i hans Hjernevindinger som et Gaasedun i en Begkage. Han kom til mit Hjem med Stumper og Stykker af Blichers Noveller, som

han halede frisk op af Hukommelsen og fortalte som et Folkeæventyr. Især Stykket om *Hjorterytteren* med Navnene Sorte Mads, Skytten, Mikkell Rævehale, gjorde et uforglemmeligt Indtryk paa mig. Men Krejsten kunde endda mere. Det store jydsk Digt Skalle-Laust foredrog han uden en Snublen fra Ende til anden endda det er ca. 20 trykte Sider langt. Det var det første jydsk Digt, jeg overhovedet havde hørt, og den Gang foruden Blichers det eneste af nogen Værd. Jeg glemte det aldrig! Jeg mindes endnu den underlige lille skrutryggede Trold med det store Smil og den hule brændevinsgrove og grødede Stemme i dyb Taknemlighed. En besynderlig Blanding af et Menneske. Han blev senere gift med vor daværende Tjenestepige, den trofaste *Line Fix*. Hun fik næppe en god Stund med ham. Han, som kunde sidde Aftenen ud paa min Fars Bænk og klappe os Børn og fortælle os de muntreste Historier samtidig med at han skar Vildmænd ud til os med sin Toldekniv, han lod sine egne Børn drive for Lud og koldt Vand og lod stakkels Line ene om hele Forsørgelsen, mens han drak som en sinds-
svag og kun kom hjem med Prygl og Ubehageligheder. Et gaadefuldt Menneske til hans Livs Ende, der kom for ikke saa særlig mange Aar tilbage. Line lever endnu over de 80. Da jeg sidst saa hende paa et Alderdomshjem i Viborg, hvor hun har det saa godt, som hun aldrig har haft det, mindedes vi sammen mine Barneaar. Hun var Mors trofaste Hjelper, da jeg blev født. Jeg havde næsten ikke set hende, før jeg nu søgte hende op. Hun var fuld af gammel god Skjæmt, meget oplagt til at fortælle; paa hendes egen djærve Maade formede hun sin Tummel med mig, da jeg var Bitte, i de sikkert sande Ord: „Du kan endda

tro, Jepp', te a haar tår di Røv manne Gaang!" og saa græd hun den gode gamle Line og trykkede min Haand og græd endda stærkere. Jeg mindes ikke, at Line nogensinde har fortalt mig noget som Barn, saadan som hendes stakkels mislykkede Mand. Hans Minde bevaredes ikke blot i mit Sind, men paa Hjemmets Kaalgaarddige stod et af hans udskaarne Værker og skraldede i Vintervejret, en Træmand med indianske Vildmandstræk og i hver Haand et frygteligt Træsværd, der var skaaret til som smaa Møllevinger. Naar Vinden blæste med disse Sværd, saa opførte den vilde Mand en hel Krigsdans, idet han drejede sig rundt paa Tappen, viste sit grimme Ansigt til alle Verdens Hjørner og huggede med sine Sværd mod den stride Blæst. Denne Daglejer havde vi dog kun en Gang imellem, Pige og Karl til Stadighed. Saadan en Aftenstund sad Pigen gerne solid plantet paa Langbordet og kartede til Mors Rok, og der skulde ikke bestilles saa lidt, om *den* skulde holdes vedlige. Ude paa Gulvet sad Tjenestekarlen og snoede Sime, 20 Favne skulde gerne snoes en Aften. De svøbtes efterhaanden i et stort Nøgle, 100 Favne i hvert og hængtes ud i Udhusene, indtil der skulde lægges nyt Tag op. Mor var naturligvis paa sin vante Plads bag Rokken som altings snurrende Centrum. Børnene kravlede hver med sit paa Borde og Bænke, en enkelt af de større ramsede sanseløs af Balles Lærebog, som vedkommende skulde staa til Ansvar for i Skolen. Det var sød Musik for Bedstefars Øren, og blev heller ikke paataalt fra anden Side. Den eneste, der havde svært ved at give sig noget at bestille saadan en Aften, var Far. Han fordybede sig et Øjeblik i sin Avis, men han, der havde haft tusinde Ting at forrette Dagen igennem i frisk

Luft, blev hurtig søvngig og nikkede og nikkede ved den altfor hede Bilægger til Børnenes ubeherskede Moro. Hele dette mangleddede Sceneri fik i min første Barndom Lys fra en eneste Stage, et fattigt Tællelys eller maaske endda til Tider en Praas. Men ingen klagede over Lyset, da ingen var bedre vant. Først i Firserne kom Petroleumslampen til mit Hjem, saadan som jeg har fortalt det i „Da Lampen tændtes“. Omkring Klokken 9 eller højst 10 gik Huset til Køjs, naar ikke der var fremmede og intet særligt Arbejde for Haanden. De smaa var naturligvis længe før blevet lagt i deres „Bysselow“. Mit første Leje var jo Vuggen, derefter forfremmedes jeg som 2- eller 3-aarig til en Genstand, der kaldtes *Kassen* og var en Kasse, en plump høvlet, umalet Trækasse, der var slaaet op ved Loftet i Foden af mine Forældres Seng. Ubegribeligt at man kunde hitte paa at anbringe et lille Barn et saa taabeligt Sted, og ligesaa ubegribeligt, at jeg aldrig dejsede ned og brækkede Halsen. Mor kunde overhovedet ikke komme til den „Kasse“ uden at hun paa Strømpefødder stod op i Sengen; der skulde hun lette under mig og made mig, og derop til mig drev alle Familiesengens og Husets tusinde Dunster, saa jeg maa have gode Lunger fra Skaberens Haand, at jeg har udholdt den Perse! Hvad Nattelejet angik, saa var der i Hjemmet med den stigende Børneflokk en bestemt Turnus, som ikke blev fraveget. Naar man var vokset saa meget, at man ikke kunde rummes i Vuggen eller en mindre kom, der havde større Ret til samme, toges man ved Vingeбенet og kantedes op i Kassen. Men den var ikke synderlig længere end Vuggen, saa det varede ikke længe, saa kunde man heller ikke der have Benene inden Døre; saa blev man losset de 3 Alen ned i Slag-

sengen, hvor der til Tider laa 2 eller 3 i Forvejen. Rester af denne Slagseng eksisterer endnu. Jeg kommer aldrig i Familiehjemmet op paa Loftet og staar foran den grinagtige, ormstukne Genstand, før jeg faar mig en god Latter ved Tanken om det lystige Liv, som vi mange Unger dér har levet. Somme Tider laa man paa Kryds, somme Tider paa Tværs, hyppigt, naar der var 3 eller 4 i Sengen, med to Hoveder og to Par Ben imod hinanden. Saa snart det kunde gaa an, det vil sige, saa snart Mor om Morgen havde forladt Stuen, var man jo i vildt Slagsmaal om et Stykke Legetøj, om et Fedtebrød, om ingen Verdens Ting. Og Mors mere end tarvelige Dynevaar, der var medtagne i Forvejen, fik en frygtelig Refurium. Her var en fortrinlig Arbejdsmark for Riset, der var blevet løftet af Saltlagen, og her blev da vist ogsaa de fleste af dem slidt op under endeløs Hyl og Spektakkel af baade Angriberen og de Angrebne. Det var sært, at Mor aldrig blev tungsindig over det tarvelige Resultat af hendes pædagogiske Udfoldelse. For ligesom Ejnheriernes Kampe i den nordiske Mytologi maatte hendes Angreb med det af Saltlagen dryppende Ris gentages hver graalig Vintergry om igen og atter om igen!

Naar man havde ligget nogle Aar i den Slagbænk, og ogsaa der var blevet for kraftig og langbenet, foretoges den sidste Flytning med en, nemlig ind i Karlekammersengen. Det var en stor Forfremmelse, der smagte lidt af Voksenhed. Man laa ved Siden af en eller to føre Karle. Al Brug af Ris var her for Skams Skyld udelukket; ogsaa unødvendigt fordi Karlene nok skulde sørge for at holde en i Ave, saa at man ikke sparkede alt for vildt om sig. Det var stilfuldt og voksent, men Gud, hvor var det

kedeligt! Langt hellere Riset i Sus over ens Æst, om det saa maatte være tre Gange om Dagen. Her standsede al ens Udvikling, nu kunde der overhovedet ikke higes højere. Man havde naaet sin Klimax inden for Hjemmets Vægge! Der kunde, som ens Alder steg, være Tale om en vis Forskubning inden for Treheden. Den mindste laa, som det sig bør, i Midten som i en Skruestik og skulde tage alle Stødene uden at have hverken Kræfter eller Mod til at støde igen. Men den lille i Midten kunde gøre sig Haab om at blive den store ved Væggen. Højere gik det ikke an at stile i dette snævre Samfund! Pladsen ved Stokken indtoges gennem alle Aarene af Tjenestekarlen. Og det var ikke til at tænke paa at berøve ham denne nedarvede Værdighed, der sad fast som en Slags Arveadel.

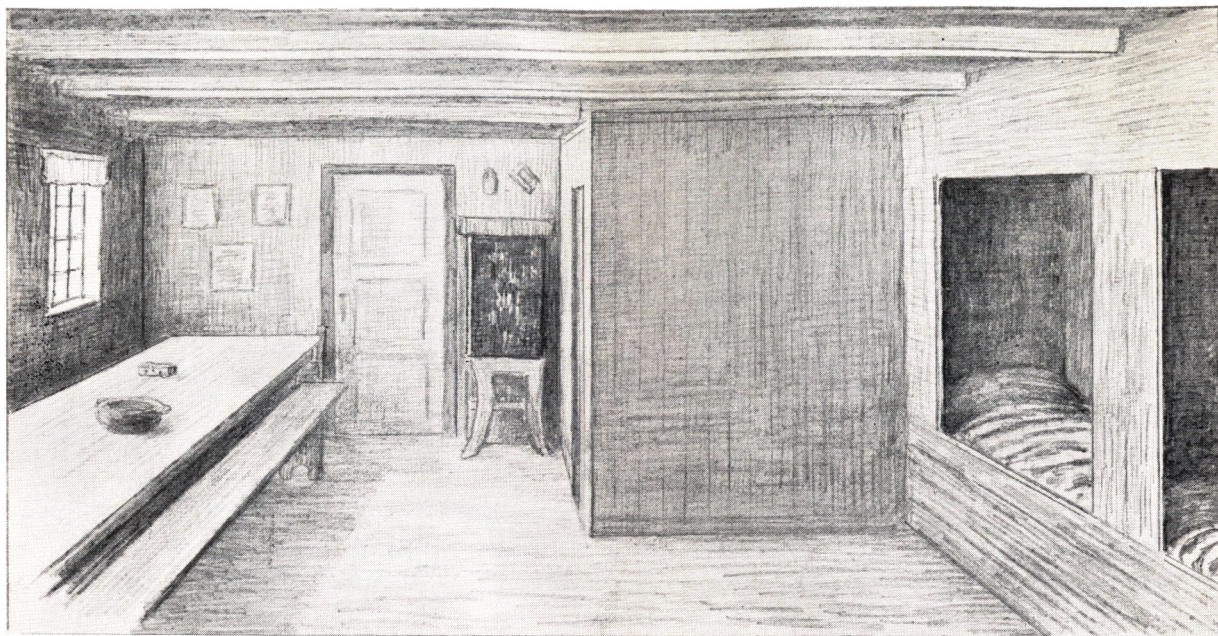
En Karl tjente den Gang trofast og længe, røbede sjældent Nutidens Føjtelyster, var anderledes Led af Hjemmets Organisme dengang end nu om Dage. Hans Sorg var Hjemmets Sorger, hans Glæder i ret udstrakt Grad ogsaa Hjemmets. Vi havde omend ikke mange, saa dog flere Karle derhjemme, som jeg knyttede mig til med stor Inderlighed. Et Par især som jeg tænker paa med megen Glæde. Der var i min allerførste Barndom min egen Morbror, *Søren Jepsen*, der siden fik Gaard og Vognmandsforretning i Bilstrup ved Skive, men der var først og fremmest Hedebarnet, *Jens Thammesen*, med den digteriske Fantasi og hele hans raske og kernesunde Fremtræden. Han kom med et Sus af alle Hedens Fortællinger og Sagn i sit Følge, og var en af de første, der pirrede min Drengfantasi til Kogepunktet. Vi havde ham derhjemme i flere Aar, jeg elskede og beundrede Jens Thammesen og vilde altid gerne være i hans Nærhed, fordi det friske Vejrs stod om ham.

Gammel Udhus i Søby.

Gammel Lade i Daughjærg.

Dagligstuen derhjemme; lige for: Køkkendøren; til højre: Sovekammer og Bedstefars Alkove.

Tegnet af Hagens.

Mor yndede mindre hans meget verdslige Fortællinger, der virkelig mange Gange har rejst Haarene paa mit Hovede. Som den raske Gut, Jens Thammesen var, var han meget yndet af Pigerne og med Rette eller Urette blev han mistænkt for at spille Kæreste med Moster Sine, der den Gang gik i Hjemmet som ung Pige. Det bragte ham paa Kant med Bedstefar, der altid, naar han kom fuld hjem, følte en ubeherskelig Trang til at optræde som Moralens Ridder. Mangen en Midnat, naar den gamle under fule Eder havde væltet sig over i Alkoven, bandede han sig selv i Søvn, men alle andre vaagen, ved de skammeligste Udfald mod Jens Thammesen og hans formodede Bejlen til Husets Datter. Den angrebne Tjenestekarl laa i Naboalkoven med sit Hoved mod den gamles Ben, saa han bogstavelig talt kunde høre ham med sin nøgne Hæl stampe mod den tynde Bræddevæg, der skilte dem. Jeg er ikke i Tvivl om, at det var den gamle evig larmende Skændegæst, der fik min Barndoms Ven til at sige Pladsen op og flytte af Gaarde. Det skal ikke være gaaet ham videre godt i Verden. Hans glade Sind og lidt for kraftige Appetit paa Livet førte ham ud i Svir og Udskejelser. Han blev gift, men var altid fattig og forfalden, og endte nok sine Dage i Randers i nedværdigende Opløsning og Armod.

Dette at man i Fortidsbondens Hjem bestandig var henvist til Bunkesystemet, at hobe to, tre eller flere sammen i en fælles Seng, havde sine letbegribelige Farer for Hjemmets Hygge og Renlighed. Datidens saare sparsomme Brug af Sæbe gjorde Renlighedstilstanden mere end problematisk. Mor var en meget ordentlig Kone, der mangel en Gang har grædt i Fortvivlelse over sin Magtesløshed,

naar en ny Tjenestekarl eller -Pige kom slæbende til Huse med Utøj eller Fnatt, som i en Haandevending bredte sig fra Alkove til Alkove i disse Stuer, der ikke kendte til Udluftning, fordi den saa at sige var umulig. Saaledes har jeg i min Barndom i det mindste to Gange maattet dele Fnattens Smitte og Afskyeligheder sammen med Gaardens øvrige Besætning. Fra den første Mand til den sidste var der ikke en, der gik fri, naar det først var trængt ind i Hjemmet. Hvorledes overhovedet blive det kvit og faa Huset rensat her, hvor Børneflokkene var saa stor og gennem Dobbelt sengssystemet stod i dette intime Forhold til hverandre. En hel Vinter kunde gaa hen med Kure, hvis Ækelhed trods enhver Beskrivelse. Der var Hjem, der aldrig kom af med Fnatten, men Mors Energi og „Gaa paa Lyst“ kom heller ikke her til kort. Nu bliver Fnattpatienterne jo straks sendt til et Hospital og kureres i Løbet af faa Døgn, men saa let fik man ikke Tingene fra Haanden i de gode gamle Dage. Fnatkuren var altid en Hjemmekur, grundet paa et Husraad, som man havde faaet af en eller anden klog Mand eller Kælling, der var i Ry for Trolddom. Graa Sand og Seppedellefrø, saadan lød Opskriften. Disse Ingredienser blev tværet sammen med grøn Sæbe paa en Underkop, saa kunde Kuren begynde. Børnene tog Mor sig af. De blev klædt splitter nøgne foran den hede Bilæggerovn, og med Koppen paa Langskamlen smurte Mor tykt paa alle Vegne, i Armhule, Lysk o. s. v., hvor de mistænkelige regnbuefarvede Smaabylder stak deres ækle Hoveder frem. Inden vi fik Skjorten paa: et stort bredt Strøg mellem Skulderbladene, saa først kunde vi tudende og tænderklaprende begive os til Køjs. Men hvor sov man afskyeligt uroligt og med ækle

Drømme efter en saadan Omgang! Og halvsyg og hudløs, ude af Form i alle Maader gik man og skrævede med Skjorten klæbende til Kroppen; og saa denne ækle Dunst af Svovl, der drev omkring en, hvor man gik og stod. Nej, Livet var ikke mange sure Sild værd for en lille Dreng, saa længe den Kur stod paa, og naar det endda saa havde hjulpet noget, men Gud bedre det! Naar Mor troede, hun havde faaet det hele rensset, brød Sygdommen tidt op igen hyppigt paa Grund af Vrangvilje fra en af Tjenestefolkernes Side; thi de voksne Karle kunde Mor jo ikke kommandere af Skjorten i sit Paasyn og overvaage, at de fulgte hendes strikse Forskrifter samvittighedsfuldt. Her maatte hun stole paa deres Omsorg for egen og Husets Orden, og det viste sig Gang paa Gang, at det var et altfor spinkelt Grundlag at forlide sig til. Disse evig gentagne Kure bidrog deres til at gøre Mor graahaaret. Jeg skal ikke yderligere udpensle de Lidelser, som Mor og Børn i Fællesskab maatte gennemgaa, naar det kom for en Dag, at nu havde man igen faaet en Tjenestekarl, der førte Fnat eller, som det kaldtes, Klø' med sig. Vi kom langt lettere over de Angreb, som vi var udsat for af de „graa Husarer“. Som Mor sagde: „Det vidste en da, hvad det var!“ Det havde hun en mangeaarig Øvelse i at bringe til ret hurtigt Ophør, og det tog ingen Bonde højtideligt i de Dage, da Sæben var dyr og Pengene smaa. Lusene tror jeg egentlig vi Knægte hentede i Skolen mere end gennem Hjemmeavl. Saa en Dag efter at Brødet havde været i Ovn, og Aanen var saa hed som den turde være, blev alle Dynerne rundt om fra de angrebne Alkover hevet ind i Ovn, samtidig med at alle de smaa Skjorter kom i Sæbekarret. Det var en Tilskikkelse, som en Husmor

maatte tage sammen med saa meget andet, men ikke en Ulykke, der kunde ruge over et Hjem i Maaneder som Fnatsygen. — For at være fri for alle Overraskelser maatte enhver af Børnene møde hos Mor i Køkkenet enhver ledig Søndag Formiddag og lægge sit Hoved i hendes Skørt. Hun lod omhyggelig sine Fingre løbe gennem ens Haar, imens det mistænkelige bragte Tættekammen i Gang, og den gik dybt, og jævned under Taarer og Tænders Gnidsel hver en filtret genstridig Lok. Det lille Messingfyrfad med Træhanken stod paa Frammersbordet ved Siden af Mors adrætte Haand, fuld af rygende Gløder. Her blev Kammen omhyggelig strøget af for hvert Dræt. De smaa Knald fra Ilden paa Fyrfadet viste, at den moderate Omhyggelighed ikke havde været udfoldet forgæves.

Den jyske Bondekones Følelsesliv er ikke saadan i en Haandevending til at blive klog paa. Hendes Ømhed allermindst. Min Mor dannede ingen Undtagelse. For Nutidsmennesker er det vel ikke til at begribe, at en Kvinde, der brugte Riset og de slaaende Argumenter i en saa vidtløftig Udstrækning som meddelt i de foregaaende Kapitler, kan huse den inderligste Kærlighed til de mindste som de største af den viltre Børneflokk. Og Børnenes Kærlighed til Moderen kan efter en haardhændet Afstraffelse vel ogsaa have sine Tvivl at kæmpe med. Men baade mens vi var mindre og siden da vi kom bort fra Hjemmet gav hun os de uomstødeligste Beviser for, at hun elskede os af hele sit Hjertes enfoldige Dyb. Blot en af Purkene blev syg, hvilken Bekymring og Møje blev vi ikke Vidne til. Hun kunde ofre den sidste Rest af sin Nattesøvn, om hun derigennem ved en hjælpende Haand kunde skaffe os Skygge af Lindring. Naar vi var raske, kunde vi, som hun sagde,

nok selv „taale vor Terre“ og opnaa de Rettigheder, der kunde være plagsomme nok for en overbebyrdet Husmoder. Saa kunde hun hyppig i Overanstrengelse stønne, mens hun i Blinde langede ud efter os: „Aah, go da fræjen si Fædder, I lied' Unger, I er da snaar lige ved aa partier jen saa urimele I er!“ Hendes varmeste Ømhed ofrede hun, som rimeligt var, paa den mindste, den, der laa ved hendes Bryst. De andre kom ligesom lidt i Skygge af Vuggen, der næsten aldrig stod tom. Skønt jeg er mig bevidst, at jeg har haft den ømmeste og følsomste Mor af Verden, saa maa jeg indrømme, at fra mit 3. eller 4. Aar eller omkring ved den Tid, da jeg maatte afstaa Førstepladsen ved hendes Hjærte til en mindre, har hun næppe nogen Sinde givet mig et Kys, knap nok et Kærtegn. Der blev sparet paa den Vare i de gamle Bondehjem! Der var noget barskt og kuldslaaet over Livet, en Hærdningsproces, som vist for lang Tid siden er ophørt. En Gang, da jeg var et Stykke op i Tyverne, og jeg var kommet hjem langvejs fra for at se til hende under hendes pinefulde Sygdom, der inden ret længe skulde ende i Døden, gjorde hun et genert og kejtet Forsøg paa at drage mig ind til sig for at kysse mig, men det hele opløste sig i en Byge af Graad. Min stakkels mishandlede og ømme Mor havde ikke opøvet den Form for Kærtegn, hverken i sig selv eller sine Børn. Hun døde tavs, uden at nogen, selv hendes allernærmeste, fik bevidnet hende deres Kærlighed.

Da jeg var bleven voksen og forlængst kommet ud i Verden, kendte hendes Længsel efter den bortdragne ingen Grænser. Men hun kunde jo ikke skrive, ikke det ringeste Brev kunde hun forme, da hun vist forlængst havde glempt Skrifttyperne. Saa maatte hun indestænge sit Følelsesvæld

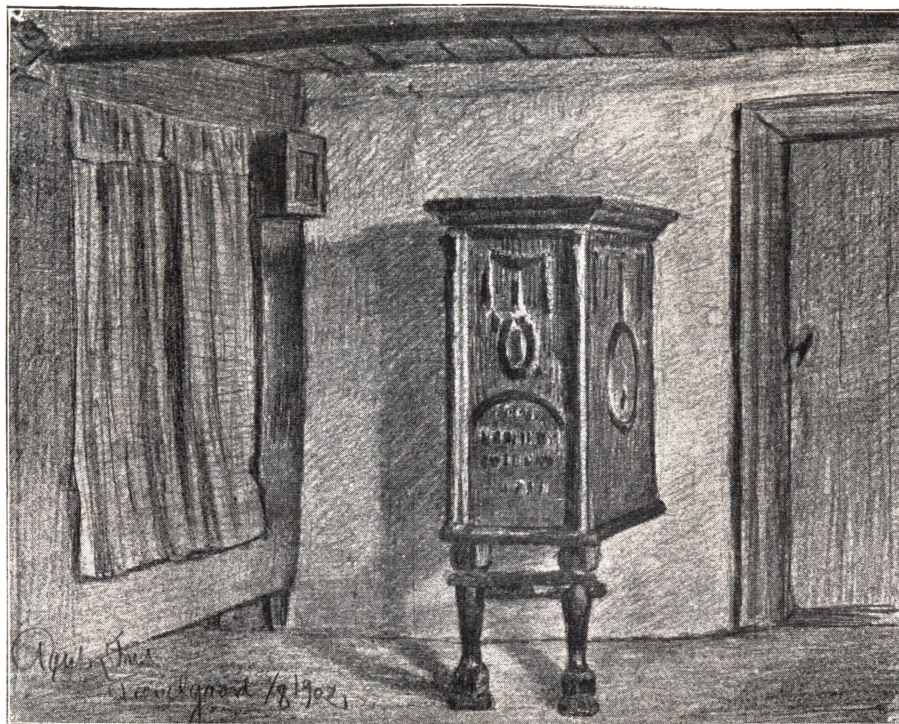
for først at give det Afløb gennem en Række rørende og naive Sætninger, naar hun efter Maaneders Forløb atter saa én igen paa Hjemmets Tærskel. Men hun gjorde den nødvendige Afskedsstund saa pinlig som mulig for sig selv og vedkommende; hun var jo den udprægede Hjemfødning. Forholdene havde villet, at hun saa at sige aldrig skulde faa sin Fod over Sognegrænsen. Hun har aldrig benyttet et Tog, aldrig set et Dampskib eller en Færge, næppe nogen Sinde været i andre Købstæder end Skive. Hun saa egentlig paa Omverdenen som noget fjernt og fjendtligt, der vilde tage hendes Afkom fra hende. Gud bevares, hun vidste vel, at det fattige Hjem ikke kunde beholde dem allesammen, hun talte endda tidt om, hvor skøn en Ting det var at faa de store Knægte fra Haanden, saa de kunde komme ud og prøve andres Skikke, saa kan I prøve, I Svende, om I kan faa det bedre, end I har haft det hjemme! Men lur hende, den kære Mor, hun mente med sine Talemaader ikke andet, end at de Børn, der ikke var Brug for derhjemme, skulde se at faa sig en Plads helst i Nabolaget, nødig uden for Sognet, saa at en altid kunde holde Øje med, hvordan de havde det, og saa at hun kunde se en til med Naal og Vask. Men København, hvor Skæbnen jo havde ført mig hen, for hende var jeg ligesaa fjern som Manden i Maanen. Hun kunde slet ikke fatte Begrebet! Hver Gang, jeg atter drog bort, var det under hendes hedeste Taarer, som gik jeg hjælpeløs min visse Undergang i Møde. Hun fulgte mig østen ud af Gaarden igennem den smalle Smuge, kanske endda et Par Trin op over Toften, skønt det ligger ikke til Bonden at følge paa Vej. Og havde jeg endelig løsgjort mig for hendes krystende Haand, og saa mig tilbage fra den sidste

Bakketop, saa stod hun endnu ved den gamle Gavl og stirrede efter en, som var det en given Sag, at mig saa hun da aldrig mere.

Mors erotiske Følelsesliv blev ingen af os Børn egentlig nogen Sinde klar over. Hun indviede ingen af os deri, men min gamle Moster Sine har fortalt visse Træk, der kunde tyde paa, at Mor ikke fik den, hendes Hjærte hang mest ved. Ogsaa i Elskovssager er Bonden og hans Kvinde sparsommelige med Livsytringer for alles Øjne. Vi Børn var dog ikke i Tvivl om, at Far holdt adskilligt mere af Mor end hun af ham. Han kunde i overstrømmende Glæde ved at betragte sin smukke og trofaste Viv give hende et kejtet Sleg over Kinden, dog aldrig et Kys, saa vi Børn saa det. En saadan Ytring fra Mors Side har jeg aldrig iagttaget. Der var, mens Mor var ung Pige, en meget vidtløftig Knægt fra Feldborg, som hun havde kastet sine Øjne paa, Niels Nielsen, hed han, og en Bror til ham, Laust Nielsen, var gift med Mors ældste Søster Kirsten. De havde først Gaard i Feldborg, som han satte over Styr, senere slog de sig ned i Salling, hvor han som ældre Mand blev sparket til Døde af en Hest i Skive Marked. Han var en meget livlig, ogsaa meget fugtig Mand, denne Laust, som jeg ofte har set ved mine Forældres Bord, især om Julen, naar han med en Kaffeknægt for Næsen og en Stumppibe fægtende i Luften skrattede Stuen fuld af lystige Oplevelser fra hans endeløse Markedsture. Den Bror, som Mor altsaa vilde have haft, hvis ikke Bedstefar havde lagt sig paa tværs, da han ikke kunde udstaa ham, lignede ham nok meget i Tilbøjelighed og Sindelag og fik ogsaa til Dels Broderens Skæbne, saa man syntes ikke, Mor af den Grund skulde kunne beklage sig. Der var en anden Mands-

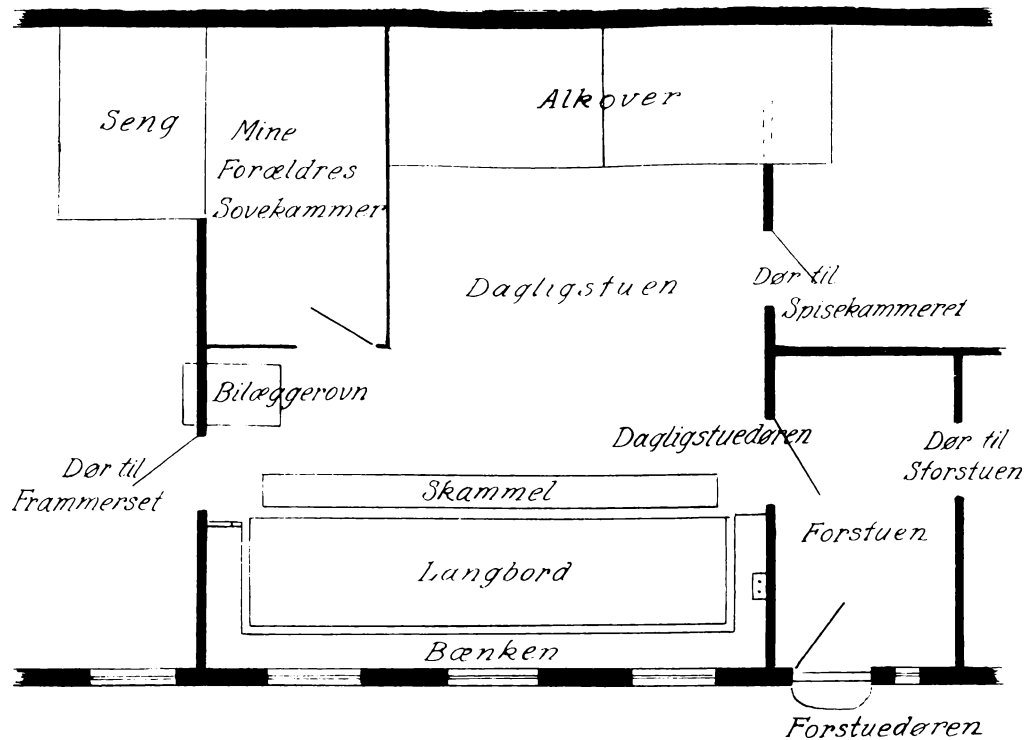
person, som jeg ved Mor satte megen Pris paa, og som der blev gjort megen Væsen af, naar han som ældre Mand kom i mit Hjem med Aars Mellemrum. Jeg har skildret Forholdet ret troværdigt i min Fortælling „Regnevej“. Han hed Niels Thomsen, var Skolelærer et Steds i Østjylland, hvor han døde højt op i Aarene. Om der nogen Sinde har været Forelskelse mellem dem i de unge Aar, eller det bare var fælles Ungdomsminder, der drog dem sammen, tør jeg ikke helt afgøre. Jeg kan kun bevidne den ualmindelige Spænding, hvormed hans Ankomst var ventet, og alle de udsøgte Forberedelser, der gik forud, naar det rygtedes, at Niels Thammesen var i Byen. En af hans Brødre, Christian Nørgaard, der ligesom Broderen stammede fra Karstoft ovre paa den anden Side af Aaen, var nemlig Gaardmand i Aakjær. Men at Mor havde været adskilligt ombejlet, er der flere Ting, der taler for, det siger da ogsaa Moster Sine. Og de mange bedrøvelige Kærlighedsviser, som hun fortrinsvis havde paa sit Program og altid sang under strømmende Taarer, synes da ogsaa at antyde, at det erotiske langt fra var hende et ligegyldigt eller lukket Land.

At Mor i udpræget Grad var et Følelses- og Fantasi-menneske, som jeg skylder hundrede Gange mere i den Henseende, end jeg skylder min Far eller nogen anden i Slægten, kan der næppe tvistes om. Jeg er vis paa, at hvis hun havde kunnet leve saa længe, vilde hun med den dybeste Lykke og Forstaaelse have lyttet til mine Sange. Derimod er jeg ingenlunde vis paa, at jeg vilde have haft nogen særlig opmærksom Tilhører i min Far. Han vilde sikkert have syntes bedre om, hvad jeg har skrevet i Prosa. Han levede dog længe nok til at lære mine første Bøger at

Bilæggerovn i „Trelvegaarden“ ved Stubbergaard Sø.

Achton Friis 1904.

Plan over mit Hjem's Dagligstue m. m. Ved Hagens.

kende. Jeg har flere Gange grebet ham i at sidde dybsindig hensunket i „Bondens Søn“, af hvilken jeg havde givet ham et Eksempplar. Derimod tror jeg at vide, at min Digt-samling „Derude fra Kærene“ gik ham over Hovedet, skønt han naturligvis aldrig sagde mig et eneste Ord, hverken for det ene eller det andet, hvad jeg heller ikke havde ventet.

Men med Hensyn til min Mor har jeg endnu et Par smaa Erindringer at tilføje. Mor var en stor Elsker baade af Dyr og Blomster, Far saa mere paa Nyttens. Han var i Almindelighed god ved Dyrene, men hans til Tider ubeherskede Hidsighed kunde løbe af med ham, saa han tugtede et Kreatur stærkere end Mors ømme Sind kunde taale. Det var vel især Hestene, at Fars Vrede nu og da gik ud over. Han var en lille spinkel Mand, men Gud fri os, hvor kunde han blive hverregal som forøvrigt alle hans Søskende. Ofte var det med god Grund. Vi havde gennem det meste af min Barndom to Heste i Stalden, med hvem jeg var ligesaa fortrolig som med mine Søskende. Større Modsætninger end disse Dyr var det vanskeligt at finde. Det ene var en livlig og lavstammet sort Hoppe, „den bette Swot“, som hun altid kaldtes, med Øjne saa brune og livlige som en ung Piges, altid villig iTøj, hvad enten hun gik for Ploven eller vi Børn red hende hjem fra Marken. Hun led dog meget af Mareridt, og Folkeovertroen sagde, at naar man ved Midnatstide lindede Stalddøren og kiggede ind, saa sad der et ækelt kvindeligt Gespenst paa Hoppens Ryg og red hende i Sved, ja, andre vilde endda hævde, at Maren var et saa gavtyveagtig Spøgelse, at det, naar Huset sov, tog Haspen af Stalddøren, trak Dyret frem og lod det bære sig i de vildeste Spring over øde

Spørgelseveje. Hvordan det nu forholdt sig, mystisk er den Sygdom, der kaldes Mareridt, og det er vist nok, at vi manges en Morgenstund fandt den bitte Sorte ligesom i et Skum af Sved, og hendes sorte Manke var det altid haabløst at rede ud, skønt jeg med egen Haand Gang paa Gang med Strigle og Kam, ja, næsten med Fingrene og Tænderne med, har forsøgt at jævne de mystiske Marelokke paa det Dyr, jeg elskede som intet andet Dyr i Gaarden. Den anden af Hestene var en stor, klodset, rødbrun Hoppe, der havde omtrent alle de Unoder, et Bæst kan have. Hun var Vindsluger og fyldte sig i en Haandevending med Luft, saa hun var nær ved at revne, blev naturligvis uhyre syg af denne Selvpumpning og var hvert Øjeblik lige ved at krepere. Det arge Bæst af et Dyr, der altid stod og gnistrede Ondskab ud af Øjnene, kastede hyppigt de dybeste Slagskygger hen over Hjemmet. Hoppen fødte op genAarene en Række gode Føl, og det vilde være et stort Tab for Hjemmet at miste hende. Men gennem sine stupide Livsvaner gjorde Bæstet det ene Selvmordsforsøg efter det andet. Havde Hoppen slugt sig fuld af Vind, skrabe hun i Spiltougen med Forskoen eller forstod at gøre sig ubehagelig paa andre Maader, rumsterede i Baasen, saa hele det skrøbelige Hus rystede, og alle maatte tro, at Fanden var løs. Det hører til mine hyppigste Erindringer fra Barndomshjemmet, at den røde Krikke havde vækket hele Huset. Mor som den mest lysvaagne jamrede højlydt inde i sin Seng og bunkede Far vaagen. Han kom op og i sine Træsko og stod i den kolde Vinternat i bar Skjorte i Forstudøren, længere gik han ikke foreløbig, og herfra brølede han som en Løve til sin Mær i Stalden. Dyret kendte Røsten og kunde være stille et Øjeblik, til

hun fik Far narret i Seng igen, saa tog hun fat med friske Kræfter. Nu maatte han op og i alt Tøjet. Nogle kræmtende Hark fortalte os, hvor rasende Far inderst inde var, og Mor fandt Anledning til at sige, mens han fik de sidste Klude paa: „Aa, Jens Peter, slaa den nu endda ikke helt fordærvet!“ Og kort efter rejste der sig saa en Larm derhenne i Stalden, som sloges Far med selve Satan! Vi Unger sad rundt om i Sengene og skælvede, men syntes inderst inde, at den røde kunde have godt af det for alle de Nap i vort Trøjæarme og andre Utuskstreger, som hun havde givet os. Stod Fars natlige Huseren med Plejlsavlten alt for længe paa, maatte Mor op og skille de to Kombatanter. Næste Nat kunde vi have nøjagtig den samme Scene, maaske med den Variation, at nu var det Sygdommen, Vindslugeriet, der havde bragt den Røde til at hamre med Skoene, saa at der stod Gnister af baade dem og Stenene. Mangen Nat kom Far ind og sagde til Mor, saa ogsaa vi kunde høre det: „Ja, den her Gang tror jeg nu ikke, hun kommer levende fra det, den Satan!“ Saa maatte Mor op og Karlen, og Gryden over Ilden for at faa varmt Vand til Klyster og Fanden og hans Pumpestok, og Far og Karlen gned Raden, der laa med alle fire Sko fra sig i Baasen, med Halmviske over Bugen, der stod udspilet som et Trommeskind. Og Mor gik i sørgmodige Tanker fra og til Stalddøren: „Tror I, I kan faa Liv i den?“ Den sidste Gang blev den Røde i det, men da var der gaaet saa mange Aar, saa jeg tror ikke, at Sorgen var saa overvældende stor, omend Tabet kunde være føleligt nok. Vor Nabo Troels fik den at skyde Ræve ved.

Med Hestene havde Mor jo kun noget at gøre i Undertagelsestilfælde. Men Kørerne opvartede hun næsten til

daglig. Som i de fleste Bondebesætninger var der gerne en Ko, der ikke vilde lade sig malke uden af Mor selv, hyppigt var det ogsaa den Ko, der gav mest Mælk, saa den turde stille Fordringer! Det blev dog tidt spøgefuldt forsøgt at lade Pigen trække Mors Trøje paa og faa Tørklædet godt ned i Panden, saa Koen ikke fik Mistanke ligestraks; men det endte som oftest med, at Pigen trimlede rundt i Grævningen mellem baade Spand og Skammel for et velrettet Spark af Koens Bagben. Saa satte Mor sig med et stort Smil til at malke sin tro Bos, som hun havde gjort alle Dage. Mor forglemte aldrig, naar Juleaften kom, og Dyrene skulde have deres Kvældsfoder, at lægge Far paa Sinde den Aften at give dem lidt rigeligere end ellers af den gode Havrekærv, og Far efterkom af et godt Hjerte hendes Ønske. Der var ikke et Dyr, der ikke den Aften fik et ekstra godt Foder i sin Julekrybbe. Mor kunde ikke vise sig udenfor en Dør, før hun havde alle Høns og Duer og Katte i sine Hæle, og vi havde altid en lille kuldskeer Køter af en Hund derhjemme, „Dine“ eller „Perle“ var de almindeligste Hundeanvne, og den havde gerne sin Plads i Husets varmeste Krog, under Kakkellovnen. Den tykke Mis foretrak derimod hyppigst Mors Tejekurv, men hun var uden Barmhærtighed mod Katten, naar den havde gjort sig uren under Bænken, hvad der kunde hænde midt om Natten og afstedkomme en rasende Allarm. Og hvor tidt har jeg ikke set Mor komme ind fra Faarestien med et Lam i Forklædet, som Moderen ikke vilde kendes ved. Det lille forfrosne og vanskøttede Dyr blev viklet ind i Klude og lagt ind under Dynen i en af Sengene, helst i Nærheden af den varme Grødgrøde, der ogsaa stod i Sengen og ventede

paa, at Karlene skulde komme ind og faa deres „Nætter“. Denne Medfølelse overfor Hjemmets Besætning og Tamdyrene hidrørte naturligvis i nogen Grad fra Bevidstheden om den Rolle, de spillede i Hjemmets Økonomi. Men selv om man tog denne Nyttefornemmelse med i Betragtning, blev der dog en god Slump naturlig Følsomhed tilbage, der røbede et kært og bevæget Kvindesind. I Modsætning til Far havde Mor ikke saa lidt Natursans. Hun kunde røbe en ren barnlig Glæde ved Synet af Smaafugle og Blomster, ogsaa vilde Blomster. Hun havde blandt disse sidste en Favorit, Kavelotten, som hun kaldte den med sit Kælenavn, den smukke, rankede Engblomme, der virkelig lignede en Æggeblomme paa Stilk. Jeg ved kun, at den voksede et eneste Sted i hele Omegnen, omme paa vor egen Narmark i Byum, som det kaldtes, det eneste Sted paa Ejendommen, hvor der fandtes Mergel, og hvorfra alle Gaardens Jorder under et endeløst Slid blev merglet. Mor kom aldrig om i Narmarken paa den korte Tid, da Kavelotten blomstrede, uden at plukke en lille Buket af denne sin Yndlingsblomst. De fleste Bønderhjem dengang kendte ikke til Have, heller ikke vi havde andet end en tarvelig Kaalgaard med de nødvendige Køkkenurter. Men Mor havde dog stridt og herset saa længe med Far, at hun havde faaet anlagt et lille cirkelrundt Bed foran Sovekammervinduerne. Her plantede hun sine to kæreste Blomster, Lavendlen og Tusinddyder, og ned mellem de forkrøblede Stikkelsbær- og Ribsbuske fik hun Lejlighed til at plante efter med Balsam, Ambra, Pastinak og Malurt. En enkelt Dusk Kejserkroner stod ogsaa til Tider og strakte Hals over Persille og Kaal og anden husmoderlig Fornødenhed. Hun plantede sine Kaal med usigelig Om-

hu, som hun gjorde alt med Omhu, saa de gik næsten aldrig ud. Det var naturligvis vanskeligt med den Tids Løsdrift at holde den lille Plet fredet for Dyrenes Indbrud. Slap et Kreatur ind over det skrøbelige Jorddige, kunde det let gaa, som jeg har skildret det i mit Digt „Mors Have“:

Om taabelig Stud dog ind var kommen
og mulemaalte de brede Kaal —
ej Ulv kan jages af Helligdommen
med drøjere Knubs eller mere Skraal.

Inde mellem Kaalen stod et Par gammeldags Bikuber, der især maatte passes godt i Sværmetiden, at de ikke da skulde flyve af Lande, og Kuben lades tom efter dem. For at faa de rasende, sværmende Bier til at opgive slige Udvantringstilbøjeligheder og blive i Nærheden af den mødrene Kube, maatte der slaaes med en Kniv paa en Messingstage, denne Lyd beroligede efter Mors Formening de oprørte Sind, saa at de fik i Sinde at sætte sig i et af de gamle Piletræer eller et andet bekvemt Sted. Det hører til mine lyste Sommerminder, denne skingre Messingklang, der slog imod lave Bondelænger, gik hen over Hovederne af brede Kaal og fortonede sært og betagende under den mægtige, højspændte blaa Sommerhimmel.

Mors Blomsterglæde kulminerede i en hel lille Blomsterfest, der faldt sammen med Pinsen, og hvis Motiv jeg har brugt i en af Akterne i „Naar Bønder elsker“, der, hvor Pigerne synger paa Engen:

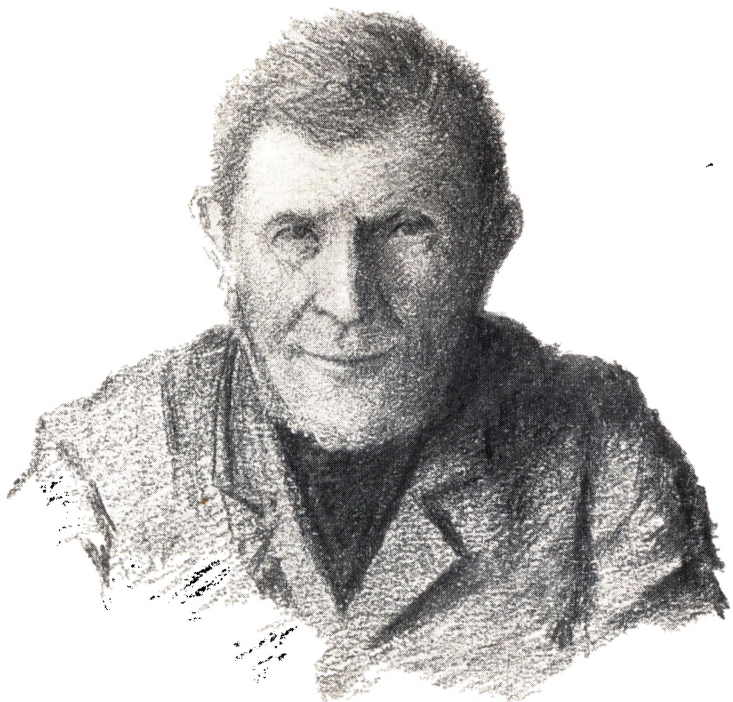
Plukke, plukke dugget Straa
plukke, plukke Siv ved Aa
plukke, plukke Blomster.

Jeg kan kun dunkelt mindes dette Udslag af min Mors Blomsterglæde, saa det maa have været i de yngre Aar,

senere tror jeg, at det gik af Mode. En saadan skøn, storhimlet Pinsemorgen, naar hele det gamle Hjem var lagt ud til Fest, og alting lyste af Renfejning og kridhvidt Strøsand over Gulve og Stenbro, sendte Mor sin Pige med alle Børnene i Hælene ud over Tofterne og Foraarsengene vesten for Gaarden for at plukke Blomster. Men hyppigt var hun selv Centrum i Flokken. Her kom al hendes Pigekaadhed og alle Erindringer fra Hyrdelivet op i hende. Hun hidsede os Knægte til at springe over de bredeste Grøfter, om Blomsterne var skønnere ovre paa den anden Side. Omkring ved Pinse er de fleste Blomster jo fremme og har deres skæreste Farver og fineste Duft. Og Mor gik frem som i et Tempel, frigjort for al Hverdagens Tynge, kun med Tanke for at jage efter skønne Blomster. Der kan ikke tænkes noget yndigere Syn, og intet kan gaa et ømt Hjærte mere nært end saadan en udstrakt, blomsterstrøet Foraarseng, hvor hver en Grøftekant er som en lille Afbildning af Edens Have. Hvor boltrede vi Børn os i denne Sanserigdom omkring Mors Fod, og hvor var hendes Øjne milde og gode i en saadan Stund. Paa disse Blomstervandringer helt nede ved altings Begyndelse, da man kun var en lille dumlende Unge, der paa krumme Ben skridtede efter sin gode Mor ud over spraglede Foraarsenge, inddrak jeg ubevidst den Poesiens Nektar, hvoraf jeg senere skulde forme mine Sange. Det er sikkert disse paradisiske Enge, disse endeløse Flader af den mest uberørte Natursarthed og Farveynde, der sammen med de dybe Vældkilder af Inderlighed og Følsomhed i min Mors Bryst har gjort mig til den Digter, jeg er.

Naar vi efter vor glade Vandring blandt strømmende

Grøfter og plettede Vibeæg kom hjem med Kurvene fulde af Naturens egen Blomsterrigdom, saa blev Huset pyntet fra øverst til nederst med disse Blomster, ikke saa meget at de blev sat i Vase, jeg tror ikke, vi havde en eneste Blomstervase i Hjemmet, men et Spølkum eller et udtjent, skaaret Ølkrus kunde ogsaa bruges. Men det var ikke Mor nok under Pinsefesten at have Blomsterne i Krus paa Bordet, nej, op om Skilderierne og Husets eneste Spejl for Bordenden skulde de. Det var for os Børn en ubegribelig Glæde at se disse vilde Blomster lyse frem over alt i den ellers saa graa og fattige Stue. Den røde Trevlekrone, den lille blaa Engkarse, den knaldgule Engkabbeleje. Mor forstod at finde dem frem og sætte dem sammen, saa deres Farver klædte hinanden. Det var jo kun en kort Stund, at disse naturlige Blomster kunde bevare deres Friskhed og Sarthed, men denne korte Stund i Pinsedagens Formiddagssol lyser endnu i min Sjæl og ligger over Barnets Erindring med en uforglemmelig Duft. Min stakkels udslidte og evigt overbebyrdede Mor, hun fandt saa faa Hvilestunder under Dagenes endeløse Træleri. Hun havde ellers, som vel de fleste Mennesker, sarte Organer for Hvilestundens sødmefyldte Skænk og Gave. Jeg kan huske, at hun er kommet hjem fra Høstmarken og har fortalt bevæget om den Fryd, der var gaaet til hendes Sind, naar hun mellem to Kornlæs hvilede en Stund paa et Par duggede Neg og havde lyttet til Hjejernes aftenlige Fløjteklage eller en Flok Trækfugles Kvidder og Kiv mellem de bundne Traver. — Mors Liv var, som jeg her har fortalt derom, fra første Gry til Aftenens sidste Klokketime en endeløs Traven i de smaa lette Træsko fra Husets ene Ende til den anden. Om nogen med Sandhed har kunnet

30. Sept. 99.

Helmutius

Min Far Jens Peter Jensen.

Tegning af Vald. Neiiendam 1899.

Min Far.

anvende Ordet: „Aldrig i Hvile“, saa var det hende; end ikke under Maaltidet kunde hun sætte sig til Sæde som de andre. Hyppigt stod hun op for saa meget desto lettere at kunne stikke i Løb, om noget fattedes. Nedlod hun sig paa en Skammelvej, var det altid for først at forsyne Børnene, især at made den mindste, som hun havde paa Skødet, før hun selv fik en Bid i Munden. Men en Gang om Aaret, en eneste Eftermiddagsstund, strøg Mor alle Seler og Besværligheder af sig, tog en pæn hjemmevævet Hvergarnskjole paa, der endnu lugtede frisk af Væven og Kommodens hentørrede Lavendler. I hendes sirlige, men aldrig iøjnefaldende Pynt skred hun med mig ved Skørtet med besindige Skridt og med den altid uslipelige Strikkestrømpe i de løftede Hænder op over den grønne Toft forbi de legende Lam til Naboen. Her blev der talt hyggeligt og gammelklogt om Spind og Vævning og Kjoler til Tøserne, som naar Mor selv havde kvindelige Gæster, og jeg fik Lov til som nødvendigt Tilbehør at sidde i Bænkroegen med dinglende Ben og gnaske en Sukkerkringle. Aldrig kan jeg glemme min Forundring over den Ro, der faldt paa Mor i en saadan Stund. Mor sad ligefrem stille og drak Kaffe, som var der intet i Verden for hende at gøre mere. Hun for ikke op og stak i Rend over Gulvbrædderne for et godt Ord, hvor kunde det gaa rigtig til? Med sin magre slidte Haand strakte hun ud efter Sukkerskaalen til en Knaldtaar, og naar hun havde bidt af det stærke, brune Sukker, lagde hun den ikke anvendte Halvdel med en sparsommelig Bevægelse over i Skaalen igen; det gjorde Konerne ogsaa derhjemme, naar *vi* havde fremmede, og hun havde slet ikke travlt med den Kaffe-

taar; med den halvtømte Kop i den aabne venstre Haand lyttede hun opmærksom til Nabokonens kloge Raad om Væv og Trengarn og gav gode, velovervejede Svar igen, og der var ingen Ting, der hastede paa denne Jord. Mor drak Kaffe og knasede brunt Sukker, og Tiden løb, og Handuen kurrede, og Livet var saa dejligt.

MIN FAR

Mens Mor var Poesien i Dagens Liv, repræsenterede Far Døgnets Prosa. Naar han gav sig Tid til det, var han en udmærket Fortæller med Stænk af Vid og Sarkasme. Det kom saa tidt frem, naar han en Aftenstund kom hjem fra et af Skive Markeder og maaske havde faaet et Par Studer ulve godt solgt. Saa kunde der ligge et lunt Drag om Munden af den lille, sirlige Mand i de blaa, nystampede Vadmelklæder. Ved saadan Lejlighed havde Far gerne et Par Rødspætter eller anden Fisk med hjem. De kom paa Panden og satte en liflig Duft ind gennem Frammersdøren, og naar saa den lækre, brune Fisk blev baa- ret frem, og den gode, klare Dram stod og funkledede under Fars Næse paa Langbordet, saa var det ingenlunde kedeligt at høre paa hans Markedshistorier, hans smaa Oplevelser mellem de andre Bøndermænd, hos Købmanden eller paa Bytorvet. Han kunde hyppigt karakterisere en naragtig Person med faa Streger, der vidnede om baade Lune og Jagttagelsesevne. I den Retning var han Mor langt overlegen, Mor var lyrisk, men havde intet af den gode Fortællers malende Kunst. Hendes Ordforraad var vel baade rigere og ejendommeligere, Mors djærve og særmerkede jyske Ord slap med Lethed hendes Læbe, men der kom intet Billede frem deraf som hos Far, og intet Lune heller. Deres Forskellighed røbede sig ogsaa i den

Maade, hvorpaa de lo. Far kunde le af en Morsomhed, saa han var lige ved at trille under Bænken; ja, det var en ren uhjælpelig Latter til Tider, der greb ham i Struben med Kværketag, saa man ligefrem maatte faa ondt af ham, før Latteren havde arbejdet sig op til Overfladen. Saadan lo Mor aldrig. De vemodige har ingen Latter, de hjælper sig med et Smil, et blidt og stille Smil som et aftenligt Kornmodsglimt over Høstens Skyer. Sært at de to Mennesker havde fundet hinanden, for de havde egentlig saa lidt til fælles, naar man lige netop undtager Hverdagens travle Slid. Men man maa sige, at Livet i Almindelighed gik smukt og harmonisk for dem. Det kom sikkert deraf, at Mor altid havde Overtaget, hvor stærkt det end kunde koge, ja rase i Far. Og han kom ofte i Kog ved smaa Ting; han lod altid Mor beholde det sidste Ord og flygtede med krum Ryg og krogede Arme for efter saadan et Uvejr at begrave sig i sine Stalde. Mor saa efter Stormen lige kry og angerløs ud. — Hvad stredes de om? Ak, lutter latterlige Bagateller, som i de fleste Hjem, en væltet Spand eller Kattetrug, lidt Svineæde, der var kommet i den forkerte Tønde; saa naturligtvis om Pigen, der skulde gaa dem begge til Haande, og som Far muligvis vilde have ud at sprede Møg, mens Mor havde Brug for hende til at ælte en Søsterkage. Som sagt, Mor blev altid den sejrende, Far den vigende, fordi han var den i Forholdet, der elskede mest. Der er ikke Tvivl om, at han paa sin egen firkantede Manér elskede Mor af det oprigtigste Hjærte, mens hun som tidligere berørt tog halvvejs uvillig imod.

Baade Fars og Mors Slægt stammede fra Daubjerg, denne mærkelige, bakkede og knudrede By med den hvide Kalk dybt i sit Skød. Mellem Mor og Daugbjerg var der

dog et Par Slægtled. Far var en Foraarsdag kommet kørende i fin, lakeret Bryllupsvogn med glimtende Seletøj ind i mit Barndomshjem, direkte udtaget fra en af Gaardene i Daubjerg By, æ Graw', der ligger dybt paa den grønne Dalbund og har lige for sine Vinduer Fjends Herreds Mont Blanc, den vældige Morænebakke Daubjerg Daas, som her fra den dybe Dal spærrede hele den sydlige Horisont. Endnu længere ude, smaa hundrede Aar tilbage, stammede Fars Slægt fra Mønsted, der ogsaa er en meget romantisk By, hvor kløftede Slugter med klare Bækkevæld i Bunden skærer sig ned mellem lyngklædte Banker, hvor ogsaa Kalken lyser og glimter i Skrænterne. Alle mine Stamfrænder, hvad enten jeg tager Fars eller Mors Slægt, var saaledes kalkkørende Bønder. Kun et Steds langt nede paa Fars Linje, hvor Slægtskabet afmærkes ved et dobbelt Tip-Tip, gaar der en veritabel Degn med rød Tophue, sølvknappede Benklæder og et Par bredkrampede Træsko som eneste Repræsentant for Blækket og Bogen. — Det var tilsyneladende ikke sunget for Fars Forstudør, at han skulde faa sig en Brud fra Aakjær, inden det kom dertil, havde han nok haft Følehornene ude andre Steder. Far skal have været ude for sin Del af ulykkelig Kærlighed. En lille Sypige, en Skrædderlone, der drev om fra Gaard til Gaard, skal have fænget i Fars Ungkarlehjærte, ikke ganske efter de ret velstaaende Forældres Ønske, men Far, der var stridig og vanskeligt lod sig vriste fra noget, som han havde sat sig i Hovedet, her tilmed i Hjærtet, holdt fast ved sin Skræddertøs. Men det viste sig snart, at hun ikke var hans Tillid værd; en Nat greb han hende paa fersk Gerning i en anden Mands Favn. Far var lige ved at miste Forstanden derover, og der gik Aaringer, hvor han

ikke saa til den Side, hvor Kvinder var. Da han næste Gang var paa Elskovsstien, var det ikke hans Hjærte, men hans Forstand, der bar Lygten. Det var Forældrene, der anviste og havde vejret Fangst. En ældre Enkekone sad i en gældfri Gaard langt ude paa den vilde Alhede, det stormforrevne og sandomføgne *Barslund*. Far har engang fortalt mig om denne ensomme Vandring ud i hin Ørken, hvor han ledte efter Manna. „Men her tøtt a iløwle her var for ølet aa sæt sæ nied, og saa møj no ring' Bund var det jo da ogsaa, saa det blev da ett til nøj, og det skal Vorherre saamænd have Tak for.“ Enkekonens Udseende og hvad Indtryk den skønne havde gjort paa ham, fik man aldrig noget at vide om. Men der blev ingen Handel af. Jens Peter kom tilbage til Forældrene med uforrettet Sag! — En Dag var det kommet som et fjernt Rygte til *Gravene*, at *Jeppé i Aakjær* var blevet træt af Gaarden og vilde have den afhændet. Han havde en smuk og voksen Datter, Katrine, hun skulde gerne gaa med. En Smed Brøndum, der var Jens Peters Ungdomsven og vel har spillet en Rolle under denne Dobbeltandel, er her min Hjemmelsmand. Jeg tror dog ikke ganske paa ham, de to unge Mennesker kunde nok smelte sammen uden at have Smeden til at svejse for sig. Hvordan det nu forholder sig, Far og Mor blev gift 1861. Brylluppet stod med stort Skrald, som der gik sene Sagn af, især de kække Forridere paa de stærke Dragonheste, som dengang var et nødvendigt Udstyr til ethvert større Bryllup. Daubjergboerne, der var med til Festen i Flokketal, var et Folkefærd, der forstod at more sig, saa det har sikkert ikke været noget kedeligt Bryllup. Fremtiden tegnede sig for de to unge nygifte under en Art Rosensky! Mor havde faaet Hjemmet paa

tilsyneladende rimelige Vilkaar. Det var jo Skikken dengang, at den af Børnene, der fik Gaarden, fik omtrent det hele. De andre maatte tage imod en ringe Almisse efter Husfaderens Forgodtbefindende. Og Far for sin Del var anset for det rigeste Gifte langt og nær. Han kom til Gaarden med 700 Rigsdaler kontant, en ny Arbejdsvogn, en nybæren Ko og en Sengs Klæder. Det var ikke Smaating i de Tider. Derfor var der sikkert for Bedstefars Øren — Bedstefar selv havde kun faaet 200 Rigsdaler med *sin* Daubjergbrud — en egen sød Tone i Klarinettens Klang, da den lille, spinkle Brudgom hin Foraarsmorgen holdt foran Forstudøren med sit højrostedede og glade Brudefølge bag sig. — Om de første Aar efter Brylluppet tier Sagaen; men snart begyndte dog ret mørke Skyer at trække op over mine Forældres Horisont. Far havde næppe regnet med, at Bedstefar var saa ubehagelig og egenraadig en Aftægtsmand at leve under Tag med. Og hans urimelige Væsen og sanseløse Drikfældighed tog til nu, da han ikke længere havde noget Ansvar for Gaardens Drift, men i en forholdsvis ung Alder havde valgt en Dagdrivers Liv. Saa kom 1864. Fjenden stod for Døren. Alt tjenestegørende Mandskab blev trukket bort fra Hjemmene og sendt ud i Skanserne. Selv de nygifte kunde ikke skaanes. En Dag kom Lægdsmanden med den blaa Seddel, Fars Pas. Kort forinden havde han været der for at hente en anden af Mors Ungomsvenner, den muntre Snedker, Frants Damgaard, forøvrigt ham, der havde lavet „Kassen“, hvori jeg sov som spæd, og en af de forvovne Forridere ved Mors Bryllup, hvis Hest havde sprunget baade Grøfter og Kaalgaarddiger for at kunne komme tidsnok til at gøre sine Reverenser foran Brudevognen, før den under Klarinet-

lyd og Hornenes Tuden forsvandt bag Hjemmets gabende Gaardled. Men nu var det ikke længere Bryllups-Klari-
netten, men Krigsluren, der gjaldede. Far maatte bort med
de andre. Mor sad hulkende tilbage med et Barn ved Bry-
stet og et andet i Vente. I denne Prøvelsens Stund syntes
det at være gaaet op for Mor, hvad hendes Husbond var
værd. Hun havde formodentlig, stærkt tvunget af sin bar-
ske Far, taget Jens Peter, uden at der var noget videre af
Kærlighed med i Spillet. Men nu, da han reves fra hendes
Side, for at drives ind under Fjendens opplantede Bajo-
netter, nu syntes hun ikke, at Livet var til at udholde uden
ham. At vaagne de tunge Nætter og ikke finde ham ved sin
Side, nej, koste hvad det vilde, hun maatte have ham til-
bage til sig og sine smaa, om der var et Glimt af Mulighed
derfor. Og Mulighed var der! Man kunde dengang stille
for sig, hvis man havde Raad til det. Havde de to det?
En gammel Sognefoged i Slægten, Claus i Daubjerg, gift
med Fars Søster Johanne, i hvis Lod det var faldet at ord-
ne saa mange delikate Affærer, blev sendt til Nyborg paa
Mors Vegne, og han kom virkelig hjem med et Resultat.
En ung Vovehals, der formodentlig elskede Krigshaand-
værket, lod sig for gode Ord og et ganske klækkeligt Sa-
lær hyre i Fars Sted som Kanonføde. Og han gjorde i alle
Maader et godt Kup; Pengene stak han i Lommen, og 6
Uger efter erklæredes Freden, uden at hverken han eller
Far nogen Sinde havde lugtet Krudt. Vort Fædreland hav-
de tabt sit Slag. Far fik ogsaa sit 64, som hverken han
eller Hjemmet nogen Sinde forvandt. Den gode Arv, alle
de Hundreder af Rigsdaler, den glimtende Vogn og den
nybæren Ko, alt ofredes det paa Krigens Alter. Det lille
Hjem kunde aldrig mere komme sig af det Slag. Den mest

Achton Friis 1901.

Gamle Jakob Daal („Jens Pot“).

Pastor Læssøe, Daugbjerg.

Lærer Pedersen og Hustru,
Daugbjerg.

Min Far. Fotografi, 1896.

nærgaaende Armod blev ved at herske i mit Hjem, saa længe jeg kan mindes. Og Far var ikke den Mand, der skulde besejre Vanskelighederne eller tage Livets Tilskikkelser let. Han var den ærligste Slider, jeg har kendt, og der var ikke Falskhed eller nogen Art Træskhed i hans Mund, men hans Dag randt saa underligt planløst hen, og en mager og vanskelig Ejendom var det at drive paa alle Maader. Gaarden selv laa paa en Toft dybt nede ved den vaade Eng, mens Gaardens egentlige Jorder laa henslængt som Ejendommen ganske uvedkommende: en Strækning i Syd og en i Nord. Kørerne skulde trækkes op ad Bakker og ned ad Bakker, før de kunde komme til en Mundfuld Græs, Gødningen slæbtes ad uendelige Sandveje, der bragte ethvert Trækdyr til Fortvivlelse, mod fjerne Pløjemarken, helt ude ved fremmede Byers Skel i Syd som i Nord. I enhver Henseende hvad Driften angik den ubehageligste Ejendom i hele Byen. Far lagde sig forover og sled med sine stønnende Øg. Somme Tider bogstavelig, naar det gik stejlt op ad Bakke; mere end en Gang har jeg set ham kaste sig imod Skaglen og trække sammen med de fortvivlede Dyr. Men hvor blev Frugten af hans utrolige Slæberi? Thi det var et Brække- og Bøddlearbejde at opbryde Hedejord.

Far var betydelig bedre udrustet fra Skolen end Mor; han havde i Daubjerg haft en dygtig Lærer i en Thybo Jens Pedersen, hvis Navn man af og til kan træffe i Landhusholdningsselskabets Skrifter fra 1830—40. Far har ofte med Glæde dvælet ved sin Skoletid, hvad Mor aldrig gjorde, og han var fuld af Beundring for Lærer Pedersen. Saa vidt det kan skønnes, var denne Lærer rationalistisk stemt, og Far bevarede hele sit Liv med Undtagelse maa-

ske af en ganske kort Periode, da mit Hjem var kommet ind under Indremissionens sorte Vinger, en udpræget Skepsis mod alt religiøst Hysteri. Det passede saa godt til hans Natur at bekende sig til en ædel Humanisme, der tog forsigtig Afstand fra haardhjærtede og barbariske Domme over Folk, der ikke ganske svor til de strengeste Dogmer. Far troede saaledes ikke paa noget evigt Helvede, og han havde egentlig ogsaa mest Lyst til at bede Djævelen ryge og rejse. Men det passede saa lidt til Fars forsigtige Natur at gaa imod herskende Meninger, især hvor de hævdedes med saadan en Suffisance som i Munden af Indremissionens omvankende Hedemissionærer. Han stod nemlig helt ene i sin Kreds med sine Meninger, og det var vel altfor anmassende af ham, en fattig Mand med saa lidt Hartkorn, at tillade sig Særmener, der gik op imod Præsts og Degns. Men det kunde funkle saa varmt i hans smaa rynkede Øjne, naar jeg som ung Agitator og med flydende Svada lod mine dristige Tankefugle flage under Hjemmets lave Loft. Mor protesterede altid i en halvgrædende Forfærdelse over mine ungdommelige Udtalelser om Katekismens Lærdomme. Far sagde ikke meget om disse delikate Sager, saa længe Mor var i Stuen, men paa Tomandshaand kunde han i en genert Rømmen under en Række Omskrivninger lade sig forstaa med, at ogsaa han længe havde haft Tanke i samme Retning. Men det var Tider, hvor det langtfra var Spøg i Bondekredse at blive betegnet som Fritænker. Man blev nærmest behandlet som et skabet Faar, ja, bogstavelig udstødt af ordentlige Menneskers Samfund. Den Mand, om hvem det blev sagt, „tho han er jo Fritænker“, var mærket i alle Menneskers Øjne som det argeste Udskud af Men-

neskeheden. En saadan Vægt fra en uskaansom og selv-
 god Folkedom kunde Far ikke udsætte sig for at bære
 frem paa sine spinkle og arbejdsknugede Skuldre. Det
 var nok, at han havde en Søn, der aabenlyst af Folke-
 dommen blev henvist til det hedeste Helvede. Og Far ved-
 blev derfor i Hovedsagen at vise Vanekristendommen Ly-
 dighed; jeg tænker ogsaa en god Del for Husfredens
 Skyld, thi Mor kendte ikke til Fars religiøse Anfægtelser,
 og var i den Retning ikke indstillet paa at respektere no-
 gen anden Overbevisning end den, som hun havde mod-
 taget gennem Skolens Indterpning og den senere Kirke-
 gang. Saa fulgtes de pænt ad Side om Side ad den graa
 Sandvej ned til Fly Kirke Søndag efter Søndag og gik til
 Guds Bord sammen med alle andre Slidere to Gange om
 Aaret. De klædte hinanden, naar de betænksomt og lang-
 somt og arbejdskrogede skred hen over de smaa Bakker
 mod den kaldende Kirkeklokke. Og de smaasnakkede paa
 deres godlidende Maade, aldrig om noget religiøst, men
 om Bedriftens hundrede Hverdags-Smaating, som de el-
 lers havde saa lidt Tid til at snakke om, naar de atter fik
 Arbejdsselen paa. Mor gik med sine smaa magre Hænder
 foldede omkring Salmebogen, og hvis det var en Søndag,
 hvor de havde ladet sig indtegne til Altergang, drog de
 saa at sige fastende af Gaarde. Og Mor havde da, for-
 inden hun tog Kirkestien, været inde i Kaalgaarden og
 plukket et stort dugget Blad af Balsambusken. Det laa nu
 under hendes Tømmelfingre paa Guldkorset af den sorte
 Salmebog. Hun havde ogsaa et gammelt bulet Hoved-
 vandsæg i Lommen, der aldrig forlod de gamle Koner
 paa Altersdagen. Det lugtede Mor flittigt til under Kirke-
 sangen, mens Taarerne rullede ned i den gamle, aabnede,

storstilede Salmebog. Forinden de to kom af Gaarde, kunde det mange Gange knibe haardt nok for Mors djærve og impulsive Sind at indordne sig under den kristelige Ydmygheds Krav. Der var saadan en Søndag Formiddag hundrede Ting at forrette, forinden de kunde komme til Pampren. Gris og Høns og Kalv skulde fodres, og Børnene skulde mades og ikke mindst formanet, Tjenestepigen sættes ind i Husordenen med Fremstillingen af Middagsmaden og en Masse andre Ting. Og i sidste Øjeblik, især hvis det var første Prædiken, de gik til, skulde der nok opdukke en eller anden uforudset Vanskelighed, der bragte Forsinkelse og forrykkede alle ens Planer. Og Mor hun jamrede og flæbede og delte afvekslende Sukker og Øretæver ud i Børneflokken, imens Kisteklæderne blev baa-ret frem, og Far sad foran et Spejl ved Ølpotten og jæv-nede Hverdagens stride Skægstubbe med Barberkniven. Men af Sted kom de da, altid gaaende og vist altid et Stykke bag efter andre Kirkegængere. Og naar Hjemmets Jord omsider var gledet bort under deres Sko og de mange krappe Smaabølger gennem Sindet var ophørt at skvulpe og den sidste Fortvivlelsens Taare var tørret paa Mors Kind i den varme Foraarssol, saa følte den lille Kvinde saa vel som Far ved hendes Side sig som muntre Børn i Frikvarteret. De vendte sig om paa den sidste Bakke og saa den lille, hvide Gaard ligge og sende sin Søndagsrøg op af den skæve Skorsten mod de lave Blomsterenge. Her kunde dens tusinde Krav ikke mere hindre deres Fjed, og derhenne højt rejst over lave, mossede Bondetage lyste den fædrene Kirke og kneblede og ringede, mens de mørke Flokke af Mænd og Kvinder gled henimod den ad hvide Veje og grønne Stier.

Som Far i hvad der angik Religionen i al Stilhed til-
 lod sig Meninger, der afveg fra de nedarvede, saadan var
 han ogsaa hvad Politik angik flere Hestehoveder foran
 sin Stand. Ligesom der om Religionen blot kunde være
 Tale om een Mening paa min Hjemegn, nemlig Høj-
 kirkens, saadan kunde man anstændigvis i Bondekredse
 ikke hylde mere end een politisk Overbevisning, nemlig
 den, der var Højres og den mest unuancerede Reaktions.
 Men Far var Demokrat, hvor han saa havde hittet det fra.
 Jeg tænker, det var steget ganske naturligt op af hans
 eget brave og godlidende Sind. Det var udelukket, at han
 havde læst sig til det, for gennem hele min første Barn-
 dom lige til min Skolegang begyndte, holdtes der i Hjem-
 met en eneste Avis. Far var Fjerdeparten i et Abonnement
 paa det stokkonservative „Viborg Stiftstidende“. Det laa
 altid paa Bordet efter Nadvergrøden og fik sin Part af de
 fede og udkogte Hangryn, der spildtes paa Bordet paa
 deres lange, bugtede Vej fra Fadet til Munden. Efter „Vi-
 borg Stiftstidende“ forsøgte vi smaa at tyde de da her-
 skende gotiske Bogstaver, og for vor nøjsomme Fantasi
 kunde der ogsaa hentes omend en mager Føde gennem en
 Cliché af et Slattesvin eller en Ligkiste. Far kunde ellers
 godt have sin Avis i Fred. Jeg kan ikke tro, at Mor nogen-
 sinde har haft et Blad i sine Hænder. Var der endelig
 noget af fælles Interesse, et Dødsfald eller især et Ulyk-
 kestilfælde, saa læste Far højt og lod Mor nyde, som hun
 nemmede. Var det i ens Nærhed, kunde det nok fange Mors
 Opmærksomhed, hvad der skete uden for hendes Sogne-
 skel ansaa hun for sig komplet uvedkommende. Saadan
 ikke med Far, han havde virkelig en Art social Føling,
 men det maa siges, at den fik grumme ringe Næring gen-

nem Datidens graa og evneløse Journalistik. I Midten af Halvfjerdserne var der blevet stiftet et Venstreblad i Viborg, det saakaldte „Viborg Morgenblad“ (1876—77), Redaktøren hed *Th. Stenersen*. Denne Viborg-Avis var Far Holder af lige fra Begyndelsen, om end jeg maa tro, at han havde grumme ringe Raad til det, da han blandt sine reaktionære Kaldsfrænder var blevet nødt til at holde det alene. Redaktør Stenersen maa have været en Journalist af den moderne Skole, hvis Pen røbede et kækt og uforfærdet Sving, og Far nød sin Avis med synlig Glæde og kunde ligefrem sidde og klukle saadan en Aftenstund, naar han havde faaet den bredt ud foran sig under det spruttende Tællelys. Men jeg lo ikke, for mig var det, der daglig skulde bære Avisen hjem fra Brevsamlingsstedet i Fly Skole, og da det blandt de øvrige Drengene rygtedes, at min Far holdt saa afskyeligt et Blad, et Venstreblad, blev jeg usselige Purk næsten daglig trakteret med de værste Klin, der jo egentlig ligesaa meget var rettet mod min brave Far. Det var min første Skole i Oppositionslyst, men de kraftige og velmente Argumenter maa jo endda ikke have været tilstrækkelig „slaaende“, da jeg i al Fremtid vedblev at staa som Oppositionsmand i Politik som i alt andet. Det udfordrende Viborgblad gik dog ind af manglende Tilslutning efter 1½ Aars Forløb, og de stridslystne Skolekammerater maatte søge efter andre Aarsager til at tugte mig. Men jeg kan ikke være i Tvivl om, at min Fars om end stiltfærdige saa dog umiskendelige demokratiske Hjærtelag har været med til at farve ogsaa mit Sind og knytte den sociale Stemthed sammen med mit Væsens Rod og de Kilder, hvoraf saa meget i min Digtning udspringer.

Bonden i min Barndom havde langt fra viklet sig ud af Aarhundreders Mørke eller Forkuelsens snærende Svøb. Vel havde han paa Papiret politisk Stemmeret, saa han tilsyneladende kunde gaa til hvad Side, han lystede; i sin Aandsugidelighed og sit fæiske Sløvsind gik han stadig kun den Vej, som andre bydende, ham fjendtlige Magter, vilde have ham. Det mindre Hartkorn imponeredes stadig af det større og stemte det som oftest ind i baade Lands- og Folketing. Far stemte hyppigst paa *Klein*, da Frisindet i hans Valgkreds aldrig kunde kigge højere. En Bonde blev næsten alle Vegne behandlet med Foragt, paa Kontorerne som en Selvfølge. Selv hos hans egen Købmand var Behandlingen altid oven fra og ned. Det var næsten umulig for os Bønderdrengene at komme til Købstaden, uden at Læredrengene eller andre vrælede efter os og slængte omkring sig med „Bondebæst“ og „Møghakke“. Jeg har engang været med min Far inde i Købstaden paa et Kontor, hvor en eller anden ringe Sag skulde ordnes. Saa lille jeg var, kan jeg endnu mindes min Harme over, hvorledes et Par Kontorlømler behagede sig i at hundse min stille og beskedne Far, der stod saa naale og selvudslettende og lod den ubehøvlede Skylle af Flabethed og Kontorvigtighed gaa hen over sit Hoved. Far hadede at komme paa et offentligt Kontor. Han udsatte det altid saa længe som muligt. Han vidste, at det var et Sted, hvor man blev behandlet som en Skolepog, og han havde ikke den Frejdighed og medfødte Slagfærdighed, der kan give raat for usødet. Jeg har en Gang for 30—40 Aar siden, mens jeg sad i en 3. Klasses Ventesal, set en ældre Bonde komme ud af Kontordøren med Blodet flydende i en tyk Strøm ned over sit Underansigt og med den rasende Forstander

med Spark og Næveslag i sine Hæle. Det var ret hyppig den brutale Kontorismes Forhold til min Barndoms Bønder, hvor det kunde gaa an og ikke Bonden var dem for overlegen i fysiske Kræfter, saa at han tog igen. Men Bonden var ikke selv uden Skyld, om han ofte behandlede med Haan. Han kunde endnu hyppigt vise et foragteligt Slavesind, en Servilitet, der ikke var bedre værd. Jeg husker saaledes fra min Sessionsdag i Skive 1890, hvorledes to Sognefogder, begge Gaardmænd og begge velsituerede Bønder, stillede sig op med blottet Hoved paa hver sin Side af Raadhustrappen, hvor de høje militære Koryfæer i de glimtende Uniformer bevægede sig op og ned som svævende Ærkeengle. Her blev disse gamle Dromedarer, der var isengraa baade i Haar og Skæg, ved med at staa ret med Hue i Haand og med et skelende og devot Hundeblik til de skrammererede Højheder, jeg tænker nogle Oberster eller Kaptajner, i Haab om, at der skulde falde et naadigt Blik af til deres elendige Personer, der var kommet til Staden i deres allerlovligste Ærinde som Bondegutternes Hjælpere og vel ogsaa deres Fortalere, om det kneb. Nogle søde Fortalere, hvem Drivregnen dryppede ned i de skaldede Isser, mens den ophøjede Almagt repræsenteret af den velpudsede Militarisme ikke værdigede dem et Nik. Jeg kan huske hvilken ubetvingelig Lyst, jeg fik til at gaa hen og spytte dem mellem Øjnene. Disse Mænd hørte begge til den gamle Skole, der var opdraget under den Maksime, at Høflighed koster ingen Penge. De havde blot ikke kunnet skelne mellem Høflighed og foragteligt Trællesind. Der gik dog en anden Strømning igennem vore Bønder i Oppositionen under Provisorierne i Halvfjerdserne og Firserne. I den Kamp mod Junker-

Achton Friis 1903.

Stine Stasius, Fjandbokvinde.

Achton Friis 1903.

Niels Glas, g. m. Stine Stasius.

hovmod og politisk Undertrykkelse blev Bønderne svejset sammen til Standsfornemmelse og Sammenhold. De fik Værdighed og Rankhed og Bevidsthed om deres Stands Ære. Herlige menneskelige Egenskaber, som de lever paa den Dag i Dag. Det er disse Provisoriekampes store Fortjeneste, at de brød den sidste Rest af Bondens Trældomsaag og løftede hans Stand op i Højde med de andre Stænder. Og denne Bevægelse gjorde min Far med, ikke hujende, ikke støjende med overdaadige Hurraraab, men med en egen stille Glæde, som han i gode Stunder ogsaa lod lyse over Børn og øvrige Husstand. Far havde det ærligste og redeligste Sind, som jeg har truffet hos nogen Mand. Det var det pinligste, der kunde hænde ham, om han paa et givet Tidspunkt ikke skulde være i Stand til at betale en Gæld, han havde gjort, og som nu blev ham afkrævet. Han kunde daarligt nok taale at modtage Regninger, Krævebreve som de betegnende nok kaldtes den Gang. Thi der er jo altid om end et stumt Krav skjult i en Regning. Jeg har set Far helt flintrende gal over saadan en Købmandsregning, som han maatte godkende Punkt for Punkt, men han optog en saadan Regning som en Mistanke om hans Redelighed. „Den Æsel sender mig et Krævbrev, tror han maaske ikke, at jeg vil betale ham hans Penge.“ Han var allerede henne i Stalden for at udse den Stud, der skulde sælges paa staaende Fod, for at han kunde give Købmanden sit Tilgodehavende lige i Planeten. Der er jo moralsk set noget rigtigt i dette Syn paa Regninger, men Nutidens Bønder er ikke saa kildne ved et Krævbrev. Købmanden kan praje Kunden baade to og tre Gange, før han nu faar sit Tilgodehavende, om han saa faar det, før baade Sagfører og Herredsfuldmægtig kaster

Skygge over Tærskelen. Det er betegnende for min Fars i saa Henseende uplettede og renlige Sind, at det sidste, han hviskede til Svigersønnen faa Øjeblikke før han døde, var de Ord: „A haar lowed dem ti Kroner til den nøj Kjerk i Traanum, dem maa I endelig et glemm aa betaal.“ Hans Sindslikevægt og godmodige Lune fulgte ham lige til Gravens Tærskel. Et Par Timer før han døde, kom en Nabokone for at sige ham Farvel. Da han slog sine Øjne op og saa hende, sagde han med et lunt Smil: „Det er snavs med Personen!“ Saa lukkede han atter de milde graa Øjne — han aabnede dem aldrig mere.

MIN SLÆGT

Gennem min Far, Jens Peter Jensen, stammer jeg fra Daubjerg, men engang omkring 1770 indflyttede Fars Slægt fra Mønsted. Jeg er med andre Ord vokset paa Kalkbund. De to Anneksbyer, Daubjerg og Mønsted, ligger nu ved den store Landevej fra Viborg til Holstebro; i gamle Dage gik denne Landevej langt Sønden om, gennem Finnerup, Vedhoved, Seibæk til Hagebro, og berørte aldeles ikke disse to Byer. Lad os tage Mønsted først. Fra dens hvide Kirke og Øst paa ligger der nogle sære forvildede Dale, der gennembryder Landskabet og sender underlige Forgreninger, baade mod Sydøst og Nord, et sært æventyrligt Landskab, der i lang Udstrækning er op- rodet af tusindaarige Kalkbrydere. Jorden er her saa underhulet af de gamle Kove, at det er hændet et Par Gange, at baade Heste og Mennesker er sunkne lige ned i Jordens Skød for aldrig at komme til Syne mere (se min Afhandling om Niels Kierkegaard, der under en Mid- dagssøvn sank lige ned i Jorden, 1830).

Her paa disse knudrede Bakker eller op ad deres Skraa- ninger maa man søge mine ældste Forfædre, jeg kan føre dem tilbage til Chr. d. 4des Tid eller længere.

De var gennemgaaende Gaardmænd, der gjorde Hoveri under Hald, men mest levede af Kalkbrud og af Kalk-

kørsel. En af de ældste hed Peter Jensen, han boede i Mønstedgaard, der forlængst er nedlagt. Af Lehnsgrenskaerne kan jeg se, at han har leveret Kalk, baade til Skivehus og til Silkeborg Slot.

Et Par Draaber af det mørke Tyreblod, der løb i Hans Rosborg til Rosborggaard, er rundet ind i min Slægts Aarer, omkring Aar 1700. Omkring samme Tidspunkt finder jeg ogsaa en Degn i Familien, han hed Peter Jakobsen og var gift med en Slægting af Hans Rosborg. Det er det eneste Stenk af Lærdom, der er optraadt i min Familie, ellers var alt graa Bønder i ufarvede Vadmelshofter og med store plumpe Skovbotræsko paa Fødderne og med en rød Tophue paa Hovedet.

Saa lærd var Degnen, Peter Jakobsen for Mønsted, Daubjerg og Smollerup Menigheder, dog ikke, at han havde nogen Bemængelse med Latinen, han var ikke Studiosus, men kun en begavet Bondesøn, der har haft Sangstemme, saa han kunde være Præsten behjælpelig med Skraalet i de 3 Kirker.

Ikke en eneste Begivenhed af nogen Art har Traditionen bevaret om disse mine Fædre der i Mønsted, de har trasket op og ned ad de stejle Stiger til Kalken, har siddet paa Kalklæset i Maanenætterne, med Kalkstøvet sviende i Øjnene, og nikket sig selv i Søvn, mens deres magre Krikker har slæbt dem over Hederne mod Nord og Syd i et endeløst Træleri for Føden, og de vringledede Spor, som nu ses under Lyngtoppene ind over Ahlheden og videre mod Silkeborg og Karup, er Mærker fra deres ubeslagne Vognhjul. De har ikke sat mere Spor i Historien end Regnormen. Deres Navne staar i Kirkebøgerne, ved Giftermaal, Barsel og Begravelse, men noget Sammenstød

med Skæbnen eller Justitsprotokollen har de sjældent eller aldrig afstedkommet.

Omkring 1760 rækker — som tidligere fortalt — en Gren af Slægten til Daubjerg og faar sin Rod i Jorden der. Her levedes Livet nøjagtigt som i Mønsted med Kalkbrud og Kalkkørsel og trælbunden Hoveri under Hald Slot, der dengang ejedes af den berygtede Bondeplager Frederik Schinkel.

Heller ikke her har Slægten kunnet give sig noget Udslag i nogen som helst Daad eller Handling, et jevnt Stykke graat Vadmél, saadan tegnede sig det Hele, med smaa firkantede Huller dybt ned til Kalken, med Daubjergs forunderlig gamle forkrøblede Krat, som en kroget Arm mod Nord, og Daubjerg Daas' lyngbegroede Kæmpesilhouet ved Synsranden mod Syd.

Jens Petersen afløser Peter Jensen i sindigt Følge gennem Decennier, de bryder Kalk og lader den brænde med spillende Flammer i Sommernætterne, det er Romantiken i min Slægt, denne Kalk, der hentes op fra Jordens Mørke, bæres paa runde og krogede Kvinderygge, stejlt op af Jorden, under Sved og Stønnen smides den i Dyngen ved Skaktens Munding, saa brændes den i mærkelige Ovne, hvorved hele Landsbyen vaager i Sommernætterne under Sang og Dans og megen haandfast Kæresteri, mens Ovnens Flammer spiller milevidt paa den blege Sommerhimmel.

Men endnu er Kalkens Romantik ikke til Ende, — naar den er brændt færdig, køres den viden om til fremmede Herreder og Sogne, hvor den siden lyser i Landskabet, saadan som det ses fra Høje og Banker, i de hundrede Gaardes og Huses lave hvidtede Vægge.

Saadan har Mønstedes og Daubjergs Kalk lyst gennem Aarhundreder, baade i de høje massive Kirketaarne og i de lave, buede Lervægge, dækkede af Straataget i de hundrede og atter hundrede Bønderhjem. Det er *min* Slægt, som har brudt den Kalk, bragt den op til Overfladen, og kørt den videre ud over Landet, saa langt de arme Krikker kunde orke. Jeg faar være fornøjet med den Romantik og Poesi, der kan ligge heri, der er nemlig ikke anden, jeg vil søge forgæves efter store Begivenheder, efter Mænd og Kvinder, der rager op over Lavmaalet, men de mange Sagn fra Daubjerg Daas kan have kastet deres Trolddomskær ind i Billedet, og jeg var saa heldig, som Barn, at se noget af al den Kalkromantik med egne Øjne; naar jeg om Søndagene kunde besøge mine Fætre dér i Daubjerg, saa kom man altid hjem med Sindet fyldt af de stærkeste Oplevelser, — alene det at bestige Daubjerg Daas, det var jo for os Purke det højeste Bjerg i Verden. Med Gysen havde vi hørt fortælle hele den Sagnkreds, der omgav denne for os Knægte saa ubegribelig høje Banke, der stod ved Hyrdedrengens Horisont iført en Kappe af blaa Dis, hvilket alene var nok til at bringe Fantasien til at yngle. Stod man saa endelig oppe paa dens mægtige Puld, havde man næsten den halve Verden liggende udspændt omkring sig, den store Ahlhede, som man neppe kunde se til Ende af; dengang var der knap en Menneskebolig at øjne paa hele den ensomme Flade, og i Syd og Øst dukkede lave Gaarde sig langs Randen af Store Mose, Sjøgaard imod Syd og Nygaard, det romantiske Nygaard med rødstrøgne Vægge, langt imod Sydøst. Der boede en af mine Onkler, der kom jeg engang om Aaret, naar Tyttebærrene var modne og lyste i Solen over hele Kvadratmile, — ingen

plukkede dem udover Hyrden, der drev ensomt med sine Faar. Her boede Jens Nygaard, Manden med det mildeste Smil, jeg har set, fuld af Godhed var han, venlig imod os Børn, altid saa glad ved Besøg i sin Ensomhed. Han var en af de kæreste Gæster i min Fars Hjem, en nydelig gammel Mand i de sirligste Vadmelsklæder, fuld af Skæmt og Lune, bøjet af evig Slidsomhed; det var endeløst, hvad den Mand havde gennemlevet, før han, fra den dybeste Armod endte som Sognets mest velhavende Mand, der kunde give hver af sine mange Børn 12,000 Kr. i Arv.

Hans Liv var en Roman. Han var elsket af os Børn, fordi han var saa pæn og lo saa godt, og naar han gik tilbage, havde han altid lagt en blank Daler paa den knastrede Bordskive til Deling mellem Børneflokket.

Men der var ikke blot Daubjerg Daas at glæde sig over, naar man kom til Daubjerg, nej, det var slet ikke muligt at faa selv en lang Sommerdag til at strække til, for alle de Vidundere, der skulde ses, før Sol gik ned.

Først og fremmest var der jo Kalkgravene, de stod med aabne mystiske Gab i Bakkerne, baade i Syd og Nord.

Jeg vil villigt indrømme, at af alt, hvad jeg har set i Verden, har intet betaget min Fantasi som disse Grave ind i Jordens forunderlige Indre. Et Stykke Tællelys fik vi med os hjemmefra, — saa kunde Æventyret begynde. En Stige med c. 100 Trin gik lodret ned i Bakken. Naar man saa var kommen til Bunds, tændte man sit Lys, og nu befandt man sig i et Sceneri, som var ti, nej tyve Domkirker føjet sammen, og havde været ude for et Jordskælv, der havde faaet en Hvælving til at styrte ned, her og der.

Vi krøb frem ved vort Lys, snart paa Knæ, snart opret,

ind gennem disse dystre og graahvide Gange, hvor Kalk og Flint stod i Brud til alle Sider, hvor vor Skygge krøb spøgelsesagtigt foran os. Vand dryppede, Vand rislede, Væggene svedte den kolde Sved, vore Fætre, der jo skulde imponere, bevægede sig hjemmevante foran med Tællelyset, — jeg kom krybende med bankende Hjærte bag efter. Dette her gik, for mig at tøkk, altfor fort, jeg kunde ikke sluge alle de Indtryk, som vældede ind imod mig. Sommetider fik jeg en Bule i Panden, naar Lygtemanden i Kaadhed havde fjernet sig altfor langt fra mig. Sommetider kom en vaad Flagermus svirrende forbi og smækkede min Kind med sin klamme Vinge, saa tog jeg paa, saa Fætrene grinede. Men sommetider kunde de ogsaa drive Løjerne for vidt, ligefrem puste Lyset ud, midt inde i Jordens vilde Indre, saa gjorde man klogt i at staa bomstille for ikke uforvarende at dejse paa Hovedet i en af de vandfyldte Kove, som Kalkhuggeren havde efterladt i Stenen. Saa maatte man jo til at bede om godt Vejr og trygle Gavtyvene for at faa Lyset tændt igen, men du Alstyrende, hvor var det alt sammen spændende! Det hændte, at man gik ind paa den ene Side af en mægtig Bakke og kom ud paa den anden Side, flere Tusinde Alen længere fremme i Egne, man slet ikke kendte. Den ukyndige skulde vare sig for at gaa alene, han vilde øjeblikkelig forville sig og aldrig finde Munden igen, men mine Fætre, de bevægede sig med en Sikkerhed som hjemme i deres Fars Lo.

Men Daubjerg havde endnu flere Æventyr, skønt Kalkgravene var de største.

Der var en Bæk, der kom ned gennem Dalen med Rislen og Sang hen over de brede Flintesten. Pludselig sank

Daugbjergdaas.

Fra Vester Daugbjerg, hvor alle Gaardene laa før Branden, 1792.

Slægtsgaarden æ *Graw'* (Gravene) i Daugbjerg. I min Barndom var Stuehuset mod Nord; nu mod Vest. Her set sydfra.

den lige i Jorden og blev borte og skulde nu findes langvejs henne, hvor den dukkede op af Kalklaget som den køligste og skønneste Kilde, der kastede sig i Slyng vesten om Byen og omsider svulmede til en Aa, der gik helt ud i Limfjorden.

I disse mærkelige Naturomgivelser — der ikke har deres Mage i hele det øvrige Land — der gik mine fjerne Forfædre med deres grundskikkelige Navne Jens Pedersen, Peder Jensen, paa Fars Linje, Jeppe Sørensen og Søren Jepsen paa Mors Linje.

Jeg ved intet om disse Forfædre andet end disse fattige Navne i Kirkebogen, men det er ikke usandsynligt, at al denne Naturmystik paa og under Jorden kan have kastet Stænk i Slægtens Blod, som ad mærkelige Omveje er kommet mig tilgode. Til yderligere Øgelse af denne Romantik skete her en stor Katastrofe. Daubjerg By brændte Rub og Stub en Foraarsnat 1792. Den havde før ligget saa idyllisk med Ryg mod Ryg, med Længerne filtrede ind i hinanden som alle gamle Landsbyer, med den idylliske Bæk skummende over Møllehjulet, derfra snoende sig hen over Bakkerne imod Vest og Nord, men pludselig kommer en Skæbnehaand ud af Mørket og stikker en af Gaardene i Brand, der taltes om en hævn syg Tater, der jo havde saa mange Gaardbrande paa Samvittigheden i disse Tider. Og i en Haandevending var hele Byen ompændt af Flammer, Folk stod berøvede alt, indtil Skjorten, — da fik Daubjergboerne en Forskrækkelse i Kroppen, som knapt er glemt den Dag i Dag. Det var i Udskiftningstiden, da der fra Regeringens Side arbejdedes paa at faa Bønderne til at flytte ud paa deres Marker. De holdt ikke af at komme fra hinanden, ligesom Faareflokken var de

vant til at holde saa nær sammen for fælles Værn og Hovros Skyld; men nu trængte Naadigherren paa, Gaardene spredtes ud over Bakker og Lavninger. Min Mors Slægt kom til at bo i Stavnsbjerg langt mod Nord, min Fars Slægt tog Bolig i æ' Graw' (Gravene), der hvor Gaarden ligger den Dag i Dag, underlig kejtet og akavet midt i en vældig Dalsænkning, med Markerne langt i Øst, højt oppe paa Bakkerne, yderst ubekvemt og umageligt for Jordenes Drift, — men længere fra det oprindelige Leje nede ved Engen kunde man ikke drive dem.

Der er ført et strengt og fattigt Liv i den Gaard, idet dens Beboere mere har indrettet sig paa at høste *under* Jordens Overflade i Form af Kalkbrydning end oven paa de sandede Agre. Det var altid en fattig Afgrøde, der stod der i Daubjerg, Vipperne ligesom raabte til hinanden, Kløver saa man intet af ret mange Steder, men desmer Spærgel og Boghvede.

Mens Byen blev bygget op efter Branden maatte Folk ligge i Skure og Udhuse, derfra kom et fremmed Element ind i min Slægt, — en Tjenestepige fra Seibæk var i denne fælles Lejr af Mænd og Kvinder kommen for nær til en af de mange Peder Jensen'er paa Fars Linje, — saadan kom jeg til min Bedstefar *Jens Pedersen*; jeg kan huske ham fra Midten af 70erne, siddende ved vor Bordende dernede i Aakjær, som en utrolig visse Olding, med stridt Skæg som en Kalkbørste og midt i al dette visse en uhyre Merskumspibe beslaaet med Sølvs. Han maa dengang have været over de firs.

Min Bedstemor paa fædrene Side hed *Kirsten*, hende kan jeg ikke huske. Hun var en meget kraftig Personlighed, det var hende, der „bar Bukserne“ og ikke det visse

Skæg, som er det ældste af min Slægt, jeg har set. Om Kirsten i æ Graw' fortælles der, at hun kunde rejse sig fra Mandens Side Kl. 4—5 de kolde Vintermorgener, drikke $\frac{1}{2}$ Pægl Brændevin paa fastende Hjærte, og gaa ud i Loen for, ved Lygteskær, at svinge den tunge Plejl over Negenene, til Davren skulde staa paa Bordet, derefter kunde hun gaa i Kalkgraven og bære det lispundtunge Brædt med Kalksten op ad de stejle Stiger og fortsætte dette Arbejde til den mørke Nat.

Saadan levedes Livet i det gamle Daubjerg, saa ingen fattig Daglejer lever strengere nu. Hun og Manden opdrog en stor Børneflokk, de fleste fik Moderens slidsomme Sind, dog ingen af dem hendes Trang til den kradse Brændevin.

Far var en stor Slider, men fattedes ligesom Haandelag, hans Arbejde var en underlig Fimren, mærket af Planløshed, men hans Bror, Farbror *Per Østergaard* i Vrove, der ikke var større end Tobak for en Skilling, er den vældigste Slider, jeg har set.

Jeg har skildret ham som Farbror Palle i „Arbejdets Glæde“. Hvad dette Menneske kunde udrette i Høhøsten, naar han fik en Fork i Haanden, grænsede til det utroligste. Der var noget trolddomsagtigt ved den Energi, noget helt uforholdsmæssigt mellem Mandens Vækst og de forvovne Byrder, han slæbte af med. Men den Bror, der blev i Fødegaarden, *Visti*, slægtede mere min Bedstefar paa, og sad helst løs og ledig i Bænkrogen.

Foruden disse to Brødre havde Far en Række Søstre, een, Bodil, var gift med den lille smilende Jens Nygaard, hun døde ret tidligt af Brystsyege. En anden, Johanne, var gift med Sognefogden Claus Olesen, en meget stilfuld

gammel Mand med Sølvknapper i Vesten og stor Mer-skumspibe under Næsen.

De boede i den smukke, gamle Gaard, *Bakkegaarden*, der ligger og lyser saa langt over Engdalen, og er noget af det første, man ser af Daubjerg, naar man kommer vestfra. Den Gaard har sikkert staaet lige siden Branden. Baade der og i Daubjerg bor endnu mine kødelige Fætre, den ene Sognefoged, nemlig Ole Klausen, den anden, Jens Jensen, Sogneraadsformand, som han har været i en Meneskealder. Endnu skal nævnes blandt mine Tanter: FASTER *Malén*, den uheldigste af Flokken. Hun blev fattigt gift til Laanum. Efter at to Mænd var døde for hende, blev hun forelsket i en tredje, der ikke vilde vide af hende at sige.

Hun mistede Forstanden for ikke rigtig at faa den siden, kom paa Sindssygeanstalten i Aarhus, og atter tilbage, og levede lang Tid i Skive, hvor hun døde bitter og forgræmmet op imod de 90. Hun er det eneste Individ i min Slægt, der har røbet Hang til Sindssyge. Det var altsammen ærlige Slidere paa Fars Side, men uden noget som helst Aandspræg, ingen boglige Interesser har nogen Sinde ytret sig i min Slægt, naar netop undtages denne Degn i Mønsted omkring 1700.

Det samme gælder paa Mors Side. Her kom der, 1796, en ung Mand, ogsaa fra Daubjerg, *Søren Jepsen*, og giftede sig med en Enke, Kirsten Nielsdatter, i mit Fødehjem. Gamle Søren Jepsen, min Oldefar, har jeg aldrig set, da han allerede døde 1848, højt oppe i Alderen, men den ældste af mine Tanter paa mødrene Side, Kirsten fra Frammerslev har fortalt, at hun kunde mindes ham som en lille sirlig Mand, med et stort hvidt Haar. Han havde

sin største Glæde af at ligge ved et Dige i Sommersolen og passe Gaardens Køer, men dette store, hvide Haar er det eneste, Traditionen har levnet om ham. Resten maa jeg søge i Arkiverne. Jeg har flere Dokumenter, som han har skrevet med en fast og god Haand, — paa et Tidspunkt, da ingen Bonde kunde skrive sit Navn, er han bleven brugt som en Slags Lommeprokurator, Forfatter af Skøder og Købekontrakter, der nu beror i mine Gemmer. Han var med ved Daubjerg Brand 1792, og i Anledning af Byens Opbyggelse ansøger hans Forældre om, at han sammen med en Række andre, maa fritages for den aarlige militære Mønstring. Underligt nok at baade Fars og Mors Linje skulde komme fra Daubjerg og bosætte sig i den lille, lave Gaard ved Engen. En Gang til gyder Daubjerg nyt Blod i Slægtens Aarer, nemlig da min Bedstefar, Jeppe Sørensen, som i det daglige altid kaldtes Jeppe Aakjær, og som jeg er opkaldt efter, hentede en Hustru fra Stavnsbjerg, den nordligste Gaard i Daubjerg; hun hed Margrethe, men døde tidligt af Brystsyge (1859).

Saavidt jeg har kunnet forstaa, er alt det blide og følsomme kommet ind i min Slægt med denne Kvinde, thi til Fars Side laa der kun Jordvendthed, en vis snusfornuftig Guds frygt, stærkt blandet med Rationalisme, al Poesien maa sikkert søges paa Mors Side. Min Bedstefar, som jeg har skildret ovenfor, er et Sammensurium af rasende Lidenskaber, ligefra brølende Fuldskab og vild Bondetrods til angergiven Selvbefejdelse, — der var baade sødladen Kristelighed og flinthaard Selvhævden i denne Vadmelsjæl. I eet Øjeblik kunde han ligge nedkastet i Graad og Hulken, i det næste rejse sig under forfærdelige Eder og flyve sin Modstander i Struben, med

løftet Knorteknæp eller Næveslag i Bordet, saa Punchekopperne raslede. Men hans Kone, den svagelige Margrethe fra Stavnsbjerg, skal have været blid som en Due, og hende elskede han. Hun fødte ham en Række Børn, mest Døtre, kun een Søn, Morbror Søren. Men en Dag, da hun stod over sin Bagning, brast noget i hendes Lunger, og Livets varme Blodstrøm stod ud af hendes Mund, en Blodstyrning gjorde Ende paa hendes flittige Liv.

Mor blev saa blød i Stemmen, naar hun talte om denne Bedstemor. Der er intet Billede bevaret, hverken af hende eller af min Bedstefar, end ikke af min Mor, endda hun først døde 1890. Den Gang løb man ikke saadan til Fotograf som nu om Stunder. Min Mor kom ingen Steder, naturligvis til nærmeste Købstad, Skive, men hun havde aldrig rejst paa Jernbane, det var selvfølgelig vor Skyld, at vi ikke har faaet hende op til en Fotograf, naar hun var i Skive. Jeg vilde have givet, jeg ved ikke hvor meget, for et Billede af denne Mor. Jeg har prøvet alle Muligheder, det var nemlig Skik, at Mødre lod sig fotografere med deres Afkom, naar de var sagt til, for at lade Børnene vaccinere i Fly Skole, hvor gamle Dr. Schou mødte frem og besørgede Vaccineringen; mange andre Mødre er der Fotografi af fra den Lejlighed, ingen af Mor, tiltrods for at hun har maattet gøre denne Vandring paa Pligtens Vegne, hele 8 Gange, thi saa mange Søsken var vi, og er endnu den Dag i Dag. —

Min Slægt kom sammen mindst een Gang om Aaret, de gjorde store Gilder, et Barselgilde kunde ikke gaa af i Stilhed, da blev der spist og drukket godt, Gildesmidagen bestod gerne af Kødsuppe med vældige Boller, der laa som en Drøm paa Tungen. Der blev langet til

Fadene, 3—4 Mand eller endnu flere om hvert Fad, men jeg har aldrig smagt bedre Suppe end den, der vanked ved disse Bøndergilder, og saadan var det helt igennem. Efter Suppen kom mægtige Skiver af Oksekød og Høns til Peberrodssauce med Korender i, den 3dje Ret var gerne noget, de kaldte „Mandelkies“, der serveredes i dybe Tallerkener. Der var ingen smalle Steder ved disse Barselgilder. Stærkt hjemmebrygget Øl og al den Brændevin, enhver vilde synke, og de fleste vilde helst synke meget. Man var ikke kommet langt ind i Retterne, før de lave Stuer skælvede af Larm. Hvem, der kunde blive fuld, han var det. Nogle blev saa morsomme af det, andre blev onskabsfulde, — det var dog de færreste; men den, der støjede mest op ved disse Gilder, var gerne min Farbror Per Østergaard (Farbror Palle). Han havde en farlig høj og gennemskærende Stemme, i Fisteltone, der bed som en Saks i et Lagen. Hans Haansord kunde udmærket godt ramme en Modstander ved den anden Ende af Bordet lige i Planeten. Han var sig bevidst at være den rigeste i Laget, det holdt han ikke for sig selv nu, da han havde blandet Blod med den store Timeglasflaske paa Bordskiven. Det var ikke Smaafinter, han gav sine Slægtninge eller Bekendte. Det var krasse Fornærmelser, under hvilke man dukkede Hovedet. Han var jo en saare rig Mand, saa det var usømmeligt at svare igen, men hans Kone, Maren, bred og bøvet som en Ladeport, hun kunde styre ham, — naar hun rettede sine haarde Øjne imod ham fra Langskamlen ligeoverfor, saa blev Farbror Per lidt vaklende i Mælet. Men Maren var jo ikke altid ved Haanden, og saa kunde Pers Injurier blive skrappe nok. Det var dog sjældent, det udartede til Slagsmaal ved Gilderne under min Fars Tag,

men helt udelukket var det ikke, og det gjorde mærkværdigt lidt Opsigt, om et Par gamle Stønisser fik hinanden ved Haaret under den syvende Snaps. Lidt Halløj maatte der jo til.

Naar Maden var taget af Bordet, og alle havde mættet sig, blev der gerne Dans i Storstuen, det var den mest løslupne Glæde, en sand hollandsk Kermesse af Hyl og Tummel og Skørters Sus, mens de jernsinkrede Fedtlærsstøvler stampede Takten i Sveitrit og Hamborg-Skotsk.

Disse Gilder har jeg været med til, fra jeg var en lille bitte Rotte, der gik og stumlede foran Skaffernes Træsko, naar de bar ny Suppe ind. Man var *med* med Liv og Sjæl, men ingen tog ringeste Hensyn til en, uden for saa vidt at man blev fyldt med Mad og Drikke, til man dejsede. Man kunde ikke faa Næsen op over Bordet — saa stor var man ikke, men man kunde altid faa Hovedet mellem de andres Ben og kigge paa det Hele med spillende Øjne, lige fra Farbror Per, der larmede og tog paa, til Klarinetmanden, der stod foran Forstudøren og tog mod enhver ny fremrullende Vogn med de mest fortryllende Toner. Sommetider kunde det jo hænde, at en af Tanterne tog mig op paa Skødet og spurgte mig om, hvor gammel jeg var, og fyldte et stort Stykke Søsterkage i Munden paa mig, men ellers var det netop saa dejligt at passe sig selv. Tilsidst slog den vilde Larm sammen om ens Hoved, man blev søvning, man trillede bogstavelig om i en Krog og blev løftet op og baaret ind i en glædesforladt Alkove, og naar man vaagnede op næste Morgen, var der ikke Spor af Gildet tilbage, alle Gæsterne var forsvundne som Skygger, Spytklatter og fæle Skraa laa strøet over Stengulvet, nogle halvtdrukne Sjatter stod og dovnede

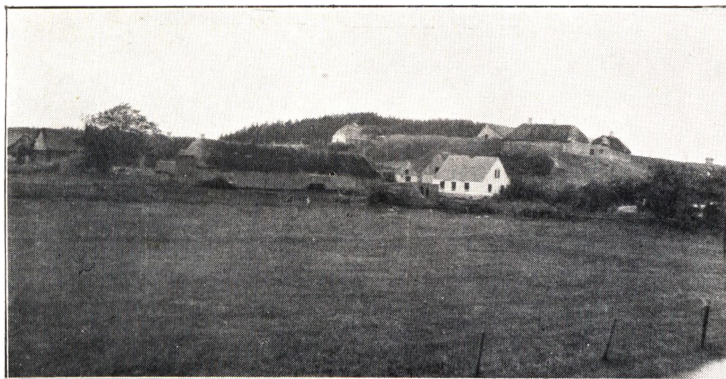
Fly Sogns Spillemænd; den yderste tilhøjre: Æ Bakkmand, der altid spillede ved mit Hjems Gilder.

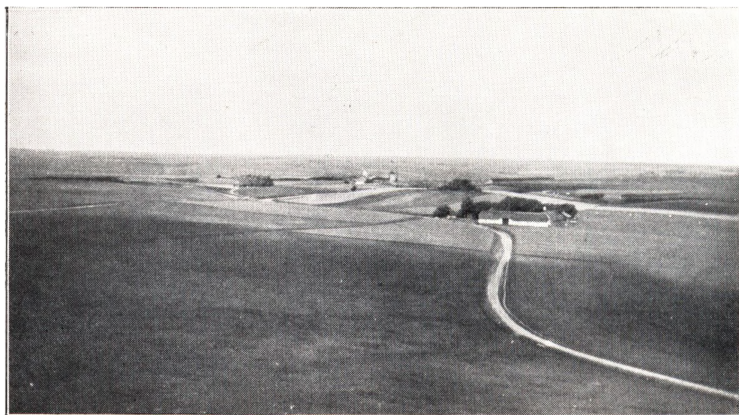
Gammel Margret i Æ Graw.
(„Mor ved Brønden“).

Faster Malén.

Fra Daughbjerg. Øverst oppe Bakgaarden (Wolle Clausens).

Daugbjerg By set fra Daasens Top.

Daugbjergdaas set fra Nordvest.

Fra gammel Kalkgravning i Daugbjerg

Rester af Daugbjærg gamle Vandmølle hvor min Slægt levede.

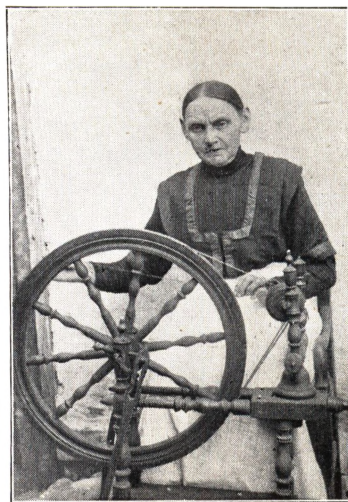
Moster Kjesten i Frammerslev.

Gamle Pæ Krestjan fra Bilstrup
(„Povl med den tunge Skovl“).

Min Morbror Søren Jepsen,
Bilstrup.

Moster Sine ved sin Rok, nøjagtig
som min Mor.

paa Langbordet. Saa kunde der atter gaa et Aar eller to, før Huset rejste sig paa fire gloende Pæle, og Æventyrlarmen rykkede ind under de knastrede Bjælker.

Til disse Familiegilder, der næsten altid kun omfattede de gifte, har jeg været med baade i min Fars Hjem og hos Slægtningerne, hvor jeg kom med, for at Mor kunde komme med; hun kunde jo ikke lade disse Smaatrolde blive alene hjemme, naar hun var til Gilde. Der har jeg set megen løssluppen Glæde, sjælden Raahed eller Brutalitet. Var Præsten med, gik det især sømmeligt til, da Bonden dengang havde betydelig mere Respekt for Præsten end nu om Dage. Der har jeg fundet Motiverne til mange af mine Historier. Det var Tiden omkring 1870—75, Bønderne var helt anderledes dengang end nu, Klædedragten var for Mændenes Vedkommende næsten altid Vadmel, Kvindernes hjemmевævet Hvergarnstøj. Saa man nedefter saadan et Langbord, sad de fleste af de Gamle med deres lodne Kabudser paa midt i Suppedampen, dog sjældent ved det Bord, hvor Præsten og hans „Madamme“ troned for Bordenden. Degnen indledede gerne Spisningen med en Salme, og sommetider kom Spillemanden hen i Dørkarmen og blæste et Stykke paa sin Klarinet.

Efter Middagen blev der spillet Kort og røget Tobak af egne medbragte Piber, — Cigaren var ikke opfundet, — Rødvind og bajersk Øl heller ikke, men der blev drukket videre af Brændevinen efter Behag (den kostede kun dengang 27 Øre Flasken), ved særlig fine Lejligheder blev der baaret Punch ind paa Bordet; men det var farligt, den slog tit sin Mand i Gulvet, Brændevinen var derimod en daglig Drik, som de fleste var vant til at omgaas. De altfor fulde blev lempet til en Side, men det var anset for

en Skam at blive overvældet, — de kunde støje, saa meget de vilde, men sank de under Bordet, blev de til Grin og Samtaleemne for lange Tider.

Hjemkørslen skete gerne under et vældigt Spektakel. Manden sad fyldt af Vovemod paa Kuskesædet, Konen krøb ængstelig op ved hans Side og holdt skarp Øje med alle hans Bevægelser.

Vejene var den Gang forfærdelige, Vognene uden Fjedre, der skulde ikke meget til at kaste saadan en gammel Kasse om i et brat Vejsving. Hestene, der havde staaet paa Stalden og faaet rigelig Gildes-Havre, stod foran Brøndkarmen og klippede febrilsk med Ørene og ventede paa det drabelige Piskeskrald, mens Lyset fra Gildeshuset glimtede i det velpudsede Bringetøj. Saa raslede en Vogn ud under Porthvælvingen, saa den stille Stjærnenat fyldtes af Drøn, en anden fulgte den i Hælene, saadan videre indtil hele Gaarden var tømt, og Spillemanden stod med drukne Øjne og suttede paa sin Klarinets Mundbid og sendte de bortdragende Gæster det sidste Farvel, mens Vognene slingrede afsted under Fuldmaanen. —

Min Mor havde følgende Søskende: Kirsten, som var den ældste, hun blev, som tidligere fortalt, gift med en Gaardmandssøn fra Feldborg, Laust Nielsen. Sidste Gang, jeg saa Moster Kirsten, var hun en gammel, rynket, noget menneskesky Kvinde, højt op i 80erne, der holdt Hus for sin ældste Søn Niels fra Frammerslev. Manden, Laust, var da forlængst død. Denne gamle Moster var bleven bitter og sær, saa hun ikke vilde sammen med den øvrige Familie. Hun tog dog venligt imod mig og forærede mig flere Slægtsminder, bl. a. et Par Gravskrifter med prentede Typer, der hænger paa min Væg og er de eneste Minder,

jeg har om disse Familiemedlemmer, — ogsaa sit Portræt forærede hun mig; hvor vilde jeg have været glad, hvis det havde været min Mors.

Endnu en Søster til min Mor blev gift til Feldborg, nemlig Dorothea, — hende jeg har skildret i Novellen „Dorres Kat“. Manden hed Knud Pedersen og blev Af-tægtsmand derhjemme en kortere Tid, hvad jeg allerede har fortalt. Han drog tilbage til sin Lynghede, han skulde have været Urmager og efterlod en Sum Penge, som gik Slægtens Næse forbi, fordi de ikke kunde holde ham ud, indtil han kunde krepere.

Ogsaa Dorres Gravskrift er jeg i Besiddelse af, og Fletningen, som er omtalt i Novellen, laa i mange Aar i Mors Dragkiste, et Møbel, der endnu pynter i Fødegaarden. Mor havde en eneste Bror, der gik som Karl i Gaarden i min allerførste Barndom. Han hed *Søren Jepsen* og blev gift med Datteren fra Nørgaard i Bilstrup, en Fjerdingvej Syd for Skive. Han lignede ikke saa lidt min Bedstefar i Udseende. Han var en brav og slidsom Mand, der fik en stor Vognmandsforretning og leverede Sand og Grus til Murmestrene inde i Skive By. Under det Arbejde blev han meget hjulpet af sin Svigerfar, *Per Christian*, en herlig, gammel Slider, som man altid kunde finde med bart Hoved i Grusgraven, hvor han sled for baade to og tre. Han havde som yngre drevet med Gæs „ad æ Sønden“, ɔ: Holsten. Det er ham, jeg har tegnet i Digtet „Povl med den tunge Skovl“.

Morbror Søren døde forholdsvis tidligt. Han var en dygtig Mand, men et ualmindeligt Vrøvlehoved paa det religiøse Omraade. Besøgte man ham, bestod hans Underholdning næsten udelukkende af timelange Omvendelses-

forsøg, i saa Henseende var han ikke til at holde ud. Han havde faaet Færten af, at jeg havde en Snip af Fritænkeriet, saa hagede han sine Kløer i mig, han havde saadan en ynkelig, halvt grædende Façon, paa hvilken han fremsatte sine ferske Meninger om Gud og Alverden. Resultatet var, at jeg blev borte for at slippe for al det Tuder. Han var et Par Gange gaaet med mig ud ad Vejen og havde stukket en Tikrone til mig som Studiehjælp, nu gik jeg Glip af dem. Han var en rar Mand, men af en noget sylrende halvmissionsk Retning, ufrisk og uglad, en Tone, der heller ikke var fremmed for min Mor, naar hun optraadte som Frelsepige.

Den sidste af Mors Søsken er Moster Sine, hun lever endnu og holdt fornylig Guldbryllup med sin Mand, Jens Chr. Paulsen, der forleden blev 80 Aar.

Det er et Par livsglade og ypperlige, gamle Mennesker, der har gennemlidt det utroligste uden nogen Sinde at have tabt Humøret. Fra Moster Sine har jeg utallige Breve, der ogsaa er fyldte af Gudelighed, men engang imellem er der ogsaa et Stæk af hendes eget slidsomme Liv.

Almuen i hine Dage kunde overhovedet ikke tage en Pen i Haanden, før den fadeste Fromhed spruttede ud over Papiret som Skidt fra en Spædekalk. Det maa man finde sig i. Den Dag i Dag foretager Moster Sine de mest uskrømte Omvendelsesforsøg paa mig gamle Menneske. Hun fjærter Religiøsitet fra sig, men jeg sørger for at faa Moster til at le af et eller andet, der ligger lidt nærmere Jorden, — saa er hun en Kvinde fuld af Viden. Livet har taget saa haardt paa hende. Hun har gennemgaaet det utroligste i Retning af Fattigdom og Afsagn, men hendes Leve-
mod er ukueligt, og hun er det gladeste gamle Menneske,

man kan være under Tag med. Til hendes Sølvbryllup skrev jeg Sangen „Arbejde-Sølvbryllup“, for 25 Aar siden. Da boede de i Skive, hvor hendes Mand, Jens Chr. Poulsen, var Fabriksarbejder paa Nielsens Farveri. Oprindeligt boede de i Staarup, lige op ad Fjorden. Da var det en stor Glæde at besøge dem om Vinteren, naar Fjorden var islagt, og man med en Slæde og et Par Pigkæppe kunde rutsche over den milebrede Fjord, helt ind mod Salling og Skive. Det var ikke nogen ufarlig Sport, da Fjorden tit var fuld af Vaager, men hvor var det spændende at lade sig føre af Medvinden, næsten med Lokomotivets Fart, hen over den spejlblanke Is!

Det var mit første Bekendtskab med Limfjorden; jeg var den Gang i Konfirmationsalderen. Jeg anede ikke, at saa meget af mit Liv senere skulde hengaa ved dens Bred, før jeg 1906 rejste mine Teltpæle ovre paa dens vestre Side.

Med Moster Sine og hendes herlige Mand foretog Skæb-
nen mange lunefulde Kast; som oftest var de lænket til den dybeste Armod, til Sygdom og Tilskikkelser af alle Arter, men de holdt Hovedet højt. Den Dag i Dag er Jens Chr. Paulsen saa rank som et Lys.

Moster Sine fødte en 15—16 Børn. Difteritis og anden Smitte slog ned imellem dem og mejede dem hen, men der er ikke bleven saa faa tilbage endda. De to slidsomme Mennesker er næsten en Roman værd. Sine er den eneste tilbagelevende af Mors Søskende, hun er endnu ikke saa gammel, som Kirsten blev, da *hun* døde, men hun har Jern i Veddet, saa det er meget muligt, hun naar den samme høje Alder.

DE SPÆDE AAR

Det er ikke mærkeligt, at jeg er bleven Høstens Sanger, for jeg er født mellem to Havrelæs, hvoraf det første kom til Gaarde med hoppende Neg og klaprende Skravfjæl, mens en lille forpustet Pige, der havde rendt med Bud fra Mor, at nu blev det Alvor, kom i strakt Galop og med flyvende Haar over Grøfter og Toftdiger. Det var en Mandag — 10. September 1866.

Hvor besynderligt det forekommer mig selv, mener jeg dog at kunne føre min første Livserindring hen til de Oldtidens Dage, da jeg bare var $1\frac{1}{2}$ Aar. Og den Oplevelse, der knytter sig til denne fjerne Tid, var saamænd af grumme ringe Værdi. Jeg var som lille slem til at rende hen, maaske et Forvarsel om mit senere Omstrejferliv, og i min Sløjkjole, som alle Bønderbørn bar dengang til deres 4de—5te Aar, var jeg dumlet om til Naboens, Christian Melgaards, hvor jeg, uden at nogen havde set mig, var gaaet ind i Vognskuret. Her sad jeg filosofisk paa min Bag og legede med en kasseret Staldlygte uden Glas. Denne vidunderlige Tingest optog min Barnefantasi saa stærkt, at jeg glemte baade Tid og Sted, mens min ulykkelige Mor vred sine Hænder i Fortvivelse over min sporløse Forsvinden. Denne Lyst til at give Forsvindingsnumre var en saare ubehagelig Sag for dem, der skulde passe paa mig; bedst som man saa sig om, var jeg langt borte. Mor maatte være glad, om

jeg trak langs Vejene, saa kunde hun da gøre sig Haab om langt ude i det fjerne at se min vajende gule Haarfyldte hoppe for Vinden, hvad der bare afstedkom en ubehagelig Løbetur for Mor eller Pigen. Værre var det, om jeg trak ud over Engene med de dybe Grøfter eller ind i Kornmarkerne for at lytte til Rugens forføreriske Sus, der bragte mig til at slumre ind, mens de ringlende Kornbjælder ud-slettede alle mine Spor. Det er Erindringen om disse Flugtforsøg, der har affødt Kapitlet i „Bondens Søn“, hvor jeg, efter at en hel By havde søgt efter mig med Lygter og Lænkehunde, blev fundet sødt indslumret under Bordet i et Nabohus, hvor et Par Skrædderpiger uden at vide det var kommet til at dække for den sovende Unge bag deres udspilede Fiskebensskørter. De Klø, jeg ved den Lejlighed fik af Bedstefar, kurerede næppe ret længe disse indgroede Føjtegriller. Huset, hvor jeg den Gang blev fundet, tilhørte min evig uforglemmelige Ven *Gammel Johannes*, hos hvem jeg fra den spædeste Alder løb ud og ind, og som tog sig af mig med en rørende Omhu, der stod i en forunderlig Kontrast til min Bedstefars brutale Pædagogik. Hans Hus laa kun en Snes Favne Øst for mit Barndomshjem, midt paa Byens Gade, hvor Johannes selv havde ladet det bygge i Begyndelsen af Tredserne, da han svirede sig fra en større Gaard i Byen. Hans lille gule Hus med de blaamalede Vinduer og Døre var mig som et Æventyrslot tækket med Pandekager. Gik Verden mig imod derhjemme, søgte jeg op til min Ven bag den blaa Forstudør. Han tørrede mine Øjne og tørrede min Næse og gav mig for min Gane det største Stykke Kandis-Sukker, han kunde finde i sin Skænk. Men Johannes var det mærkeligste, det mest sammensatte Menneske, jeg har kendt. Han elskede Børn

og Lam og Killinger og alt, hvad der var spædt og hjælpe-
løst og kunde behandle dem med de ømmeste Hænder.
Men han elskede ogsaa Sviren, den vilde, sanseløse Rus,
der i drukne Sviregasters Lag kunde stige til de forvov-
neste Højder. Alle Johannes' Indtægter randt af et Kobbelt
Faar og en Snes Høns, ellers ejede han intet, saa det var
ubegribeligt, at han kunde faa det tørre Brød og alt det
Brændevin til Brødet. Men Brændevinen var jo den Gang
billig, og hvordan det nu forholdt sig, Johannes havde altid
nok i Huset til at slaa en Stodder fuld, og sjælden var han
uden Selskab, der larmede, sang og stimedede, saa Spek-
taklet gik for de aabne Vinduer i blide Sommernætter
langt ud over de maanebelyste Enge. Der var ikke mange
Dage Aaret rundt, jeg som lille ikke kom i det Hjem, og
fra min Plads mellem Bordbenene saa paa det vilde og
løsslupne Liv, uden at det tilsyneladende angreb mine
Nerver. Der vankede altid rigeligt med Sukker fra Johan-
nes' gavmilde Haand, og der var ingen, der fortrædige-
de mig, selv under den vildeste Rus. Naar de taabelige, skæg-
gede Mænd havde skubbet de tømte Kopper fra sig, stod
jeg paa Taaenderne og slikkede med min Finger i Koppen
efter Resten af Punchens Puddersukker. Værst blev det
for mig og min Mor, naar jeg havde samlet en af Stod-
dernes Skraa op fra Gulvet og puttet den i Munden. Mor
yndede naturligvis ikke disse hyppige Besøg i Drikke-
bulen, men det var umuligt at holde mig hjemme, og hun
vidste, at Johannes aldrig vilde gøre mig nogen Fortræd
med sin gode Vilje. Naar Huset var fri for Sviregaster,
kunde der heller ikke tænkes noget morsommere Sted for
et Barn, hvor alt var tilladt. Hund og Kat og Høns gik
som de vilde igennem Stuerne, Kyllingerne kom og pik-

kede Brødkrummer af Johannes' Haand. Somme Tider fik jeg Lov at ligge hos ham om Nætterne. En lille forkælet Hund, „Dine“, havde han altid inde under Dynen; den kunde godt hitte paa at komme og slikke ens Tæer i Søvne, og slog man Øjnene op i Morgensolen, kunde Kokken og hans Høne sidde pænt Side om Side paa Sengens Fodende. Det var utrolig Grin altsammen! I et Hjørne af Dagligstuen laa en Dynge Kartoffler, der havde faaet gule Spirer saa lange som en Arm, og Faar og Lam kom fra Toften ind over Gulvbrædderne for at spise Brød, der var levnet fra Maaltiden. Saa kunde man godt faa Lov til at klappe dem over de graa Næser eller selv give dem Brødet. Men somme Tider tog Johannes en gammel tyk Bog med irrede Messingspænder ned fra Loftshylden og gav sig til at læse højt for Vorherre paa en egen klynkende, vaandefuld Maade, og saa taalte han ingen Forstyrrelse saa længe, for det var Biblen. Og gennem Læsningen af *den* skulde Forsynet smøres lidt om Munden paa det, at man paa Dommens Dag kunde se gennem Fingre med Johannes' store Overtrædelser i Brændevinsfaget.

Johannes levede i sit snævre Hus en 30 Aar, altid naar der var Lejlighed dertil i Sus og Dus. Da slog omsider hans Skæbnetime. — Den brødefulde *Slemmdreng* (se Noterne), havde lagt sig til at dø. Han efterlod en 1600 Kr., der tilfaldt Johannes som Arv. Nu antog Sviregilderne foruroligende Former. Den bugede „Gammelmand“ (Brændevinsdunken) red ustandselig „Owselsang“ paa Johannes' ranke Skuldre fra og til Landhandler Jens Nørgaard i Mogenstrup. Saa hændte det en Sommernat i 1886, at en Fyldebøtte (forøvrigt Fader til Landhandleren) døde under Sviren i Johannes' Hus.

Sagen maatte ind for en Politiundersøgelse. Nu var Johannes bleven ædru, hvad han knap havde været siden æ Slemmdrengs Arv faldt i hans Hænder.

Jeg husker godt den Sommerdag, da Johannes gik rundt om sit nu af Gæster og Gaster saa forladte Hus i Ve og Rædsel, fordi Politiet hvert Øjeblik kunde komme og hente ham. Paa een Gang skraaede han over Toften ned mod mit Hjem for at søge Trøst hos min Mor, som han saa ofte tidligere havde betroet sig til, naar det stod paa Storm. Men min Mor var i det moralske selv saa retlinet. Hun havde gennem hele sit Liv haft Lejlighed nok til at iagttage Johannes' mægtige Udskejelser i ondt og godt — nærmest vel det første — ofte i Følge med Bedstefar. Hendes fromme Sind saa ligesom en retfærdig Himlens Straffedom i det, der nu kom, og hendes Ord faldt den Dag ikke videre fortrøstningsfulde. Johannes sad paa Bænken og endevendte under Angerens Taarer hele sit syndige Liv. Han var et Bytte for den vildeste Sorg. I Romanerne vrider Heltene deres Hænder for et godt Ord; i Virkeligheden ser man det meget sjældent, men Johannes vred *sine* Hænder for min Mors Aasyn, mens han ligesom betlede om et Par trøstende Ord. Han kastede sig ned over Bordet og hulkede konvulsivisk, men min Mor stod ubarmhjærtig og streng og sagde bl. a.: „Jeg har sagt dig det saa tidt, Johannes, at det vilde ende galt engang, saadan et Liv som du har levet.“ Johannes dunkede sin Pande mod Bordpladen, indtil han brat rejste sig op fra Taaresporene paa Langbordet og gled ud ad Døren, ud over Gaardspladsen og videre vestenom som en, der ingen Retning har, men la'r sig drive ganske af Tilfældet. Jeg unge Menneske havde halvt i Smug overværet denne tragiske Scene. Mor

blev ligesom bange for, at der skulde ske noget og raabte til mig: „Aah, gaa endda ud og se efter, hvor han blev af.“ — Da jeg kom om paa den anden Side af Huset, havde min gamle Ven dér kastet sig ned i en høj Busk med Brændnælder; han rullede sig rundt i Nælderne under den vildeste Jammer, idet han ligesom med Velbehag dukkede sit Ansigt ned i dette Bad af svidende Smerte. End ikke min kaldende Stemme kunde rigtig vække ham af disse Selvpinsler. Da jeg havde talt et Par beroligende Ord til ham, rejste han sig brat over Ende. Hans Kinder var flængede af Glasskaar, hans Pande bar store Vabler efter de hvasse Nælder; klynkende tog han sin Hue op og gik tilbage til sit fattige Hjem for der at afvente sin Skæbne. For Viborg Straffedommer *van Wylich* blev hans Brøde (uagtsom Manddrab tilligemed *homo!*) takseret til 4 Aars Tugthus. Det blev Horsens. Sogneraadet derhjemme skyndte sig med at jævne hans Hytte med Jorden. — En Dag, da Kronprins Frederik (senere Fr. VIII) besøgte Horsens, fangedes hans Blik af den gamle Mand med det pæne, hvide Haar, der sad bag Spelterokken og saa saa rar ud. Prinsen spurgte om hans Brøde og ynkedes over ham. Paa Kongens Fødselsdag samme Aar eftergaves Johannes Resten af Straffen. En mørk Aprilsaften kom han uden Varsel hjem fra Tugthuset. Han havde allerede faaet sit Hus' Nøgle op af Lommen for atter at komme ind til Hjemmets fattige Del. Da var der intet Hus. Mørket dækkede dets Ruin-Rester, der laa spredte over Tomten.

Johannes kom sønderknust til Naboens og vækkede dem. Med grædende Stemme stod han i Midnatten under Vinduet og bad om en Forklaring.

Sogneraadet, der havde haabet paa hans Død i Fængslet,

maatte nu skyndsomst bygge ham hans Hus op igen. Det blev saa armt og snævert som vel muligt. Der har jeg sid- det de Snese Gange og lyttet til hans springske Fortæl- linger. Thi hans Fortællerglæde fik de ikke kuet.

Da Johannes blev gammel og halvvejs blind, kneb det jo for hans selskabelige Sjæl at faa Has paa den sneglende Tid. Han havde en Hund og nogle Høns, desuden et Par Faar med Lam, som han behandlede med den største Om- hu. Johannes' Faar kunde komme stampende ind ad den aabne Dør for at æde Brød af hans Haand. Hans Hund laa i Sengen hos ham, hans Yndlingshøns sad stadig Natten ud og sov paa Sengestolpen ved hans Fødder. Det gamle, ensomme Menneske kunde i de duggede Sommer- aftener, naar Nedgangssolen kastede sine favnende Straa- ler ind over de mossede Tage eller glitrede i Rajgræsset ude paa de brede Enge vestenom Byen — sætte sig ud paa et Jorddige Nord for Huset og med sit Ansigt vendt mod den vældige Sol sidde og synge sine stolprende Kon- firmationssalmer med en høj, gennemtrængende Gammel- mandsstemme, der svarede igen imod de lave Gaarde. Saa- dan har jeg tit set ham sidde muttersene med Hænderne om sit Knæ, vuggende hid og did under Rytmen, mens Nedgangssolen skjarede i hans halvtudslukte Øjne.

Naar Vinteren kom med hylende Snefog rundt om hans utætte Gavlluger, trak Johannes sig ind i det inderste Hjør- ne af den fattige Stue, hvor der hyppigt laa en Dynge Kar- tofler og satte lange Spirer mod Kalkvæggen. Da fandt hans gamle, rystende Haand op paa Mælkehylden under Loftet, hvor der laa en Spændebibel paa Tykkelse med en Bjælke og med Typer, der næsten var tommehøje. Det blev nu Johannes' Underholdning i de ledige Stunder. Han

læste gerne højt for sig selv. Det var saamænd ikke for Fromhedens Skyld, den lod han Præsten sørge for, naar han en enkelt Gang søgte til Kirke, men der var nogen gode Historier bag i Biblen, som Johannes havde fundet frem til, Historien om den hellige Tobias eller den blodige Judith, der huggede Hovedet af Holofernes (Johannes læste Navnet: „Hol-Officeren“!). Ogsaa Daniel i Løvekulen og samme Herre i en gloende Ovn ansaa Johannes for god Underholdning i en ledig Time. Men Johannes kunde ikke have ret meget for sig selv. Naar han havde tilegnet sig saadan en Historie, kom han jokkende nedover Toften til mit Hjem, og saa var han fuld af Trang til at meddele sig til Omgivelserne, og det var gerne os Knægte, hvis Øjne hang ved hans Læber, mens han fortalte om sine bibelske Ekspeditioner med de mest fantastiske Overdrivelser. Naturligvis fortalte han paa jydsk, for det var det eneste Sprog, han kunde. — Og alt, der gik igennem Johannes' Hoved, ynglede i hans Fantasis Varme, saa vi laa flade af Grin. Det er fra disse fantastiske Gengivelser af Bibelens Fortællinger jeg har Ideen til „Gammel Jehannes hans Bivelskistaarri“.

Johannes Villadsen blev meget gammel og beholdt sin Aands-Livlighed og høje Fortællekunst til det sidste. Jeg besøgte ham altid i mine Ferier og fandt ham bestandig den samme. Ogsaa Sommeren 1902 havde jeg tilbragt mange Timer i hans alt andet end propre Gammelmandshule. Nu var jeg paa Vej til Hovedstaden, men vilde først sige Farvel til ham og takke for Samværet. Forinden jeg steg af Vognen, saa jeg ham sidde ved Husenden paa gammel Bondevis, ydmygt nedsænket mellem sine Træsko i et fuldt lovligt Ærinde. Vor Hilsen maatte derfor helst blive

paa Afstand. Johannes lettede paa sin flade Hue og fortsatte sit. Jeg kørte vinkende videre.

Det var den sidste Gang, vi mødtes i det Frie.

Da jeg næste Sommer kom hjem, var han bleven taget ned. — I et Brev til min Bror Jens (dengang i Amerika) fortæller jeg (23. Juli 1903) om hans Bortgang:

„Jeg rastede en Dag i Aakjær, mest for at tage endelig Afsked med *Gamle Johannes*, der laa og droges med Døden. Han kunde dog ikke mere kende mig, og da jeg i den tidlige Morgen gled forbi Huset paa Vej mod Hovedstaden, lod jeg Kusken standse de Røde, mens jeg spurgte et kvindeligt Væsen, der stod foran Døren: „Hvordan har Johannes det?“ — „Nu har han det godt; han døde i Morges Kl. 5!“ — Jeg mærkede, at jeg fik Graad i Øjnene. Jeg har alle mine Dage haft meget tilovers for Johannes; han var et rigt og bevæget Gemyt med et eget strømmende Væld af Naturlyrik i sin sære, forvildede Sjæl. Han var af den Slags Almuetyper, som svinder uden nogen Sinde at erstattes. Han er den sidste i Rækken: *Ywer — Trowls — Jens Daalum*; ved hvert nyt Dødsfald af den Art, lider jeg et uopretteligt Tab. Den, der engang vil forklare min literære Tilblivelseshistorie, han maa søge tilbage til disse Almuesmænd, thi dem skylder jeg tifold mere end Bøger og Professorer. — Der var faa, der talte det herlige jydsk Sprog med et saadant Mesterskab som Johannes. Han behandlede det med næsten kunstnerisk Fuldendthed. En almindelig Faarehandel eller den trivielleste Hverdagsbegivenhed blev ved hans Fortælling til et lille poetisk Værk. Han var en sand Digter uden at vide, hvad en Digter er. Hans Liv randt hen mellem Drukkenbolter og kaglende Høns, og hans usle Hjem var Centrum for megen

Raahed og Bælleri, men ikke desto mindre berører hans Død mig smerteligt. Han var som et af de gamle Hylde-træer ved Kaalgaardiget, under hvilket vi har leget som smaa. Hans Fortællinger og Talemaader vil glide i min Pen til mit Livs Ende. Naar jeg er i Tvivl om en jydsk Sætnings rette Klangfarve, da har jeg bare nødig at erindre mig, hvorledes Johannes vilde ha' sagt det.

Faa Timer før sin Død forlangte han at faa sine Ben løftet over Sengestokken, for at han endnu engang kunde mærke Jorden under sine Fodballer. Deri ligger der for min Tanke den skønneste Filosofi. Johannes elskede dette at leve paa Jorden, skønt han levede kummerligere end de fleste. Missionen fik aldrig Tag i hans livslystne Sjæl, og jeg tror egentlig, at han afgjort vilde ha' foretrukket Livet her med sine to Kobbler Faar for hint evige, som Pastor Winding henpegede til i sine trøstefulde Ord paa det sidste.

Men som sagt, gamle Johannes er ikke mere; ikke mere vil vi se ham slæbe med sine Faars Hampetøjr over Sandbrinkerne, ikke mere vil han sidde spyttende for vor Bordende med sin „Simensak og Menasi“. Naar du engang kommer hjem „from the far West“, vil hans Grav være sunken, hans Hund skudt, hans Hus jævnet med Sylden, og der, hvor før hans graanæsede Lam stak Ørene frem over „æ Lukkidig“, vil den kalvknæede Pe' Kresten til Pe' Krænsens slunte af Sted efter Ploven med muldgriske Øjne og Missionsdjevlen ridende paa Hammelstokken.

Nu ikke mere om Gamle Johannes; hans Liv var en Kæde af Uro. Nu ejer han han den evige Fred.“

Saa vender vi atter tilbage til mine første Barndoms-dage.

Det var jo tit grænseløst ubehageligt for min Mor, at jeg havde den Hang til at stikke af fra det hele; thi der var sandelig ikke Raad til at holde Barnepige for min Opvartning alene. Saa hittede min Mor som alle Mødre paa nogle Gespenster, snart fra den virkelige, snart fra den fri Fantasis Verden, der skulde staa som Skræmmebilleder paa min Udflugtssti. Hvad den stakkels uskyldige Ræv har kunnet bruges til i saa Henseende er grænseløst. Jeg vil nu slet ikke tale om Bussemanden; han har jo ingen anden Opgave end at holde uartige Børn i Ørene. Men nogle landevejstrækkende, gamle Stødere blandt Tatere eller andet Pak blev brugt i samme ædle Hensigt, nærmest fordi de altid havde en rummelig Tiggerpose paa Ryggen. Saa-dan var der især to Skikkelser, for hvem jeg nærede den højeste Rædsel. Den ene var Kræn Frandsen, bag hvis skikkelige Navn der dulgte sig en uhyggelig Delirist og Kvartalsdranker, der altid gik i en „Brandstorm“ og tiggede Snapse mellem Gaardene. Men ind imellem brølede han som Dyret i Aabenbaringen, saa det hørtes næsten milevidt, naar han under sine Anfald sloges med sig selv og Satan, saa det skingrede under de duggede Aftenhimle. (Se „Hvor der er gærende Kræfter“ Side 160—63.) — Den anden var en mosgroet, skikkelig, gammel Sagleskæg, *Baastrup* hed han, der af Folkevittigheden kaldtes *Mestertyven*, en Titel, han tog som en stor Udmærkelse, da han i sine unge Dage havde været med i et Tyvekomplot, der huserede stærkt paa min Hjemegn. Det hændte, at han som saa mange andre Tatere og Stympere kom til mine Forældres Dør for at tigge. En Gang, da han overraskede Huset paa et Øjeblik, hvor jeg havde lavet en eller anden Barnestreg — jeg var 3—4 Aar gammel — sagde

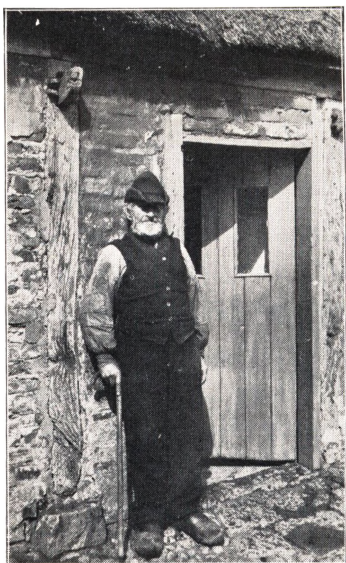
Aakjær 1899.
1899.

Gammel Johannes i Aakjær (Johannes Villadsen).

Tegnet af Hagens.

Gammel Johanneses Hus i Aakjær før Nedrivningen 1886. Opstod igjen 1889.
Nu udslettet.

Bitte Niels Muesgaard (fra Mosegaard i Trevad) d. 1928, 89 Aar gl.

Gammel Milepæl mellem Sjørup og Daughjærg. 1909.

Mor triumferende: „Der haar vi Baastrup mæ hans Pues!“ Men mens Tænderne klaprede i Munden paa mig, udstødte jeg paa Bænken følgende vilde Trusel: „A skal slaa Baastrup i hans Stjærn, te hans Hued ska klyves!“ Men aldrig saa snart smeldede Klinken og den grinende Graaskæg skrævede over Tærsklen, før jeg gled ned under Bordet og skjulte mig mellem Bordtremmerne.

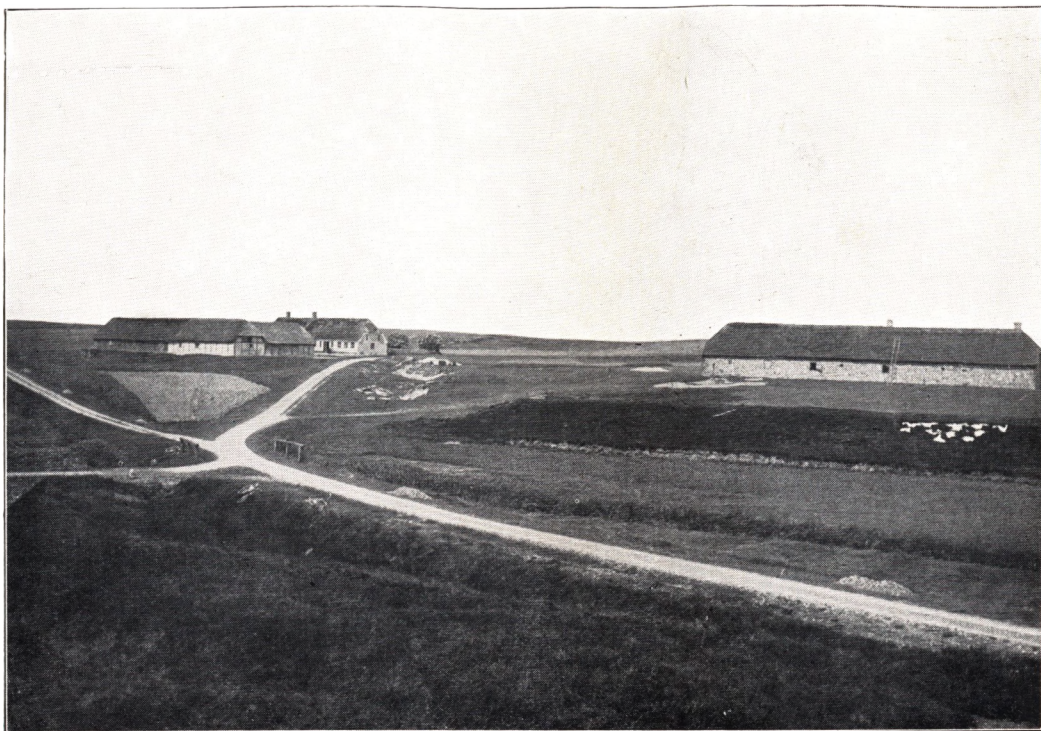
H J O R D D R E N G

Endnu før jeg begyndte at gaa i Skole, maatte jeg tage min Tørn som Hyrdedreng i mit og mine Forældres Hjem. Hyrdelivet havde sine stigende Grader, begyndte blandt de snadrende Ænder og Gæs og gik over Faarene til Køer og Stude. Mange Aar af min Barndom har jeg tilbragt Døgn efter Døgn muttersene sammen med Faarene. Det var Løsdriftens Tider, baade for Kvæg og Faar, Tøjr kendtes strengt taget kun, naar Talen var om Heste og Køer. Under dette evindelige Hyrdeliv, der fortsattes helt op forbi Konfirmationen, indsugede jeg ubevidst dette intime Kendskab til Naturen og alt, hvad dens er. Jeg var ude med min Flok i al Slags Vejr, fra Lærken i Aprils Begyndelse dannede sin første aabne Rede i den fjorgamle Faare-svingel, til Viben under regnvaade Oktoberhimle svandt med klagende Sus over sorte Hedetørvsstakke. Der var ikke et Kreatur, stort eller lille, hvis Vej jeg ikke kendte. Jeg vidste, hvor Harekillingen havde sit Leje bag en nikkende Lyngtop; jeg har krøbet paa mine Knæ lige hen til dens Næse, naar den laa og sov med aabne Øjne, mens den kolde Foraarsvind dannede smaa hvide Hvirvler i dens bløde Luv. Hvor sprællede den mod ens Barnehaand, naar jeg strøg den over de lange Øren, og den sprang til Vejrs og forsvandt i Zig-Zag over de kuplede Sandbakker. Jeg vidste, hvor Lærken havde sit Kuld i Læ af en gammel

kom, mi bedste Kyskeas
kom, mi bedste Neri

Hjorddrenge.

Sejbæk Gaarde i Randen af Alheden. Typiske Fjandbohjem omkring 1880—90.

Kæmpehøj; jeg vidste, at naar jeg fløjtede, fik jeg dem til at gabe, da de troede, det var deres Mor, der kom med Føde. Og for at de ikke skulde være altfor skuffede, gav jeg dem Spyt paa min Lillefinger, saa lukkede de atter de røde Struber. Som Salomon kendte jeg hver Fugl, der flyver under Himlen, ja, bare jeg fandt en Fjer, kunde jeg straks afgøre, i hvilken Fugls Hale eller Vinge den havde siddet. Hyrdedrengene pralede indbyrdes med, hvem der kunde fremvise flest Lærkereder. Var en Rede fundet, og man mod sine Læber havde mærket, at de smaa Æg var varme, saa Moderen søgte dem, blev der lagt 3 eller 4 hvide Sten oven paa hinanden som Mærke, men i passende Afstand, saa det lille Dyr ikke skulde fatte Mistanke. Takket være disse Mærker kunde en Dreng i en Haandevending forevise sine Reder og følge Ynglens Vækst gennem alle Stadier. Men det var ikke alle Drengene, man vilde vise sine Æg eller Lærkeunger, for der var nogen, der tog saa haardt paa de smaa Skabninger. Tog man dem op af Reden og gav de bløde Sider et lille Klem, saa kom der en lille hvid Klat, men det havde Ungen slet ikke godt af, og saadan en slem Dreng skulde man ikke vise for mange Lærkeunger. Men der skulde rigtignok ogsaa hittes paa for at faa den uendelige Tid til at skride; thi disse endeløse Hyrdeaar var jo lidt af et Tugthus for en rask og livlig Dreng. Det var jo en Drengen i den samme Ring som Hunden om sin egen Hale, saa det er ikke at undres over, at paa den Firkant af Sandagre, hvor man drev med sin Flok, kendte man bogstavelig hver Flintesten, dens Form og Schatteringer i alle Døgnets Belysninger. Der var det store Gode ved min Fars Mark, at den ikke som flere af Nabomarkerne var flad som et Loguly, men tværtimod ret

bølget. Der var tre Punkter paa den, som jeg fortrinsvis omspandt med Fantasiens Fangtraade, og som løfter sig i Mindets Glans op over Dagliglivets Enstonighed og Kedsomhed. Det var *Kistel Bakk* og de to Kæmpehøje *Store* og *Bitte Kaphøj*. Den sydligste af disse Høje, æ *Sturhyw*, brugte jeg saa at sige daglig som mit Udkigstaarn over Alverden. Æ *bitte Hyw* var fladere og mere indsunken i sig selv, men kunde ogsaa anvendes i Betryk, om Faareflokken havde foretrukket at græsse ad den Kant. Sagnet har udstyret disse Høje som mægtige Oplagssteder for Oldtids Sølv og Guld. Det var bare at have Held til at hitte det! En omvandrende Nordmand havde spaaet, at der laa ti Pund Guld i Storhøj, hvorfor den var blevet gennemskaaret af Udkast og Løbegrave af gerrige Hænder, der altid kun havde faaet en lang Næse. I Bittehøj havde min Bedstefar engang fundet et drabeligt Broncesværd, men hvad skulde han med det Skidt! han slængte det fra sig paa Marken, skuffet over, at ikke der var det mindste Guld i Fundet. At der var Skatte i de to Høje kunde være rimeligt nok, da der altid havde boet en Bjergmand, for det havde der, saa kunde Folk nu sige, hvad de vilde! Mor havde hørt ham slaa sin Kiste i Laas inde i Storhøjen en Dag, da hun som lille Pige passede Faar, og det var med en Skaltaarn, saa alting rystede og Faarene fór skrækslagne hen over Agrene og Mor var lige ved en Daanelse. Men mærkeligere endnu end Højene var maaske dog Kistelbakke. Den var i min Barndom ganske skaldet, kun sparsomt bevokset med Lyng og Kællingtand. En Gang i Halvfemserne prikkede min ældste Broder den fuld af Granspirer, forledt til denne uærbødige Handling af den da grasserende Plantedjævel, saa nu kan jeg slet ikke kende det Sted igen, der spillede

saa stor en Rolle i mine Minders Land. Til Kistelbakke henlagde de ældre talrige fantastiske Tildragelser med hovedløse Heste og hujende Gengangere, forføreriske Ellepiger og vilde, larmende Spøgelsestogter. Det skyldtes nok altsammen dens ensomme Beliggenhed og dens mørke Dække af Ris og Lyng, der blev endnu sortere i maaneløse Efteraarsnætter. Jeg har egentlig ikke noget ondt at sige Kistel paa; mig var den god i al Slags Vejr. Skinnede Solen, kunde man intet Steds bage Skindet som her eller atter tørre en vaad Trøje, der havde været ude for en Tordenbyge, og var Luften fuld af Storm og Drivregn, bød dens Skrænter og Rævegrave næsten Læ for alle Vindene. Og hvor blinkede ikke Karup Aa der nede i Engene varmt og dragende, set fra disse Højder, og krøb man helt til Tops paa den største af Kaphøje, kunde man tælle Snese af hvide Taarne ind over Salling og ud over Ginding og Hardsyssel, hvor den blaa Dis laa over Højderne og skabte de fjerne, vigende Grænser for Barnets og Mindets Æventyrrige.

I SKOLE

Min Hyrdedag maatte jeg i nogen Grad dele med Skolen. Om Sommeren havde Hyrdelivet dog langt Overtaget, saa maatte Skolen se at tage sig Revanche om Vinteren. Mit Navn, Jeppe Jensen, nævnes første Gang i Skoleprotokollen Novembersdag 1873, hvor min Alder pedantisk opgives til $7\frac{1}{6}$ Aar. Det hedder i samme Protokol: „Undervist privat“. Det maa være Bedstefars Forsøg paa at banke „Den Bedendes Kjæde“s græsselige Bønner ind i mig, der faar denne altfor flatterende Betegnelse! Naa, Mor havde jo da ogsaa ved sin Rok stridt for at gøre mig Abc'ens Mysterier forstaaelige. Jeg anfører et Par Fakta fra Fly Skoles gamle Skoleprotokol. Saaledes ses det, at jeg ved Eksamen den 14. April 1874 i Religion har faaet g?, i Læsning ogsaa kun g?. Det er Klassens ringeste Præstation, hvad der just ikke taler til Gunst for den private Undervisning. Jeg var ganske vist paa det Tidspunkt Klassens yngste Medlem, formodentlig sendt af Gaarde for at Mor kunde aflastes lidt og blive fri for en af de mange forskøjte Unger derhjemme. Ved Efteraars-eksamen samme Aar den 17. Oktober havde jeg dog rettet mig en lille Smule, om end ikke saa meget, at der er noget at ræbe af. Emnerne takseres til g, Fliden til g×, Sædelighed mg, hvad der maa fryde Moralisterne, Religion godt Plus, Læsning mg, Skrivning og Regning staar begge

til et fattigt g. Nej, da var der rigtignok anderledes Sving i Pennen, da man ved min afsluttende Eksamen 1880, hvor jeg længe havde været Skolens Nr. 1, gav mig *ug* i alle Fag, nemlig 8, lige undtaget Geografien, hvor jeg maatte hjælpe mig med et g.

Jeg har i „Arbejdets Glæde“ (Side 18) fortalt om min første Skoledag, som den næsten i et og alt maa have formet sig. Det er bare ikke min Bedstemor, men formodentlig min egen Mor, der ledsager mig op til Degnen. De ydre Vægge af Fly gamle Skole staar midt i Byen den Dag i Dag med den ene Gavl mod Landevejen ikke mange Skridt sønden for det gamle mosgroede Kirkegaardsdige. Nu holdes her dog ikke Skole længere, men Skolen er flyttet et Par Bøsseskud sydpaa. I mine første Barneaar var det et meget tarveligt udrustet Lokale, hvor jeg alt-saa har tilbragt 7 Barneaar, hvoraf de 6 første var saa at sige komplet spildte. Læreren, den gamle *Niels Lund*, der var saa godt som Olding, om ikke i Alder saa i Evne, var forfalden, saa at han hyppig kom halvt sanseløs ind i Skolen. Han havde nok som yngre været en ordentlig og pæn Mand; rundt om ved Gilderne var han fuld af naturlig Munterhed, og naar han om Søndagene stod i Brigsdøren i sin sirlige sorte Frakke og det hvide, stivede Kravebryst, saa han endda mere distingveret ud end Degne i Almindelighed dengang. Men Konen døde tidlig fra ham; fattig og forkuet var han alle sine Dage; saa slog han sig paa Flasken, og sligt skal en Skoles Ungdom jo snart mærke. Til Trods for at gamle Lund sled adskillige Favne Reb op om Aaret i Form af Tampe med solide Knunder i Enderne, for at det skulde bide bedre i Bunde, kunde han ingen Vej komme med Skolens mange opløbne og

uregerlige Lømler. Ja, det er mig egentlig en Gaade, hvad vi fik de 6 Aar til at gaa med, som han tog af min Skoletid. Havde vi ikke skiftet Lærer et Aar før min Konfirmation, vilde jeg til Trods for mine Anlæg være gaaet ud af Skolen som det argeste Drog. En urimelig Tid gik der jo med til at indterpe *Balles* frygtelige Lærebog i vore Hoveder. Ja, dette maa betones: Hovederne, thi for Hjærterne var der ingen Ting i denne klassiske Religionsbog. Nu er dette Værk jo knap nok en Museumsgenstand, men i det meste af min Barndom var det en uomgængelig Realitet, et Torturredskab, selv for de fremmeligste Børn, hvis filosofiske Dybsindigheder og sidelange Petitanmærkninger, der alt skulde kunnes til mindste Tøddel, kunde faa en til at skære Tænder i Fortvivlelse og Arrigskab. Dengang lærte man sin saakaldte Lektie, der altid kun betød Bibelshistorie og Lærebog, i det Frie, ude mellem Kreaturerne, eller det blev som oftest opsat, til man var kommen hjem i Mørkningen. Da kunde man i de stille Timer efter Solnedgang høre denne Knebren af Børn, der lærte deres Lærebog. En Lyd ikke ulig Frøernes Kvækken i Tørvegravene ved Siden af. Jeg maa bekende, at min Ærbødighed for dette Værk ikke var større, end naar jeg havde læst paa en af *Balles* djævelske Anmærkninger en Række Gange uden at kunne det, har jeg med Hænderne taget om en Snes Blade og givet dem en forsvarlig Flænge. Saa kunde ens Mor ved Synet af den mishandlede Bog udraabe: „Men Herre Jøsses, hvordan er det endda den kjønne Bog ser ud?“ og saa maatte man jo hitte paa Smaaløgne for at undgaa ethvert Tugtens Ris. Men jeg maa da have faaet den lært, at dømme efter den fine Karakter i Skolen og min Ophøjelse som det flotte Nr. 1 paa Kirke-

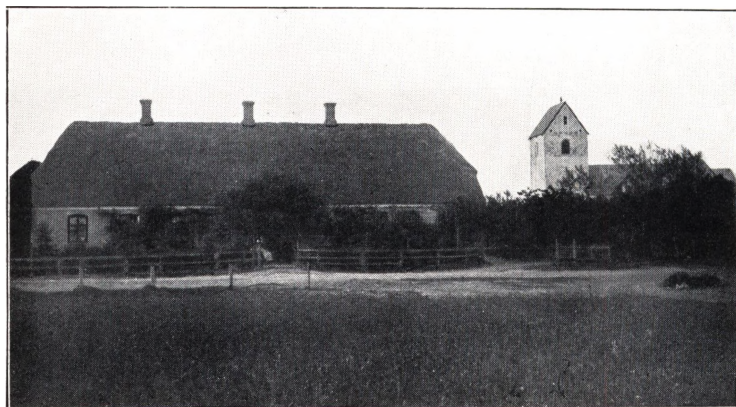
„To mørke Høje“ (Kaphøje) paa min Fars Søndermark; den sorte Banke er *Kistel*.

Fra Aakjær. Troelses nyopbyggede Gaard. I Baggrunden *Kaphøje* (æ Sturhyw tilhøjre). Længere ude Ywers Sted. Fot. 1909.

Store Kaphøj med *Kistelbak* før Plantningen fik Magt (1909).

Fly Skole og Kirke. 1900.

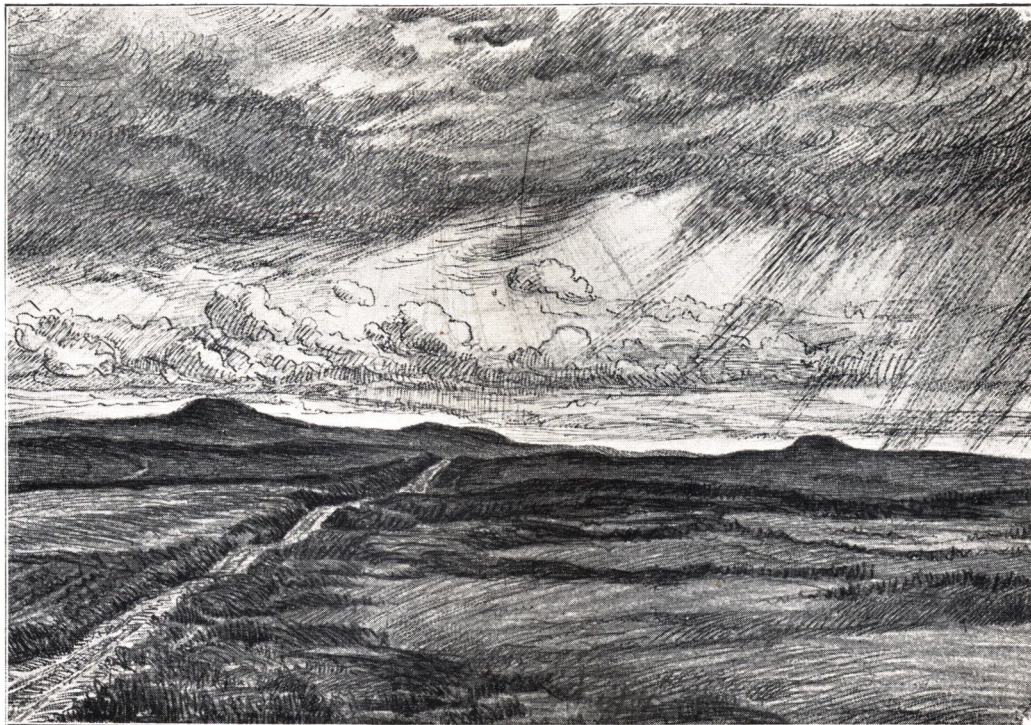

Hus i Nærheden af Fly Skole, hvor vi købte Brystsukker og Nik-Nak. (En Længe af Esper Kjerkgards, i tidligere Dage Vridsted Præsts Annexgaard).

Faarbæk Mose ved Resen. I Baggrunden Røg fra en Hedebrand.

Achton Friis 1902.

Vej over Heden mellem Sjørup og Frederiks.

Achton Friis 1904.

gulvet ved Konfirmationen. Den anden af Religionsundervisningens Grundbøger, *Birchs Bibelshistorie*, var for Smørrebrød at regne ved Siden af Balle. Den gamle Herre har øjensynlig kendt Barnehjertet betydelig bedre end den sjællandske Kirkeprimas fra Paryktiden. Naar de to Bøger var læst og somme Tider en Salme af Thomas Kingo, saa var der egentlig ikke mere. Vi havde som Læsebog nogle smuldrende Laser af *Peter Hjorts Børneven*. Det meste var dog bortflaaet, der var overhovedet ikke en Bog i Klassen, der ikke saa ud, som om den havde været Legetøj for Tigre og rivendes Ulve, men her i Børnevennen fandtes der et Par Sider om Christian den Fjerdes glørværdige Gerninger paa Trefoldigheden. Den Historie havde vi jo alle læst saa ofte under de 6 Aars Skolegang, at vi kunde den udenad. Naar Degnen var i godt Humør og ikke mere fuld end lige til, fortalte han med Bogens egne Ord samme Historie for os undrende Labaner. Men vi greb ham Ordet ud af Munden, saa det tidt blev som et Væddemaal om, hvem der kunde komme først til Enden. Det var al den Danmarkshistorie, jeg mindes at have hørt i min Skole, mens Lund førte Sceptret. Større Metode var der ikke heller i de andre verdslige Fag. Geografien indskrænkede sig til en pur Oprensning af Europas vigtigste Hovedstæder, maaske dog med et mislykket Forsøg paa at finde samme paa Verdenskortet, hvad der var haabløst, da Kortet altid var saa laset og fuldt af Huller, at man ikke kunde finde andet paa det end Mærket efter de Blækflasker, som Knægtene havde hevet i Hovedet paa hinanden i Frikvarteret. Ungerne drev de utroligste Kunster med den gamle afmægtige Degn. Til at begynde med havde han baaret sit Værdighedstegn, Tampen, i Baglommen

af sin sorte Skødefrakke, men det var ikke saadan, at faa den stoppet ind, saa ikke en Ende af Rebet hang og daskede udenfor. Naar han saa gik op ad Midtergangen, skulde nok en eller anden væver Haand være parat til at nappe Tampen og faa den borteskamoteret, puttet i Kakkelovnen eller paa anden Maade tilintetgjort. Naar saa den gamle kom i Raseri over et eller andet og greb i Baglommen efter sit Vaaben og mærkede sig bestjaalet, kendte *hans* Vrede saa lidt som *vor* Skadefryd ingen Grænser. Ja, det meste af Skolens Kløgt blev Dagen lang og Aaret om sat ind paa at erobre Degnens Tamp. Naar han sad paa sin Pult, kunde han bedre vogte sin Skat. Saa laa den ved hans højre Haand tværs over Pulten let at gribe til, og sikkert tyve Gange om Dagen maatte den gamle ned fra sin Forhøjning for at tærsket et eller andet i Lave. Han var en hidsig gammel Rad, der hyppig slog i Blinde, hvad der faldt paa Ryg eller Skulder var som hin Sæd, der faldt paa Stengrund. Det regnede ingen for noget; først naar han begyndte at svippe en med Rebet om de ubeskyttede Øren blev Situationen farefuld, og somme Tider gik han efter Slagsbroderregler paa med de bare Næver; det var det værste. Jeg husker en af mine første Skoledage, da han blev ved at tærsket en Dreng i Ansigtet ved min Side, saa Blodet fra Drengens Næse oversprøjtede hele Bordet. Om den mishandlede stærke Gut havde taget igen, kunde han have bukket begge Ender sammen paa den sanseløse vaklende Olding. Prygl er jo altid et andet Navn for Afmagt. Lærer Lund kunde ingen Disciplin holde i sin Skole. Fly Skole var overhovedet berygtet. Folk kunde daarlig nok færdes med Landevejen der forbi uden at blive insulteret af uopdragne Gabflabe. Efter Frikvarteret

kunde Degnen hyppigt ikke faa os ind igen. Det var til at græde over. Lund selv græd i hvert Fald til Tider over det. At se det gamle Menneske i vild Galop med Tampen højt hævet over sit Hoved fare omkring Skolens Hushjørner for at jage os ud af vore Forskansninger og drive os ind af Skoledøren hørte til Byen Flys daglige Fornøjelser. Til Tider maatte han gaa til en af Nabogaardene og hente Assistance. Først naar saadan en før Karl med en solid Kørepisk i Haanden viste sig i Gaardsleddet, parat til at foretage et Indhug, foretrak vi at overgive os paa Naade og Unaade og gaa under Aaget, det vil sige Skoledørens Karm, og tage imod, hvad der ventede. Efter en saadan Allemandsobsternasighed, hvor ikke en enkelt kunde udpeges som den skyldige, blev vi stillet i Geled, hyppigt baade Dreng og Piger, Begyndelsen til en fælles Aftampning. De større, der var ret barkedede i Huden af tidligere Tamp, fandt at det var farligt Grin. De mindre rystede nok lidt i Bukserne. Jeg mindes ikke, at jeg har faaet Tamp ved andre Lejligheder end den Slags fælles Afstraffelser over en Bank. Da den gamle Degn saamænd dybest i sin Sjæl var et skikkeligt Skrog, som mere lod sig mishandle af de slemme Dreng, end han strengt taget mishandlede dem, var det ham sikkert noget af en Lidelser, at han her ogsaa skulde tampe sin Yndlingsdreng, hvad jeg formodentlig nok var, da jeg i mange Aar sad øverst. Men i det gamle Degnehjærte var der ingen Plads for Sentimentalitet. I en saa højtidelig Stund maatte jeg dele mine Klin med de Andre, og det gjorde jeg om end med et Par nervøst brændende Øjne. Da jeg stod øverst, begyndte Eksekutionen med mig. Straffemaaden var denne, at Degnen med sin venstre Haand greb om

vor højre Haands Fingre i et kraftigt Kryst og svippede Tampen ned over Haandballe og Haandle. 5 à 6 Slag var Normen, men var der en Knægt, der skabte sig eller vrikkede med Haanden, saa at Degnen maaske kom til at svippe sig selv over Fingrene, kunde Slagenes Antal fordobles og saltes i baade Ve og Pine. Det var nu ikke saa rart at staa øverst ved denne Lejlighed. Retfærdigheden bød jo den gamle Degn at lægge lige megen Svie i til alle. Da vi ikke havde villet røbe Hovedmændene for Sammenrotningen, var vi jo alle lige skyldige og maatte derfor finde os i lige Straf, men helt retfærdigt blev det nu ikke alligevel, for ved Aftampningens Begyndelse havde gamle Lund helt friske Kræfter og morderlig Oplagthed, men inden han kom til Enden af sin Bøddeltjeneste, var Armens Kraft forlængst udladet, og de sidste paastod bagefter triumferende over for Kammeraterne, at Slagene ikke havde svedet det mindste.

Naar gamle Lund var rigtig i sit Es, havde han en Bevægelse med Tungen, som om han slikkede sig om Munden, og under denne fælles Aftampning morede han sig øjensynlig storartet, for den røde Gammelmandstunge var intet Øjeblik i Hvile, men fór omkring over Overlæben og langt op over Mundvigene som en spillende Flamme. Det var en Skændsel for de sammensvorne ved en saadan Lejlighed at tude eller fælde Taarer, men somme af de mindre og enkelte af Tøsene kunde ikke tvinge deres Natur, andre udstødte nogle skræksomme Hyl, tidt endda længe før Raden var kommet til dem, altsammen for at skabe Stemning; slikt var fuldt tilladt, endda højt paa-skønnet fra Kammeraternes Side. — Men det er jo travrigt at skulle sige, at det eneste, jeg rigtig husker fra min

6aarige Skolegang under Lærer Niels Lunds Ægide, er Pryglene. Det, jeg lærte hos ham, er gaaet mig komplet af Minde, om jeg overhovedet lærte noget! Selv de almindeligste Færdigheder, som f. Eks. Skrivning, maatte jeg lære om igen fra Grunden af, da de Skriftyper, de gotiske Bogstaver, hvis Almagt herskede i min første Skoletid, imod Slutningen af Skolegangen erstattedes af de latinske. Al den gamle Degns Metode eller Mangel paa Metode, hele hans Undervisningsplan i smaat og stort, hans uhyggelige Remsen, hans lasede Vægkort, hans optælgede Skoleborde, hans rustrøde, overspyttede Kakkelovn, hans pjaltede og forrevne Læsebøger uden hverken Begyndelse eller Ende, hans sure, stinkende Træpibe, og sidst men ikke mindst hans opflossede og blodplettede Tamp: alt rullede det under Forhaanelse i Afgrunden, da den nye Tid stod for Døren med en ny og frisk Mand, den 30-aarige Lærer, *Niels Jakobsen*, fra Gellerup ved Herning. Med ham løftes mit Liv ind i en hel ny Bane; men ham vil jeg gemme til et senere Bind. — Det var sjældent, at denne Skolehverdags blygraa Overflade rifledes af en Krusning eller ramtes af et Solstrejf af nogen Art. Selv de almindelige, aarlige Eksaminer, der overværedes af Sognepræsten og et Par Bønder af Sogneforstanderskabet, har ikke efterladt noget som helst Minde i mit Sind, men vagt lyser dog et Besøg af den gamle, affældige Biskop *Laub* fra Viborg, som formodentlig havde faaet indberettet en Slump om den gamle forfaldne Degns magtesløse Regimente og middelalderlige Undervisning. Der stod jo dengang blandt Bønderne i disse bortgemte Egne en Glorie om Hovedet af Gejstligheden, som nu ikke mere kendes. Uger i Forvejen var der rundt om i Hjemmene blevet

snakket om dette forventede Besøg i Skolen og Kirken af hans Herlighed Biskoppen. De gamle kunde ikke tage denne Titel i Munden uden en vis hellig Skælven, Kvinderne hviskede som i Tilbedelse, saa vi Børn var godt præparerede, da den store Stund oprandt, og vi sad som Høns paa vore Pinde i det fineste Puds, vore Forældre havde kunnet præstere. Dage i Forvejen havde den gamle, forvirrede Lærer indprentet os indtil de mindste Enkeltheder, hvorledes vi havde at opføre og forholde os. Det samme gentog han og næsten med de samme Ord hver Dag, mens hans Stemme bævede for den Stund, til hvilken han maa-
 ske med Rette saa hen som til Dommens Dag. Saa kom den lyse Foraarsmorgen, da vi vidste, at nu var Stunden nær, da hans Hellighed maatte stige ned til os fra sine Himle. Der var ingen, der skulde sige nogen af os paa, at vi den Dag havde foretaget os det mindste utilbørlige. Selv naar Degnen var ude af Stuen, hvad han det meste af Tiden var, meddelte vi os kun til vor Sidemand i en løndomsfuld Hvisken. Endnu engang aabnede Døren sig bag den gamle Degn, som var klædt paa i sin sirligste, sorte Skødefrakke, og han kunde i Dag overfor den strengeste Dommer med Glans have gennemgaaet Spiritusprøven. „Om et Øjeblik, Børn, saa er han her, lad os nu se, I husker, hvad jeg har sagt Jer.“ Derpaa tumlede han igen tilbage gennem Døren. Kort efter holdt en gammel, rummelig Landauer med hvide Heste for Skoledøren. De, der sad nærmest Vinduerne, skottede bare over Skuldrene, en enkelt nysgerrig, der forsøgte at klavre op paa Bænken, blev med tunge Næveknusk banket i Lave igen. Og saa gik Døren op! Og noget utroligt vissent og hvidt viste sig paa Tærskelen, det hvideste nationalliberale Ansigt, og en lav

og stille Mand skred som et Aandesyn eller et godmodigt Spøgelse hen over de knastrede Gulvbrædder. Vi var skudt til Vejrs fra vore Pladser som Pinde; alle Munde stod vidt aabne sammen med Øjnene, mens der kom en vissen Lyd fra Katederet: „Sæt jer kun ned, Børn.“ Hvad der mere hændte, om der overhovedet hændte nogen Verdens Ting, uden dette at en af Ærkeenglene som i et Syn havde vist sig for os, det mindes jeg nu ikke mere. Den gamle Degns Færden havde faaet en sær behersket Ro, som gav han sig sin Skæbne i Vold, ogsaa i hans Øjne var Bispen jo en lille Vorherre, der bestemte over hans Liv og Død, og dette Besøg blev jo nok under de stilfuldeste Former en Pind til den gamle Pædagogs Ligkiste. Det vil her sige hans længe ventede Afsked fra Embedet.

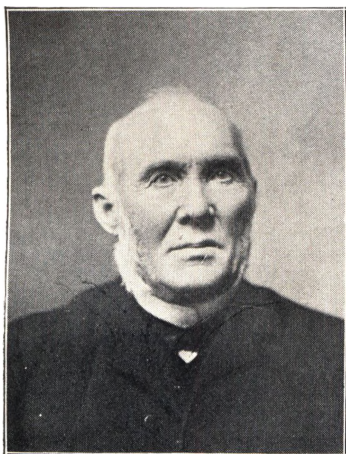
UDE AT TJENE

Efterhaanden som Børneflokket steg derhjemme, var det svært nok at rumme dem alle, især kunde det knibe at have dem omkring Nederbordenden af det favnelange, gamle, knastrede Langbord, det var heller ikke altid saa let en Sag at skaffe saa meget i Fadene, at alle de forslugne Munde hver Dag kunde mættes. Jeg vil dog ikke sige, at vi Børn derhjemme nogen Sinde savnede det nødvendige. Men der *var* Aftener, hvor jeg efter at alle de øvrige var gaaet til Sengs, stod op, for ved Maanelyset at liste mig til at hugge en Endskaal tørt Brød i Bordskuffen, hvor Levningerne fra Maaltiderne blev strøget ned. Naar det hændte en Gang imellem, skete det dog mere paa Grund af min Kræsenhed end af virkelig Nød og Trang. Jeg havde faaet et Horn i Siden paa den sorte Grødgryde, der kom ind paa Bordet hver Aften fuld af Hangrød. Saa var jeg somme Tider til Mors Forundring ikke Spor af sulten, men som sagt, hen paa Natten mærkede jeg jo nok, at jeg kunde trænge til et bitte Bid, og saa gnaskede jeg en tør Endskaal, der ellers var tiltænkt næste Morgens Skoldmælksfad. Vi Knægte var overhovedet ingen Rugbrødsforagtere. Smørret, vi fik, blev skrabet saa kraftigt hen over sit Underlag, at det til sidst var mere Krumme end Smør, Mor havde paa Kniven. Det var utroligt, hvor saadan en Klat Smør kunde strække til. I min

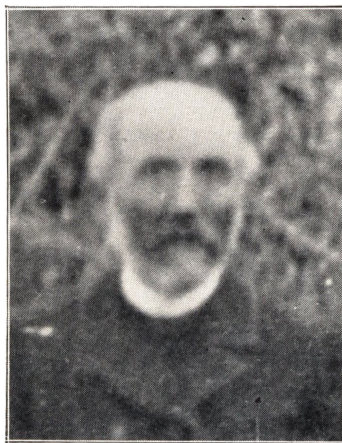

Achton Friis 1902.

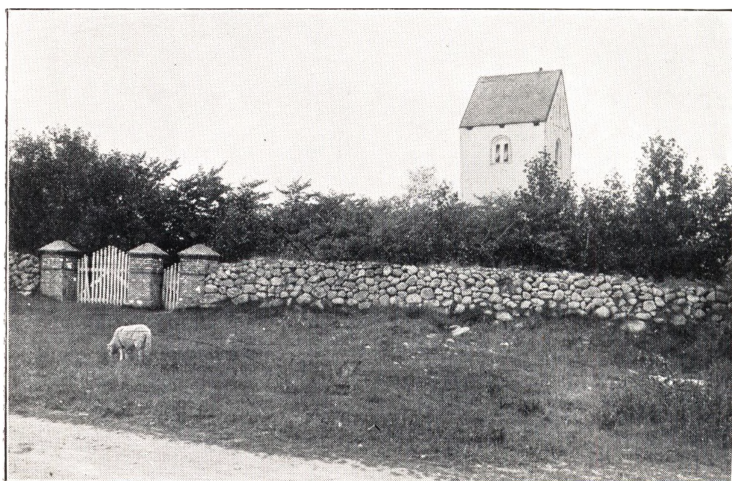
Søndermølle ved Mundbjerg, S. f. Stubbergaard Sø.

Niels Pejser i Trøwed.

Frederik Olsen, Fly.

Fly Kirke set fra Vest.

Fly Kirkes Indre. I min Barndom stod Prædikestolen tilhøjre.

første Barndom fik vi overhovedet kun Smør paa Skolemaden. Faarehyrdens Mellemmad bestod af liflig Grovbrød, en Hjumpling hjemmekrystet Ost eller, naar det kom højt, en Ende Flyvepølse. Æg vankede kun paa Fødselsdage eller naar man kom hjem fra Marken med et nyfødt Aalam, for et Vædderlam indbragte én kun Haan, det krævede ingen Opmuntring. — Som sagt vi var blevet mange derhjemme, og efter megen Snakken frem og tilbage i Familiealkoven blev det bestemt, at en af Knægtene skulde til Foraaret ud at tjene, og som det nu var, traf Loddet mig. Min fremtidige Husbond blev en større Gaardmand i Fly, Frederik Olsen med sin skrappe Kone Anna. Jeg har endnu i min Besiddelse det blaamalede Hyrdeskrin, som Mor og jeg bar imellem os til mit nye Hjem. Store Sager var der ikke i det lille Skrin, et Par Strømper og et Par ekstra Benklæder; et lille Kræmmerhus med en halv Snes Rosiner og en Knald brun Sukker fandt jeg i en Læddike i Skrinet, da Mor havde sagt mig sit Farvel. I min Roman „Vredens Børn“ har jeg bredt og vidtløftig fortalt en Tjenestedrengs Levned og tusinde Tilskikkelser. Noget af alt dette er mig selv, andet ikke, men Ting som jeg har hørt og faaet fortalt af Lidelsesfæller, der var endnu haardere prøvet i Livets Skole end jeg. Frederik Olsen og hans Kone var gennemgaaende som Bønder var flest, gennembrave og arbejdsivrige indtil Overdrivelse, forhærdede Egoister, der fattedes ethvert Begreb om, at man ikke kan kræve det samme Arbejde af et tiaars Barn som af et voksent Menneske. Men der er meget lidt Grund til at sætte dem i Gabestokken frem for alle andre, for Tjenestedrengen var ikke blot der, men overalt en retsløs og en næsten til det for-

bryderiske misbrugt lille Person. Det var en overordentlig vidtløftig Gaard, jeg var kommet til, med grænseløst, vidtspredte Jordstykker, hvis Flokke af Kreaturer, Faar, Køer, Stude og Kalve var lagt ind under mit Scepter næsten uden Undtagelse. Vel var jeg vant til adskilligt i Retning af Vidtstrakthed hjemmefra, men der var vi en hel Flok Søgskende om at udrette, hvad jeg nu maatte ordne helt alene. Naar jeg nu tænker tilbage, maa jeg undre mig over alt det, der virkelig kunde bydes og kræves af et ukonfirmeret Barn. Jeg maatte op med alle de voksne Kl. halvfem om Morgenen. Det var Husbonden selv, der kaldte, og hans Stemme taalte ingen Dvælen i Dynerne, og Klokken kunde blive baade 10 og 11 om Aftenen, før jeg dødtræt fik Lov til at krybe i Seng igen. De voksne fik dog midt paa Dagen, naar Solen stegede, en Times Middagshvil, jeg aldrig, for den Tid, de andre hvilede, skulde jeg ud paa de tørre Sandmarker, hvor Faarene stod og gispede og hjælpe dem til Vand. Jeg maatte slæbe med genstridige Kalve, hvis blødgigtige Kæber ømmede sig under de uvante Reb, endeløse Veje gennem Sand og Hede til Løsgang i fjerne Kær, naar Morgenen gryede, og atter fange dem ind under Aftenrøden og slæbe dem samme Vej tilbage. Og det hver eneste Dag, Søgn og Hellig. Der var for en Hyrde-dreng overhovedet ingen Forskel paa Søndag og Hverdag, altid var man i strakt Løb fra den ene Markende til den anden med den tunge Tøjrekølle svajende paa ens Aksel. Altid i Rend, altid i Sved, saa man dampede og de smaa Ribben gled op og ned under Vesten og den af Sved gennemvædede Skjorte. Endda var det ikke nær altid, at man kunde tilfredsstille ens urimelige Husbonds Indfald, især var Anna meget fordrende. Med de skarpe glippende Øjne

og den arbejdsrynkede Haand skyggende lagt over Brynet kunde hun fra Hushjørnet overspejle hele sit Rige og alle sine Undersaatters mindste Bevægelse eller maaske bedre Mangel paa Bevægelse. Det mindste Hvil en solhed Dag kunde afstedkomme de strengeste Irettesættelser. Jeg har aldrig kendt en Kvinde, der i kort Tid kunde faa sagt saa meget ubehageligt som Anna. Det var en Mund som en Peberkværn, hvor Ordene sanseløst triller af Sted Hulter til Bulter det ene over det andet, en Strøm der synes aldrig at skulle faa Ende. Det var ikke Hensigten med denne Ordstrøm, at man skulde forstaa Ordene saa meget som man skulde forstaa Meningen, og Meningen tog i hvert Fald ikke jeg fejl af. Jeg husker især en Søndag Formiddag, jeg havde været nede i det fjerne Narkjær med Studekalvene, og skulde nu i Ilmarch være hjemme og trække Køerne hjem til Malkning. Nu var det den Tid paa Aaret, da de saftige Sortebær eller Rævlinger begyndte at modnes, og jeg havde et Øjeblik ladet mig friste til at smide mig paa Knæ ved en saadan Busk og tage for mig af Retterne. Det var for min Gane en Himmerigsmundfuld. Naar jeg siden har forsøgt at delikaterer mig med dem, syntes jeg jo nok, at det var noget af det fadeste, man kan tygge paa. De ligner nærmest tørrede Faareknevler, og er saa at sige uden baade Saft og Sødme, men anderledes da man var en lille forbjesselt Hjorddreng, der havde Adgang til saa faa af Livets Goder. Nu er Sortebærret en ganske forræderisk Frugt, hvoraf man ikke kan tygge selv en lille Haandfuld, før man faar Læber som en Neger, og den Sværte er det omtrent umuligt at tørre af. Først ved et Vandtrug viger den lumske Sminke, og jeg havde haft altfor travlt til at tænke paa sligt. Jeg kom hjem med

Køerne et godt Stykke efter den lovbefalede Tid. Anna havde næppe set mig i Porten med det vældige Kobbelt i mine Hæle, før hun slog Skænde-Kværnen i Gang saa det skraldede i mine Øren. Allerede fra hendes Stade ved Bryggersdøren saa hendes Høgeøjne den forræderiske Sminke omkring mine Læber. Af Kværnens Indhold af spidige Gloser kunde jeg snart baade stave og lægge sammen at Uvejret var lige over Byen: „Vil du kom hen til mig, Jepp’, saa a ka fo i di Ører,“ men det vilde jeg meget nødig, og nu gjorde Anna et større Udfald over Brostenene. Jeg saa ingen anden Udvej end at slippe fra Køerne og søge Dækning bag Gaardens store Mødding, men saa snart Køerne mærkede, at de var befriet for mit myndige Greb i Tøjret, fo’r de som sanseløse af Sted over Gaardspladsen henimod Vandtruget, hvor der kun var Plads til en 3, 4 ad Gangen, men da de var lige tørstige alle sammen, ragede de 15, 20 Køer sig i en sanseløs Kamp for at komme til Vand alle paa en Gang. De fløj for strammede Reb til alle Sider af den frønnede Brøndramme, der stod som et skrøbeligt Værn om Gaardens eneste uhyggelig dybe Brønd. I en Haandevending kunde det halve Kobbelt risikere i et eneste Plump at forsvinde i denne Brønd, hvis Rammen reves fra sin Plads. Anna, der udmærket saa Faren, havde slaaet Kværnen fra og var bleven bleg af Spænding og Fortvivlelse. Det endte naturligvis med, at hun maatte bede *mig* om godt Vejr. Kunde jeg redde Situationen, skulde der ikke times mig noget. — Frederik Olsen selv var i mange Maader en Modsætning til sin Viv. Han brugte sjældent Mund, men krævede derfor ikke mindre af sin Hyrdedreng. Han har aldrig lindret mig det

mindste af mit endeløse Slæb eller røbet med en Mine, at det var for meget, jeg udrettede. Naar Aftenen kom paa, og de voksne Karle efter Aftensmaden skulde ud at skære Hakkelse, maatte jeg med, ikke for at trække i Stangen, det var de jo nok om i Forvejen, og Frederik selv trak med sin ene, stærke Højrehaand, (den venstre var lam efter et Fald) lige saa meget som tre andre, men jeg usselige Purk, der saa gerne vilde blive inde i Stuen for at kigge i en Bog eller maaske en Avis, maatte staa timelænge og holde Lygten op over mit Hoved, hvor den vilde have lyst meget bedre for de arbejdende, om den var blevet hængt paa et Søm, men den lille Fritid kunde min Husbond ikke unde mig. Men egentlig Klø fik jeg meget sjælden, og Anna kunde endda være i det Humør, at hun kunde række en Sukkermelmad til mig gennem Bryggersets Halvdør.

Det sværeste, der blev mig budt i denne Tjeneste, var mit Arbejde ved en mekanisk Smørkærne, der var installeret i Gaardens Mælkekammer, og som dreves rundt ved et stort Svinghjul, som jeg Purk skulde holde i en stadig roterende Bevægelse. De to Trækvinder, der byttedes til at dreje Grottekværnen i det gamle Oldtids-sagn, kan ikke have haft det strengere end jeg ved denne djævelske Indretning. Den var omtrent af voksen Mands Højde, jeg maatte staa paa en Skammel for overhovedet at kunne naa Haandsvinget, der skulde føres rundt uaf-ladeligt uden Ophør for at piske Smørret frem. Naar jeg havde gjort en halv Snes Omdrejninger, drev min Skjorte af Sved.

Om jeg standsede et Øjeblik for at puste eller tørre den nedløbende Sved bort fra Brynene, var Anna strax over

mig, det gik jo ikke an at standse midt i Arbejdet, saa blev Fløden kold og Kærningen mislykkedes. Jeg græd i Smug de afmægtigste Taarer, men her hjalp ingen kær' Mor, Arbejdet maatte føres til Ende, og det kunde somme-tider vare timelænge, før Smørret viste sig, og jeg kunde faa min Afsked.

Dette gentog sig omtrent daglig. Der er aldrig blevet budt mig strengere Arbejde; det sortnede for mine Øjne og mine Lunger gik som en Blæsebælg; men jeg vilde ikke gi mig, selv om det knagede i mine Sideben.

Man vil forstaa, at jeg var glad, da Sommertjenesten var tilende, og jeg atter vendte tilbage til mit Hjem i Aakjær med 18 blanke Kroner i min fregnede Haand som Udbyttet af al min salte Sved. Det var mig en bitter Skuffelse, at Far, da jeg kom hjem, tog alle de 18 Kroner og bare gav mig en eneste tilbage igen. Jeg gjorde mig vistnok adskillige Tanker, da jeg stod med denne ene Krone i Haanden som eneste Vederlag for tre Fjerdingaars endeløse Slid blandt fremmede. Min Far havde jo saa mange Munde at sørge for, og snart skulde der jo ogsaa tænkes paa min Konfirmationstrøje eller endnu mere paagaende Fornødenheder, og min Far var vel i denne Sag, som Forældre den Gang i Almindelighed var.

KIRKEN

Noget egentligt religiøst Liv var der ikke paa min Hjemegn. Det er der jo aldrig, hvor bare Højkirken hersker. Der skal aabne Vande til at give Bevægelse og Strøm, men Højkirken kender kun til en ensartet glat og frossen Overflade. I min Hjemegn var der endnu intet, der krusede denne Overflade. Man gik til Kirke om Søndagen og kom hjem igen og begyndte den graa Hverdag Mandag Morgen, som om intet var hændet, for der *var* jo ikke hændet noget. Der er aldrig hændet noget i Fly Kirke, hvor Højkirkens allermost talentløse Halvbegavelser til enhver Tid har ført Ordet. Men udenfor blandt den trofast slidende Befolkning, dannede der sig dog til Tider en lille Vaage i Isen, smaa sekteriske Forsamlinger, hvor et Par knudrede Bondenæver foldede sig i en personlig Bekendelse under det lave Loft. Indre Missionen sendte somme Tider en Strejfer ind over Sognet, der fik Adgang til et enkelt Hjem, hvor Begyndelsen lagdes til en lille Menighed for de sidste Dages Hellige. Det er en religiøs Retning, der forstaar Agitationens Kunst. Den opgiver aldrig en Chance. Den har det ligesom sin Antipode, Fanden, som den saa gerne fører i Munden, at hvor man rækker den om bare en Lillefinger, tager den inden længe Haanden lige til Albuen. Saadan begyndte Missionen over hele Landet, saadan begyndte den i mit Sogn med at sende os en

eneste Apostel, en meget usoigneret Vadmelsestype, Missionær *Lars Hansen* fra Snebjerg, der gled ad Ensporvejene i transmurte Fedtlædersstøvler og med lodden Kabuds paa Hovedet og frembar det nye Vækkelsesevangelium og Bønnen om de dyrekøbtes Omvendelse til Salighed paa et ufordærvet Vadmelsjydsk og med en solid Udrydningskraa i Munden. Missionen var kommen ind, og man fik den aldrig ud mere. — En Sekt, som jeg ogsaa svagt mindes fra min tidligste Barndom, var Mormonerne. Det var Folk af en anderledes Støbning end Indremissionens groft skaarne Aftægtsmandstype. Den mormonske Agitator har jo altid haft Skyld for at være noget af en Don Juan. Med Rette eller Urette saa laa der en Atmosfære af Forførelsen om ham. Kvinderne følte det og snakkede indbyrdes lønomsfuldt om, at der var kommet en mormonsk Agitator til Sognet. De skulde da nok holde sig fra *hans* Møder, men naar Mørkningen kom, listede ens Tjenestepige af alligevel, for dette her var altfor spændende, og det kunde da heller ikke gøre noget at se ham, for det skulde nok være „saa møj en kjønne Kaal“! Og den belevne Agitator med det destingverede verdensmandsmæssige Ydre og den rigelige Brug af skrappe Skriftsteder, som han kunde slaa op i Skriften og kapitelfæste sine Udtalelser med i et eneste Nu, fik ikke saa ganske faa Konvertiter, mest ganske vist blandt den ugifte Lavkaste, men dog ogsaa nu og da et Par Husmandsfolk; Gaardfolk har jeg aldrig hørt om. De nye Sandheder var altid først begyndt at gaa op for Konen, som saa trak Manden efter sig, indtil den forenede Fanatisme en skøn Dag satte dem ud for Utah og det nye Jerusalem. — Jeg kan godt huske en Snevejrdsdag derhjemme, da vi havde Kartegilde og Huset var fuldt af glade

Kvindemennesker, unge og gamle, der sad i en Rundkreds om Uldposen og kartede og sladrede, saa hele Stuen skratte af Fryd og Arbejdsglæde. Pludselig gik Indgangsdøren op, og en yngre, næsten elegant Herre med amerikanske Farver i Bindeslipset og sølvknapet Stok og med aftrukket Handske i Haanden traadte over Tærsklen. Et stærkt Vindpust fra den aabne Dør fór ind over Teglstensgulvet og fejede med de løse Uldtotter omkring Karternes Ben. Den lille, arrige *Dine* vaagnede op i Kakkellovnskrogen. Med Hjemfødningens hele forbitrede Energi gik den halsende frem imod Globetrotteren, indtil Mor med et Dask af Karten havde drevet den tilbage mod dens Kurv. Sladdereren, der havde gaaet saa godt, formodentlig havde denne fremmedartede Herre selv været dens Genstand, standsede nu som ved et Ryk. De unge Piger saa forlegne ned i deres Karter, de ældre skævede usikre til hverandre, Mor var den eneste, der saa frit op. Denne reserverede, halvt fjendtlige Modtagelse var den snedige Agitator øjensynlig kendt med; den syntes ikke at afficere ham det ringeste. Med et Smil, som naar Ræven kommer ind i Hønsegaarden og finder alle Beboerne hjemme, lagde han sirligt sin afstrøgne Hat paa Langbordet. Handskerne og det manganfarvede Silketørklæde anbragte han inden i Hatten. Under disse tavse Bevægelser, med hvilke han ikke havde Hast, begyndte han at udfolde sig. Han skred som en klog General gradvis til Værks, begyndte med at give Undskyldning for, at han som en ganske fremmed og dem helt ukendt Person var trængt ind i deres fredelige Idyl. Saa fortalte han med mange Omstændigheder og med rigelig Anvendelse af „well“ og „allright“, hvorledes han var kommet her til Landet. Han havde tilbragt adskillige Aar „in the

far west“, men de maatte da ikke tro andet, end at han var født i Danmark og elskede Dansk og alt, hvad der var Dansk, og han havde da baade Mor og Bedstemor, der endnu levede, Gud være lovet! Og det vidste de som Kvinder da nok, hvor meget en Mor og en gammel, rynket Bedstemor kan kalde og drage i den, hvis Lod det er blevet at maatte bo i fremmed Land.

Nu havde han alle Kvinderne, det kunde Mor rigtignok godt forstaa, at han havde noget at komme hjem efter, naar baade hans Mor og Bedstemor sad derhjemme og længtes. „Men Herregud, hvi er I da taget saa langt hen fra Dje Muer. Kunde der ikke nok blive en Plads til Dem herhjemme sammen med andre skikkelige Folk?“ Nu havde Missionæren faaet sine Tilhørere der hen, hvor han vilde have dem, og med indsmigrende Svada fortalte han om sin religiøse Vækkelse og hvordan en maatte følge sit Hjærte, følge Sandhedskaldet i ens eget Bryst. Han udfoldede en Veltalenhed, der aldrig snublede, svøbte dem ind i sin Belevenheds besnærende Væv. Det Hele saa selvfølgelig, saa stille, saa smilende, næsten varmt. Nu og da med et funklende Øjekast hen over Flokken, saa at de yngste saa op og rødmede, saa igen, til Mors fortsatte Indvendinger, med godlidende Skuldertræk en venlig Retledning om det paagældende Skriftords rette Tydning og Forstaaelse. Da han efter et Par Timers Forløb forlod mit Hjem med en Forsikring om, at han var vis paa, at han vilde se dem igen ved sit Møde i Morgen, var der ingen, der nænnede en Protest, saa kunde de endda gøre, hvad de selv vilde.

Den religiøse Bevægelse, som i Halvfjerdserne satte de dybeste Spor, gaar tilbage til Bornholmerpræsten *Trand-*

berg, der i sin Forkyndelse var beslægtet med de saakaldte Dømmere, der altid førte Helvede og Djævelen i Munden. Jeg var fra min tidligste Barndom opdraget til at se en ikke ringere Realitet i Djævelen end i Vorherre. For min barnlige og enfoldige Fantasi tog det sig endogsaa ud, som om Djævelen var langt den stærkeste af de to. Hvormeget end den officielle Kristendoms Kundskab søgte at afkræfte denne barnlige Opfattelse, syntes især den Paavirkning, der udgik fra Bedstefar og hans Risdyngge, at slaa fast som en uomstødelig Sag, at hvis ikke vi passede paa som en Smed, kunde Djævelen, Fanden, den Slemme, den Lede eller hvilke Kælenavne, de nu serverede ham med, rive os til sig som en Skovisk, hvad Øjeblik det skulde være. Man maatte evig gardere sig imod ham med skrækkelige Bønner af „Den Bedendes Kjæde“, med Kors, med Trosbenedelse, med „Hjertesuk“ og Fadervor; dette altsammen at slide paa til daglig Brug som Hverdagens solide Vadmæl, og om Søndagen en lang Prædiken af Jesper Brockmands Postil eller for de rigtig omvendte og vaskeægte Hellige en Totimers dito af *Ludvig Harms*, den tyske Bodsprædikant, som i mit Hjem var den sømmelige Søndagsadspredelse. Alt i ens Omgivelser bestyrkede én i, at ikke blot Djævelen var til, men at han uden Ophør stod en efter Livet. — I vort Nabolag derhjemme boede den gamle Husmand *Iver Larsen*, det braveste gamle Menneske, der hyppigt kom ned over Bakkerne og med krum Ryg og rindende Øjne satte sig betænksomt ved vor Bordskive og fortalte troværdigt, stille og farverigt om sine religiøse Anfægtelser og sin til Tider næsten korporlige Kamp med Satan. Jeg var kun en lille Dreng, da han en Morgen traadte ind i vor Stue og satte sig tungt om i Bænkrogen, før han med

sænket Hoved begyndte at udmale en Drøm, som han havde haft denne Nat, og som fyldte hans overtroiske Sjæl med en Blanding af Haab og Rædsel. Denne Fortælling, som jeg skal prøve at gengive, ihvorvel en Del Detailler er gaaet mig af Minde, laa længe som en ulmende Glød i mit Barnesind og betændte min Fantasi og gjorde min Glæde ved Livet utryg og virrende. Iver fortalte omtrent saaledes: „Jeg syntes, at jeg var kommen ud paa en Rejse, og hvad den Rejse gik ud paa, har jeg ikke faaet Klarhed over; men jeg pamprede frem ad Vejen med Kæppen i min Haand, godt tilfreds i alle Maader og syntes da, at Livet var saa dejligt! Men som jeg gaar saadan i mine egne glade Tanker, saa hører Vejen op, men jeg vender ikke derfor om, men bliver ved at gaa fremad, indtil jeg paa en Gang staar ved da saa møj en rivendes Flod. Men jeg kunde ikke faa mig selv til at gaa tilbage. Jeg tænkte ved mig selv: Hvordan skal du arme Synder endda komme over den Flod. Skummet det brusede, og Bølgerne de pilede af Sted mere rask, end en Hest kan rende. Men jeg kunde ikke lade være, jeg maatte prøve paa at komme over det vilde Vand. Jeg fyldte mine Bukser op, saa langt jeg kunde faa dem, og begyndte at gaa ud i Strømmen. Men føj, hvor var det endda koldt, men jeg kunde ikke faa mig selv til at vende om, det var, som havde jeg en Fork i Nakken, og Vandet steg langt over mine Knæ. Det naaede mig til Skrævet, til Bæltstedet, omsider til Halsen, og de vilde Bølger løftede allerede mine Fødder fra Bunden. Jeg tænkte: Nu drukner du da, du ser aldrig din Kone eller dine Børn mere, og eftersom jeg vadede i Floden, var det, som om Dagens Lys forsvandt og Nattens Mørke sænkede sig over det skummende

Vand. Men ligesom jeg er ved at synke ned under „lot Laag“, saa er det som mine Øjne rammes af et rødt Lys; en vældig Skikkelse paa en ravnsort Hest kommer travende langs ad Strømmen. Ligesom jeg skal synke, griber han mig i mit Haar og slænger mig op paa Sadlen bag ved sig. Min eneste Tanke nu var den: Det er Satan, som du er kommet op at ride med! Saa mistede jeg Bevidstheden, og hvad der nu er sket i Mellemtiden, det ved jeg ikke, før jeg vaagner op paa en grøn Eng. Jeg gned mine Øjne og gik fremad igen paa maa og faa. Men det var da den særeste Eng, jeg nogen Tid har set. Der gik en hel Del Kreaturer, og de var hver og en kullende sorte, og der stod en hel Masse Høstakke, og de var ogsaa kullende sorte. Jeg gik hen og trak lidt Hø ud af en af dem, det var svedent, der havde været Ild i det, og jeg blev da ret saa sær skidt tilpas og vidste aldrig, hvad jeg skulde gøre for at komme bort fra denne grimme Eng. Jeg gik fremad, saa godt jeg kunde, men som jeg gaar allerbedst, saa staar jeg atter foran den vilde Flod, som jeg havde været ved en Gang før. Jeg tænkte ved mig selv: Gaar du nu ud i den Flod, saa har du igen Satan over dig. Og jeg gør et hurtigt Ryk tilbage, men saa er det, som jeg lige med eet falder i et dybt Hul. Jeg falder og falder, men naar ingen Bund. Saa mister jeg ogsaa dør Bevidstheden, og da jeg vaagner op, er jeg i en stor, firkantet Sal, saadan en Slags Storstue, vil jeg kalde det for, og der staar en Mand i hvert Hjørne af den Stue, og jeg gaar hen til den her Mand, om han da ikke er saa god at sige mig, hvor jeg er henne, og hvad det da er for en underlig Stue, jeg sølle Menneske er kommet ind i. Men han stod bare og flirede og vilde ikke sige mig et eneste Ord. Jeg gaar hen til ham,

der staar i den anden Krog, og kommer med den samme Bøn, om han da ikke kunde hjælpe mig til en bitte Krumme Klaring, saa at jeg kan faa at vide, hvor jeg er henne. Nej, det var til én Haand, han stod ogsaa og firede af mig lige ret op og ned, uden at jeg kunde faa et Ord ud af ham. Naa, hvad kan det hjælpe, tænkte jeg saa, te du gaar til de andre to, de behandler dig naturligvis paa samme Maade. Omsider fandt jeg da ud og begyndte igen at pampre af Sted, og for tredje Gang staar jeg da ved den vilde Flod, og trods min Angst kunde jeg ikke betvinge min Lyst til at vade ud i den. Jeg ser allerede det forfærdelige røde Lys paa det mørke Vand omkring mig og hører ligesom den sorte Hests Galop henimod mig. Da skreg jeg op mod Himlen i mit Hjertes Angst: „Aah, hjælp mig, Gud, min Fader, for Jesu Kristi Skyld!“ Aldrig saa snart havde jeg udraabt de Ord, før Rummet omkring mig fyldtes af det skønneste Lys og fra modsat Kant som Satan kom en høj Rytter paa en kridhvid Hest, og før jeg selv vidste deraf at sige, sad jeg paa Sadlen bagved ham. I det samme susede Satan forbi med et rasende Hyl, men han var kommen forsent, goten Kaal; nu kunde han tage æbag! — I det samme vaagnede jeg svedende i min Seng!“

Man vil forstaa, at hvor Sindene levede og aandede i Fantasier som disse, var der en ypperlig Sædemark for Missionen eller andre Sektereres Dæmonologi. Selv levede jeg i bestandig Angst for den Onde og det Onde. I Djævelen har Missionen og dens Afskygninger altid haft deres kraftigste Forbundsfølge, og en af Retningens mest udprægede Pionerer var ovennævnte Pastor Trandberg, der forlod sin fjerne Klippeø Bornholm, blandt andet for at vi ogsaa i Fly Sogn skulde faa Del i Naaden. Jeg havde hid-

til aldrig faaet Lov til at tage med mine Forældre i Kirke. Det var endnu ikke anset for korrekt at tage Børn med til det Sted før deres Konfirmation. Men hvordan det nu er gaaet til, en Dag i Slutningen af Halvfjerdserne, da den skrappe Præst havde stævnet sine Troende sammen til en Bodsprædiken i Fly Kirke, var jeg sluppet med og sad i en Krog ved Væggen med mine forfærdede Øjne og hørte paa, hvor grusom ilde det stod til med denne Verden. Jeg saa op paa Dommedagspræsten, en herkulisk Skikkelse med lange, strenge Ansigtstræk, med stærke, runde Brillen og et sort, stridt Haar, der steg til Vejrs som en Galts Børster. Naar han kom i Ekstase, skød han Skuldrene op i et Sæt, som naar en Mand skubber en Sæk Kartoffler højere op paa Akslen. Hans bornholmske Accent var nok til at forlene ham med et vist fremmedartet Præg, og hans Stemmes Rullen over haarde Konsonanter gav hans Ord Klang og Tilforladelighed. Han talte om Synd og atter Synd, saa Kvindernes Lommetørklæder blev pjaskvaade; men først, da han gik over til en detailleret Beskrivelse af de Fordømtes miserable Beboelsesforhold i Underverdenen, mærkede han, at det rigtig bed. Jeg saa mig ængstelig om og tænkte saa smaat paa, om det ikke skulde være muligt at komme ud, før Forholdene udviklede sig til det endnu værre. Men jeg var kommet helt ind til Væggen mellem 4—5 ældre Mænd, her var ingen Mulighed for Flugt, jeg maatte høre den frygtelige Prædiken til Ende. Han skildrede Ringmuren omkring Helvede, hvor de fordømte sad i deres Flamme; med sin knyttede Næve slog han paa Kirkemuren, mens han raabte, at tykkere endnu var Helvedes Mure! Jeg stak i at tude, ikke saa meget over Prædiken som dette, at jeg intetanende hav-

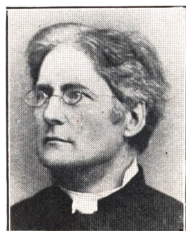
de ladet mig lokke med til dette her og ikke kunde slippe ud igen. Min lidt for larmende Graad indbragte mig et meget misbilligende Blik fra Mændene, der sad i samme Stol. Den nærmeste tog mig haardt i Armen og sagde: „Sid stille, min Far!“ men dette bragte mig til at hulke endnu højere, og jeg raabte flæbende: „A skal ud!“ De nærmeste saa uforstaaende paa mig. „Jo, a *skal* ud!“ saa forstod de, og ikke saa lidt skamfuld, men alligevel befriet, kom jeg ud af Kirken. Det er ikke meget, jeg er kommet der siden.

Viborg—Holstebro Landevej gennem „Røwerdaal“ mellem Hagebro og Sjørup.

Vor Nabo Ywers Sted.

Pastor Trandberg.

Indremissionær Lars
Hansen, død 1927.

Mosepige ved Rundesmos' Land.

MIT FØRSTE MØDE MED VERSET

Selv om Mor var en meget alvorlig Kone, tog hun mig som Bitte næsten hver Aften op paa sit Knæ og sang alle sine Børnevers for mig; jeg trættes aldrig af Gentagelsen. Det var disse Vers' Særkende, at de havde meget iørefaldende Rytmer og Rim. Der er for mig ikke Tvivl om, at disse simple Vers med deres let forstaaelige Indhold og smældende Rimglæde har haft stor Indflydelse paa min senere Kærlighed til Verset.

Jeg anfører et Par Eksempler:

Draw
i Saw
i fjowten Daw
a skor Tørr for Pejrr i Skaw.
Fir Skjelling om æ Daw
og en gued Kand Øl om æ Awten.

Mens Mor messede disse Rim, havde hun med sin højre Haand i min venstre og førte den frem og tilbage med rytmiske Stød, som naar to trækker i Saven sammen.

Et andet Rim havde dette ubegribelige Indhold eller komplette Mangel af Indhold:

Obbele,
dobbele,
dump i Vi.

Hjølsen,
 Pølsen,
 Soffel i Ti;
 ekkede,
 frekkede,
 Kongens Knap,
 ivvede,
 bivvede,
 Buf!

Med sidste Ord fik man af Mors Pegefinger et diklende Stød i Hjærtekulen, saa Latteren skvulpede ud over alle Bredder.

Hvor frydede sig mit Barneøre i disse frække Rim, der spottede enhver Tydning!

Derimod var der jo en letfattelig Mening i dette Vers:

Fimpe, fimpe, For-Haal;
 op ad Bakker og nied ad Daal,
 det ska Pejrs Røw betaal'!

Samtidig red Mors Knæ Galop med én lige til Grænsen af det Forvovne. — Et yndet Rim var ogsaa dette:

En Stro i en Glas –
 det sejer: Ras;
 en Mus i en Krus –
 sejer *Ras-mus*;
 en Høn' paa femten rødden Æk,
 det sejer: Rasmus Rødsjek.

Saadan sang Mor for det Barn, hun havde paa Skødet. Men ved Rokken sang hun mest for sig selv. Hendes Repertoire var ikke stort, men desmere afvejet efter hendes Sinds Grundstemning. Der var især to Viser, som hun aldrig trættedes ved at gentage; den ene var H. C. Ander-

sens: *Det døende Barn*; den anden Fr. Paludan-Müllers barnlige Kvad som 13aarig ved sin elskede Mors Død:

Kjære Moder, hvorfor sover du
paa det kolde Egebord saalænge —

Begge disse lyriske Kvad havde min Mor hørt som ung Pige af Visesangeren paa *Skive Marked*. De rummede den første lyriske Sang, der tonede under mit Barndomshjems flueprikkede Bjælker.

J E G S Y N G E R S E L V

I mine Forældres Hjem hørte vi Børn sjælden nogen Raahed, hverken Far eller Mor taalte det af deres Tyende eller nogen anden. Men Skolen var jo et Allemandshus, hvor der i Frikvarteret hørtes mange pikante Ting, og som Tjenestedreng var jeg blandt det øvrige Tyende blevet indviet i adskilligt, som min Barnealder burde have været skaanet for. Jeg var lærelysten og meget forslugen paa Læsning, især alt, hvad der rimede, og endnu mere saafremt det Rimede tillige kunde synges. Den Tid var rigtig Markedsvisernes Tid, de kunde saamænd være stramme nok; men der var endnu en Art af Viser, der ikke tryktes, fordi det vilde være blevet belagt med Bøde, men alligevel gled fra den ene skidne Haand til den anden, indtil de ogsaa blev læst af mig. Jeg syntes, de gik an, de rimede, og de havde tidt en morsom Melodi, og jeg var en farlig Karl til at synge lige fra bitte. Saadan syntes da den Kreds, hvori jeg færdedes. Skulde noget for Alvor skraales igennem, saa blev jeg sat til det, ganske solo, endog saa mine strenge og prosaiske Husbondsfolk i Fly fandt en Glæde i at høre mig synge, naar Karlene var kommet hjem med en rigtig god Vise fra „Battemejmarked“. Og jeg var ikke den Mand, der gjorde sig kostbar; jeg sang, saa det klang, snart under Bondens lave Loft, snart under Vorherres høje, duggede Aftenhimmel, naar jeg trak hjem

fra Kær og Mose med mine brogede, storbugede Okser. Det Sted, hvor jeg sang mindst, var i mit eget Hjem, for der var man altid under Censur. Der gik det ikke an at komme med en vovet Hentydning, saa vidste Mor til Staidighed, hvor hendes Ris var; men Naboerne, de havde ingen moralsk Anfægtelse, der kunde jeg godt synge de obskøne Sange, som laa trofast i min Hukommelse, ja, det var ligesom om de tog større Bifald end de skikkelige Viser, og jeg satte da i med meget Smeld, mens de voksne sad omkring den grønne Purk og lod deres grove Latter runge. „Saadan var det!“ sagde Chr. Melgaard, der sad midt i sin Husstand og lyttede oprømt til en af mine allertarveligste Viser, og jeg blev frækkere og frækkere i min Sang. Jeg havde altid Forraad nok i Hukommelsen. Foruden hos Chr. Melgaard, der var en særlig Ynder af mine Toner, blev Viserne ogsaa brugt i Legestuer, hvor man dansede efter dem i Mangel af Spillemand. *Liegstow* kaldtes i min Barndom egentlig kun den S sammenskudsdans, som de største af Skolebørnene fik Lov til at arrangere engang under Hølvinteren; om jeg husker, faldt det sammen med Fastelavn. Saa blev en tre-fire Dreng af de mest ansete „udtawn“ til at steppe omkring i Sognet for at opdrive et Lokale, hvor Dansen kunde afholdes. Jeg var nogle Gange med i et saadant Komplot og brugte flere Aftener til at opnaa det attraaede. Der var ikke mange Gaardmandsfolk, der vilde have en saadan Hurlumhej inden for deres Døre, da det under alle Omstændigheder var urolige Gæster, der under saadanne Forhold søgte til Huse; de optraadte alt andet end skaansomt og hensynsfuldt mod Møblerne og Væggenes Pudsning. Det skulde jo ogsaa gerne være et Hjem, hvor der var Fjælgulv i

„Dancesalen“, ellers kunde der jo ikke komme det rette Slag i Frikadellen. Saa det var alt andet end let, og vi stakkels Forlystelsesraader, der havde faaet lagt denne tunge Opgave paa vore Skuldre, kom mangen en Aften dødtrætte hjem uden noget Resultat. Der var dog gerne et Par Børnevenner i Sognet, der efter megen Overtalelse lod sig blødgøre, saa en Dag kunde fastslaas for den store Begivenhed, som alle, baade store og smaa, saa hen til med ikke ringe Spænding. (Se Kapitlet i „Vredens Børn“: Mors Støvler.) Det var ikke nær altid, at det lykkedes os at faa fat i en Spillemand. Han vidste jo nok, at der kun var lidt at fortjene ved saadan nogle Knægte, hvis eneste Lompepenge bestod af, hvad de kunde tjene ved at handle med Lammeskind eller snyde hinanden for i Griffelhandel. I mit Hjem samlede vi Ben eller gamle Pjalter, som fandtes paa Møddingen. Det ene som det andet gemtes hen i nogle hyggelige Bunker, indtil Pjaltekræmmeren kom og aftog Varen, og vi fik en Skilling paa Haanden, som der kunde blive god Anvendelse for ved Legestuen, hvor den omsattes i Mjød og Jøde kager, det eneste, jeg ved, der trakteredes med ved disse Legestuer. Kanske kan ens Forældre ogsaa have udrustet en med en enlig 25 Øre, som skulde gaa til Spillemanden, men langt hyppigere gik til Mjødglasset. Samme Mjød, der altid var hjemmebrygget, var forøvrigt en lumsk Drik; et eneste Glas var nok til at fortunle de smaa Kyllinghoveder, de blev obsternasige og fik uhøviske Tilbøjeligheder, saa at Husets Vært maatte frem og hive dem ud af Lokalet. Saadan husker jeg en „Liegstow“ til Frederik Olsens i Fly, der hvor jeg kom til at tjene, hvor Drengene, der havde stukket Næserne for dybt i Mjødglasset, under den vildeste Keraus sang

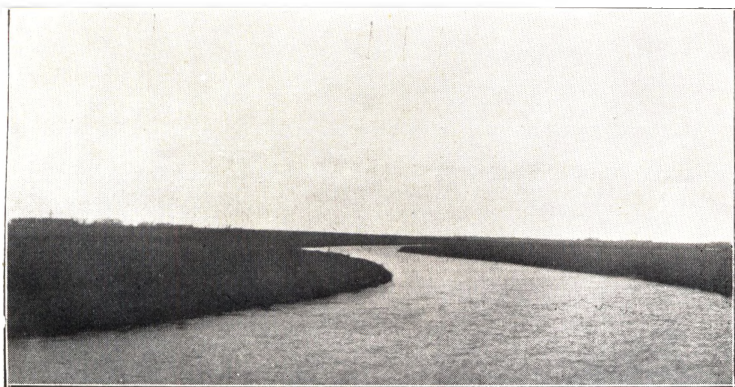
med hvilrende Stemme en hyppig anvendt sjofel Vise. Men det taalte den skrappe Anna ikke i sit Hus! Hun stod med eet i Døren: „Vil I se, I Knægte, at I kan holde op med at synge den grimme Sang, ellers skal jeg sørge for, at I snart skal komme paa Døren.“ Saa maatte Fyrene til at bede om godt Vejr og finde andre mere anstændige Toner frem. Men som sagt, det var kun faa, der havde Annas moralske Betæneligheder, saa den obskøne Vise blev som oftest sunget til Ende uden Modsigelse, ja hyppigt, naar den lød fra mine Barnelæber, endda lønnet med larmende Bifald. Bøndernes egne drøje Fortællinger kunde være fulde af de værste Plumheder, selv i Kvinders, ja, Hustrus og Børns Overværelse. Jeg maa dog sige, at de bedste Fortællere, jeg har kendt, var aldrig plumpe; Gammel Johannes, Iver Larsen, Frants Damgaard og Jens Daalum —, deres Beretninger var fulde af malende Enkeltheder, deres Fremstillingsform kunde være djærv og stærk, men man tog dem aldrig i en Sjofelhed. De var „Digtere“, der kælede for Sproget; de slegede for det, men de voldtog det aldrig.

LÆSNING

Saadan en Knægt i 10—12 Aars Alderen er jo, hvis han er normalt udrustet, hidsig paa at læse. Jeg saa mig altid forslugent om efter Bøger, men det var dengang lettere at finde Brød i Hundens Leje end en verdslig Bog i Bondens Eje. Man kunde gaa Mile, inden man fandt en saadan Bog, og jeg vilde da gerne være gaaet mange Mil for at faa Lov til at laane en ordentlig Bog med hjem. Den fandtes bare ikke; fromme Bøger laa der paa skumle Hylde i alle Huse, men end ikke de var selvkøbte; det var noget, der var kommet drattende tilfældig ind i Hjemmet, ingen vidste hvorledes; de var gaaet i Arv, var formentlig noget Skrammel eller Affald fra et eller andet forlængst opløst Præstebo, som en fjern Slægtning havde faaet i Sækken sammen med andet Ragelse, naar han havde været til Auktion over „vor Far“. Jeg har i disse Optegnelser hyppigt nævnt „Den Bedendes aandelige Kjæde“, som var en af Grundpillerne for Datidsbondens Fromhedsliv. Men jeg har ikke truffet nogen Udgave heller af den, der var yngre end Midten af det 18. Aarhundrede. Det var i mine Øjne en væmmelig Bog, som jeg gerne vilde have set mit Snit til at putte i Kakkelovnen, hvis jeg havde turdet vove det, men Bedstefar overvaagede den med en Ømhed, der stod paa Højde med den, hvormed han behandlede sin Skraadaase. Det var i mine Øjne *ikke* nogen Bog saa lidt

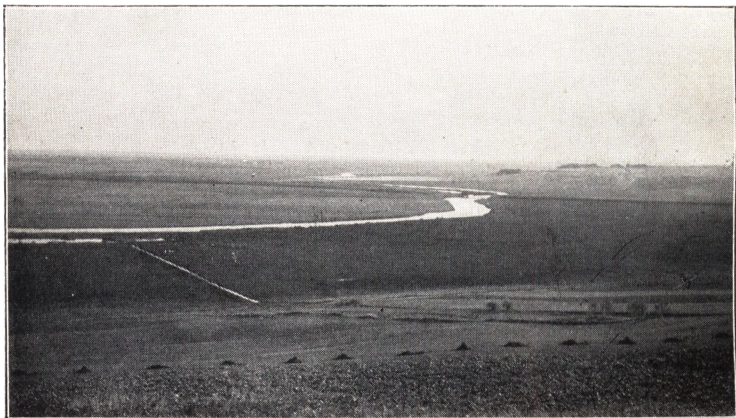
Der fiskes i Karup Aas sydlige Del.

Karup Aa set mod Nord fra Trevad Bro, tilhøjre Aakjær og Fly, tilvenstre: Mogenstrup.

Interiør fra S. Resen med den gamle
Bibel paa Bordet.

Karup Aa set mod Syd fra Galgebakken ved Skive. Tilhøjre Hesselbjærg.

som *Birchs* Bibelshistorie eller *Balles* Lærebog. Det var jo ikke *Bøger*, men *Lektier*, som man bare fik *Ris* for! Nej, saa havde *Tjenestedrengen*, *Peter Rolighed*, én, det kunde man kalde en *Bog*. Den handlede om *Konger* og *Prinsesser* og en stor *Skatkiste* i *Ægypti Land*. Det var knap *Peter* vilde betro den i mine *Hænder*, saa længe jeg kunde vende et *Blad*, endda den var alt andet end net paa *Bladene*, det var *Synd* at sige! Den bar *Mærke* af mange *Fingre*, der var blevet vædet i *Munden*, inden de havde vendt *Bladet*, men det var en stor *Skat* i *Peters* og forøvrigt ogsaa i mine *Øjne*. Jeg havde aldrig set *Mage* til den, og jeg havde gerne givet ham tre *Lammeskind* for den; men jeg kunde bide mig i *Næsen*! *Peter* stak sin *Bog* ind i sin fedtede *Trøjelomme* og sprang stolt over *Kærene* i *Bevidstheden* om, at han ejede det, som ikke enhver *Hjordreng* kunde ræbe af. Vi har mange *Gange* siddet paa et dugget *Toftdige* sammen, naar *Peter* læste højt af sin *Skatkiste*. Vi kunde den omsider begge udenad, men kunde dog ikke trættes ved at læse det altsammen endnu engang. Saa vidt jeg kan forstaa, maa det have været et *Par Kapitler* af den gamle græske *Historiker Herodot* — det, der handler om *Kambyses* og den ægyptiske *Faraos*, *Rampsenits*, *Datter* — den var blevet trykt op som *Folkebog* og nu havnet her fjernt fra *Oldtidens skønne Hellas* i *Hænderne* paa et *Par vestjydske*, *fregnede* og *fantasi-lystne Hyrdedrenge*! — *Iver Larsen*, *Gammel Ywer*, som vi kaldte ham, vor nærmeste *Nabo* mod *Syd*, havde al sit *Liv* gaaet omkring i en *Boghunger* som jeg selv uden at bydes andet end det mugneste *Brød*. Det var noget forfærdelig *Skrabsammen* af *Bøger*, der laa paa *Ywers Hylde*, men han sad med sin uudslukkelige *Forskertrang* altid

bøjet over disse Bøger med Ryggen i en Bue og de røde Øjne i Vand, mens en hæsleg Tranlampe, der stank harsk gennem Stuen som et Ekskrement, kastede sit søvnige Lys hen over de gulnede Blade og fik Ywers gamle Øjne til at rinde endnu saltere. Men jeg vilde saa meget gerne kigge med, kun kneb det for mig at tvinge min alle Dage fine Næse til at udholde Stanken af Ywers Lampe, og hvad der ellers laa og lumrede i Stuen. Hvor var han en mærkelig gammel Mand, samme Ywer, fuld af Læsehunger og Forskerglæde. Under andre Kaar var han blevet Docent i Eksegese eller Professor i Moralfilosofi! Nu blev han bare en ludfattig Indsidder, der altid levede paa Randen af Fattighjælpen. Men han var uudtømmelig og fuld af Visdom om alt det, der overgik al Forstand! — Langt ude ved Horisonten paa den anden Side af Aaen boede Laust Murer. *Han* havde Bøger, skal jeg love for, og det ikke bare fromme Bøger, nej, mest Historiebøger og virkelige Romaner, der var skaaret ud af „Revuen“, et Karlekammerblad, der ikke havde saa lidt Udbredelse, og bundet ind i Pap og de forkrænelige Rester af en gammel Faare-skindstrøje, og det oven i Købet af Mureren selv. Men hvad kunde det hjælpe med alle de Bøger saa langt henne og med den rivende Strøm, Karup Aa, imellem! Der kunde man jo aldrig faa sin Gang, skønt det sagdes, at Mureren var en flink Mand til at laane ud af sine Bøger, naar han var vis paa at faa dem igen. (Se „Hvor der er gærende Kræfter“.) En Gang eller to har jeg som halvvoksen staaet i dette ellers saa fattige Hjem og gloet mine Øjne store ved Synet af den ubegribelige Bogrigdom her i Randen af en stor Tørvemose. Men til noget egentlig S sammenspil mellem Laust Murer og mig kom det aldrig paa Grund af

Afstanden. I selve Aakjær By fandtes der kun en eneste verdslig Bog, ja, Gud ved, om der fandtes andre i det ganske Sogn. For den Bogs Skyld kom jeg til at holde mere af det Hjem end af de andre. Saadan en skøn Søndag Eftermiddag, naar mine Jævnaldrende spillede Pind eller Skorsten, legede So i Bo eller „Grobonnis“ omkring Husstolperne, sneg jeg mig ubemærket hjemmefra og gjorde Visit i Gaarden med Bogen. Per Krænsen, Gaardens Ejer, var en firskaaren nøgtern Slider, der godt vilde have en Sludder med en opvakt Dreng. Han gjorde ikke selv Bogen nogen Skade, havde vist aldrig læst en Stavelse i den. Hvordan han var kommet i Besiddelse af den, har jeg ingen Rede paa. Jeg førte altid Talen hen paa Bogen, og Per Krænsen var ikke sen til at lægge den for Næsen af mig, da han skønnede, jeg attraaede den saa heftigt. Det var saamænd 3. Del af *M. Matzens: Dansk Læsebog*, en underlig Lobescoves af Smaapluk fra Alverdens Hjørner og Kanter. Smaabillinger af Danmarkshistorien, Folkesagn, Æsopske Fabler, Grimmske Æventyr og Tyltetale af moralske Historier i Bearbejdelse fra det Tyske. Gud skal vide, at det var nogle tørre Beskøjter, men de smagte en aandssulten Drengs Fantasi, som de mere eller mindre saftløse Sortbær, jeg som Hyrde plukkede op af Hedens Rævlingbuske. Naar Tiden kom, jeg skulde tilbage til Hjemmet for at give Kalvene Vand eller sætte Studene til Nat, og jeg med ikke ringe Overvindelse lukkede Bogen i, kunde Per Krænsen godt sidde i sin Bænkrog endnu og lade Søndagshvilen falde paa sine møre Lemmer, mens han med Forundring saa paa min Fordybelse i Bogen, der stod i en saa mærkelig Modsætning til hans egen Lede ved Læsning; saa kunde han sige: „A kan ett for-

staa, Jepp', hvor dit Hoved kan holde til det. Du er jo ogsaa god til at synge. Du skulde saa misyw være Degn.“ Naar jeg gik og takkede geskæftig for Laanet af Bogen, sagde Per Krænsen i Stolthed over sin Skat: „Ja, det skal være en faale god Bog, a faar nu aldrig læst 'en. Men kom du kuns igen, min Dreng, læs du bare i den, det du vil, det tager den ingen Skade af!“ Jeg havde ikke Mod til at bede om at laane den med hjem, da Per Krænsen ikke selv tilbød det. Men jeg har tilbragt mange frydefulde Søndage i den altid saa rene, høje Stue med Egnens eneste verdslige Bog paa Langbordet.

KARUP AA OG DENS ENGE

Kun nogle faa Hundrede Alen fra mit Barndomshjem flød gennem de grønne Enge Karup Aa. Den var i min Barndom meget fiskerig, og jeg blev en saare lidenskabelig Fisker, en ren Ridder af Medegajen, der ingen Solskinsdag forsømte, naar det gik an, at aflægge Aaen et Besøg.

Det var gamle Johannes, denne Ur-Fisker, der næsten levede af, hvad han kunde indbringe med Medestagen, som havde taget mig med de første Gange og lært mig de Smaafis med Hensyn til at faa Fisken til at bide, som ogsaa at finde dens Legepladser.

Besynderlig nok var jeg den eneste Dreng i hele Aakjær, der gav sig af med den Sport; de andre forsøgte engang imellem, tog aldrig noget og opgav snart Gentagelser, men jeg havde ligefrem et Instinkt for Faget. Jeg vidste paa en Prik, hvor jeg skulde søge Fisken paa de forskellige Tider af Døgnet, for Fiskene skifter Plads med Solen, og de forskellige Fiskearter skal søges højst forskellige Steder, nogle paa grundt og andre paa dybt Vand. Aborren staar saaledes udelukkende i de stille Siger, men Skallen og Smelten træffes, hvor Vandet er grundt.

Mit Jagtrevier strakte sig kun fra Traanum Skel mod Syd til Flyndersøens Udløb i Aaen mod Nord, en lille Mil, men i dette dejlige rullende og smaaklukkende Vand

var der næppe en Kvadratalen med hvis Forborgenhed jeg ikke var fortrolig. Jeg fiskede helst under Tordenblaaenen, naar det var lummert i Vejret; Solskin kunde ogsaa bruges, Regn og Slud duede slet ikke. Men naar mine Forældre var gaaet hen at sove til Middag, og alle Forhindringer var ryddet til Side, de bissende Køer stod og sloges med Fluerne i Nødset, og ingen Hindring var at øjne i de lurende Gaardsledder, saa fandt jeg min Medegaj og min lille Fiskepose, og paa mine hærdede nøgne Fødder satte jeg i strakt Løb over Engene til Aaen. Den høje Engsvingel naaede mig højt op paa Brystet og kildrede mig under Hagen; Humlebien, der arbejdede i Kavelotten, ramtes af min fremadstormende Stortaa og tumlede rasende ud til Siden.

Engbundens duftende Grøde af Kobjælder og Rødkløver slog en paradiselig Bølge op om min lille Person, mens jeg stormede frem og ikke standsedes af de bredeste Grøfter, og naar saa endelig Aaen var naaet og laa som et henrivende og betagende Tæppe af rullende Fløjls og Atlask foran mig, saa bankede mit fyldte Drengenhjerte af en uforklarlig Lykkefølelse, — ja, disse Timer med Medegajen frem og tilbage langs den forunderlige Strøm hører til de lykkeligste i mit Liv. Det er ikke underligt, at denne Aa med sine dræende Enge, sine Storke og Humlebier, sine pibende Ryler eller plaskende Oddere er kommet til at danne Islætten i min bedste Digtning.

Den eneste Sport, jeg har lagt mig efter, var den at mede. Jeg tror ikke heller, der kan tænkes en mere poetisk. Mederen er med en Inderlighed, som ingen anden optaget i Naturens Skød. Han færdes ensomt langs et fortryllende Vand, der klukker sine Sange op til ham.

Hans Næse fyldes af tusinde uskyldige Blomsters Duft, hans Skikkelse har den jomfrueligste Jord under sine Fødder, og de evig glidende Sommerskyer over sit Hoved.

Han blir fortrolig med hele Dyreriget, fra Gedden, der staar og lurar i Flægene, til den syvfarvede Skælbase, der render over hans nøgne Fod. Han er fjern fra Gaardenes og Menneskesamfundets Kiv og Spektakel, han er kort sagt saa nær Guds Rige, som et Menneske kan komme.

Naar jeg tænker paa Naturen og den Lykke, den har bragt mig, maa jeg altid i første Linie tænke paa min Barndoms ensomme Vandringer langs Karup Aa, og endnu vilde det være mig en Glæde at tage Medegajen paa Nakken og gaa paa Fangst efter Aborrer og Skaller i de endnu ufordærvede Enge, der i Juni eller Juli Maaned strækker sig paa begge Bredder af Karup Aa.

Men det var gamle Johannes, der havde lært mig Sporten, ham naaede jeg aldrig i Virtuositet, det er ham, jeg har tegnet som *Fisketammes* i „Naar Bønder elsker“.

Han kunde gøre Fangst i al Slags Vejr. Jeg husker den første Gang, jeg var med ham ude at fiske, han havde sine Medepladser, vejsten æ Aa, ovre paa den anden Bred, der kunde jeg ikke gøre mig Haab om at komme, naar ikke han var med, for her skulde der først vades over Aaen, og dertil var mine Ben for korte, — men Johannes, den Skælm, han kløv Aaen med Bukserne paa, mens han havde mig ridende paa sin Aksel. Det var utroligt spændende! Aaen er her bred og strid som en Flod, fra Knæhøjde synker en voksen Mand pludselig i til Bæltestedet, Bølgerne slaar brede imod hans Hofte, de truer med at løfte ham op og kaste ham omkuld, Grødegræs og favnelange Alger som Haaret af en rasende Troldkvind, snor sig i

slimede Bugter omkring hans Laar, — Gud i Himlen, hvor var det spændende!

Oldingens Ryg gik under mig i strid Modstand, — mon han ogsaa klarer den? — Aaen steg højere og højere op, og jeg maatte stritte Fødderne langt tilvejs, for ikke at faa dem i Vandet; og saa Svimmelheden i Hjærtetekulen ved at se ned i det syngende, strømmende Vand!

Men Johannes gik saa sikkert som nogen Christoforus, han havde lagt Bestikket ret nok ved Overfartens Begyndelse. Han sigtede et Stykke imod Syd for den stærke Afdrifts Skyld, og det hændte aldrig, at han tabte mig i Aaen, skønt Bølgerne til Tider steg til hans Armhuler. Han skratlo ved min Angst og satte mig i Land ved den høje Bred, hvor jeg sprang lykkelig som en Pudelhund. —

Nu begyndte Fiskeriet. Den gamle Knark agtede ikke de vaade Bukser det mindste, ~~men~~ gik drivende vaad, Time efter Time, og lod Klæderne tørre paa Kroppen, indtil han atter satte gennem Aaen paa et nyt Sted med mig og min Medegaj paa Ryggen. Men det var kun en enkelt Gang, at jeg var i Følge med Johannes, som oftest maatte jeg klare det uden ham, og endda gik det godt.

Der er en intim Forbindelse mellem min Digtning og Karup Aa, ja, det er vel tvivlsomt, at jeg var bleven den Digter, jeg er, hvis ikke jeg var bleven født paa denne Aas Bredder. I hvert Fald er det mig bevidst, at de dybeste Glæder, jeg har haft, har jeg oplevet ved denne Aa og i dens Enge.

Jeg havde kun Interesse i de Fisk, der kunde medes, og deres Arter var snart talte. Der var først og fremmest Skallen. — Mange har jo beskrevet Himlens Fugle, deres Farve, deres Flugt, deres Sang. Men hvem har beskrevet,

æstetisk, Fiskestimerne i vore Strømme? Og kan vel nogen Skabning have skønnere Farve end Fisken, naar den iagttages i sit eget Element!

Lad os besøge Karup Aa, saadan en Højsommerdag, da Lammeskyerne driver mageligt over en ren høj og blaa Sommerhimmel.

Da gaar Aaen saa klukkende mildt under høje, dyndede Brinker. Lægger man sig ned paa sine Knæ og ser ned i det halvlunkne, dovent rullende Vand, saa har man lige under sin Næse, men under Vandets Overflade, nogle armtykke Huller; hvis Solen staar paa, og alt er som det skal være, ser man i hvert af Hullerne et børstet Hoved, hvert med to kvarterlange Følehorn, der fimrer op og ned. Det er Krebsene, der staar i deres Udgangsdør og nyder Tilværelsen som en Krovært, der staar og ryger sin Pibe, mens han misser mod Solen.

Hvis du venter lidt, kan du se Kребsefar kravle helt frem af Døren og gaa paa Tøgt hen over den soledede Bund, idet han stadig vikser Overskægget. Han maaler Bunden forsigtigt op, ligesom han søgte efter noget, han havde tabt, da han sidst var ude, men prøv at stikke en Finger til ham, d. v. s. ikke til hans Klo, for den kan bringe den stærkeste Mand til at vræle, men til et af hans Følehorn, saa klapper han sig et Par Gange i Enden, og pludselig er han i en høj Bue rutschet baglæns et Par Alen tilbage. Han er en Snurrigfaks; han er nysgerrig og kommer nok igen, og saa skal du være gesvindt og gribe ham lige midt om Livet, — saa har du ham! De svære Kløer krabber omkring, langt ud til Siderne, men han kan ikke faa fat i din Haand, hvis du ikke er en Klodrian. Han faar Øjne, der strutter omknap med Følehornene, naar han hales op

af Vandet, du lægger ham ned i Græsset, men pas godt paa ham, for endskønt han tilsyneladende ser med Bagen og altid gaar baglæns, vil han i Løbet af et Nu have fundet tilbage til Aaen.

I Parringstiden har Hunnen under Bugen et Utal af Æg, og en sær Snegl er Krebsen, et helt Utal af Fødder, smaa og store, har den oppe og nede; man kan slet ikke forstaa, hvad den bruger alt det til. Det minder En om en Slags Knive med et Utal af Blade og Proptrækkere, Pibekradsere og Neglerensere, man kan slet ikke forstaa, hvad Mening Vorherre har haft med at forsyne det besynderlige Dyr med et saadan Utal af tilsyneladende overflødige Apparater, smaa Ben og store Ben, og allerforrest et Par sære Skræddersakse, og saa igen, hen omkring Mulen, en Haandfuld Pibekradsere og Tandstikkere, saa man synes ligefrem, at Dyret gør sig selv komisk ved al det unødvendige Tøjeri, som det kravler baglæns afsted med, for ligesom at væge det imod en usynlig Fjende.

Jeg var en stor Krebsefisker i min Barndom og er det den Dag i Dag, naar jeg kan faa min Vom bragt til Leje paa en solet Aa-Brink, og jeg kan have mit Revier i Fred, da det ikke kunde falde nogen Almuesmand ind at attraa saa ækelt et Dyr. Desuden skal den, der engang er blevet „knebet“ af en velvoksen Krebs, vel vogte sig for at komme dér mere. Krebsen skal helst tages med stor Beregningskunst. Skyder man med Haanden ned over den uden videre, rammer man næsten altid et Kvarter bagved, det ligger i Vandets Brydninger, saa det er det første, der maa beregnes. Saa maa der tænkes paa, at det er det eneste Dyr, der gaar tilbage og ikke frem. Krebsefatter skal helst hugges i samme Nu, som han forsigtigt vejrende med Føle-

hornene kravler ud af sin Gangdør. Det gør han mærkværdigt nok ikke baglæns, men med Øjnene paa Stilke til begge Sider. Jeg forfærdede tit de andre Drengene ved at føre min Haand i Arms Længde ind i Hulen til ham og hale ham ud ved alle de mange Pibekradsere. Krebsen blev øjensynlig saa forskrækket, at den glemte at bruge Saksene. Den dristige bliver jo altid belønnet, og jeg havde virkelig udviklet stor Dristighed i Retning af Krebsfangst.

Hvis jeg havde god Tid, saa jeg kunde lege lidt med mit Offer, lagde jeg mig først ned paa Knæene og talte Hullerne, hvor Dyrene sad. Enkelte sad og nød Tilværelsen med Snuden langt ud af Døren, dem kunde man godt lade passe sig selv en Tid, mens man undersøgte Strømmen længere nede, thi det er den første Hemmelighed ved Krebsfangst, at man skal gaa *imod* Strømmen. Gaar man *med* Strømmen, gør man Vandet urent, Dyret aner Uraad og har allerede forladt Hjemmet, naar den fangende Haand er naaet hen til Hulen. Men hvor er det en spændende Jagt at ligge og krybe med Øjnene helt ned mod den solbeskinnede Strøm og se det ene lange Gammelmandsskæg vifte i Vandet dernede ved Siden af det andet, Dyret sprælle og fægte haabløst med Kløerne omkring sig, — Kammeraterne, der staar bagved og holder én krampagtigt i Benene, for at man ikke skal dejse paa Hovedet i det dybe Vand, skraaler op og laver Jubel, der giver Ekko i ens eget Bryst, hvor Hjærtet banker ved Synet af den rige Fangst.

Omsider har man Fiskeposen fuld af de besynderlige Kreaturer, der bestandig smadsker med Mundtøjet og længes efter Vandet, men nu maa tage tiltakke med en

Haandfuld grønt Græs, fordi de nu engang skal have noget at sutte paa.

Krebsen er alt for sjælden en Skabning i vore ferske Vande, dens Velsmag, synes jeg, gaar langt over Hummerens, men den ødelægges ved Aaernes Oprydning, efter hvilke man somme Tider kan se dens Skaller ligge i skovlfuldvis paa Aabredde, til Ødelæggelse for Fiskeriet og til Glæde for ingen. Naar der var Krebs i Farvandet, saa agtede jeg ikke andet Fiskeri, men det er kun i enkelte høje og stejle Brinker, hvor Strømmen gaar stridt, at Krebsen bryder sig om at bygge, som en Slags Digesvaler under Vandet. Men *Skallen*, den var næsten altid paa Færde, naar bare Himlen var kønt blaa, saa Solen brændte dybt ned i Vandet.

Skallen havde sine Legepladser i de stride Dele af Strømløbet, der, hvor den favnelange Alge, den, som vi Drengene kaldte for *Grøde*, bølgede op og ned paa den varme Strøm, som de slimede Haar af en Jættekvinde, eller som Trengarnet i en Kæmpevæv. Denne Grøde var botanisk set mange Ting, mest var det vistnok Vandliljen, hvis favnelange Stængler her og der bar de sirligste Rosetter af hvide, sprøde Blomster med et Utal af Støvdragere. Saadanne smaa vuggende Blomsterør stod der langvejs i Strømgangen, og her skulde man søge Skallen. Her kunde den i Hundredtal bugte sig frem og tilbage i dette Kæmpeakvarium med sin brune, kløftede Hale og sine mange sirlige Finner, der bevægede sig vellystigt op og ned under Legen. Sommetider lagde Skallen sig kælent om paa Siden, mens dens store koralrøde Øje stirrede mod Solen, da kom der op af Dybet imod ens Øje et skarpt Glimt af det lødigste Sølv, thi intet kan i Hvidhed maales

med Skallens Skæl, naar den vender sin bedste Side til midt i sit eget Element. Saadan gik disse Dyr i smukke, sirlige Buer, der mindede om ~~D~~anse, omkring hinanden og omkring Blomsterrabatterne i Aaen. Hvilken fredsel Følelse i Sjælen at sidde paa Bredden og stirre ned i det klare Vand, hvor disse Dyr opførte deres Lege, mens den blaa Himmel, med en eneste Lammesky paa, stod med sin vældige Hvælving over Engene og Stilheden!

Skallen var Aaens Proletar.

Den kom i store legende Stimer og svansede med Halen lige i Overfladen, — det var ingen Kunst at faa *den* til at bide, for den var altid skrupsulten; dog ikke som *Smelten* eller *Smerlingen*, det var en ren Slughals, med et Gab saa bredt som hele Kroppen; den tog for Fode, hvad man kastede imellem den, den kunde en rask Dreng hale op i Snesevis. Den var lille, men hvor den smagte, naar den var kommet paa Stegepanden.

Smelten kunde ikke fordrage at være i Nærheden af Planter eller Grøde, den skulde man træffe paa de lavvandede Sandbanker i Aaen, hvor Solen kunde varme helt ned til Bunden.

Hen over den mørke Grund fór den som lysende Pile-skud, det var, naar den vendte Siden op, for Ryggen var mørk som Underlaget, den legede paa.

Som sagt, en farlig Slughals til at bide paa Krogen, saa den skulde man ikke gaa i Gang med, med mindre man havde rigelig Orm i Blikdaasen. Var man heldig, kunde man hive en Snes Stykker op, staaende paa samme Plet, men saa — pludseligt — uden mindste Foranledning, var Flokken forsvunden; saadan var alt Liv i Aaen, saa mystisk, tilsyneladende planløst, men den, der forstod at

stave og lægge sammen, fandt omsider ud af, at der var Plan alligevel, og han, der opdagede dette, blev den *gode* Fisker. De andre fik bare et Par trætte Ben og slentrede hjem med tom Pose. Mens *Smelten* eller *Grundtningen*, som vi Drengene kaldte den, var Aaens Gadedreng, var *Aborren* at sammenligne med dens værdige Borgermænd, der foragtede al Leg og bevægede sig i adstadige Buer, hvor Vandet var dybt og fuldt af Mystik. Skallerne var Overfladevæsner, mens *Aborren* gik i Dybden, der var noget filosofisk ved hele dens Apparition, ogsaa Filosofens krumme Ryg var dens. Da den var dunkel i Lød og gik i denne sortstribede Vest, der er den egen, var den vanskeligere at iagttage, men en Dreng med Kenderblik fik alligevel nok Øje paa den, hvor den svang sin kløftede Svans dybt nede ved Aakandens svampede og dunkelt fæstede Rod. Lige ud for min Fars Gaard var der i min Barn-dom et Aaparti, som kaldtes „æ Lænner“; jeg ved ikke, hvad Navnet betyder. Her var Vandet flere Favne dybt med en Farve som ældet Fløj. Enkelte store Smilehuller kredsede rundt i Vandskorpen, Guldsmede, baade blaa og grønne, fór med en svag Klirren over Fløjlet og forsvandt i mandshøje Rokker paa den anden Bred.

I dette Vand gik der nogle tunge, blaserte Aborrer af en Mands-Haands Bredde; de havde ikke meget Lyst til at bide paa Krogen; men var der Torden i Luften og Storkene kredsede i mægtige Buer imod Sommerhimlen, tog de under visse Betingelser den Plaser med.

Johannes kunde altid faa dem til at bide, det varede længe, før jeg lurede ham Tav'et af. Men det Øjeblik, da ens dannebrogfarvede Flaad begyndte at gøre nogle lade Hop over Vandspejlet, tog samtidig en Drengs Hjærte

til at hamre mod Vesten, og naar endelig Proppen ved en doven, næsten ugidelig Bevægelse gled skraat ned i Dybet, da var det Store over en, og i næste Øjeblik laa, hvis man ikke var en Klodrian, en dejlig stor, rundrygget Fisk, med Dybets Farve paa Siderne, sprællende paa Aabredde.

Fiskene er naturligvis morsomst, naar de ses i Aaen, men de har ogsaa bedaarende Farver, lige efter at de er kommet op af Vandet, men faa Fisk har saa skønne Farver som Aborren, dens Hale, dens Finner og alle de underlige Strimer som sirlige Kantebaand hen over dens buede Sider. Aborren var den Fisk, der var mest attraaet af de rigtige Medere, men den var ogsaa fornem, doven til at bide, men gjorde det til Gengæld saa grundigt, naar den endelig havde ladet sig overliste.

I Aaen fandtes jo ogsaa baade Gedde og Laks, men dem turde en lille Dreng slet ikke sætte Næsen op efter. Gedden kunde jo nok ses, naar han stod og lurede i Middagsheden inde under en hul Aabrink. Før man vidste et Ord af det, styrtede han ud i Bølgerne som en hel Torpedo. Gedden har jeg aldrig fanget paa Krog, jeg var formelig ræd for ham, hans mægtige Voldsomhed vilde absolut bringe ens Medestage til at knække.

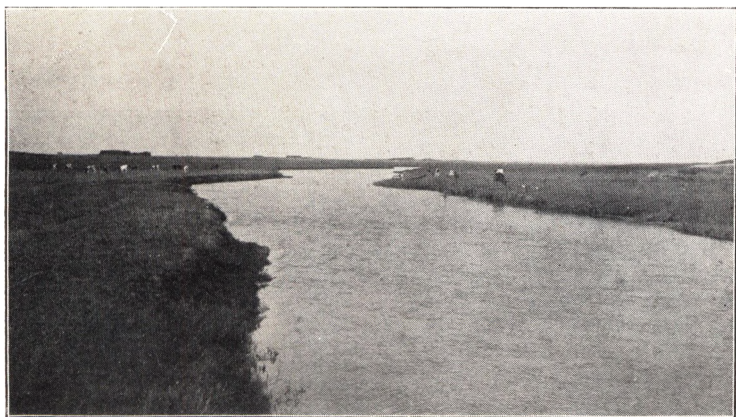
En Gang i hele mit Hyrdeliv har jeg fanget en Gedde, men det var nærmest ved et Ulykkestilfælde; den alenlange Fisk laa i Vandskorpen med sin brede Bug i Vejret. Han maa have faaet et bedøvende Slag af et eller andet, — jeg fik Hjærtebanken ved Synet og vidste knapt, om jeg turde lægge Haand paa ham, for han har jo et Gab som en Ulv, hvis han vender det imod en, hvad der godt kan falde ham ind. Men jeg fik ham da halet op paa Brin-

ken, og der var virkelig Liv i ham. Det er vel nok den største Fangst, jeg nogen Sinde har gjort.

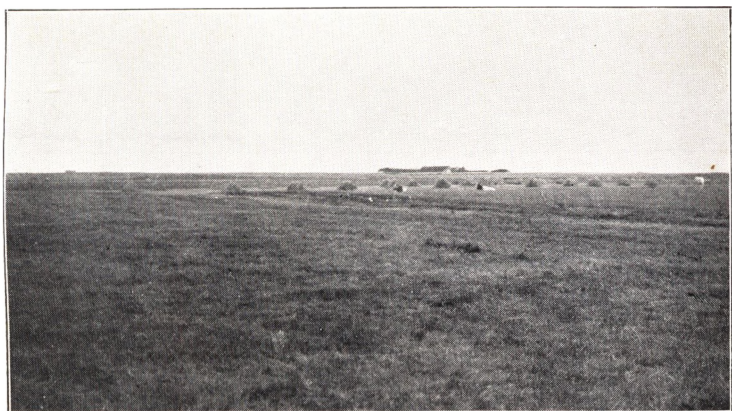
Med den store Fisks Hale ovenud af Fiskeposen løb jeg af al min Kraft ind over Engene, saa de sorte Humlebier stentede langt hen for mine nøgne Tæer. Jeg sprang over de bredeste Grøfter, jeg syntes, jeg havde Vinger; da jeg med hamrende Pulse stod paa de kolde Murstensfliser i vor lille Dagligstue derhjemme, sad mine Forældre med Husstand ved Middagsbordet. Jeg lagde min mægtige Fangst midt paa Langbordet. Far stansede sin dyppede Kartoffel paa Vejen til Munden og lod sig forlyde med, at dette her var sandelig ikke saa ringe, — der var jo Mad nok til alle Folkene i et Par Dage.

I Almindelighed var Far ikke saa glad ved mine Strejfture til Aaen, for saa gik jo Tiden bort fra Kreaturerne; saadan en varm Dag det nu var, maatte jeg endelig ikke forsømme at vande Faarene, og der var altid en eller anden bissende Studokalv, der havde sprængt sit Tøjr og nu rendte og firmede rundt i Kornagrene, men i Dag vankede der ingen Skænd; „Det var da saa møj en faa'le Fisk, en ku snart ha været ræd for, at den sku ha' sat ad æ Aa med dig.“ Far havde ikke selv fanget en Fisk i al sit Liv, men han var ellers en ren Odder efter Fisk, hægen efter at fedte sine Gummer med de ferske Herligheder, jeg bragte til Huse.

Men Aaens skønneste Fisk har vi ikke nævnt endnu. Det er *Ørreden* eller *Laksen*, der kommer ind fra Fjorden paa alle Tider af Døgnet, men den kunde jeg usselige Pøjke ikke gøre mig noget Haab om at faa paa Krogen uden en eneste sjælden Gang, som man huskede Aar igennem. Nej, det er Mands Værk at fange *Ørreder*, og *Lakse-*

Sommerbillede fra Karup Aa, set mod Nord, løbende ind imellem Mogenstrup og Aakjær.

Syn over Engene mod Vest fra Aakjær. Æ Snejkers Gaard. 1909.

Thames Nørgaard i Aakjær, Nabo til mit Hjem mod Nord. I Baggrunden Karstoft.

Gammel Fiskertype ved Karup Aa — Kromand Kræn Haabro (Hagebro).

Aakjær By set fra Engene. Mit Hjem i Midten.

fiskeriet er den Dag i Dag en ædel Sport langs Karup Aa. Her skal dog ikke dvæles ved Søndagsfiskeren, Købstadsmanden, der kommer hjulende milelangt, sætter sin Cykle i en Vidiebusk og begynder sin Vandring ned *med* Strømmen; mærkværdig nok er jeg aldrig bleven indfanget af denne muntre og intelligente Sport, der drives langs alle danske Aaer og ved Alverdens klare Elve og Floder. Nej, jeg tænker her paa de eneste Indlændinger, der fortjener Navn af Fiskere, dem, der begynder Fiskeriet efter Laksen i de mørke, solforladte Efteraarsmaaneder, — heller ikke deres Kreds blev jeg nogen Sinde optaget i, men der gik Sagn om dem og deres Bedrifter ved *Toggeret*. Det var gerne enligt boende Indsiddere, der kun levede for den eneste Ting: at hale Laksen op paa Brinken. Tit var Haandværket nedarvet i Slægten; de blev dog sjældent til rige Folk, tvertimod de syntes at blive des fattigere, jo længere de fiskede, men det var saadan en Lidenskab hos dem. Naar den Tid var inde, da Laksen begyndte at trække op i Aaen, blev de saa urolige i Sindet, de lod deres Seng staa kold om Natten, — de store Træskostøvler blev smurte, og saa gik Vandringen mod Aaen, naar hele den øvrige By gik til Hvile. Et mærkeligt Natliv var det jo at give sig i Vold, Mørket rugede over Tørvegravene, ingen Maa-ne, ingen Stjærner, kun tunge Skyer med vildt piskende Regn, der gennemblødte en fra yderst til inderst, for det er kun i den Slags Vejr, at Laksen foretager sine æventyrlige Vandringer. Med en rasende gal Kæft, en Underkæbe som en Sav, skærer Hannen sig igennem Bølgerne fremad, altid fremad, i vild, sindssyg Higen, der ikke kan standses af noget. Den springer alenhøjt over Stigborde og smaa Mølleværker, den farer som en skærende Pil forbi

Aaens slimede Bropillar, det er Hunnen, den trækker efter, hun har brugt det gode Magsvejr til at finde Legepladsen, men han kommer som den sorte Ridder i Panser og Plade gennem de mørkeste Nætter.

Her er det saa han ofte møder sin Skæbne i Form af et udspændt Fiskegarn, et primitivt Redskab, som Bønderne kalder et Togger, et alenbredt Maskebaand, der er slaaet paa en Lægte, paa en halv Snes Alens Længde, og skydes ud i Aaen og sejler nu ved sin egen Vægt behørigt afbalanceret ved Blyklumper og Korkstykker ned ad den glidende Strøm. Hvor det maa være et underligt Livserhverv! — Byerne ligger derinde med deres slumrende Gaarde, enkelte Gravhøje anes mod Himmelbuen højt over Bakkens Rygning. Regn og Storm pisker ned, Aaen mumler hult og dystert under ens Fod, imens en ensom Skikkelse i vaade Klæder vakler frem langs Aabredden, han kan intet se tydeligt, ikke engang sit eget Garn, der driver ude i Strømmen, men render en rigtig Basse af en Laks imod Fisketøjet, da gaar der en Skælven igennem hans Haand, han tør næppe vente at lande, til hans Fisketur er gaaet igennem, han haler det kluntede Redskab op paa Bredden, og er han heldig, kan det være, at et vældigt Dyr, en af dem til 20—30 Pund, slaar med sin Hale imod hans Ben, — han skal, ligesom Krybskytten, gøre al sin Gerning i Mørke, mens tunge Regndraaber slaar mod hans Nakke, og han kaster sig hen over den stærke Fisk og bedøver den med dvalske Slag af sin Knortekæp.

Kanske gaar han den lange Nat i det ondeste Vejr, uden at gøre den ringeste Fangst, kanske faar han hele Posen fuld, før Dagningen lyser over Bankerne i Sydøst, — men hvis han har set sin Fangst ved Dagens Lys, vilde han have

skuet en af de skønneste Skabninger, som Gud har givet en higende Sjæl. Hvad kan sammenlignes i Farveynde med Ørredens spættede Side, naar den lige er bragt op af sit Element!

Fiskeren har næppe nogen Sans for den Ting, men Fiskehunden maa vel have det, hvorfor skulde ellers Naturen udruste Laksehannen saa rigt. — Der stod altid en mystisk Sagnkreds omkring de gamle Fiskere, formodentlig fordi de færdedes saa meget i Natten og paa Steder, hvor ingen andre vovede at komme, og de var da som oftest fulde af Sagn og Oplevelser, som ikke falder i Syvsovernes Lod: Sorte Heste, hovedløse Søer, Odinsjægere og hujende Gengangere, ikke at glemme Ellepigerne, der altid havde en sær Dragning til de gamle Laxefiskere, der traadte deres Sti dybt i den vaade Eng, hvor Kløfterne gaber og de tunge Hedebanker luder. —

Saadan blev Karup Aa under alle Aarets og Vejrets Omskiftelser en milelang ringlende Streng med Mystik og det som ligger over al Forstand.

Der er anderledes Liv i en Aa end i en Sø. Aaen er levende, den er altid paa Vandring, den taler højt og den taler sagte, og den er aldrig død eller dvask. Den rinder af Sted mod det fjerne og ukendte og bliver et Symbol paa selve Livet.

Jeg priser mit Held, at jeg er bleven født saa nær ved denne herlige Aas Bred.

Et Par Gange har den prøvet paa at tage mit Liv, men den har ligesom angret det i Forudfølelsen af, at jeg skulde blive dens Sanger.

Men jeg har aldrig kunnet svømme, og da blir det farligt for en lille Dreng at omgaas dybt Vand saa intimt,

som jeg har gjort det. Jeg er et Par Gange i min Iver for at hale en Aborre paa Land gledet ud i Strømmen, hvor jeg ikke kunde bunde, men Lykken har været bedre end Forstanden, naar jeg har været tumlet nogle Gange rundt under „lukket Laag“, har jeg haft Held til at komme paa ret Køl, inden det var for sent. — Som oftest færdedes Hyrdedrengene jo i Flokke, saa den ene kunde hale den anden ind, naar man tog Overbalance. En afskyelig Fornemmelse er det — og jeg har maattet prøve det nogle Gange — at føle at nu slipper Fødderne Bunden, nu staar Vandet til Hagen, nu løber det ind i Munden, men de ældre Dreng reddede altid de mindre, inden man var helt kaput. Men nærved Døden har jeg især været engang, da jeg forfejlede mit Spring over en bred Muddergrøft, da var kun Benene oven Vande; jeg kan endnu huske den underlige drømmende Hensynken, da jeg stod der paa Hovedet i Mudder til over Ørene. Der var ingen Angstfornemmelse, kun en farlig Trang til at sove. Ogsaa her var en stor Dreng min Redningsmand, han fik mig fat i Buksebenet og halet paa Land, men nærmere Døden har jeg næppe været, og jeg er af den Overbevisning, at saa let maa det være at dø, — en stille Indslumren, hvor al Ting lukker sig tæt og sagte omkring en. Jeg tænker ikke Døden er noget i sig selv smertefuldt eller blot foruroligende, naar man først er i det. Angsten for Døden er noget helt andet.

Jeg har naturligvis mange Gange i mit ret urolige Liv været udsat for Døden, et Par Gange har jeg uden egen Skyld været lige ved at blive kørt over af Toget, den ene Gang ret uhyggeligt, jeg har skildret det i „Hvor der er gærende Kræfter“. For et Par Aar siden var jeg ude for en Bilulykke; det var mærkværdig, det gik godt. Vi var 5

Mand i Bilen op ad den stejle Bakke, der over talrige Flintknolde gaar fra Landevejen ved Daubjerg op imod *Daubjerg Daas*. Da vi er midt i Bakken, springer en Aksel i Bilen, Kusken mistede ethvert Herredømme over sin Vogn, som langsomt begynder at gaa baglæns, Bakken er saare stejl, tilvenstre springer en af Præstegaardens Udlænger frem mod Vejen. Nogle Alen længere henne løber en Aa under en Bro. Broen har Jerngelændere til begge Sider, saa kommer Landevejen og bag ved den en Række Huse, der i Tilfælde af at Vognen fortsatte, vilde have smadret os som et Fjeld. Men Vognen kom ikke til at løbe mere end en Favn eller to, saa lykkedes det Kusken, til Trods for de molesterede Styregrejer, at tvinge Vognen over i højre Vejgrøft; denne Grøft var kun lav og bagved den en høj tilplantet Banke. Inde i denne Banke mellem 2 Bjergfyr stod Vognen fast, og vi kom ud, men en Alen fra det Sted, hvor Bilen rendte sig fast, ragede en svær tilspidset Granstamme, der var fældet og afgrenet, helt ind over Vejbanen. Var vi rendt imod den, havde den øjensynlig spiddet Vognen i hele sin Længde. — I den Grad er Liv og Død tit det uberegneligste Tilfældes Værk, og fra den Dag har jeg ingen Bil ejet og agter ingen at købe.

Men vi gaar videre med Aaen og Engen.

Mens Aaen kun havde noget dragende ved sig, i hvert Fald for mig, i Højsommeren, naar vi Knægte medede og naar vi badede, var Engen næsten lige dragende til alle Aarets Tider. Det var det første Sted, at Spirerne begyndte at løfte sig af Mulde om Foraaret, rundt om paa den solvarmede Grøftekant. Det varede ikke længe, før hele Engstrækninger lige fra Trevad Bro i Syd til Estvadgaard

i Nord havde klædt sig i et gyldent Flor af Engblommer, dem, som vi Knægte kaldte Kavelotter, men som Botanikerne nok kalder *Caltha palustris*. Det var den alt dominerende Blomst i det første Foraar, saa hele Engdalen dannede et eneste Blomsterbed; men endnu før Kavelotten rigtigt havde udfoldet sig, var der to Skikkelser, som Dagen lang fangede Øjet ud for min Fars Gaard. Den ene var Engvandingsmanden *Lars Christian*, der gik og skar Engen op i smaa Render, saa Vandet fra Bækken fusede ind over de graa Engdrag. Det var et Arbejde, jeg som lille var meget optaget af, rislende Vand, som man fik til at løbe efter Spaden, det lokker altid raske Dreng, men det gir hyppigt vaade Fødder, og dermed vaade Næser, saa ens Mor søgte at indskrænke disse Besøg i Engen, der hyppigt førte til et Sengeleje. — Lars Christian kunde jo sagtens, han havde store Træskostøvler paa, der drev af Fedtsmørelse, som Vandet skyede. Han var ellers en god Mand mod smaa Dreng, af hvilke han selv havde en halv Snes Stykker, men han var en uheldelig Drukkenbolt, der kunde smide Spaden og løbe sine tre Mil for at faa Negl i en Flaske Brændevin.

Naar han saa kom tilbage, havde han drukket sig fra baade Vid og Sans; saa havde han det med at faa Krampe, saa mine Forældre skulde have ham at tumle med. Jeg husker endnu disse Bjørnetag med Lars Christian, naar han havde Krampe. Han vilde under sit Anfald krølle sin Tømmelfinger ind i Haanden, og det skulde efter Bøndernes Opfattelse være en frygtelig livsfarlig Sag. Naar det stakkels døddrukne Asen laa aldeles bevidstløs paa Stuegulvet, saa var det første, man kastede sig over, Lars Christians Tømmelfingre.

Folk stod i Stimer omkring Drukkenbolten. — „Pas endelig paa hans Tommelfinger,“ sagde Mor — „ellers kan han dø for os.“ — Han havde en forfærdelig Magt i den Tommelfinger. To-tre voksne Karle laa og bødlede oven paa ham og havde kun Sans for den Finger. Naar de saa havde lagt hans Tommelfingre mod Teglstensgulvet, saa var de rolige; saa var det forøvrigt lige-gyldigt, hvordan det ellers gik Stodderen. Disse evige Kampe med Lars Christians Tommelfingre danner et uhyggeligt Led i mine Barndomserindringer. Jeg er dog nu tilbøjelig til at tro, at en god Skvat Vand af min Mors Øse ned om Ørene af Kumpanen vilde have vist sig mere probat, men det blev af humane Grunde aldrig bragt i Forslag. Lars Christian var ogsaa Egnens Pjaltekræmmer. Alle de uhyggelige Laser og hvert et Ben, man kunde slide fra Hunden, havde vi Knægte Lov til at gøre i Penge. De laa i en stinkende Krog i et af Udhusene og ventede paa Lars Christian. Naar han omsider kom, stadig fuld, stod han der paa de lange svinglende Storkeben og vejede Pjalte-dyngen paa Bismere (æ Vindsæ).

Det kunde tage lang Tid, thi Lars Christian var ikke blot fuld af Brændevin, men ogsaa af Retfærdighed. Jeg husker, han engang sagde, mens han stod og jokede og ikke kunde faa det tunge Blylod til at balancere: „A vilde nødig til at veje dette her om, naar a en Dag blev kaldt hérfra.“ Saa vore Ben var i retfærdige Hænder og indbragte os sommetider en af de 5 Ører, som Lars Christian endnu ikke havde faaet Lejlighed til at svire op.

Men Lars Christian var altsaa en af de første Foraarsbebudere i Aakjær, og den Væde, han der pjaskede i, var i hvert Fald ikke farlig for hans Forstand. Han havde et

Nivellerapparat, hvormed han kiggede sine Render af. Det var et af de største Vidundere, som vi Børn kunde faa at fingre med. Det var endnu morsommere end Laust Murers Waterpas, der heller ikke var at foragte, denne Luftblære derinde bag Glaret, der gled og gled som et levende Øje. Det var i hvert Fald umuligt at faa Engene til at bære behørigt Græs, før Lars Christian havde været over dem med sit lille Nivelleringsinstrument og sin blanke Spade, der skinnede som Sølv i Foraarsolen.

Den anden Foraarsbebuder i Aakjær Enge var gamle Johannes. Skønt han ellers var en Børneven, saa turde vi dog ikke løbe ud til ham, naar han var paa Engene, for her var hans Hverv at samle Vibæg, og det maatte han være alene om, da man ellers jog Viben af Reden i Utide. Det var nok ikke nogen fuld lovlig Handling, men Johannes var født paa en Tid, da der intet Hensyn toges til Lov eller Ret, og han var en storartet Ægsamler, der i Løbet af et Nu kunde faa fyldt sin gamle fedtede Lue med Vibæg. Han lærte mig at mede, men jeg blev aldrig noget videre som Æggesamler, dèr fattedes jeg det rigtige Instinkt. Det var et friskt Syn at se Johannes gennemsnøge et Engstykke, i den Tid da de første Kavlingblomster spirer op mellem de vandfyldte Grøfter. Johannes fór i hurtige Marcher og med retvinklede Linjer hen over Engene, mens de rasende Viber larmede over ham og truende skar lige ned mod hans Skaldepande. Ham turde de dog ikke hakke i Skallen, men det er hændet mig mere end en Gang, at Viben har givet mig et forsvarligt Bask om Ørene af sin rappe Vinge; og den lille, arrige Fugl, der kaldes Tinksmiden, er alle Børn ligefrem ræd for, fordi den uden Skaansel hugger dem Huller i Hovedet. Men den fandtes ikke paa Engene, men rugede inde paa

Karup Aa ud for mit Barndomshjem. I Forgrunden mine to Børn, i Baggrunden: Tinghøje og Trandum Kirke i Ginding Herred. Set sydpaa.

Trevad Bro, bygget i 80'erne. (Mit Digt: *Broen.*)

Fra Hjelm Hede.

Estvad By i Ginding Herred.

Fra Egnen omkring Rundesmose (i Hjelm Hede).

de smaa Hedemoser. Johannes samlede aldrig til Salg, der var overhovedet ikke noget begærligt i hans Natur. Naar han havde faaet sin Hue topfuld, gik han hjem under Vibernes evindelige Forfølgelse og Skrig.

Efter Foraarstiden havde Engene Fred i nogle Maaneder; da fyldtes de fra Dag til Dag mere og mere af Sødme. Tusind Blomsters Duft og Dræ drev for Vindene, og alle mulige Fugle, store og smaa, gæstede Engene.

Den grinagtigste var i min Barndom *Bruskokken*, der opførte de galeste Danse paa Aabredde, mens han spærrede sin Præstekrave ud som et Skjold og gik løs paa sin Rival. De havde en haard Fjende i vor Nabo *Troels*, der var en farlig Jæger, lige saa lovløs som Johannes. Over Alkovesengene i Troels' Stue hang der i min Barndom altid en 3—4 Brushanehoveder, hvis udspilede Kraver ved deres Fjerpragt ydede en fattig Prydelse til det ellers tomme Panel. Jægeren skal jo altid have et Trofæ paa Væggen; har han ikke et Elsdyrhoved at hænge op, maa han tage til Takke med den fattige Bruskoks Bryllupskrave.

Til Foraarsengene maa ogsaa henregnes en Ting, som jeg ikke mindes med bar Glæde. Det var Tørveæltningen. Det var noget, der kom op i min Barndom, at vi forsynede Kakkellovnene, ikke med Skottørv eller Skæretørv men med *Æltetørv*.

Til Tørveskær var kun Mosen anvendelig, til Tørveæltning kunde man bruge ethvert Dyndhul, og i mit Fødehjem brugte vi et Stykke af Engen. Det er et grusomt primitivt og ækelt Arbejde at ælte Tørv.

Jeg har været med til det mange Gange, jeg mindes det endnu med Gru.

Man sprang fuldt paaklædt ned i saadan et Dyndhul og æltede med Fødderne Massen, til den var god nok til at smide op paa Brinken, læsse paa Trillebøren og køre bort til Tørveformen. Aa, dette Øjeblik, naar man i den endnu kolde Foraarsmorgen springer ned i det ækle Tørvehul, saa Pladderet stod favnelangt ud til Siden, ikke for at springe op igen, men for at blive der Time efter Time med Tøjet paa i det samme væmmelige Ælte. Bøndernes Liv var dengang til Tider meget besværligt, detteher var noget af det ækleste, jeg har været med til. Siden fandt man jo bedre Metoder, hvor man stod paa Brinken og halede Tørvemassen op paa „en Bæk“, hvor den saa traadtes ud med Træskostøvler.

En lignende Metode anvendtes, naar man skulde rense de lange blevverfyldte Enggrøfter, der dannede Skel mellem Ejerne. Da kunde man ogsaa gaa i saadan en Grøft med sin Skovl og sin Krøj, fra Morgen til Aften i klæbrigt Dynd til Armhulerne; der skulde en stærk Konstitution til for at taale det. Jeg er tit kommen hjem fra det Arbejde med en vældig Maveklemsel; her gik man og kvasede i de underligste Slimplanter, Iglen bed sig fast i ens Tæer, en enkelt Aal kunde komme under Fodbladet og blive halveret af Spaden, Vandrotten gik tyk og børstet og borede i sine underjordiske Gange, men ellers var det bare at hænge i, slide af alle Kræfter for at holde Varmen i det kolde Dynd. Hvor var det ækelt især i Begyndelsen, naar man sprang i Mudderet, Ubehaget ved at føle det skidne Vand løbe ind af den ene Bukselomme og ud af den anden!

Der var endnu et Slags Arbejde, som i sin Svinagtighed var lige saa modbydeligt, men som ingen kunde undslaa

sig for, det var at lægge Gødning til Kartofflerne en For-aarsdag. Ploven gik igennem Sandgrund, en gik bagefter og lagde Kartofflerne, hyppigst min Mor, bagefter travede saa jeg med en stor Sædeløb eller Halmkurv i en Rem om Halsen. Halmkurven fyldtes reverenter talt med Faarelort, som Dyrene havde staaet og traadt sammen i Stien hele Vinteren. Det var utrolig sejt og kunde kun deles med Hænderne. Der var endda dem, der for Spøg bemærkede, at man ogsaa helst skulde have Tænderne til Hjælp. Nu greb man i Kurven og sønderdelte den hæslige Gødning og lagde den omhyggeligt ned over hver Kartoffel. Gud bevares, sikke Hænder man fik! Det Arbejde var jeg led ved. Men meget af Bondens Gerning var jo den Gang af lignende Art. Arbejdsredskaberne var utrolig kluntede og tunge, saa Hænderne maatte tages til Hjælp overalt.

Men eet Arbejde var der, der som Barn kunde faa mit Hjærte til at svulme. Det var Arbejdet med Høet nede paa Engene.

Det var ligefremt paradiseligt. Jeg havde ikke stort andet med det at gøre end at bære Øl og Mad til de agerende, og jeg gjorde gerne mine Ophold i Engene saa lange som muligt, — det var næsten ikke til at rive sig løs fra, thi alle Vegne klingede Leer, der gik med dybe Støn igennem det rige Græs. Mændenes gode Humør under det usædvanlige Arbejde, Pigerne i deres lette og brogede Dragter; de gik bagefter Hølekarlene med de vævre River og strøede Græsset, og næsten lige i Hælene paa dem gik Storken for at hapse de Frøer, der kom i Favnespring og med en iskold Straale farende ud under Lebladet.

Storken kunde være én saa nær, at man fik Lyst til at gribe efter ham. Saadan havde hvert Hølelag sin Stork

efter sig, der gik med dybe Nik og med Øjnene paa skraa, ikke i mindste Maade bange for nogen af Arbejdsfolkene. Naar de havde mættet sig, lettede de og fløj med dundrende Vingslag hjem til Ungerne. Det var Sommer for en lille Dreng. Det var Arbejdsstunder, som man aldrig glemmer. Vel var der Alvor i Arbejdet, og Sveden gik i stride Strømme ned ad de brunede Kæber. Alligevel blev der altid Tid til, naar der var blottet en Humlebo, at lægge Leerne og gaa i Gang med at tage Honningen op, — det var ikke ganske uden Fare, de brune Humler var ude af sig selv af Raseri og fór som Projektiler igennem Luften og lige ind i Karlens Bryn eller Pigernes Fregner. Da gjaldt det om at have Mod; med Trøjen om Hovedet, til Værn mod de rasende Dyr, krøb Karlen paa alle fire frem imod det mossede Bo. Pigerne holdt sig pænt paa Afstand, indtil Karlen kom med de honningfyldte „Kager“ i sin hule Haand. Mangen en Karl har vundet sin Piges Yndest her paa Engen ved at byde hende Humlens søde Kage, alle de blinkende smaa „Kander“, der funkede i Middagsølen. En lille Bid vankede der da ogsaa til mig, der var kommet med den svale Øldunk.

Af alt, hvad jeg har smagt af Liffighed paa denne Jord, kan intet sammenlignes med Honningmjøden, der blev blottet med Lebladet saadan en Høsletsdag, naar alt var Arbejdsglæde, og Himlen stod med blaa Luft i en vældig Bue over de duftende Enge.

Det er et Arbejde, der aldrig vender tilbage mere; nu er det Slaamaskinen, der gaar i Leernes Sted. Den har ingen Tid til at standse for en Humlebo, og ingen brogede og lattermilde Piger i dens Følge. (Se mit Digt „Jacob og hans Sønner“.)

Engene var naturligtvis skønnest om Midsommeren, men heller ikke ilde var de om Efteraaret, naar man opgav Ævret, det vil sige, løftede alle Led og Spærringer, saa Hyrdedrengene drev deres Studeflok i skøn Fællesskab uden Hensyn til Eje eller Skel, men det ophørte dog allerede i min Opvækst, saa enhver tøjrede Studene paa sit eget Engskifte. Det var da ens første Gerning som Dreng, at løbe ned i Engene og flytte Studene; det skulde helst ske ved Solopgang, somme Tider kunde Rimen ligge hvid i Græsset; aa, hvor var det kært, naar den tunge Stud havde rejst sig og strakt sin mægtige Krop, at jage ham bort fra den mørke Ring, hvor hans Bug havde hvilet, indtage hans Plads med de nøgne, forfrosne Fødder og godte sig i Dyrelejets rygende Varme.

Studene laa gerne ude til henimod November; hvor var de rene og pæne efter det lange Sommerophold i Engene. Duggen dampede op fra deres Ryg i den stigende Morgensol, de snøftede og krummede de vældige Halse, mens de gjorde Mine til at tage en lille Dreng paa de stærke Horn; men de mente slet ikke noget ondt med det, de vilde bare lege, de havde kedet sig saa forskrækkeligt derude i den mørke Eng under Fuldmaanen. Nu saa de et levende Væsen og blev kaade, — og jeg selv blev kaad ved Dyrets Kovtshed. Jeg fór ind paa den stærke Stud og kærtegnede ham alle Vegne. Han strakte Mulen langt i Luften, for at jeg skulde klø ham paa Struben, hvor han ikke selv kunde komme til, men han saa saa tungsindigt efter mig, naar jeg atter forlod ham med min Kølle over Nakken, som vilde han spørge: „Blir det ikke snart paa Tide, da én skal hentes hjem i Stalden, — det bliver jo længer jo kedeligere dette her, og én er ikke fri for at fryse om Natten,

naar Rimen ligger alt for tykt i Græsset!“ — Og en Dag blev de saa hentede i et stort uroligt Kobbet, der knap kunde staa paa Benene for Spænding og Kaadhed, naar man trak dem hjem mod den lave Gaard.

Men endnu før *det* skete, var der endda andre Ting at observere i Engene. Der var f. Eks. Storketrækket. Ud imod Efteraaret, saadan en skøn, klarhimlet Dag i September, fyldtes pludseligt hele Engdraget af Storke. Der gik de i hundredevis, næsten mandshøje, med en besynderlig Uro i Kroppen, snart gjorde de et Hop paa de lange, stilkede Ben, snart løftede de paa Vingerne, snart fløj de 2 eller 3 op i Følge som kaade Skoletøse. Det var de unge, flyvefærdige Storke fra 2—3 Herreder, som et eller andet Instinkt havde samlet til Generalforsamling, før den store Flugt sydpaa.

De gik inde imellem Engenes brogede Stude. Studene kunde ikke lade være med nu og da at stikke i Rend efter dem, det fik dem bare til at gøre et Par Hop mere, hvad brød de sig om disse Fæpander, — *de* skulde til Ægypten, mens Studene en af Dagene skulde til Skive Marked og sælges til en Pølsehändler! En hel Eftermiddag kunde saadan en Storkeflok gaa her paa Engene og spankulere, før de som ved et Signal svang sig til Vejrs højere og højere, indtil man knapt kunde følge dem med Øjnene.

De kastede vel næppe et Blik ned paa de lave Gaarde, hvor de var bleven udrugede, og hvor vi Drenge begyndte at søge efter vore Træsko, som vi ikke havde brugt hele Sommeren, men som nu blev nødvendige, alt eftersom Kulden steg om Nætterne. Med underlige Følelser saa man efter de stolte Fugle, der kunde sige Farvel til Kulde og Mørke og drage efter en lige Linie, lige ind i Æven-

tyret, men det er hændet mig et Par Gange, naar det store Storketræk er gaaet, at jeg inde imellem Studene, som jeg flyttede til Nat, har fundet en stor dræbt Fugl med udspærrede Vinger og Næbet i Jorden. Naar man saa nøjere til, randt der Blod fra dens søndrede Nakke.

Saadan holder Storkene Justits, dødsens haard kan den vel kaldes, det har været et svageligt Individ, som man har skønnet ikke har kunnet holde til den lange Rejse. Saa giver de ham Naadestødet forinden, for at han ikke skal sinke de stærke, der kan faa Vanskeligheder nok at klare. De har ikke nogen Raad til at holde Ambulance. Sommetider har de ikke naaet at hugge saadan en Svækling helt ihjel, eller han har maaske været saa klog at humre sig til en Side forinden Henrettelsen. Det hændte nogle Gange, at man derhjemme i Gaarden havde gaaende en saakaldt tam Stork, som Pigerne smed lidt Affald til fra Køkkendøren, han kunde blive umaadelig fræk og slaas om Sildehovederne med baade Hunde og Katte. Han betragtede alt Affald som sit, og de fleste varede sig for hans frygtelige Næb. Om Natten lukkedes han gerne ind i et Tørveskur ligesom andet Fjerkræ. Folk grinede af ham, men vi Drengene grinede nu ikke, vi var snarere ræd for ham, og med god Grund, et Hug af en Stork, det ønsker man kun een Gang; det har jeg ogsaa været ude for. Da mit Hjem laa saa nær ved Engene, havde vi ikke saa sjældent Storkereder paa Huset. Det var bare om Foraaret at slæbe et gammelt Hjul op paa Taget, saa var Storkene der straks, saa snart de kom til Lande, men Gudfader bevares, sikken et Spektakel og Slagsmaal, inden det var blevet afgjort, hvem det elendige Hjul skulde tilhøre. Det var en Kamp i Luften som

af onde Aander, de tømmede sammen med Vingerne og faldt ned paa Taget og knebrede, lange Fjer røg ned fra Rygningen, det var et helt Feltslag af Flyvemaskiner; Mor og Pigerne kom ud i Bryggersdøren med Slev i Haanden og skreg op. Mor vilde saa gerne have talt Fred, men hvordan skulde hun berolige de kamplystne Fugle. Jeg kan dog ikke mindes, at nogen blev paa Pladsen som dræbte. De to sejrende begyndte straks at bygge Rede af de underligste Ting, Ris og Kvas og visne Skræpper, men Storkene var ikke nøjeregnende, det hændte, de tog Mors Vasketøj og slæbte op i Reden, ja vore Stunthoser. Var der en Ting, der var bleven borte, saa skulde man altid op og finde det i Storkereden og sjældent forgæves. Engang havde de taget en Piges Kærestebreve, der var blæst ud af et Vindu; det fyldte hele Byen med Sladder, da alle jo var oppe i Storkereden og læse Brevene. Kæresten slog op med Pigen af den Grund, saa Storken kan ogsaa sommetider blive en Skæbne. Dette er jo altsammen kun spøgefuldt, men mindre Spøg blev det ud paa Sommeren, naar Ungerne begyndte at vokse, og Storkefar kom slæbende hjem fra Moserne med alenlange Hugorme, som løb fra ham eller som Ungerne ikke rigtig havde faaet Tag i, naar de skulde svælge dem. Vi Knægte var ligefrem ræd for at komme hen i det Gaardhjørne, hvor Storken havde Rede, for der kunde omkring ved Møddingen rende 2—3 hvæsende Hugorme, der ikke var gode at træde paa for en bar Fod. Bønderne tror nu — jeg ved ikke om med Rette — at Hugormene gaar lige igennem Storken, forind, bagud, det er en almindelig Antagelse, og mange vilde ikke have Storkereder paa Tagene, for det første paa Grund af Hugormene, som de slæbte hjem,

for det andet for Storkens uheldbredelige Tyvagtighed. Men vi Børn bad for Storkene. Der var et mærkværdigt Liv paa den Gaard, der havde en Storkerede paa Rygningen, men jeg har vel aldrig været i større Livsfare, end da jeg engang som Dreng vovede mig op ad Taget for at kigge i Storkens Rede og han overfaldt mig med Næb og Klo.

Jeg har under denne Skildring af min Barndoms Aa tit nævnt Gamle Johannes. Med ham skal Kapitlet slutte.

Til Karup Aaens Sommerbilleder, som de tegnede sig bag min Fødebys lave Gaarde, hørte denne barbenede Oldingeskikkelse, der i hvad end andre havde travlt med altid kun var optaget af sin Medestage.

Han saas at vandre i det flimrende Solllys fra Høl til Høl i Aaens Krumninger, altid ensom, med de nedsunkne Gaarde paa den anden Side Aaen som Baggrund.

Saaledes ogsaa den Dag, da Johannes fik sit bevægede Livs største Forskrækkelse.

Det var en af disse Sommerdage, da Heden er daanende og Tordenhovederne trækker i langsomme Rækker over den blaasitrende Himmel. Smaakalvene bissede omkring rundt om i Kærene med Halen demonstrativt i Vejret. *Loke* saaede sin Havre over Kistel-Bak; Straaet ligefrem smækkede af Varme rundt om i de lave Gaardes Tage.

Johannes havde fundet en af sine Yndlingspladser, en stor Aakrunding i æ Snejkers Eng, hvor Sødgræsset stod med frynsede Kolber og den mandshøje røde Tidsel næsten naaede ham til Hagen.

Johannes havde trukket den ene Aborre op efter den anden; hans sorte Tandstumper knuskede tilfreds paa Skraaen i venstre Kæbepose; store, gule Bladhvepser kom

tumlende ud af Flægene og dukkede ned i en Busk paa den anden Side. Aaens Vand gik i bløde Hvirvler her i Hølllet, hvor Vandmassen kredsede over den dunkle Bund af Dynd. Vandet var saa varmt af Solbranden, at alle Fiskene blev dovne, og kredsede synligt om hinanden med lade Halebugtninger, engang imellem vendte én Fladsiden til, det var som Glimtet af en stor Sølvskilling dernede i det fløjelsvarme Vand.

Paa engang stod den gamle Fisker som stivnet af Rædsel. Hans Gammelmands Kinder begyndte at bævre i deres Valker, og hans Øjne blev store og stive som en af de Kæmpe-Aborrers, han nylig havde hevet paa Brinken. Hans Øren havde fanget en forunderlig Larm, der lød end mere mystisk her i Blikstilheden. —

Faa Favne fra sig knap nok midtstrøms, saa han et Havuhyre, der piskede den lade Strøm til Skum.

Et Par vældige Finner stod op over Vandskorpen, men Synet forsvandt opstrøms som noget fantastisk fremmedartet, der kom som et Lyn og svandt som et Lyn.

Men den overtroiske Johannes troede, at klar Fanden havde passeret forbi ham og hans Medegaj. Ikke et Øjeblik længere kunde han blive ved Aaen, han kløv dens Bølger som ingenting, havde endda nær glemt sin Fiskepose i Græsset, og med bankende Pulse og de gamle Ben i fuldt Trav kom han ind over de dræende Enge til Aakjær, og fortalte i alle Gaardene om sin rystende Oplevelse.

Hvad det var for et Kreatur, havde han ikke gjort sig klart, et Underverdenens Bæst, en Drage eller Basilisk havde det jo nok været. Den havde Finner som Gaasevinger og piskede Aaen op langvejs med sin unaturlige Hale.

Johannes forvandt ikke sit Chok den hele Dag. Folk troede nærmest, at han var bleven blød i Varmen og at det var det, der havde givet sig Udslag i hans Kæmpe-Fantasi. Men da man Dagen efter hørte, at man oppe ved Traanum Aabred havde fanget en mægtig Stør paa 2—3 Alens Længde, idet den var strandet paa en Sandbanke i Aaen, saa kunde man nok forstaa, at der havde været noget om Johannes' blomstrende Aabenbaring.

Det var forresten ikke første Gang, at en Stør var gaet fra Havet gennem Limfjorden op i Karup Aa, men det var første Gang, den havde truffet saa taknemmeligt et Objekt som gamle Johannes.

MIN GROPLADS

Byen Aakjær var i min første Barndom en saare beskedent lille By paa kun 6 Gaarde og Johannes' Hus i Midten. I en fjern Fortid var Gaardenes Antal kun tre, der saa hver kløftede sig i 2 Halvgaarde, som i Udskiftningstiden i det 18. Aarhundredes Slutning rykkedes op fra det Hul, hvori de laa, for at skubbes op ad Bakkerne nærmere deres udstrakte Markjorder. Mit Fødehjem blev dog ved at beholde sin Plads ved den side Eng. Gaarden hed i denne fjerne Fortid altid „Søndergaard“. Adskillige af de gamle Fæstere bærer i Dokumenterne dette Navn, saa det er et rent Slumpetræf, at ikke mit Forfatternavn blev *Søndergaard* efter Fødehjemmet, hvor jeg nu har taget Bynavnet op som „nom de guerre“. Nogen helt Tilfældighed er det dog ikke. Ved Jordfællesskabets Ophør tabte mit Fødehjem øjensynlig Interessen for Søndergaardnavnet, der siden er gaaet over til Nabogaarden, der var vor Tvilninggaard i denne fjerne Fortid. Mit Fødehjems Marker ligger dog stadig sydligst i Fly Sogn, helt ude langs Trevad Skel. Saa ingen kunde have gjort Gaarden det gamle Navn stridig, hvis den havde insisteret paa at beholde det. Men det gjorde dens fra Daubjerg indflyttede første Selvejer, gamle Søren Jepsen, altsaa ikke, og nu er Navnet som sagt annekteret af en anden Ejer i Byen. Min Oldefar hed Søren Jepsen, hans Søn Jeppe Sørensen, efter

hvem jeg er opkaldt, hed i Folkemunde altid *Jeppe Aakjær*. Hans Halvbrødre og Slægtninge viden om i Fjends og Ginding Herreder har den Dag i Dag holdt ved Aakjær-Navnet.

Men vi kaster et Blik ud over den lille forpjuuskede By, der var min Lille-Verden indtil Konfirmationen, og endda længere, og kom til at præge mit Liv med en enestaaende Magt gennem al min Barndom. Denne By laa helt afgrænset for sig selv, til den ene Side Aaen og de udstrakte Enge, der først midt i Firserne blev til at passere gennem en Dæmning og en Bro, der førte over til Æventyrlandet imod Vest, Moserne, Hederne og de bakkegroede Gaarde, der løftede sig ud af Disen paa Ginding Herreds fjerne Aase. Det var Barndomsbyens Grænse imod Vest. I en Rundkreds langs Østens Horisont stod høje Banker og spærrede for Udsigten. Opad disse Banker og ovenfor samme laa Byens Jorder. Derop maatte vi altid med vore Kreaturer. Det var som at drage til Sæters. Deroppe var der udsigtsfrit til Syd og Nord og Øst, mens Gaardene laa under ens Blik set fra Kæmpehøjene héroppe som noget, der laa dybt og nedsunket i Dalgryden. I min Barndom havde Byen knapt Træ til Læ for Stormen. Alle Byens Gavle laa frit ud mod alle Vinde. Saadan yndede de gammeldags Beboere det bedst; intet at stikke under Stol her! Intet der spærrede for det skarpe, nysgerrige Blik, naar man traadte hen i Porten eller Gaardsleddet for at tryne Vinden eller se, hvad der færdedes paa Veje og Stier. Det var de gamle en Lidelse, da en yngre Slægt begyndte at skabe sig med Plantageanlæg og Træplantning. De gamle Aftægtsmænd spyttede misbilligende i Toppen af de smaa rød næsede Graner, der næsvist be-

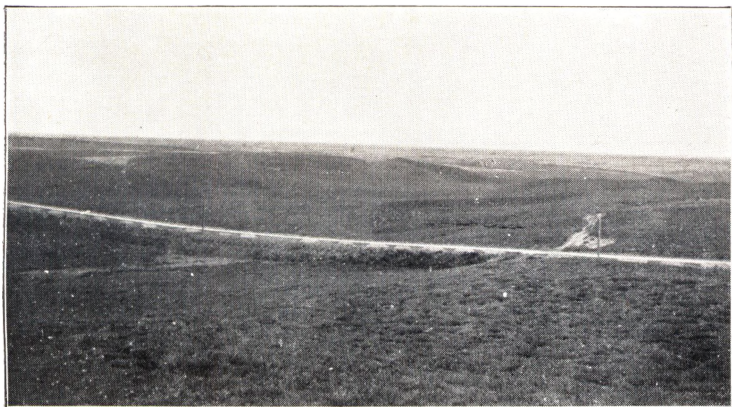
gyndte at glo ind ad ens Vinduer, hvorfra man før havde kunnet holde Udkig med Alverden, med Folkene under Høstarbejdet, med hver en bissende Studekalv. „Der skal da nok komme et eller andet skidt Folk og smide sig i det,“ sagde en af de gamle forhærdede Langsynsmænd, idet han med sin Kæp pegede hen over Byens tiltagende Plantninger. „Og Ræven vil saamænd tage hver Høne, I har; og I fortjener det heller ikke anderledes.“ Men ingen brød sig om de gamles Ønsker. Tilplantningen havde forlængst givet Byen Fuldskæg. Det er længe siden Aakjær ophørte at være den By, som jeg elsker. Alle min Barndoms Legepladser er forsvundne under Granernes fremmedartede Skærm og Dække, som var de styrtet i Havet. Min Barndomsglæde maa jeg nu søge nede i Engene og langs den klare Aa. Byen er mig nærmest modbydelig. Den har jeg tabt for evigt! Men i min Erindring staar den med alle sine kære og mindeglade Træk. Dér vokser ingen Graner over Tofterne og de løndomsfulde Sandhuller, dér nedfælder ingen Bjergfyr sine buldne Skæl eller sine visne, skidne Naale. Hvor ydmyg og lav tegnede sig ikke den lille By, naar det stormede krabat af Nordvest, næsten ligesom en Vildfugl med Gumpen op imod Vinden, — som trykker sig længere ned i Reden, for at det værste skal gaa hen over den. Da kunde der ligge et dystert Mørke over de lave Vinduer, mens Stormstødene fyldte de aabne Gaardsled, og Vestenvinden i løssluppen Kaadhed red Ranke paa de hushøje Hedetørvstakke eller kastede Møntørvene Hulter til Bulter ned paa Stenbroen fra de skælvende Huslænger. Men til Gengæld — med hvilken Ømhed kunde ikke Høstsolen tage den lille By i Favn, naar den vuggede Rugen langs de høje Aase og fik Hav-

ren til at løfte sig paa Taa for at ringle med de gyldne Bjælder lige ind under ens Sovekammervindue, og atter hvilken Fortryllelse kunde der ikke ligge en Sommeraftenstund over den milelange Engdal, naar den standsede Vejrmølle langt mod Vest stod med sit Kors mod Nathimlen og de fortryllende hvide Dampe drev i endeløse Hvirvler ført af Nattens svale Vinde, mens tusinde Fuglelyde kom ud af Disen og drog som en sød Musik mod ens Øre. Aldrig har jeg paa den vide Jord mødt en Fred, en Stemning der i Dybde og Blidhed kunde maale sig med den, der mødte én, naar man under den høje Maane havde forladt alle sine Søskende og Dagens Kiv og Tummel for at være alene med sin Gud og Alnaturen i disse paradiselige Enge! — Men som Byens Horisont var stænget og snæver, saadan var ogsaa dens Beboeres. Naar nogen har spurgt mig om min Alder, har jeg til Tider skrømtende sagt: Jeg er tusind Aar gammel! Og naar man saa forundret har spurgt mig om Meningene, har jeg svaret, at jeg kan ikke være synderlig yngre end Stenalderfolket. Jeg er opdraget i en Landsby, hvor alt var saa primitivt som for tusinde Aar siden; de faa Genstande, der var i en Bondes Gaard, kendte Oldbonden tildels ogsaa. Enkelte Steder var Trægrebe og Træskovle ikke ganske forsvundne. Jernalderen var ikke alle Vegne naaet frem, hverken til Vogne eller andre Markredskaber. Man klædte sig endnu ikke blot i Faarets Uld, men endogsaa i Faarets Skind, ganske vist i garvet Tilstand, de surt stinkende Lædertrøjer, hvis svovlgule Ærmer rakte frem af Vestegabet paa alle gamle Aftægtsmænd. Ogsaa hvad Kulturen og det sjælelige angik maatte man i mange Henseende tænke paa Oldtiden, naar man kom til at føle de gamle

paa Tænderne. Overtroen var stor, ja, der var vel overhovedet ingen anden Tro end Overtro! Naturen omkring én var fuld af Gengangere og Spøgelser, hvis Tilværelse blev taget for ligesaa haandgribelig og uomstødelig som ens egen. Troldfolk og kloge Koner havde livlig Søgning. Der gik ti Gange Bud til „æ Lærki“ og *Kræn Spillmand* paa Himmerland for hver Gang, der gik Bud efter den justerede Læge Dr. *Schou* i Købstaden. Ham hentede man kun, naar man skulde dø, det har jeg hørt de Snese Gange gamle Mennesker hviskende meddele hinanden: „De har hat æ Doktor te ham, saa han løwer nok ett ret læng.“ — Blandt Aakjærbys 6 Gaardmænd var der ingen, der røbede den svageste Længsel efter Kultur eller Hang til noget moderne ud over min egen Far. Han havde dog, hvad jeg har vist, nogen politisk Interesse, hvad ingen af de andre havde. De fleste blev hjemme paa Valgdagen, og de, der gik med, stemte alle saa reaktionært, som det var muligt. Men det var gennemgaaende muntre og brave Slidere, der altid var oplagt til en god Spøg — helst en grov! De fleste af dem, altsaa med Undtagelse af min Far, var velstaaende, endogsaa rige Folk. — Der var kun to Mænd i Byen, som der rigtig var noget ved set fra mit barnlige Synspunkt. Den ene var vor nærmeste Nabo, *Troels Jensen*, den anden var Gammel Johannes eller *Johannes Villadsen*, som jeg tænker, er det Menneske af alle dem, jeg har mødt, der har beriget mig mest. Ikke ved nogen Genialitet eller Tankedybde, men ved sin enestaaende fantasifulde, ja funklende Fortællerkunst. Men Troels var heller ikke nogen Sinke til at fortælle Sagn og fantastiske Tildragelser, og da han boede os saa nær, var det saa nemt at smutte derop en Vinteraften og høre

Bondetyper fra mit Fødesogn. Fra venstre: Kræn Jensen, Thomas Østergaard, Th. Nørgaard, Jens Kuhdal, Wolle Pejter, Jakob Pejzen, Chr. Melgaard, Lars Vestergaard, Thøger Snejker, Fr. Olsen. — Fra Degnedatteren Dagmar Jakobsens Bryllup i Fly, 1895.

Viborg—Holstebro Landevej over Røverdalen paa Ahlheden.

En Hedegaard: Søgård („Sjøgge“), i Hjelm Hede.

To Billeder af den himmerlandske Særling *Tordenkalven*, som Johs. V. Jensen har gjort berømt gennem sin Novelle af samme Navn. Hans kristelige Navn var Christen Christiansen Larsen, født i Stenild 12. Sept. 1816, død i Nørre Tranders 5. Decbr. 1891.

Æ slemm Dreng (o: Chr. Vestergaard). Fjandbo-dragten.

Tegning fra 1860'erne af Hans Smidth.

ham udfolde sig. Han var en høj, velnæret, ja tunghuget Mand; i saa Henseende en sær Modsætning til alle andre Mænd i Sognet, ja, hele den Kreds, hvor jeg færdedes. Thi alle Mænd, unge og gamle var dengang magre og benede, knoklede og tørre som den Jord, hvor de søgte deres Næring. Det var naturligvis deres sejge Flid, deres energiske Forhold til denne Jordbund, der holdt dem i denne gode Træning og pillede alt overflødigt Fedt af dem. Fedmen overlodes dengang til Kvinderne; blandt de ældre, gifte Koner kunde man hyppigt træffe en Blorp, der saa ud som om hun altid ventede Tvillinger. Men blandt Mænd havde Egnen ikke andre „fede“ Folk end Troels. Troels havde da heller aldrig været Ynder af det meget Arbejde. Det overlod han til en Flok raske Dreng, og han elskede en god Smovs og var en stor Liebhaber til Gammel Johannes kradse Brændevin. Der var Jægerblod i Troels. Hans Far kunde skyde en Hare, da han var over de 80, og Troels var næsten daglig ude med Bøssen. Han havde hele Omegnen som sit Jagtrevier, og han respekterede ingen Jagtlove af nogen Art. I Troels stenkikkede Forstue hang der næsten hver Vinterdag ved Bjælken et Par friskskudte Harer, hvis Studsnæser satte blodige Dryp paa det sandstrøede Stengulv neden under, og paa det rødmaalede Panel over Alkovesengen i den lave Dagligstue hang der altid et Par tørrede og udspilede Brushanehoveder. Paa de fleste af Udhusenes Døre kunde man se Skind af Ræv og Maar og Ilderkrat. Og i den høje Vinter, naar Sneen knøg omkring Hushjørnerne, laa der gerne et Aadsel af en Ko eller Krikke i Snedreven paa Marken bag ved Troels' Lade. Her skulde de sultne Ræve vogte sig, thi Troels' Bøssepipe laa i et Skydehul i

Lademuren, mens et Par skarpe Øjne spejdede bag Kolben. Troels har givet mig Stof til mange gode Fortællinger og er en Skikkelse, jeg tænker paa med megen Glæde. Der var i hans Sind de gammeldags Bønders ukuelige Munterhed og Ligevægt. Han spillede lidt rigelig Kort, og han tabte aldrig. Men det var ikke store Summer, der vovedes dengang, saa det Par Dalere, han ad den Vej har holet sig til Lise for sit tarvelige Landbrug, bør være ham vel undt. Men intet i den nye Tid kunde bide paa ham, hans Livsvane og hele Aandsform var som Bøndernes i Frederik den Sjettes Tid eller endnu længere tilbage.

Troels havde en Kone, *Margrethe*, der heller ikke var nogen Sinke i Fortællekunst. Oprindelig havde hun været omvankende Skrædderpige, og det var ofte en livlig Race, der hørte og oplevede mer end de fleste.

I sin Hukommelse bevarede hun denne Bøn, som hun messede for mig om Kvælden, mens hun haandterede den store hjemmesmedede Skræddersaks i Tællelysets sparsomme Straaler:

„Jesus gi i hans Urtegor,
han svætte Wand o blodige Tor,
han so te hans fem salig Sor,
alt saa stu di ham oven för (aabne).
Han (!) sagde til sin kjere Søn:

„*Min* Søn,
stat mandelig,
stri' endelig;
dø evendelig!“

— — Hwow denne Bøn løse (læse) vil,
trej Gaang Awten o trej Gaang Moorgen,
før han opstor,
før han udgor,

før han eder Værdens Brø',
 hans Sjæl skal aldrig nyde Helvedes Nø',
 men Guds Ord og en salig Dø'.

Amen.“

Om disse Bønder og endnu et Par af Naboerne handler dette Brev til min Bror Jens i Amerika (²⁷/₅ 1904):

„I din Hjemmen er der vel sket en eller anden Forandring hist og her. *Per Krænsen*, der altid var saa biel og arbejdsom, saa han knap undte sig en Fugls Søvn, han „haar nu faat saa møj gue Staaend“, og sover baade Nat og Dag paa Fly Kirkegaard og har slet ingen Jav med at vaagne. *Per Krænsen* spilled aldrig nogen Rolle for os Børn, der var intet ved ham, der satte ens Fantasi i Bevægelse saadan som hos Troels eller Johannes; Troels var en anderledes ejendommelig Personlighed, maaske en af de ejendommeligste Bønder i Fly Sogn; kan du huske, hvor besynderlig malende han kunde fortælle; og dette ejendommelige Kast med Hovedet, hans lille velformede Haand med de rette, tilbagebøjede Fingre; naar han skred værdig og rank ned over Toften, var det, som gik der et Stykke Romantik bagom Laden.

Naar jeg tænker paa en ejendommelig jydsk Bonde, tænker jeg altid paa Troels i Aakjær. Men *Per Krænsen* var en underlig tør Fremtoning — selv hans Handel var kedelig og fantasiløs; husker du, at han havde for Skik at gaa og belure Folks Plage, mens Ejeren sov til Middag, for at han bagefter kunde hykle Ligegyldighed for det Dyr, som han allermest brændte efter at købe. Saadan var der noget lukket og uærligt i hans Karakter; han vil slet intet Savn sætte i ens Sind; og det er vel egentlig det haar-

deste, der kan siges ved en Mands Død, at han aldrig vil blive savnet af de efterlevende.

Med alt dette var Per Krænsen jo en brav Mand og en medgørlig Nabo; der var kun saa lidt poetisk ved ham.

Ogsaa *Kræn Laursen* er død; den skrævende Pralhans har lagt en Løkke om sin Hals og bedt Fanden trække til, hvad denne har gjort med stor Redebonhed, saa nu stritter han aldrig mere Favnespyt over Stenbroen. Han var en fattig Mand, der skræved for to Rige, en ubehagelig fattig Mand med Synkemaas — der stoged over i Knæene af bar Vigtighed, med Skraasovs og Pral drivende ud af Mundvigerne.“

Den anden af de Bønder, jeg nævnte, var Gammel Johannes, der boede i sit lille, gule firefags Hus sammen med en Stodder, der blev kaldt „æ slemm' Dreng“. Om Johannes har jeg fortalt saa ofte i det foregaaende. „Æ slemm' Dreng“ skal jeg heller ikke opholde mig længe ved, da jeg intet godt ved at sige om ham. Jeg skal ikke nægte, at jeg som Barn nærede stor Ængstelse for denne skumle Person med de smaa, udslukte, skulende Øjne.

Som ganske lille Dreng sad jeg en Sommerdag muttersene og legede oppe i Johannes' tomme Stue. Johannes var den Dag ikke hjemme, men jeg havde fundet hen til en gammel Ragelseskasse med Bukseknapper og gamle Sømstumper, da æ Slemdreng kom trækkende ind ad Stuedøren med et Kobbelt Faar. Da Raden saa mig, raabte han: „Hvad har du her at gøre! Vil du komme herud, din moglede Dreng!“ Hvor blev jeg bange! Jeg smuttede imellem hans lange Ben og kom ud i det Frie, men langt nede paa Toften følte jeg endnu mit Hjærte hamre.

Sit Øgenavn fik Slemdrengen af selve Præsten, da han

under Konfirmationen stod paa Kirkegulvet. Præsten eksaminerede hans Sidemand og spurgte: „Kan du sige mig, min Dreng, hvormange Bud har vi?“ — „Elleve,“ svarede Drengen. „Hvorledes lyder da det ellefte Bud?“

Drengen svarede frimodigt:

„Du skal aldrig gaa sulten af By.
Men æd og drik i hver en By,
saa faar du tykke Lore!“

„Hvem har lært dig det?“ spurgte Præsten. Drengen pegede paa Sidemanden. Fortørnet vendte Præsten sig da mod denne og udbrød:

„Din slemme Dreng!“

Og Ordet blev siddende til Kræn Vejstergaards Dødedag.

Han havde været gift hele tre Gange, var nu Enkemand uden Afkom. Paa et eller andet Tidspunkt var han kommet til at bo hos Johannes, hvor han maatte betragtes som en Slags Aftægtsmand. Til Trods for at der gik vilde Rygter om ham — han skal saaledes have ombragt alle sine tre Koner — saa havde han dog aldrig været i Politiets Kløer; der skulde ske meget i disse Tider, om Øvrigheden brød ind, og „æ slemm' Dreng“ eller, som hans borgerlige Navn var, Kræn Vejstergaard, havde klaret sig. Dog kun saa som saa, thi den Hævn, Retfærdigheden ikke fik ad Lovens lige Landevej, den tog Befolkningen selv i en Slags Lunchjustits overfor denne forbryderiske Stodder; thi ligesom Høgen eller visse Rovfugle forfølges af en Flok skældende Spurve, saadan forfulgtes „æ slemm' Dreng“ hyppigt gennem Sognene med Øgenavne og Skraal, ja, endogsaa Stenkast. Kom han forbi et Teglværk, var det en god Spøg at klistre ham hans Haar og Tøj fuldt af Lerklatter eller

rulle ham rundt i Lertrossen, mens hans Plageaander skogrede. Aldrig har jeg hørt noget Menneske tage hans Forsvar eller blot synes, det var Synd imod ham. Han blev over 80 Aar, inden han døde, men selv her som en hjælpeløs og nedbrudt Stakkel viste hans Omgivelser ham ikke Glimt af Medynk. Han gik i Barndom og havde onde Drømme og vilde nu sparke sine Dyner i Smadder med sine lange, endnu kraftige Ben. Saa bandt man de nøgne Ben med stærke Reb til Sengestolpen. Nu maatte han da saa lade Sengetøjet være i Fred, men foroven rev han i det med Tænderne. Han var jo en beklagelsesværdig Stymper, der burde have været sendt paa et Hospital, men saadan noget kendte Folk end ikke af Navn, skønt Kræn Vejstergaard havde Skillinger og kunde have betalt for sig, men det faldt ingen Mors Sjæl ind. Blev hans Obsternasighed for stor, fik han af Johannes en Omgang Klin af en tyk Kæp som et andet Hoved, og Sogneraadet eller kanske Johannes selv rekvirerede unge Karle til at vogte ham om Nætterne. Det gik saa paa Omgang. Jeg har selv været med i Omgangen og brugt en Nat til at sidde og passe paa det bindegale Menneske. Ungdommen syntes, at det var meget sjovt. Naar den havde grint tilstrækkelig af „æ slemm' Dreng“s tossede Fagter, vendte den Ryggen til ham og gav sig til at spille Kort og drikke Johannes' Kaffe-knægte Resten af Natten. I „æ slemm' Dreng“s Velmagtsdage var han en lidenskabelig Handelsmand, der drev ulovlig Kramhandel. Han var med andre Ord Bissekræmmer, og dertil egnede hans lange Ben sig godt. Han var en stor Elsker af disse blomstrede, lange Silkeshawler fra det 19. Aarhundredes Begyndelse. Han var kommen i Besiddelse af en utrolig Bunke af disse Varer, Ting, som

hans afdøde Koner formodentlig havde bragt ham som Medgift. Han havde en hel Standkiste fuld af slige fine Tørklæder, der misundtes ham af alle Sognets Matroner. Han blev i Smug ved at drive Handel med disse Silkevarer helt op mod sin Død, og det første Foraarstegn i Aakjær var, at „æ slemm' Dreng“ bredte sin Kramkistes straalende Skatte ud mod Foraarsolen. Han kunde næsten belægge en hel Toft dermed. Jeg har ofte, naar jeg trak forbi med mit Kokobbel, set den gamle Bissekræmmer kravle, med høj Hat og i Knæbenklæder med Sølvknapper, paa alle fire inde mellem sine kostelige Væve og Shawler, hvis Silke og Brokader funkede i Middagssolen, mens der for Vinden drev en sær orientalsk Dunst af Skunk, „Desmerkât“ og Hugormehamme, hvormed han søgte at værne sine Varer mod Utøjets Angreb, da „æ slemm' Dreng“s Skatte hverken i den ene eller den anden Henseende hørte til dem, som ikke Møl eller Rust fordærver.

Denne By og disse Mennesker med deres gode og mindre gode Egenskaber, det var den Grobund, hvori min Barndom randt, og som Befolkningen var, saadan var dens Skole og saadan dens Kirke. Det ene var som passet til efter det andet. Saadan havde Livet formet sig i Hundreder af Aar. Ingen tænkte paa, at det nogen Sinde havde været anderledes, og ingen nærede heller det bitterste Ønske om, at det maatte forandres.

Men til Held for min personlige Udvikling kom der dog Forandring.

Det skyldtes en tilsyneladende ringe Ting, som for mig skabte Verden paany for mine forundrede Øjne.

KUN EN GAARD —

Rank i Rejsning, dog ved Jorden,
saa at Stormen mindst formaar.
Underlag og Syld i Orden,
saa ej Muren Revner slaar.
Synet frit fra Bakkens Rand
— kun en Gaard i Danmarks Land!

Plovøgsstræk langs brede Banker,
ingen Slentren løs og lad!
Porten høj, saa kække Tanker
ikke der slaar Panden flad.
Kø'r paa Rad med Græs for Tand
— kun en Gaard i Danmarks Land!

Bravhed under Rollingtaget!
Føling med hver Folkesag
op i Flyet, ud i Flaget
strømmer da paa Kampens Dag!
Ingen Rust og Kærnebrand!
— kun en Gaard i Danmarks Land!

Om du tærer Armod's Finker
eller Velstands fede Aal —,
det er ikke Sul, der sinker
Farten mod de høje Maal.
Fælles Aand paa Muld og Sand —
hvilken Dag i Danmarks Land!

Kække Tøse, kloge Dreng,
Blikket frit og fremadvendt.
Glad i Dansen, rap i Enge,
snild i Farens Element!
Mindets Bølgekluk mod Strand
— kun en Gaard i Danmarks Land!

Tordennætter, Stormgangs dage,
Forstu'svalers Sommer-Sting,
Barnesang og Oldingklage,
Liv og Død i evig Ring.
Troskabspagt med Mø og Mand —
kun en Gaard i Danmarks Land!

ANMÆRKNINGER

S. 1. Mit Fødehjem i Aakjær var bygget af min Oldefar Søren Jepsen ca. 1800. I 1880'erne ombyggede min Far de to af Udhusene, saa de fik den Form, de tildels har nu (1928). Stuehuset stod til Sommeren 1904, men maatte da gaa i Knæ for Spækhammerens voldske Slag.

S. 2—3. Sml. *Bakgaarden og dens Beboere* (Vadmelsfolk 1. Udg.), S. 138—44.

Om Stuehusets Fald skriver jeg til min ældste Bror, 27. Maj 1904:

„Jeg var hjemme nu i Pinse, men det saa saa bedrøveligt ud; de bygger; og de havde jævnet den ene Halvdel af det gamle Stuehus med Jorden, saa jeg ulykkelige ikke mere kunde finde Forstudøren. Der hvor Kokken i gamle Dage udstødte sin gjaldende Galen, mens de klare Solfirkanter laa henover de toppede, sandstrøede Piksten, der er nu den graa Jord og den vilde blaa Himmel, og Østenvinden gaar lige ind ad æ Stowdar uden at tage Hatten af. Naar du engang — forhaabentlig snart — kommer tilbage fra Udlændigheden, da vil du i Stedet for den gamle maleriske Rønne, der har set saa megen Sorg og Lykke, finde et moderne Rødstenspalads liggende mellem Grønkaalen, mens de af dig opelskede Træer er rendt sammen i en Krog af Haven, hvorfra de afventer Begivenhedernes Gang, mens de skyder Ryg mod Vestenvinden og ryster uforstaaende paa deres skaldede Hoveder.“ —

Endnu 19. Juli s. A. skriver jeg:

„Det nye Stuehus derhjemme er alt gibset. Det gamle staar endnu og holder sig ved sine Stolper, med sin skæve Skorsten paa tre Straa. Dets Dage er dog snart talte. Det ny ser saa vigtigt ud med sit hæslige *møn-strede* Stentag, men vi faar jo vænne os til det. En Hilsen fra det gamle Hus paa Falderebet!“

S. 24. Kakkellovnen eller Bilæggeren — støbt 1709 i Laurvig i Norge — er den Dag i Dag i min Besiddelse. (Se *Skive Folkeblad* 21. og 22. November 1925.)

S. 29. Det gamle Langbord, der stod i mit Fødehjem Dagligstue gjennem al min Opvækst, staar endnu paa dets Loft, men hentes ned hver Gang der er Gilde enten i Hjemmet eller hos Naboerne. Bordet er lavet ca. 1850 af en Halvbror til min Bedstefar, der var Snedker; han hed *Jens (Sørensen) Aakjær* og døde 9. Februar 1863 i Ejsing Fattighus, 74 Aar gl. Var meget forfalden.

S. 33. Bogens fulde Titel er: „De Bedendes aandelige Kiæde“; Forfatteren er *Hans Jacobsen Hvalsøe*, en Degnesøn fra Sjælland, født 1656 i Serkeløse; Præst i Sandager paa Fyn fra 1684 til 1711. Døde 1712.

Hans Bog var en af Almuens mest yndede „Skatkister“, som de gamle

Bønder blader i den Dag i Dag, mens Taarerne rinder saa saare. Første Udgave kom Aar 1700, et Væld af Udgaver er fulgt efter. Bogen er til-egnet Fru Anna Andersdatter til Brorupgaard ved Slagelse (død 1713), Enke efter Justitsraad Poul Nielsen, som 1679 adledes under Navnet Rosenpalm og døde 1688.

Da Forfatteren gik i Næstved Skole og senere var „Dekanus paa Klostret“, har Fru Anna, som Hvalsøe kalder sin Velgørerinde og takker „som Middel til Lykken“, vel hjulpet ham til Kaldet. — Den aandelige Kjæde er „sammensat af 41 Led eller Christendoms-Artikler“ foruden nogle „Hjertesuk“ og Kirkebønner. Jeg var kun en 6 Aars Purk, da jeg maatte lære følgende forfærdelige Kvad, (De Bedendes Kjæde S. 441), hvoraf jeg næppe forstod en Tøddel:

DAGLIG MORGEN SUK

Tak være dig, Tre-eeinig Gud,
 Som Mørket drev af Landet ud,
 Og gav god Natte-Leye!
 Jeg derfor vil af Hierte-Rod
 Ydmygelig for Herrens Fod
 Med Knæ til Jorden neye:
 Og sige: u-udsigelig
 Din Naade er, som du har mig
 I denne Nat beviset,
 At Satan mig har ey henkast,
 I Synds og Ondskabs store Last;
 Des være dit Navn priset!
 Hvis jeg forrette skal i Dag,
 Lad skeep, o Gud dig til Behag!
 Lad all min Idræt være
 Af dig begyndt, i dig fuldendt!
 Saa er jo all mit Sind henvendt,
 Til din guddomlig Ære.
 Velsigne mig, naar jeg gaar ud,
 Naar jeg gaaer ind, da hielp mig Gud,
 Viis mig din Vey til nøye,
 Hvor jeg adspørge kand mit Brød,
 Og vandre paa til Salighed,
 Igjennem Verdslig Møye!
 Lær selv, hver og, som mig ror paa,
 Sit Embed' ret at forestaa!
 Giv Naade, Held og Lykke!
 Lad alt hvis Ondt i os er groed,
 Og spiret ud af Syndens Roed,
 Vor Jesu Blod udslykke!
 Opvæk i os en Kierlighed,
 Som ey kuldkastes, uden ved
 Den Død, vi dig er skyldig;
 Knyt mellem os et Venne-Baand

Leg selv derpaa din høyre Haand,
 Saa er det fast og gyldig.
 Det sidste jeg vil bede om —
 O Gud, da lad din strenge Dom
 Fra Synden mig afskrække!
 Og styrk min Troe, at Jesu Død
 Kand redde mig af all min Nød
 Og læge mine Brække! Amen.

Jeg kunde ikke skønne rettere, end at der ved de sidste Linier var tænkt — reverenter talt — paa Opkastning, hvad jeg tit var ude for, naar jeg maatte sluge Ormefrø af en Hornske.

S. 44. *Trevad Mølle* — se min Afhandling i *Skivebogen*, 1925, S. 86—104: „Møllerkongen Jens Feldingbjerg og hans Slægt“.

S. 48. *Saltruget* derhjemme var en udhulet Egestamme af stor Ælde, der lugtede ramt af Aarhundreders Brug.

S. 50. Bedstefar *Jeppe Sørensen* kaldtes altid *Jeppe Aakjær*; fødtes der i Gaarden 21. August 1810 og døde sammesteds 8. Maj 1874. Hans Far var Søren Jepsen fra Daubjerg (f. 1762, død 1848), der kom til Aakjær og tog en Enkekone, *Kjesten Nielsdatter* (f. 1765, død 1838). Bedstefar blev 1834 gift med en Daubjergpige, *Margrethe Simonds datter* fra Staunbjerg (f. 1812). De havde i deres Ægteskab 9 Børn (dog overlevede kun 6 Margrete), hvoraf min Mor var Nr. 3. Mor fødtes 20. April 1839 og døde 7. Juli 1890; der er den Besynderlighed ved Navnet, at hun ved Daaben kaldtes Cathrine *Marie* Jeppesen, men ved Konfirmationen Cath. *Margrete*. I det daglige var hendes Navn *Katrin*.

S. 56. *Jacob Buhman* har jeg skrevet udførligt om i *Skive Folkeblad* 10. November 1925: *En Barndomsven* (oversat til Stockholmer Bladet *Svenska Dagbladet* 22. April 1928 af Gunnar Furuland); *Svenske Jacob*. Buhman døde paa Amtssygehuset i Skive 10. Januar 1884, 56 Aar. Hans Glansnummer var Visen om *Grimborg* og dennes stormende Frieri; men han sang ogsaa gerne om „Kung Karl den unga Hjälte“ og andre Digte af *Esaias Tegnér*, hos hvem han som Knøs skal have været Tjener. End ikke Bellman gik han af Vejen for.

Men under *Grimborg-Sangen* udfoldede sig især hele hans dramatiske Begavelse:

„Där satt två kämpar en sommarkväll
 framför sin boning i Nordens fjäll.
 Stallbröder voro de föga rädde.
 I järn och stål de beständigt klädde.“

— — — Og da den knibske Prinsesse har givet *Grimborg* Afslag:

„Den stolte *Grimborg* sticknade då.
 Han sprang ind i sängen med stövlerne på.
 Hans stora sporrar i denne villa
 det vackra täcket nu rispar illa.“

Sangen var paa ca. 50 Vers, saa her var noget at agere paa!

S. 59. *Chr. Romlund* er født i Sønner Resen (Fjends Herred) 1834 og

døde paa Alderdomshjemmet i Viborg 1922. Billedet her er fra hans sidste Tid, som yngre havde han Kinds-kæg. — Han blev gift med min Barne-pige *Line* eller som hendes fulde Navn lød: *Anna Poulina Fix*. Hun fødtes i Skive 1845 og lever endnu. Hun var et spøgefuldt Menneske med et tørt Lune, men gennemgik meget med sin græseligt forfaldne Mand. „No haar a æ det bejst, a haar hat æ,“ sagde hun ved Mandens Død. Om sit Familieforhold sagde hun: „Tho a war jo en lokked Baan (uægte), mi Muer war aalle gywt; hun haaj en Dætter te foruden mæ — paa samm Fasown.“ Om Chr. Romlund se min Artikel „*E Bindstow*“ i „Dansk Jul“ 1919.

S. 60. *Skalle-Laust*, som det af de gamle jydsk Bønder saa højt elskede Digt kaldes Mand og Mand imellem, har ellers denne Titel: „Forklaaring og Beskryuels øwer et faale villelæ Gild“. Digtet, skrevet 1832, udkom anonymt 1835 — 7 Aar før „*E Bindstow*“. Forfatteren var den jydsk Skolelærer fra Aalum *Niels Andersen* (født 1794, død 1852). *Skalle Laust* hed *Laust Christensen Skalle* og levede i Svinding i Aalum Sogn, hvor han døde 20. Oktober 1834, 70 Aar gammel.

Om *Niels Andersen* og hans Digtning se *Maanedsskriftet „Jylland“* (1892 S. 209—11), hvor *Evald Tang Kristensen* har sat ham en *Minderune*. Sml. *M. Goldschmidt: En Hederejse i Viborg Egnen* (1867) S. 144—45 samt *Dania II* S. 142—44. I min jydsk Antologi: „*Fræ wor Hjemmen*“ (1902) S. 128—37, har jeg optrykt „*Skalle Laust*“.

S. 62. „*Kassen*“ var lavet (1864) af en af Husets muntre Bekenkte, den udmærkede Æventyrfortæller *Frants Damgaard* fra Sevel. Mens han stod og høvlede paa „*Kassen*“, kom der Bud, at hans Far, der havde *Frants' Krigspas* i Lommen, var falden i *Karup Aa* og druknet; det var mens der gik Færge over *Aaen* og den afstumpede *Ma' Simeste'* var Færgekvinde. Mine Forældre har tit fortalt om den fortvivlede, barfodede og barhovede *Snedkers Løb* over de vaade *Kær* og *Enge* til *Ulykkesstedet* (sml. „*Vredens Børn*“ 1. Udg. S. 189, 194, 201, 207, 208 og 216.)

S. 83. Far var født i *Daubjerg* 4. Januar 1834 og døde i *Aakjær* 19. Januar 1901. Hans Forældre var *Jens Pedersen* (f. 7. Juni 1792, død 1873) og *Kirsten Wistisdatter* (f. 5. Marts 1795, død 1872).

S. 85. Degnen er *Peter Jacobsen* (f. 1708), Degn for *Mønsted-Smøllerup-Daubjerg* fra 1752 til sin Død, 1781.

S. 86. *Barslund* ligger i *Grove Sogn*.

S. 89. *Jens Pedersen*, Degn i *Daubjerg* fra 1826 til 1876, var en *Husmandssøn* fra *Hørsted* ved *Thisted*, hvor han fødtes 1802. Han er dimitteret fra *Snedsted*, 1823, var et Par Aar Lærer i *Resen* ved *Struer*, før han 1825 blev *Hjælpelærer* hos den affældige *David Haun* i *Daubjerg*. Hans *Livs store Øjeblik* var, da han havde *Besøg* i *Skolen* af *Frederik d. VI*, der overværede en *Time* i „den indbyrdes *Undervisning*“. *Christian d. VIII* bærede ham med en *Medalje*. Han sendte *agrariske Meddelelser* fra *Egnen* til *Landhusholdningsselskabet*. Han døde 1880.

S. 95. Den nationalliberale *Chr. Sophus Klein* (f. i *Kbhvn.* 1824, død 1900), der var *Justitsminister* fra 1872—75, repræsenterede *Viborgkredsen* som *Folketingsmand* 1876—98. Se *Biogr. Leksikon*.

S. 96. De to *Sognefogder* var *Søren Daubjerg*, *Fly*, og *Kræn Frederiksen*, *Trevad*.

S. 99. Den, der tager Skridtet fra Mønsted til Daubjerg, er *Jens Pedersen Degn*, som 30. Oktober 1760 gifter sig med *Johanne Vistisdatter* af Daubjerg. De to oplevede at se den røde Kok gale over deres Hjem og hele Daubjerg By Natten til Skærtorsdag 1791. To Vævepiger sad oppe ved deres Arbejde og gjorde Anskrig, saa ingen Sovende omkom ved Branden. Men ti Gaarde laa i Aske. Fra den Stund tog min Slægtsgaard *Gravene* (æ Graw') Plads i den dybe Kalkdalslugt mod Sydøst.

S. 100. Om *Hans Rosborg* se Afhandlingen i „Min Hjemstavns Saga“, S. 83.

S. 101. Om *Fr. Schinkel* til Hald se bl. a. mit Blicher-Værk II, S. 138—74.

S. 102. I Nygaard boede *Jens Nygaard*, g. m. min Fars Søster *Bodil Jensdatter*.

S. 106. Pigen hed *Bodil Mortensdatter* og blev 3. April 1792 gift med min Oldefar *Peder Jensen* (f. 1767, død 1835).

S. 119. *Johannes Villadsen* var født i Sepstrup, Sevel Sogn, 1819; hans Forældre hed Villads Johansen og Anne Marie Pedersdatter; de var Gaardfolk med en stor Børneflokk. Johannes' Far stammede fra Jattrup længere syd paa i Sevel Sogn, men kom 1815 til Sepstrup og giftede sig med Anne Marie.

Ved Konfirmationen tjente Johannes i *Raae*; havde tidligere haft Plads i *Krejlgård*, mest som Faarehyrde paa Hjelm Hede, der laa omkring Gaarden. Her ved Bredderne af de ensomme Hedesøer: Flyndersø, Skallesø, Mørksø, blev han tidlig fortrolig med Medegajen, som altid senere laa hjemmavant i hans sikre Haand. Fra Faarehyrde steg Johannes til Tjenestekarl bl. a. i *Trandum*. Herfra gik han over Aaen, Karup Aa, til Fjends Herred, som han ikke forlod mere, men tjente først i *Bregendal*, senere i *Trevad Mølle* i flere Aar som Møllersvend. Johannes var en flot Karl, og han pralede tit af sine kvindelige Erobringer. Enken i Bregendal, Marie Bregendahls Bedstemor, der sad ved Sognets største Gaard, skal efter hans eget Udsagn have friet til ham. „Men de skul no ett væ saae“. — Det blev en anden Enkekone, Johannes fik, til ringe Baade for dem begge! Hun hed *Inger Marie Christensdatter*. Hendes første Mand var *Gregers Clausen*, der sad i *Kjeldgaard* i Aakjær („Pæ Krænsens Gaard“), sydøst i Byen. Johannes Villadsens Bryllup stod 28. Marts 1851; han var dengang 32 Aar, hans Brud 42. Johannes havde udviklet sig til en værre Drikkegast, og der var ogsaa adskilligt andet at lade ham høre ilde for. Han tog et yderst slet og bedærvet Menneske op i Hjemmet, Bissekræmmeren *Chr. Vestergaard*, eller som han altid kaldtes: *Æ Slemdreng*, et Navn, han ikke bar med Urette. Han blev efter alt at dømmes Johannes' onde Aand og indviede ham i de laveste Laster. Den stakkels Inger Marie forsmaaedes, Hjemmet blev hende et Helvede; kun faa Aar var om at lægge hende i Graven. I Begyndelsen af 60'erne maatte Johannes gaa fra den gode Gaard, som den stakkels Afdøde havde bragt ham. Fra 1865 boede han tillige med Slemdrengen i et lille gult Hus paa Bygaden; nu var et Kobbel Faar, en Hund og en halv Snes Høns al hans Ejendom. Men Johannes følte ingen Anger, men svirede sanseløst videre. I sit Hus var han bleven vor nærmeste Nabo, og min Mor kunde ikke holde mig fra ham. Han tiltrak mig fra min spæde Barndom. Og det gaadefulde Menneske,

der havde været en Bøddel mod sine Stedsønner, var fuld af Godhed imod mig. Johannes' Kandissukker var sødere end noget andet paa denne Jord. Hos ham vanked' der aldrig Ris. I det Hus kunde jeg gøre og lade akkurat, som jeg vilde. Og intet skatter Barnet højere.

Hans Død kom omkr. 20. Juli 1903. Han blev saaledes 84 Aar gammel. Det er sandt, naar jeg i „Sml. Værker“ IV S. 247 skriver (med fejl Angivelse af hans Dødsaar): „Erindringen om hans Fortællekunst gaar endnu som en varm Iling igennem mit Sind“. — Se endnu min Artikel i „Skive Folkeblad“ 10.—11. Febr. 1926 om Johannes V.'s Hyrdeliv i Krejlgaard i Bers i 1830'erne.

S. 126. *Ywer — Troels — Jens Daalum*. Iver Larsen, Vejmand og Tækkemand, boede paa en Banke Syd for *Kistel*, i *Trevad*, Naboby til *Aakjær*. Han stammede fra *Vildbjerg*. Konen hed *Inger*. Han var en god Fortæller, dvælende tungt paa hver Sætning, og fuld af Mystik. Han døde op i Halvfjerdserne, 1884. — Hvor tit har jeg ikke siddet og hørt paa ham og *Jens Daalum*, naar de i religiøs Dyst søgte at stikke hinanden ned over en Ølpotte. De Lanser, hvormed de stak, var Skriftsteder, som hentes op af Biblen, der laa opslaaet paa Fars Langbord under *Jens Daalums* mægtige Lab. I Træk og Hovedform lignede *Jens Daalum* Filologen *Madvig*, men han skelede. Hvor er det Synd, at man ikke har det ringeste Billede af saa enestaaende et Hoved!

Jens Jensen Dalum fødtes i *Dalum* i Fly 1815 og døde over 70 Aar gammel midt i Halvfemserne. Hans Far hed det samme som han selv, hans Mor *Kirsten Jacobsdatter*. Da jeg som nykonfirmeret samlede Sagn til *Evald Tang Kristensen*, var *Jens Daalum* den, der fortalte mig de fleste. Naar Høhøsten gik som bedst paa Engene langs *Karup Aa*, optraadte hyppigt *Jens Daalum* med sit Rinkereb for at tigge et Høknippe til *Koen*. Han kunde paa sit vældige Hoved bære et halvt Læs af Enge, selv om han havde smagt paa „*Kukmanden*“ i *Tejnen* paa alle *Englodderne*. Han var fuld af *Skøjerstreger* overfor *Slet-Pigerne* og betalte *Høet* med *Spas* og *Vittigheder*. Det var ham, jeg tænkte paa, da jeg skrev *Jens Kuk*, thi ogsaa han havde tjent „den gal Grøw“ paa *Rydhaw*“. (Om *Iver Larsen* og *Jens Daalum* se mine „Sml. Værker“ IV, S. 9: „*Fra de Uænsedes Lejr*“. Samme Bind S. 80—81 („*Paulus*“). — De to *Almuesmænd* har jeg uden ringeste *Retouche* sat ind i „*Vredens Børn*“ under *Navnene Ywer Madsen* og *Jens Laanum*, og i „*Bondens Søn*“ er *Donsen* noget nær det samme som *Jens Daalum*.

Troels Jensen i *Aakjær*, *Gaardmand*, født i *Sjørup* 1823, død i *Aakjær* 1893. Hans Far hed *Jens Højris*; han blev over 90 og kunde endnu højt op i *Firserne* skyde en *Hare*. *Troels* kom til *Aakjær* og blev mit *Hjems Nabo*, 1847; han giftede sig da med en 29aarig *Enke*, *Maren Kirstine*; hun døde allerede 1857; nu giftede *Troels* sig anden Gang med den 23aarige *Skrædderpige Margrete Jensen* fra *Toftgaard* i *Fly*; de fik mange *Børn*, der alle blev mine *Legekammerater* og *Medhyrder* paa de store side *Kær* og *Enge*. *Troels* var en streng *Opdrager* af sit *Afkom*, naar *Kreaturerne* under vor *Leg* stjal sig ind i *Havremarken*, men ogsaa en lys og festlig *Fortæller*, naar han sad for mine *Forældres* *Overbordende* med en klar *Dram* ud for sit *Læderærme* og den *hidsigt duftende Rullepølse* paa min *Mors* toppede *Sulefad* under *Næsen*. Paa *Troels* og hans

malende Æmper tænker jeg endnu med Latter og Taknemlighed. Han er *Mowns* i „*Bondens Søn*“ og *Mowns Vistisen* i „*Frederik Taphjergs Plov-gilde*“ og har ogsaa sat Mærker andre Steder i min Digtning. (I det jydsk Digt „*Hjem frø Plovgild*“ er han Fortælleren).

S. 128. *Kræn Frandsen*, en utrolig brutal Kvartalsdranker, født i Bers, men levede det meste af sit elendige Liv i „*Sibirien*“ i Kjeldbjerg, hvor han døde ældgammel ved Aarhundredets Begyndelse. (Sml.: „*Hvor der er gjærende Kræfter*“, S. 160—63; der gaar han, skraalende, som jeg har hørt ham tage paa i Nætterne de Snese Gange, naar alt sov under Fuld-maanen saa nær som denne vilde Dranker).

S. 128. *Niels Laursen Baastrup* døde i Sepstrup Fattighus 1884, 85 Aar gammel. Skal i 1866 have været i Komplot med Mestertyven *Chr. Rasmussen Møller*, der stjal overalt i Salling og Fjends Herred, indtil Musikhistorikeren *William Behrends* Far, Kommissionsdommer *Peter Ludvig Behrend* (f. 1825, død 1883) fik sat en Stopper for hans Kaadheder. (Se min Artikel i *Skivebogen*, 1926, S. 123 og S. 132—34: „*Chr. Rasmussen og hans Tyvebande*“.) Baastrups Forældre var Laust Nielsen Storgaard i Handbjerg og Ane Marie Olesen, Nandrup i Sevel. — Der stod en ram Dunst ud fra hans Omvankerskikkelse og Tiggerposen, fuld af god Fetalje, og inde i det gulligthvide Fuldkæg lyste et Landstrygersmil, der var alt andet end bussemandsagtigt.

S. 135. Lærer *Niels Nielsen Lund* var født i Klejtrup ved Hobro af Gaardfolk 1820 og døde pensioneret i Hvornum 1884; han udgik fra Lyngby Seminarium 1843, blev Hjælpelærer i Laastrup og senere Lærer i Øls ved Hobro fra 1846—54. I Fly var han fra 1854—79. Hans Hustru hed *Marentine Kirstine Fugl* (f. 1822, død 1. Februar 1864), en Lærerdatter fra N. Felding. — (Foruden Kapitlet om min første Skoledag i „*Arbejdets Glæde*“, henviser jeg til „*Skive Folkeblad*“ 14. Marts 1921: *Min gamle Lærer*, hvormed er tænkt paa *Niels Jakobsen*, som døde i Aarhus nævnte Aar. Der er ogsaa fortalt om Skolen under N. Lund, omtrent det samme som her: „Det var just ikke nogen nem Skole, Lærer Jakobsen kom til hin Sommerdag i Halvfjerdsernes Slutning. Hans Formand, Himmerlænderen *Niels Lund*, havde kun Tampen at forlide sig til; det mest forbavsende ved *hans* Undervisning var egentlig, hvor hurtig en Tamp lar sig slide op paa 40—50 Drengerygge. Lunds Tamp repræsenterede adskillige Favne Reb om Aaret“ — — Havde vi taget den fra ham — — „saa stod saa godt som al Undervisning stille, indtil Forsynet atter havde bevilget Degnen en Tamp“. — — — „*Niels Lund* havde en Bror, der havde været Lærer for de Sorte i Vestindien. Naar han kom paa Besøg, saa var der Disciplin i Fly Skole *saalænge*. Han drejede en Sanskage, der sad og peb én i Ørene i flere Dage. Det var en Negerkonfekt, vi ikke længtes efter. Det hændte, at denne Negerbetvinger vikarierede for sin Bror „*Gammel Niels*“; da kunde man høre en Staalpen falde mod Gulvbrædderne. Det var meget kedelige Dage, ikke nær saa grinagtige, som naar vor egen Degn, med to brandrøde Pletter over Øjnene og sin 7-knude Rebtamp højt opløftet, angreb os i Fronten eller det modsatte.“

Til min Opfattelse af gamle Lund og hans Skolegerning bemærkede hans Søn *C. Lund*, Lærer i Dølby, 26. Oktober 1912: „Deres Syn paa Far er korrekt. Det undrer mig, at De, der kommer i Berøring med saa mang-

foldige Mennesker, endnu saa klart bevarer Mindet om ham. Han var kuet en hel Del af de smaa Kaar og var ikke noget hurtigt Hoved. Fik han først fat paa Kærnen i en Sag, glemte han den aldrig. Min Onkel *Christen Nielsen Lund*, efter hvem jeg er opkaldt, og som sørgede for at faa os i Vej, var en af de mest letnemme og begavede Mennesker, jeg har kendt. Far kunde aldrig rigtig lide mig, fordi jeg var „en Satans Tyrk“, der aldrig rigtig lignede de andre Børn. Naa, slem „forskjøtt“ var jeg, og det har ofte angret mig siden. Men nu som ældre Lærer kan jeg saa godt forstaa en „forskjøtt“ Dreng, og det har mange Gange været til Gavn for mig i min „Degnevirkksomhed“.

S. 136. *Balles Lærebog. Nicolai Edinge Balle*, Degnesøn fra Lolland, der blev Bisp over Sjælland, er født 1744 og døde 1816. Om ham se *Biogr. Lexikon I*. S. 455—63. Hans Lærebog er fra 1791 og stærkt præget af Rationalisme og Snusfornuft. Dens fulde Titel lyder: „*Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion*, indrettet til Brug i de danske Skoler“. — Skrækkelig for en Barnehjerne var den helt igjennem, men ren forfærdelige dens saakaldte „Anmærkninger“ i Petit, som humane Degne vist tillod deres Elever bare at gennemlæse; i Fly Skole blev de forlangt *udenad*. Det var især dem, der gjorde de gamle Degne til bemærkelsesværdige Kunder af Tidens Rebslagere. Her et Par af de mest berygtede: (se *Balles Lærebog* S. 111):

„Paa Sottesengen levnes kun liden Tid, til at fatte sand Afskye for de Udyder og Forfængeligheder, som i de sunde Dage have holdt Synderen tilbage fra Troe paa Christum og Kierlighed til ham. Heller ikke bliver Sindet derved forandret, at det opfyldes med Skræk og Rædsel for en ulyksalig Evighed, medens Faren er nær; thi man ser alt for ofte, at de, der i Sygdoms Smerter under megen Ængsteligthed gjorde store Løfter om Forbedring, alligevel efter Helbredelsen vende tilbage til deres forrige Syndelevnet, og derved bevise, at deres Anger ikke har været oprigtig, eller at Lysten til det Onde er ved den lange Vane blevet saa mægtig i deres Sjæl, at samme ikke lader sig neddæmpe uden ved langvarig Kamp og Striid.“

Den efterfølgende „Anmærkning“ er ikke mindre skrap:

„Det er raadeligst fra Ungdommen af at berede sig til Dødens Komme, og til den Ende strax at bestride de onde Begierligheder, saasomt de begynde at yttre sig, men derimod at søge Foreening ved levende Troe med Christo, sin Forløser, og at følge hans Exempel; thi naar de onde Mennesker, ved at fremture i Synden, alt meer og meer forhærdes imod al Følelse af Religion og Dyd, saa bestyrkes derimod de gode Mennesker ved den Hellig Aands medvirkende Naade under daglig Gudfrygtigheds Øvelse alt mere og mere i det gode, og bane sig Vei med det samme til Fred og Fryd i Samvittigheden, som er Livets største Lyksalighed, da den ugudelige tvertimod forvolder sig selv megen Uroe og mange Plager ved sine egne Laster. Men i Døden have de gode Frimodigheder og Trøst, medens de Onde forfærdes, og enten falde i Fortvivelse, eller nedsynke, som Tankeløse, i blind Forstokkelse.“

Jeg ved ikke om det var den høje Pædagog Biskop Balles Mening, at denne Sjælestryknin skulde læres af 7—8 Aars Børn, men det forlangtes med vild Trusel i *min* Skole.

S. 137. *Birchs Bibelhistorier*: Dens fulde Titel er: *H. J. Birchs Bibelske Historie* i et kort Udtog for Børn, især paa Landet, som have ringe Evne og liden Skolegang.“ — Forfatteren er den københavnske Gartnersøn *Hans Jørgen Pedersen Birch*, en umaadelig Bogfabrikant, der skrev nærsagt om alt mellem Himmel og Jord; født i Kbhvn. 1750 og død som Præst i Middelfart 1795. (Se bl. a. Biogr. Lexikon II. S. 287.) *Bibelhistorien*, der udkom med en anden Titel første Gang 1782, oplevede en Bunke Udgaver, og blev altsaa næsten 100 Aar efter brugt i den Skole, hvor jeg modtog min første Kristendomskundskab. I 1835 har den naaet sit 19. Oplag og gaar da videre ud i Verden med et rosende Forord af ingen ringere end Biskop *Mynster*. Naar den højtidelige Prosa-historie var fortalt, fik man et lille nemt Vers som Rosinen i Pølseenden. Disse Vers havde de gamle Almuesfolk altid paa Læben som Ordsprog under Livets forskellige Tilskikkelser. Her er et Par af dem:

Isaks Ofring:

At frygte Gud som Abraham
Og vandre redelig,
Det frier os fra Synd og Skam
Og gjør os lykkelig.

Joseph:

Du kydske Joseph skal for mig et Mønster være
At skye Forførelse og stride for min Ære.

Job:

Hvo ikkun lader Herren raade
Og paa ham sætter al Tillid,
Den frier han fra al Slags Vaade
Og frelser i al Nød og Strid.
Thi hvo sin Lid paa Gud har sat,
Den bliver ej af ham forladt.

David:

Kan saadan Mand som David falde,
Hvor nøje maa jeg vogte mig
Og daglig Gud om Hjælp paakalde,
Jeg ellers blier ulykkelig.

Salomon:

Hvad hjælper al din Klogskab, naar
Du ej paa Herrens Veje gaar.

Nebukadnesar:

Alt hvad jeg skal i Verden lide,
Saa lad mig dog, o Gud, beholde min Forstand!

Jesu Bøn:

Beed, o Jesu, beed for mig;
Beed mig ind i Himmerig;
Der at leve, der at bo
I en evig Fryd og Ro.

Ikke sandt, let som et Børnerim! Naar Almuesmanden havde glemt alt det øvrige blev disse gode Fyndsprog tilbage i hans Sind. De lød fra de Gamles Læber, naar Tællelyset slukkedes og Møllet hamrede sit tossede Hoved mod Alkovens sværteede Bjælker. Der er en Trolddom, en Evigheds-magt i Verset, som al Prosa — selv den bedste — fattes. — Med H. J. Birch har jeg intet Udestaaende, men Balle var en slem Parykblok, der tidlig bragte „Guds Ord“ til at visne paa ens Læber.

S. 137. *Peter Hjorts Børneven* var heller ingen Aarsunge men udkom første Gang 1839 (tildels overført fra Tysk).

S. 141. *Hardenack Otto Conrad Laub* (f. 1805, død 1882), var Biskop i Viborg fra 1854 til 1. Maj 1878; en human tænkende gammel Herre som i en Aarrække brevvekslede bl. a. med Husmanden Chr. Sørensen fra Vardekanten, der havde tjent Bispen som Røgter. Efterat have forladt Viborg levede Laub endnu 4 Aar i Kbhvn.

S. 152. *Lars Hansen* fra Snejbjerg, f. 1835, har de sidste 60 Aar boet i Vildbjerg. Blev Indremissionær 1868 og betegnedes da „som en ydmyg, sagtmodig, ærlig og velskikket Troens Mand“. Han er Indre Missions første Udraaber i Fjends Herred, hvor jeg ofte har set ham trille afsted med Indadtæer i sine plumpe Støvler og den tunge Vadmeldragt. Hans Præke-maade lignede meget Nutidens Tungetale og var et kærkomment Efter-abelsesnummer for hjemlige Spasmagere.

S. 154. *Trandberg*. Vækkelsesprædikanten *Peter Christian Trandberg* var født paa Brunsgaard paa Bornholm 1832 og døde i Minneapolis i Amerika 1896. Begyndte sin gejstlige Løbebane som Kapellan i Tjele-Vinge, hvor han fandt sin Brud (1863) i Gødsejerdatteren fra Tjele: *Hansine Christiane Gottholdine Lüttichau* (født 1835 død 1922). 1860 begyndte han at virke som Rejserepræsentant paa Bornholm. I 1862 fandt Autoriteterne det formaalstjenligt at nægte ham Adgang til Kirkerne. Det var Vand paa hans Mølle! Han blev Martyr, med Glorie, der lyste helt til Vestjylland, ogsaa over mit Fødesogn, hvor han kom flere Gange i Halvfjerdserne og altid havde fuld Kirke. Den urolige Bornholmer med de atletiske Aksler drog i 1882 til Amerika og bosatte sig i Chikago. Flyboerne hørte ham aldrig mere, hvad der bedrøvede især Kvinderne, der tit havde hans stortskaarne Kontrafej hængende i umiddelbar Nærhed af deres Fromhedsleje. Dette var alligevel noget andet end *Lars Hansen*, der tørrede Næsen i Lufvanten og lugtede ramt af Naadens Sved og Skraatobak. Trandberg var en Prælat-type, der holdt de store Maal, man kom ved at se og høre ham naturligt til at tænke paa Ibsens *Brand*. (Se forøvrigt Elvius: *Danmarks Præstehistorie* S. 7 samt *Dansk biogr. Lexikon*, 19. Hæfte, S. 597 med Litteraturangivelse.)

S. 155. *Ludvig Harms*, tysk Bodsprædikant (født 1808, død 1865), oprettede 1849 en Missionsanstalt i Hermannsburg og skrev flere Prækenbøger; en af dem blev oversat til Dansk og fyldte i min Barndom en Tid mit Hjemms stenlagte Stue med stor religiøs Tyngsel og Helvedangst. Ogsaa tykke Bind af Svenskeren *Rosenius* var falden i Fars Hænder og stod paa Boghylden og lugtede surt af den primitive Indbindings Gæringsprocesser. — *Carl Olaf Rosenius* (født i Norrland 1816, død i Stockholm 1868) var en Slags svensk Trandberg, der ogsaa kom til at paavirke Sekten „Bornholmerne“.

S. 156 f. Jeg har aldrig kunnet opspore, hvorfra denne underlige Fortælling kan stamme; der er noget *Svedenborgsk* ved den. Fra en eller anden sekterisk Kolportørtaske er den sikkert fløjet ind i „Gammel Ywers“ let modtagelige Sjæl og har ynglet og efterladt Smitte.

S. 162. Om Hjemmets jævne Viser se min Afhandling: *Skive Marked* i „Skivebogen“ 1924, S. 120—150.

S. 169. *Peter Rolighed* (fra Vroue), tjente Niels Pejsten i Trevad. Blev senere en landskendt Konsulent for Husmændene paa Haveomraadet: *P. Henriksen fra Beder*. Død for en halv Snes Aar siden.

S. 170. *Laust Murer* boede i et lille Hus ved Store Mose i Trandum; flyttede senere nordpaa ad Rønbjerg til og forsvandt for mig.

S. 171. *Matz Matzen*, slesvigsk Skolemand (født 1830, død 1907); levede de sidste 30—40 Aar i Kbhvn. Samlede flere Læsebøger, der brugtes meget; 3. Del dog ikke i min Skole, men derimod 1. og 2. Del.

S. 211. *Pæ Krænsen*, o: Peder Christensen, kom fra Trandum og købte 1865 den Gaard i Aakjær, som Johannes Villadsen havde drukket sig ud af. Da han døde 1904 var han 70 Aar. Hans Kone hed Johanne Petersen og stammede fra det ensomme Koldkur ved Karup Aa. Pæ Krænsen har jeg brugt i Fortællingen: *Brøndgravere*. Her kaldes han *Jørgen Plit*.

Kræn Laursen er med blandt „Slaakarle“, (Saml. Digte II., 40):

„Der gaar en, mens han gir Engen Smør

fimper bagudvendt hans Piberør;

justement Kræn Lau'sen,

dæn'mæ én af Slavsén!

Han trak mest med Markedsheste ogsaa Bjørne før.“

Boede til sin Død (1904) i et lille Hus paa Fly Hede Øst for Skivevejen.

S. 212. *Æ Slemdreng eller Chr. Vestergaard* fødtes i Vestergaard i Fly ved forrige Aarhundredes Begyndelse og døde ældgammel i Aakjær 1884.

JEPPE AAKJÆR

- Missionen og dens Høvding.* 1897.
Bondens Søn. Fortælling. (1899). 3. Oplag 1921.
Derude fra Kjærene. Digte. 1899.
Vadmelsfolk. Hedefortællinger. (1900). 3. Oplag 1917.
Fjandboer. Fortællinger fra Heden. (1901). 2. Oplag 1912.
Steen Steensen Blichers Livstragedie i Breve og Aktstykker
 I—III. Illustreret. 1903—04.
Fra Jul til Sanct Hans. Historier. (1905). 2. Oplag. 1913.
Vredens Børn. Et Tyendes Saga. (1904). 5. Oplag 1923.
Fri Felt. Digte. 1905.
Livet paa Hegnsgaard. Bondekomedie i 4 Akter. (1907). 2.
 Oplag 1913.
Rugens Sange og andre Digte. (1906). 9. meget forøgede Ud-
 gave. Med Tegninger af Kr. Kongstad. 1926.
Paa Aftægt. En Fortælling. (1907). 2. Oplag 1912.
Hvor Bønder bor. Tolv Smaahistorier. (1908). 2. Oplag 1913.
Mulm og Malm. En Digtsamling 1909.
Ulvens Søn. Skuespil i 4 Akter. 1909.
Den Sommer og den Eng — Digte. 1910.
Af gammel Jehannes hans Bivelskistaari. En bette Bog om
 stur' Folk. (1911). 4. Udgave 1926.
Frederik Tapbjergs Plogilde. Udvalgte Fortællinger. Gylden-
 dals Bibliotek 1911.
Naar Bønder elsker. Skuespil i 5 Akter. 1911.
Skrifter i 10 Bind. (Vadmelsfolk — Samlede Digte I—III —
Bag Hjemmets Gavl, Rugens Sange — Andre Sange, Tids-
bølger) — Fjandboer — Paa Aftægt — Bondens Søn —
Fra Jul til Sanct Hans — Hvor Bønder bor — Livet paa
Hegnsgaard — Vredens Børn) 1912—13.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

- Esper Tækki.* En Sallingbo-Emppe. 1913.
Jævnt Humør. Smaahistorier. 1913.
Sommer-Taler. 1913.
Arbejdets Glæde. En Fortælling om Bønder. (1914). 3. Udgave 1920.
Hedevandring. Illustreret. 1915.
Jens Langkniv. Af Fjends Herreds Krønikebog (1916). 2. Udgave 1920.
Hvor der er gærende Kræfter. Landarbejderroman. (1916). 2. Udgave 1921.
Vejr og Vind og Folkesind. Digte. (1916). 2. Oplag 1917.
Liv og Sang. Digte i Udvalg. Smaa Digtsamlinger (1916). 3.—4. Oplag 1926.
Bag Hjemmets Gavl. Samlede Digte. I. 2. Oplag 1917.
Himmelbjergpræsten. Et Skuespil (1917). 2. Oplag 1917.
Fremtidens Bondehjem. Kalundborg-Tale med Bilag 1918.
Samlede Værker I—VIII. Med Noter og Oplysninger af Forfatteren. 1919.
Vadmelsfolk. I—II. Fortællinger. 1920.
Samlede Digte. I—II. 1920. I. 1865—1908 — II. 1908—1918.
Af min Hjemstavns Saga. Lidt Bondehistorie. 1921.
Artikler og Taler 1887—1918. 1921.
Skuespil. 1921.
Hjærtegræs og Ærenpris. Digte. 1921.
Po fir glowend Pæl. Fræ jen si bitte Tid 1923.
Hejmdals Vandring. Et Højsommerdigt 1924.
Rejsegildet. Skuespil 1925.
Jakob og hans Sønner. (Manuskriptudgave). 1926.
En bristet Drøm. Blicher og Himmelbjergfesterne. 1927.
Under Aftenstjernen. Digte. 1927.

